

**הוועדה הציבורית
לבדיקת האירוע הימי
מיום 31 מאי 2010
ועדת טירקל**

דין וחשבון | חלק ראשון

**הוועדה הציבורית
לבדיקת האירוע הימי
מיום 31 מאי 2010**

ועדת טירקל

ינואר 2010, שבת תשע"א

דין וחשבון | חלק ראשון

הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי
מיום 31 מאי 2010

לכבוד,

מר בנימין נתניהו

ראש הממשלה

כבוד ראש הממשלה,

הנדון: דו"ח הוועדה לבדיקת האירוע הימי מיום 31 מאי 2010 - חלק ראשון

בהתאם לסעיף 10 להחלטת הממשלה מספר 1796 מיום 14.6.10, אנו מתכבדים להגיש לממשלה דין וחשבון על הנושאים הבאים:

א. הנסיבות הביטחוניות להטלת הסגר הימי על רצועת עזה והתאמתו לכללי המשפט הבינלאומי (סעיף 4א' להחלטת הממשלה).

ב. התאמת הפעולות שננקטו על ידי ישראל לאכיפת הסגר הימי ביום 31 במאי 2010 לכללי המשפט הבינלאומי (סעיף 4ב' להחלטת הממשלה).

ג. הפעולות שננקטו על ידי מארגני המשט והמשתתפים בו וזהותם (סעיף 4ג' להחלטת הממשלה).

בשלב הבא תגיש הוועדה את החלק השני של הדו"ח שיעסוק בשאלה האם מנגנון הבדיקה והחקירה ביחס לתלונות וטענות המועלות בדבר הפרות של דיני לחימה, הנוהג בישראל באופן כללי, וכפי שהוא מיושם ביחס לאירועי ה-31 במאי 2010, תואם את חובותיה של מדינת ישראל בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי וכן בשאלות נוספות העולות מתוך החומר שהיה לעיני הוועדה.

האלוף (במיל.) עמוס חורב, חבר

פרופ' מיגל דויטש, חבר

תא"ל (במיל.) קנט ווטקין, משקיף

השופט (בדימ.) יעקב טירקל, יו"ר

השגריר ראובן מרחב, חבר

לורד דייוויד טרימבל, משקיף

חברי הוועדה

השופט (בדימ.) יעקב טירקל, יו"ר

השגריר פרופ' שבתאי רוזן, חבר עד לפטירתו ביום 21.9.10

האלוף (במיל.) עמוס חורב

השגריר ראובן מרחב

פרופ' מיגל דויטש

משקיפים זרים

לורד דייויד טרימבל (בריטניה)

תת אלוף (במיל.) קנת ווטקין Q.C. (קנדה)

מרכז הוועדה

עו"ד הושע גוטליב

יועצים מיוחדים

פרופ' ד"ר וולף היינטשל פון-הייניג (גרמניה)

פרופ' מייקל שמיט (בריטניה/ארה"ב)

עוזרים משפטיים

עו"ד כריסטין ביורק

עו"ד חיים ויסמונסקי

עו"ד מורן יהב

עוזרי מחקר

גב' חגית גלוסקא

גב' יעל לוי

מר אריאל נפתלי

מר מתניה כחלון

דובר הוועדה

מר עופר לפלר

צוות מינהלי

מר אבי אטיאס

מר כפיר חלפון

גב' טלי מחבר

גב' טוני פויגלמן

מר אביעד פייגין

תוכן עניינים:

11	מכתב המשקיפים
15	בפתחו של דין וחשבון
17	מבוא
17	הרקע להקמת הוועדה והחלטות הממשלה
20	דיוני הוועדה
24	מבנה הדו"ח
25	פרק א: הסגר הימי על רצועת עזה
26	רקע כללי להטלת הסגר הימי על רצועת עזה
26	מעמדה של רצועת עזה בשנים 1967 - 2010
30	מעמד המרחב הימי של רצועת עזה בשנים 1967 - 2010
35	השאלות בפני הוועדה
36	התאמת הסגר הימי לכללי המשפט הבינלאומי
36	המסגרת המשפטית
36	המושג סגר ימי - כללי
38	המקורות המשפטיים
	ההגדרה המשפטית של המונח "סגר ימי" והכללים החלים
41	על הטלתו ואכיפתו
42	הסכסוך ברצועת עזה
	סיווגו של העימות בין ישראל ובין החמאס וההשלכות
42	של סיווג זה על הסגר הימי
46	האם רצועת עזה היא שטח כבוש?
49	הטלתו של הסגר הימי על-ידי ישראל
49	מטרת הסגר הימי
52	חלופות לסגר הימי
	מאמצייה של ישראל לקיים את הכללים המשפטיים החלים
55	על הטלתו של סגר ימי
55	המחויבות לכללי המשפט הבינלאומי
56	"הודעה" על הטלתו של סגר ימי ו"משך הזמן" של הטלתו

58	חובות הומניטאריות
62	המצב ההומניטארי בעזה
64	טענות לגבי המצב ההומניטארי ברצועת עזה
72	האיסור על הרעבת האוכלוסיה האזרחית
74	אספקה של אמצעים החיוניים להישרדותה של האוכלוסיה האזרחית
76	מעבר של ציוד רפואי
	התועלת הצבאית שבהטלתו של הסגר הימי לעומת הנזק
79	שנגרם לאוכלוסיה האזרחית
89	משפט זכויות האדם הבינלאומי ותחולתו בענייננו
91	טענות בדבר "ענישה קולקטיבית"
95	אמצעים לפתרון מחלוקות בדבר חוקיותו של סגר ימי
97	מסקנות פרק א
98	פרק ב: הפעולות לאכיפת הסגר הימי ביום 31 במאי 2010
98	כללי
100	התשתית העובדתית
100	שלב ההכנות
100	תמונת המודיעין טרם המבצע
103	החלטת הדרג המדיני
104	הניסיונות הדיפלומטיים למנוע את יציאת המשט
106	ההכנות בצה"ל לקראת המבצע
117	הפעולה הצבאית לאכיפת הסגר הצבאי ביום 31.5.2010 - שלב הביצוע
117	שלב התשאול והאזהרות
119	מתן ההוראה לביצוע פעולת ההשתלטות
120	ההשתלטות על המרמרה
149	ההשתלטות על כלי השיט הנוספים
	הטיפול במשתתפי המשט מרגע ההגעה לנמל אשדוד
152	ועד הרחקתם מישראל
156	ההרוגים והפצועים
159	לאחר האירוע
162	המשתתפים במשט ופעולותיהם: פירוט נוסף

162	מארגני המשט
168	משתתפי המשט
176	זהותם והשתייכותם הארגונית של ההרוגים והפצועים
178	השאלות שעמדו בפני הוועדה
	התאמת הפעולות שננקטו על-ידי ישראל לאכיפת הסגר
179	ביום 31 במאי 2010 לכללי המשפט הבינלאומי
179	הכללים החלים על אכיפתו של סגר ימי
179	אכיפה במים בינלאומיים
181	תפיסה (Capture) של כלי השיט במשט
187	המשפט החל על שימוש בכוח נגד אנשים שעל סיפון כלי השיט במשט
	יישום המשפט הבינלאומי ההומניטארי או
187	משפט זכויות האדם הבינלאומי?
	מעמדם (הסטאטוס) של משתתפי המשט שלא השתתפו
192	בפעולות האלימות
192	מעמדם של פעילי ה-IHH
199	מעמדם של רב החובל וצוות המרמרה
200	הוראות הפתיחה באש (Rules of Engagement) ושימוש בכוח
205	הערכה כללית של השימוש בכוח במהלך אכיפתו של הסגר הימי
205	אופי האיום שבו נתקלו חיילי צה"ל
212	אופי התגובה של חיילי צה"ל
	ניתוח הפעלת הכוח על-ידי חיילי צה"ל במהלך פעולת ההשתלטות
218	ביום 31.5.2010
224	השפעת התכנון והארגון של המבצע על השימוש בכוח
228	ניתוח מהלכי הפתיחה לפי נורמות אכיפת חוק - ניתוח חלופי
230	מסקנות פרק ב
232	סיכום
233	נספחים

The Rt. Hon. (William) David Trimble, Lord Trimble

Brigadier-General (Ret.) Kenneth Watkin, Q.C.

It is an honour for us to serve as Observers to the Public Commission appointed to inquire into the maritime incident of 31 May 2010. We understood and accepted the sensitivities that led to our appointment as observers to the Commission and not, strictly speaking, members of it. Nonetheless we are satisfied that we had access to all the material before the Commission and we were fully involved by the Commission in all its work.

All testimonies, both in open and private session and all formal meetings of the Commission were, of course, conducted in Hebrew. However they were simultaneously translated for us into English. In the early days there were some difficulties with the translation of documents into English; these were quickly overcome as our work proceeded.

We are glad that the Commission made repeated efforts to hear both sides, extending to making arrangement for evidence to be given by video conferencing and offering to take evidence in a neutral location. We regret that these offers were not taken up. But we would like to express our appreciation of the Israeli Arabs, who were on the Mavi Marmara and who gave evidence to us. We would also like to thank the representatives of the Israeli Human Rights Non-Governmental Organizations who testified and provided significant material to the Commission.

The Commission made enormous efforts, to get as much information as possible. This involved going back to the IDF for additional information, obtaining further staff to examine all the video material (hundreds of hours) including the CCTV downloaded from the Mavi Marmara and to collate the material so that it has been able to examine each use of force by the IDF. We have also been impressed with the efforts of the small but very dedicated team of lawyers supporting the work of the Commission.

We have no doubt that the Commission is independent. This part of the report is evidence of its rigour.

On a personal note we want to thank all the members of the Commission who each have gone out of their way to welcome and assist us. It is a pleasure to work with them. Special mention must be made of the chairman, Judge Turkel, for his consideration of us personally and the clarity with which he directed the work of the commission.

We would also like to extend our sincere appreciation to the tireless efforts of Commission Coordinator, Hoshea Gottlieb, who has been instrumental in ensuring our successful participation in this Commission.

We would also like to place on record our enormous regard for those who have assisted us as Observers from outside of Israel including the staff who provided the simultaneous translations of all the oral proceedings, punctuated only by reminders to us to speak into the microphones; the translators who ensured voluminous texts were available to us in English; and the ever helpful and diligent administrative staff who have looked after our every logistical need.

Finally we regret that our acquaintance with Shabtai Rosenne was cut short by his death. He impressed us with his knowledge, experience, insight and, above all, with his character and courtesy. He was a true gentleman.

Lord David Trimble

**Kenneth Watkin
Brigadier-General (Ret.)**

The Rt. Hon. (William) David Trimble, Lord Trimble

Brigadier-General (Ret.) Kenneth Watkin, Q.C.

כבוד הוא לנו לשמש משקיפים לוועדה הציבורית שמונתה לחקור את האירוע הימי מיום 31 במאי 2010. הבנו וקיבלנו את הרגישויות שהובילו למינוי שלנו כמשקיפים לוועדה ולא - אם לומר זאת בדיוקנות - כחברים בה. אף על פי כן אנחנו שבעי רצון על שניתנה לנו גישה לכל החומרים שעמדו בפני הוועדה והיינו שותפים מלאים בכל עבודתה.

כל העדויות, הן בדלתיים פתוחות והן בדלתיים סגורות, וכן כל הישיבות הרשמיות של הוועדה התנהלו, כמובן, בעברית. מכל מקום, הישיבות כולן תורגמו סימולטנית עבורנו לאנגלית. בתחילת הדרך היו קשיים מסוימים בתרגום המסמכים לאנגלית אך מהר מאד, עם התקדמות עבודתנו, הקשיים נפתרו.

אנו שמחים שהוועדה עשתה מאמצים חוזרים ונשנים לשמוע את שני הצדדים, לרבות הסדרת האפשרות לגבות עדויות באמצעות ועידת וידאו והצעות לשמוע עדויות ממקום ניטראלי. צר לנו שהצעות אלה לא נתקבלו. אולם ברצוננו להביע את הערכתנו לערבים הישראלים, שהיו על המאווי מרמרה, ואשר העידו בפנינו. ברצוננו להודות גם לנציגי ארגוני זכויות האדם הישראליים שהעידו וסיפקו חומרים חשובים לוועדה.

הוועדה עשתה מאמצים כבירים לקבל את מירב המידע שניתן. מאמץ זה היה כרוך בפניות חוזרות לצבא לקבלת מידע נוסף, השגת צוות נוסף על מנת לעיין בכל חומרי הוידאו (מאות שעות) לרבות צילומי מצלמות האבטחה מהמרמרה ולהשוות את החומרים כך שניתן היה לבדוק כל הפעלה של כוח על-ידי צה"ל. כמו כן התרשמנו ממאמצי הצוות, הקטן אך המסור מאד, של המשפטנים שסייעו לעבודת הוועדה.

אין לנו ספק שהוועדה היא עצמאית. חלק זה של הדו"ח מעיד על הקפדנות שלה.

בנימה אישית, ברצוננו להודות לכל חברי הוועדה שיצאו מגדרם לקבל אותנו ולסייע לנו. העבודה עמם היא תענוג. חובה עלינו לציין במיוחד את יושב ראש הוועדה, השופט טירקל, על התחשבותו בנו אישית ועל הבהירות שבה הוא הוביל את עבודת הוועדה.

בנוסף היינו רוצים להביע את הערכתנו הכנה על המאמצים הבלתי נלאים של מרכז הוועדה, הושע גוטליב, שהיה מרכזי בהבטחת שילובנו המוצלח בוועדה זו.

כמו כן נבקש להעלות על הכתב את תודתנו הגדולה לאלה שסייעו לנו, כמשקיפים מחוץ לישראל, לרבות הצוות שתרגם עבורנו סימולטנית את כל ההליכים שבעל פה, שהפסיק רק כדי להזכיר לנו לדבר לתוך המיקרופונים; למתרגמים שהבטיחו שכמויות

עצומות של טכסטים יהיו זמינים לנו באנגלית ; ולצוות המנהלי החרוץ והיעיל שדאג לכל צרכינו מבחינה לוגיסטית.

לבסוף, אנו מצרים על כך שהכרותינו עם שבתאי רוזן נגדעה בשל מותו. הוא הרשים אותנו בידיעותיו, ניסיונו, תובנותיו, ויותר מהכל באישיותו ונימוסיו. הוא היה ג'נטלמן אמיתי.

תא"ל (במיל.) קנת' ווטקין

לורד דיוויד טרימבל

דו"ח הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010

חלק ראשון

בפתחו של דין וחשבון

בהקמתה של הוועדה קבלנו על עצמנו, כוועדה וכיחידים, שליחות קשה ומייסרת של בירור האמת בסוגיות שלשמך הוקמה. יצאנו לדרכנו כוועדה, שנקבע כי תהיה עצמאית ובלתי תלויה, ומאחורי כל אחד מחבריה עבר רב שנים של עצמאות ואי תלות במילוי תפקידיו השונים: שופט של בית המשפט העליון, מוותיקי השופטים בישראל, כיושב ראש הוועדה; פרופסור, מלומד, דיפלומט וחוקר בעל שם עולמי בתחום המשפט הבינלאומי (שנפטר, למרבה הצער, במהלך עבודתה של הוועדה ביום 21.9.2010); נשיא הטכניון לשעבר, אלוף במילואים בצה"ל, יושב ראש מועצת המנהלים של רפא"ל ועתיר נסיון, לרבות בוועדות חקירה ציבוריות; מזרחן, בכיר במערכת המודיעין והביטחון, דיפלומט מנוסה ביחסים הבינלאומיים, שגריר ומנכ"ל משרד החוץ לשעבר; פרופסור, מורה, מלומד, חוקר ומחבר בעל שם בתחום המשפט האזרחי. עוד ישבו עמנו - כחברים בוועדה לכל דבר - המשקיפים הלורד דייויד טרימבל מאירלנד, חתן פרס נובל לשלום, ולשעבר השר הראשון של הפרלמנט הצפון אירלנדי, ותת אלוף (במיל.) מר קנט ווטקינ, מקנדה, לשעבר הפרקליט הצבאי הראשי של צבא קנדה.

בתחילה סברנו כי הבדיקות בדבר נסיבות הטלתו של הסגר הימי על עזה וחוקיותו וכן הבדיקות בדבר נסיבות אכיפתו של הסגר וחוקיות האכיפה לא יצריכו בירורים עובדתיים או משפטיים קשים. אולם, עד מהרה התברר לנו כי מדובר בחקירות מורכבות, מסובכות וממושכות המצריכות עיון בפרטי פרטים, הן במישור העובדתי והן במישור המשפטי. בקשנו, אפוא - ובקשותינו נענו - כי הממשלה תרחיב את סמכויותיה של הוועדה וכן תגדיל את מספר חבריה (משלושה בעת מינויה לחמישה), על מנת לאפשר לה לפעול בדרך הטובה ביותר.

כדוגמה לצורך שנוצר בהרחבתן ובהעמקתן של הבדיקות ייאמר כאן כי בשלב מוקדם למדי התברר לנו שלא די בחקירת הסגר הימי, אלא שיש צורך לבדוק גם את מדיניות העברת האספקה ההומניטארית לרצועת עזה דרך המעברים היבשתיים ואף את המצב ההומניטארי בעזה בכלל. אכן, עניינם של המעברים היבשתיים והמצב ההומניטארי חורג לכאורה מענייניו של הסגר הימי - שתכלית הטלתו הייתה מניעת העברת אמצעי לחימה לרצועה בדרך הים, שדרכה לא הועברה אספקה הומניטארית מעולם - אולם

הרושם השגוי שנוצר בחוגים שונים לגבי מטרות הסגר חייב אותנו לדון גם בנושא זה ולהרחיב את חקירתנו הרבה יותר משחשבנו.

דוגמה נוספת לשאלה שבירורה התרחב ואף העמיק עד מאוד, היא הבדיקה של הנסיבות ושל החוקיות של השתלטות חיילי צה"ל על המרמרה ויתר כלי השיט שהשתתפו במשט. לעניין זה ראינו חובה לעצמנו לבדוק לפרטי הפרטים את כל המעשים והפעולות שעשה כל אחד ואחד מן החיילים ואנשי כוחות הביטחון שעלו על סיפונה של המרמרה ושל יתר כלי השיט, בכל דקה ודקה, ובחנו בזהירות רבה את חוקיותם של המעשים מכל זווית ראייה.

בחקירתם של נושאים אלה ובכל הכרוך בהם וכן בנושאים נוספים, דקדקנו מאוד מאוד, ועשינו כל שבכוחם של בני תמותה, שהוטל עליהם לשבת בדיון כזה, לעשות. שקדנו מאוד על מלאכתנו ושאפנו להגיע לחקר האמת המלאה, אמת לאמיתה, אפילו אם היא קשה ומכאיבה. לאורך כל דרכנו קיוונו וייחלנו שלא תצא חלילה תקלה מתחת ידינו ושלא ניכשל בדבר עובדה או בדבר משפט. אנו מקווים שעלה בידינו להגיע לכך.

במקום זה אנו מבקשים להביע תודה והוקרה עמוקה למשקיפים שישבו עמנו, הלורד טרימבל ותת אלוף ווטקיין, על תרומתם הנכבדה והחשובה לעבודת הוועדה ועל העמל הרב שנטלו על עצמם; ליועצים החיצוניים, בעלי השם הבינלאומי, ה"ה פרופ' ד"ר וולף היינטשל פון-הייניג ופרופ' מייקל שמיט, שסמכו את ידיהם על המסקנות המשפטיות, על עזרתם רבת הערך; לפרופ' רות לפידות כלת פרס ישראל למשפט בינלאומי, על עצותיה ועל הדרכתה החשובה מאוד. תודה מיוחדת לסגל המעולה של המשפטנים ולצוות המנהלי שסייעו בידינו ללא ליאות, ובראשם עו"ד הושע גוטליב, מרכז הוועדה. בלי עזרתו המשפטית והמנהלית הרבה והחשובה לא היה דו"ח זה רואה אור.

מבוא

הרקע להקמת הוועדה והחלטות הממשלה

1. מאז ראשית שנת 2001 נורו מתוך רצועת עזה על יישובי הדרום הסמוכים לרצועת עזה, על בסיסי צה"ל השונים, על מעברי הגבול בין ישראל והרצועה (וטרם ההתנתקות מרצועת עזה, גם על היישובים הישראליים ברצועה), בהיקפים גדלים והולכים, אלפי פצצות מרגמה ורקטות מסוגים שונים.¹ בעקבות השתלטות ארגון הטרור חמאס על רצועת עזה במהלך חודש יוני 2007 נקטה הממשלה באמצעים שונים. מאוחר יותר, ביום 3 בינואר 2009, אף הוטל סגר ימי על רצועת עזה.²

2. בעקבות ידיעות בדבר התארגנותם של משטים ימיים שיעדם המוצהר היה רצועת עזה, נקטה מדינת ישראל במהלכים שונים, דיפלומטיים ואחרים, גלויים ונסתרים, במטרה למנוע את הפלגתם של משטים כאלה בדרכי שלום. מספר כלי שיט שניסו להגיע אל רצועת עזה אכן חזרו בהם מכוונתם לעשות כן; אחרים נתפסו על-ידי חיל הים, הובאו לנמל בישראל והאספקה ההומניטארית שעליהם הועברה לרצועת עזה באמצעות המעברים היבשתיים.

3. לקראת יום 31 במאי 2010 התקרב לחופי ישראל משט של שישה כלי שיט,³ ועליהם כ-700 נוסעים.⁴ הגדולה שבאוניות המשט, ה"מאווי מרמרה" (להלן: המרמרה), שעל סיפונה היו כ-29 אנשי צוות וכ-561 נוסעים,⁵ הייתה זירת האירוע שיתואר להלן. גם

1 ראו "הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010" (נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, יולי 2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 10 (להלן: נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית); "איום הרקטות מרצועת עזה - 2007-2000" (דו"ח של מרכז המידע למודיעין וטרור, המרכז למורשת המודיעין (מל"מ) בראשות ראובן ארליך, דצמבר 2007), terrorism-info.org.il/malam_multimedia/Herew/heb_n/pdf/rocket_threat.pdf.

2 ראו הכרות שר הביטחון "הכרזה על סגר ימי" (3.1.2009).

3 בדו"ח זה ייעשה שימוש בהגדרות המופיעות בתקנות משרד התחבורה בישראל (רשות הספנות והנמלים), לפיהן ספינה היא כלי שיט, שאינו אניה, ואורכו המרבי עולה על 7 מטרים; אוניה היא כלי שיט שתפוסתו ברוטו עולה על 100 טון, ואורכו המרבי עולה על 24 מטרים והוא מורשה להסיע יותר משנים עשר נוסעים בהפלגה שמחוץ למימי החופי של ישראל. במשט נשוא דו"ח זה לקחו חלק שתי ספינות (Boat SPENDONH 8000 ו-CHALLENGER 1) וארבע אוניות (המרמרה, GAZZE, SOFIA, DEFNE Y). ראו פרק ההגדרות בתקנות הספנות (ימאים), התשס"ב-2002, ק"ת 500.

4 ראו נתוני משרד הפנים כפי שנמסרו לוועדה ביום 9.1.2011, נמצא בקלסר סומן על-ידי הוועדה כמוצג מס' 147. על פי נתוני רשות ההגירה השתתפו במשט 690 אזרחים זרים, חמישה אזרחים ישראליים ושני פלסטינים.

5 יצוין כי הנתונים שהועברו לידי הוועדה בעניין זה אינם חד משמעיים. נתון זה, אשר ישמש אותנו בהמשך הדרך, מבוסס על הקלטת קשר של תשובת רב החובל של המרמרה לשאלת חיל הים כמה מפליגים על האוניה (קובץ אודיו "gc_12_1_1.WAV" 56.550_30_05_2010_22_23_28_19_1) (דקה 02:00 ואילך) מתיקה 633, מצוי בתיקיה Navy שבדיסק נתונים קשיח, שסומן על ידי הוועדה כמוצג 133, הועבר לוועדה ביום 16.9.2010 (להלן: דיסק נתונים Navy), והוא תואם רשימה המצויה בידי אמ"ן. עם זאת, גורמים שונים בצה"ל ובמשרת ישראל העבירו לידי הוועדה נתונים שונים בשאלה זו. כך למשל, גורמים שונים בצה"ל העריכו כי על סיפון המרמרה היה מספר גדול יותר של נוסעים. פרטיכל האוניה, שהועבר לידי הוועדה על-ידי משרת ישראל נוקב במספר אחר - 601 - מתוכם 44 אנשי צוות ו-557 נוסעים. הרשימה מפורטת ומכילה גם ציון של ארצות המוצא אותם של הנוסעים. עם זאת, לא ניתן לדעת האם רשימה זו עודכנה בפועל או שהיא רשימה המכילה את שמות הנוסעים שנרשמו למשט. ממשרד הפנים נמסר כי בסופו של יום ירדו מהמרמרה בנמל אשדוד 535 מפליגים (שכן חלק מהמפליגים שנפצעו במהלך האירועים פונו בהיטס ותשעת ההרוגים פונו בדרך הים).

לגבי משט זה נקטה מדינת ישראל במהלכים שונים טרם הפלגתו, אך ניסיונות אלה לא צלחו. כמו כן, לא נתקבלו ההצעות לאפשר את הכנסת האספקה לרצועת עזה דרך נמל אשדוד או נמל אל-עריש ואחר כך דרך המעברים היבשתיים.

ביום 31.5.2010, בשעות הבוקר המוקדמות, עלו על סיפון המרמרה חיילים של צה"ל והשתלטו עליה. במהלך העלייה לאוניה וההשתלטות, נתקלו חיילי צה"ל בהתנגדות אלימה. בסופו של העימות נמצא כי תשעה מנוסעי האוניה נהרגו וחמישים וחמישה נפצעו. כמו כן, נפצעו תשעה חיילי צה"ל.

4. ביום 14 ביוני 2010 החליטה ממשלת ישראל להקים ועדה ציבורית בלתי תלויה לבדיקת היבטים שונים הנוגעים לפעולות שנקטה מדינת ישראל ביום 31.5.2010 למניעת פריצת הסגר הימי (להלן: החלטת הממשלה מיום 14.6.2010).⁶ כחברי הוועדה מונו שופט בית המשפט העליון בדימוס יעקב טירקל, יו"ר; פרופ' שבתאי רוזן (ז"ל), חבר; האלוף (מיל.) עמוס חורב, חבר. כמו כן, מונו שני מומחים זרים שישמשו כמשקיפים (להלן: המשקיפים): הלורד דייוויד טרימבל (Lord David Trimble) ותת אלוף (במיל.) קנט ווטקין (Brigadier General (Ret.) Kenneth Watkin).

הוועדה נתבקשה לבחון את הנושאים הבאים:

4"א. בחינת הנסיבות הביטחוניות להטלת הסגר הימי על רצועת עזה והתאמת הסגר הימי לכללי המשפט הבינלאומי.

ב. התאמת הפעולות שננקטו על ידי ישראל לאכיפת הסגר הימי ביום 31 במאי 2010 לכללי המשפט הבינלאומי.

ג. בחינת הפעולות שננקטו על ידי מארגני המשט והמשתתפים בו וזהותם.⁷

כמו כן נתבקשה הוועדה לבחון "את השאלה האם מנגנון הבדיקה והחקירה ביחס לתלונות וטענות המועלות בדבר הפרות של דיני הלחימה, הנוהג בישראל באופן כללי, וכפי שהוא מיושם ביחס לאירוע הנוכחי, תואם את חובותיה של מדינת ישראל בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי".⁸

כן נקבע בהחלטה כי המשקיפים ייטלו חלק בדיוני הוועדה ובהתייעצויות שתערוך, אולם "לא תהיה להם זכות הצבעה בנוגע להליכים ולמסקנות הוועדה".⁹ צוין כבר עתה כי שני המשקיפים הזרים היו שותפים מלאים לעבודתה של הוועדה, כאילו הם חברים ממש, לרבות שמיעת העדויות, ההתייעצויות הפנימיות והעבודה על הכנת דו"ח זה. המשקיפים השקיעו ממיטב מרצם וזמנם על-מנת לעשות מלאכתם נאמנה, תוך בחינה ביקורתית של המהלכים שבוצעו וחתירה לחקר האמת, ותרמו בכך תרומה נכבדה מאוד לעבודתה של הוועדה.

6 החלטה 1796 של הממשלה ה-32 "מינוי ועדה ציבורית בלתי תלויה, בראשות שופט בית המשפט העליון בדימוס, יעקב טירקל, לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010" (14.6.2010) (להלן: החלטת הממשלה מיום 14.6.2010).

7 ס' 4 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010, לעיל ה"ש 6.

8 ס' 5 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010, לעיל ה"ש 6.

9 ס' 3 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010, לעיל ה"ש 6.

כמרכז הוועדה מונה עו"ד הושע גוטליב.

5. ביום 4 ביולי 2010 החליטה הממשלה להרחיב את סמכויות הוועדה ולהעניק לה סמכויות מסוימות לפי חוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968:

"שר המשפטים יקבע, כי לוועדה [כך במקור] יוענקו סמכויות לפי סעיפים 9 עד 11 ו-27(ב) לחוק ועדות חקירה, התשכ"ט - 1968, וזאת בכפוף למגבלות האמורות בסעיף 6(ג) להחלטת הממשלה מס. 1796 האמורה [החלטת הממשלה מיום 14.6.2010]."¹⁰

ביום 5 ביולי 2010 קבע שר המשפטים כאמור.¹¹

ביום 25 ביולי 2010 החליטה הממשלה להרחיב את הרכב הוועדה על-ידי צירופם של שני חברים נוספים, השגריר ראובן מרחב ופרופ' מיגל דויטש.¹²

ביום 21.9.2010 הלך לעולמו פרופ' שבתאי רוזן ז"ל. בעקבות כך החליטה הממשלה ביום 11.10.2010 שלא למנות חבר תחתיו. ליו"ר הוועדה ניתן "קול נוסף בכל מקרה של שוויון קולות בהצבעות חברי הוועדה".¹³

6. בעת כתיבתו של דו"ח זה ייעצו לוועדה גם שני יועצים מומחים בעלי שיעור קומה בתחום המשפט הבינלאומי, ה"ה פרופ' ד"ר וולף היינטשל פון הייניג¹⁴ ופרופ' מייקל שמיט,¹⁵ שסמכו את ידיהם על המסקנות המשפטיות שבדו"ח. פרופ' רות לפידות, כלת פרס ישראל למשפט בינלאומי, סייעה אף היא סיוע רב חשיבות בעריכת הדו"ח ותורת הוועדה נתונה לה.

על הצוות שסייע לעבודת הוועדה נמנו עו"ד כריסטיין ביורק, עו"ד חיים ויסמונסקי ועו"ד מורן יהב.

10 החלטה 1895 של הממשלה ה-32 "הקניית סמכויות לוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 (4.7.2010) (להלן: החלטת הממשלה מיום 4.7.2010).

11 ראו החלטת שר המשפטים "קביעה בדבר הקניית סמכויות לוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010" (5.7.2010) (להלן: החלטת שר המשפטים מיום 5.7.2010).

12 החלטה 2134 של הממשלה ה-32 "מינוי חברים נוספים לכהונה בוועדה הציבורית בראשות שופט בית המשפט העליון בדימוס, יעקב טירקל, לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010" (25.7.2010) (להלן: החלטת הממשלה מיום 25.7.2010).

13 החלטה 2297 של הממשלה ה-32 "הוועדה לבדיקת אירוע המשט הימי מיום 31.5.2010 בראשותו של השופט (בדימוס) יעקב טירקל - בעקבות פטירתו של פרופ' שבתאי רוזן ז"ל" (4.10.2010) (להלן: החלטת הממשלה מיום 4.10.2010).

14 פרופ' ד"ר וולף היינטשל פון הייניג מכהן כסגן הנשיא של אוניברסיטת אירופה וויאדרנה (Europa-Universität Viadrina) שבפרנקפורט (אורד), גרמניה, בה הוא משמש כפרופסור למשפט בינלאומי פומבי, משפט אירופאי ומשפט חוקתי השוואתי. בעבר הוא שימש כדיקן הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת אירופה וויאדרנה וכן היה פרופסור למשפט בינלאומי ע"ש צ'ארלס ה. סטוקטון במכללה ללוחמה ימית של חיל הים האמריקאי שבניופורט, רוד איילנד. הוא חבר במועצת המכון הבינלאומי למשפט הומניטארי שבסן רמו, איטליה וכן כיהן כחבר בקבוצה בינלאומית של עורכי דין ומומחים ימיים, אשר ניסחו את כללי סן רמו.

15 פרופ' מייקל שמיט, BA, MA, MA, LL.M, JD. מכהן כראש הפקולטה למשפט בינלאומי פומבי בבית הספר למשפטים של דרהאם. בעבר כיהן כדיקן המרכז האירופי למחקרי ביטחון ע"ש George C. Marshall, שנמצא בגרמיש-פרטנרייך, גרמניה. כמו כן החזיק במשרת פרופסור למשפט בינלאומי ע"ש צ'ארלס ה. סטוקטון במכללה ללוחמה ימית של חיל הים האמריקאי שבניופורט, רוד איילנד. הוא שירת במשך 20 שנה בחיל האוויר האמריקני, תוך התמחות במשפט מבצעי ובינלאומי. פרופ' שמיט משמש כעורך ראשי של שנתון המשפט הבינלאומי ההומניטארי.

7. למען שלמות התמונה יצוין כי לאחר הקמתה של הוועדה הוגשה לבית המשפט העליון עתירה נגד הקמתה של ועדת בדיקה ציבורית על-ידי הממשלה במקום על דרך של ועדת חקירה ממלכתית.¹⁶ כמו כן, הוגשה עתירה בשל אי מינוי נשים חברות בוועדה.¹⁷ העתירה הראשונה תוקנה לאחר החלטת הממשלה מיום 4.7.2010 בדבר הרחבת סמכויות הוועדה, והיא תלויה ועומדת בבית המשפט העליון - בהסכמת הצדדים ובהמלצת בית המשפט - עד להגשת מסקנות הוועדה, נוכח האפשרות כי הסוגיה המועלת במסגרתה תיוותר תיאורטית בלבד. העתירה השנייה התקבלה על-ידי בית המשפט, שהורה לצרף אישה כחברה בוועדה, ואולם הוא הוסיף וקבע כי ככל שעד למועד שנקבע יוצע המינוי לחמש נשים שהתפקיד לא הוצע להן עד כה וכולן לא תסכמנה לקבלו - תצא הממשלה ידי חובתה לפי חוק שיווי זכויות האישה, התשי"א-1951. בהתאם להחלטת בית המשפט נעשו מאמצים לאתר נשים שיסכימו לשמש חברות בוועדה. ביום 18.8.2010 הודיע שר המשפטים לראש הממשלה כי נעשתה פניה לחמש נשים שהתפקיד לא הוצע להן בעבר, וכי כולן סירבו.¹⁸ הודעה כאמור נמסרה לבית המשפט העליון.¹⁹

דיוני הוועדה

8. לא למותר להדגיש כבר בפתח הדברים כי בגדר תפקידה של הוועדה נכרכות יחד שאלות של עובדה ושל משפט, ומכאן שבחינת העובדות הייתה מרכיב חיוני ועיקרי בעבודתה. הוועדה פעלה לאיסוף המידע בדרכים שונות, וכן גבתה עדויות בעל פה ובכתב. בכל שלבי עבודתה שאפה הוועדה להגיע לבירור האמת לאמיתה מתוך בחינה זהירה ואובייקטיבית של הראיות שהובאו לפניה, באופן עצמאי ובלתי תלוי, ותוך שקיפות מירבית של הליכיה.

9. גביית עדויות. נוכח החשיבות שמייחסת הוועדה להבאת מירב המידע בפני הציבור, הישיבות שבהן נגבו עדויות היו בדלתיים פתוחות, אף שחלקים מן העדויות נגבו בדלתיים סגורות מטעמים של ביטחון המדינה ויחסי החוץ שלה, ובהתאם לאמור בהחלטת הממשלה מיום 14.6.2010.²⁰ הוועדה הבהירה לעדים כי לאחר שמיעת העדויות שנגבו בדלתיים סגורות, ייתכן שתמצא לנכון לגלות חלקים מהן. כמו כן יצוין כי לאתר האינטרנט של הוועדה הועלו הפרוטוקולים של כל העדויות שנגבו בדלתיים פתוחות סמוך לגבייתן.²¹ כל העדויות תורגמו לאנגלית תרגום סימולטאני והפרוטוקולים בשפה האנגלית הועלו גם הם לאתר האינטרנט של הוועדה.

16 ראו בג"ץ 4641/10 אורי אבנרי נ' ראש הממשלה (הוגש ביום 15.6.10).

17 בג"ץ 5660/10 עמותת איתך - משפטניות למען צדק נ' ראש הממשלה (טרם פורסם, 22.8.2010) (להלן: בג"ץ 5660/10).

18 ראו בעניין זה מכתב מיעקב נאמן, שר המשפטים, אל ראש ממשלת ישראל, שכותרתו "צו בית המשפט העליון שבכתו כבית משפט הגבוה לצדק בבג"ץ 5660/10" (מיום 18.8.2010).

19 ראו הודעת המדינה בתיק בג"ץ 5660/10 (הוגשה ביום 22.8.2010).

20 ראו ס' 7 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010, לעיל ה"ש 6.

21 ראו הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 www.turkel-committee.gov.il

בסך הכל שמעה הוועדה 26 עדויות במהלך 15 ימי דיונים פומביים, ו- 11 עדויות בדלתיים סגורות. רשימת העדים שהופיעו בפני הוועדה, תאריכי עדויותיהם והסיווג הביטחוני של עדויותיהם מפורטים בנספח "א".

יצוין, כי בהחלטת הממשלה מיום 14.6.2010 נקבע (והדבר אושר גם בהחלטת הממשלה מיום 4.7.2010) שבאשר לבדיקת הפעולות הצבאיות שנקטו על-ידי ישראל לאכיפת הסגר הימי ביום 31 במאי 2010 "תקבל [הוועדה] לעיונה את המסמכים הדרושים לה וכן תוכל לבקש מראש צוות תחקיר שהוסמך על-ידי הרמטכ"ל להעביר לעיונה את סיכומי התחקירים המבצעיים, שבוצעו בעקבות האירוע" קרי, הדו"ח המסכם את התחקירים הצבאים שנערכו על-ידי ועדה בראשותו של האלוף (במיל.) גיורא איילנד; (להלן: דו"ח ועדת איילנד). עם זאת, נקבע כי ככל שלאחר עיון בסיכומי תחקירים אלה, תסבור הוועדה כי "קיים צורך בהעמקת או בהרחבת התחקירים, תוכל לבקש מראש צוות תחקיר המומחים שהוסמך על-ידי הרמטכ"ל, להורות לעשות כן ולהעביר לעיון הוועדה את סיכומי התחקירים שיאספו במסגרת זו".

במטרה להעמיק את בירור האמת על-ידיה וכדי לאפשר לה גישה קרובה למקורות המידע עצמם, עשתה הוועדה שימוש בסמכות שניתנה לה בהחלטת הממשלה האמורה לגבי הרחבת והעמקת התחקירים (להלן: הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010). על פי דרישתה של הוועדה הוחלט כי נציגות של הוועדה תפעל מול גורמים צה"ליים שמונו לשם כך ואשר לא היו מעורבים באירוע, שיבצעו תחקירים מחודשים עבור הוועדה, לפי הנחיות מפורטות של נציגות הוועדה ובליווי שלה. בגדר תחקירים אלה נגבו עדויות שתועדו של 38 לוחמים ושל גורמים צה"ליים שהיו מעורבים במישרין באירועים, וכן נתקבלו חומרים נוספים רבים המתעדים את האירוע על כל היבטיו (הודעות שנגבו במסגרת זו יכוננו בדו"ח זה "עדויות"). לאחר מכן אף בוצעו השלמות חקירה נוספות, שבמסגרתן נגבו עדויות נוספות בכתב מ-20 לוחמים נוספים, וכן העידו בשנית 23 לוחמים וגורמים צה"ליים (להלן: מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010; מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 29.11.2010; מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.12.2010; מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 8.12.2010; מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 30.12.2010). חומר זה איפשר לוועדה לערוך בחינה של מהלך ההשתלטות על כלי השיט במשט והטיפול במשתתפי המשט לאחר מכן. על מנת להשלים את תמונת החקירה, אף זומן הרמטכ"ל לעדות נוספת ביום 24.10.2010 (מלבד עדותו הראשונה מיום 11.8.2010).

בהקשר זה יצוין כי הוועדה החליטה לאסור את הפרסום של שמות החיילים, המפקדים והגורמים הצה"ליים הנוספים אשר העידו במסגרת הרחבת התחקירים ובמסגרת

השלמות החקירה הנוספות (כמפורט לעיל), לרבות פרסום כל פרט מזהה ביחס אליהם, זאת מכוח סמכותה על פי סעיף 11 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010.²²

הוועדה ביקשה לשמוע עדויות גם מגורמים לא רשמיים ואף מגורמים לא ישראליים לשם קבלת תמונה מלאה ככל האפשר. ביום 12 בספטמבר 2010, העבירה הוועדה באמצעות שגרירות טורקיה בישראל הזמנה לעדות לרב-החובל של המרמרה, טורל מהמות (Tural Mahmut).²³ כמו כן, נשלחה ביום 28 בספטמבר 2010 הזמנה לעדות למנהיג ה-IHH, בולנט ילדרים (Bulent Yildirim), תוך ציון העובדה כי הוועדה תהיה מוכנה לשקול פתרונות פרוצדוראליים שונים במטרה לאפשר את העדות.²⁴ פניות אלה לא נענו.²⁵ ביום 14.10.2010, פנתה הוועדה לשגרירות טורקיה בישראל וביקשה את סיועה בגיבוש רשימת עדי ראייה שבידם מידע ו/או מסמכים רלוונטיים ואשר מוכנים להעיד בפני הוועדה. הוועדה חזרה וציינה כי תהיה נכונה לסייע במציאת פתרונות מתאימים לעניין אופן שמיעת העדויות ובמטרה לאפשרן. לצערה של הוועדה, גם פנייה זו לא זכתה למענה.

ביום 21.10.2010, פורסמה פניה לציבור שבה נתבקש כל אדם שברשותו מידע או מסמכים רלוונטיים לסוגיות שבסמכותה של הוועדה להעבירו לידיה. ביום 22.10.2010 הוזמנו (באמצעות בא-כוחם ובהמשך לפנייה של שגרירות בריטניה בישראל למשרד החוץ הישראלי), נתינים בריטיים שהשתתפו במשט והביעו את רצונם לספק ראיות לוועדה, להעביר לוועדה את תמצית הדברים אותם הם מבקשים להביא בפניה כדי שניתן יהיה להחליט בדבר נחיצות עדותם. הוועדה אף הציעה אחרי שעניין זה הוסדר מול שלטונות בריטניה - לשמוע עדויות אלה באמצעות ועידת וידאו. הצעת הוועדה לא זכתה למענה. עם זאת, הוזמנו להעיד, והעידו לפני הוועדה, נציגיהם של שלושה ארגוני זכויות אדם מישראל²⁶ ושני אזרחי ישראל שהשתתפו במשט.²⁷

במצב דברים זה נאלצה, אפוא, הוועדה להישען בעיקר על עדויות ודו"חות של גורמים ישראליים (אם כי היו בפניה גם הודעות שנגבו מחלק מן המשתתפים במשט בזמן ששהו בישראל וכן חומרים כתובים ומצולמים נוספים שעלה בידיה לקבל). הוועדה בחנה את כל העדויות, המקורות והאסמכתאות בחינה ביקורתית ומדוקדקת, תוך

22 ראו ס' 11 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010, לעיל ה"ש 6.

23 מכתב מהושע גוטליב, מרכז הוועדה, אל שגרירות טורקיה בישראל, שכותרתו "The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010", מס' 96-2010 (מיום 12.9.2010).

24 מכתב מהושע גוטליב, מרכז הוועדה, אל שגרירות טורקיה בישראל, שכותרתו "The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010", מס' 111-2010 (מיום 28.9.2010).

25 יצוין כי אף ששתי הפניות לא נשלחו ישירות לנמענים אלא הועברו באמצעות שגרירות טורקיה בישראל, ניתן להעריך בהירות כי הן הגיעו לנמענים, ולמצער כי דבר קיומן הובא לידיעת הנמענים, זאת על רקע פרסום רחב שניתן להם באמצעי התקשורת הטורקיים.

26 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 12 של הוועדה (13.10.2010).

27 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 14 של הוועדה (25.10.2010).

הצלבת העדויות בינן לביין עצמן וכן עם מקורות מידע נוספים, ככל שהם מקורות ישירים ואותנטיים, כמפורט בסעיף 10 להלן.

10. איסוף מידע. מלבד העדויות שגבתה, קיבלה הוועדה לעיונה, כאמור לעיל, מסמכים רבים שנכללו ביותר מ- 150 תיקי מוצגים. רשימה מפורטת של כלל המסמכים שהוגשו לוועדה נגישה לציבור באתר האינטרנט של הוועדה.²⁸

לידי הוועדה גם הועברו סקירות שונות בנושאי עבודתה (שנערכו בחלקן על-פי בקשת הוועדה); פרוטוקולים של ישיבות ממשלה, ישיבות קבינט, וישיבות "פורום השביעייה"; סיכומי פגישות עבודה של גורמים שונים בממשלת ישראל, בצה"ל וברשויות רלוונטיות נוספות; תחקירים פנימיים שנערכו בצה"ל (לרבות, תחקיר חיל הים, תחקיר ראש אגף המודיעין, תחקיר ראש חטיבת המבצעים, סיכום תחקיר ראש אגף המבצעים) ובגופים נוספים; ועוד. מלבד כל אלה קיבלה הוועדה לידיה, בין היתר, חומרים תיעודיים המתעדים במישרין את האירועים שהתרחשו על כלי השיט במשט, וכן את הטיפול במשתתפי המשט, אחרי שחיילי צה"ל השתלטו על הספינות, אשר רמת אמינותם גבוהה ביותר. כך לדוגמה, הועברו לידי הוועדה אלפי קבצי וידאו ושמע המכילים מאות שעות הקלטה וצילום, שנאספו ממקורות שונים. רשויות הצבא העבירו לידי הוועדה חומרים ממגוון של מקורות, לרבות צילומים ממצלמות האבטחה שהיו על המרמרה, תוצאות צילומים של אמצעי חוזי שונים, סרטים שצולמו על ידי מצלמות שהותקנו בקסדות של לוחמי צה"ל שפעלו על המרמרה, הקלטות של דיווחים ברשת הקשר במהלך האירוע וכן צילומים וסרטים שצולמו על-ידי משתתפים של המשט בשעה ששהו על המרמרה, על ידי אנשי יחידת דובר צה"ל, ועוד. משטרת ישראל העבירה לידי הוועדה 46 תקליטורים של חקירות שערכה בעקבות האירוע, וכן נמסר לוועדה תיעוד מאמצעי תקשורת בארץ ובחו"ל ועוד. כמו כן הועברו לידי הוועדה תיעוד של חפצים ותעודות שנתפסו על המרמרה; חומרים שנתפסו ממחשבים על המרמרה; מסמכים רפואיים ותעודות רפואיות (לרבות, מסמכים שהתקבלו ממד"א, מסמכים שהתקבלו מהמכון הפתולוגי באבו-כביר, מסמכים שהתקבלו מבתי החולים שבהם אושפזו וטופלו הפצועים); ועוד. כל אלה נבדקו ונבחנו היטב על ידי הוועדה והיו לנגד עיניה בעת עריכתו של דו"ח זה.

28 הוועדה הציבורית לביקורת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 www.turkel-committee.gov.il

מבנה הדו"ח

11. הוועדה החליטה לחלק את הדו"ח שלה לשני חלקים. בחלק הראשון, המוגש עתה, נבחנו שלוש סוגיות:

א. הסוגיה הראשונה עניינה חוקיותו של הסגר הימי שהוטל על רצועת עזה, לפי כללי המשפט הבינלאומי (סעיף 4(א) להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010). בגדר בדיקה זו נבחנו התשתית העובדתית להטלת הסגר, לרבות התנאים לקיומו, ההגבלות על המעברים היבשתיים לרצועת עזה והיחס בין לבין הסגר הימי, המצב ההומניטארי ברצועת עזה והשאלה האם משפיע הסגר הימי על מצב זה. בצד כל אלה נבדקו כללי המשפט הבינלאומי החלים במצבים כאלה ואופן יישומם, בדרך כלל ובפרשה הנדונה.

ב. הסוגיה השנייה עניינה הפעולות שנקט צה"ל לשם אכיפתו של הסגר הימי (סעיף 4(ב) להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010). עיקר הדיון כאן הוא בדיקה פרטנית ומדוקדקת מאוד של כל הפעולות שנקטו לשם עצירתו של המשט, ואיתור כללי המשפט הבינלאומי החלים על פעילות מעין זו, ויישומם במקרה שבפנינו.

ג. הסוגיה השלישית - הכרוכה בסוגיה השנייה - היא פעולות המארגנים והמשתתפים במשט וזהותם (סעיף 4(ג) להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010).²⁹

12. בחלקו השני של הדו"ח, שיוגש בהמשך, תידון השאלה שהוצגה בסעיף 5 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010, לאמור, האם מנגנון הבדיקה והחקירה הנוהג בישראל לגבי הפרות של דיני הלחימה באופן כללי, וכפי שהוא מיושם ביחס לאירוע הנוכחי, תואם את חובותיה של מדינת ישראל בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי. כמו כן, יידונו בחלק השני של הדו"ח שאלות נוספות שעלו במהלך עבודתה של הוועדה, לרבות שאלות שיש להן חשיבות מבחינה ישראלית פנימית.

---

29 מטבע הדברים, כרוכות שלוש סוגיות אלה זו בזו, ובהחלט ייתכן כי לאורך דו"ח זה ישובו ויעלו סוגיות מסוימות ביותר ממקום אחד. הוועדה העדיפה, לצורך נוחות הקריאה, לשוב ולדון בסוגיות אלה, חרף החזרתיות שבכך, מקום שהן רלוונטיות.

פרק א: הסגר הימי על רצועת עזה

13. בפרק זה ייסקרו הנסיבות שהביאו להטלת הסגר הימי על רצועת עזה וכן תיבחן התאמתו של הסגר הימי שהוטל על רצועת עזה לכללי המשפט הבינלאומי. הניתוח בפרק זה יחולק למספר חלקים. בחלק הראשון יוצג, בתמצית, הרקע העובדתי המורכב שעניינו מעמדה המשפטי של רצועת עזה, ייסקר מעמדו של המרחב הימי של עזה מאז כיבוש הרצועה בשנת 1967 ויוצגו הנסיבות שבעקבותיהן הוטל הסגר הימי על רצועת עזה ביום 3.1.2009.

חלקו השני של פרק זה עניינו השאלה מהו "סגר ימי" מבחינה מושגית ומבחינה משפטית ומקורם של הכללים המשפטיים המסדירים דרך זו של לחימה, לרבות כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי המנהגי והקונצנזוס הבינלאומי לגבי הכללים המסדירים סגר ימי.

החלק השלישי עניינו סיווגו של העימות בעזה: האם העימות המזוין בין ישראל ורצועת עזה הוא בינלאומי או פנים מדינתי והאם רצועת עזה היא שטח כבוש על-ידי ישראל. בחלקים הרביעי והחמישי ייבחן כיצד ומדוע הוטל הסגר הימי על רצועת עזה; החלופות שנשקלו על-ידי ישראל להטלת הסגר הימי; היחס בין הסגר הימי לבין המגבלות שהטילה ישראל ביום 19.9.2007 על מעבר סחורות דרך היבשה; והתאמת הפעולות שנקטה ישראל לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי החלים על הטלתו של סגר ימי.

בחלקים הבאים נעמוד על ההיבטים ההומניטאריים של הסגר הימי על רצועת עזה. כאן ייבחנו מספר היבטים שנויים במחלוקת הנוגעים לסוגיית הטלת הסגר הימי ולמדיניות המעברים היבשתיים של ישראל. לאחר מכן נעסוק בתחולת משפט זכויות האדם הבינלאומי בענייננו, וכן בשאלה האם הסגר הימי שהטילה ישראל על רצועת עזה הוא בגדר ענישה קולקטיבית שישראל מענישה את אוכלוסיית הרצועה.

בחלקו האחרון של פרק זה, נעמוד על האמצעים שמותר ליחידים או לקבוצות לנקוט בהם כאשר הם מערערים על חוקיותו של סגר ימי.

רקע כללי להטלת הסגר הימי על רצועת עזה

מעמדה של רצועת עזה בשנים 1967 - 2010

14. ביוני 1967, במהלך קרבות מלחמת ששת הימים, נכבשה רצועת עזה על-ידי כוחות צה"ל (מלבד שטחים נוספים, בהם ירושלים המזרחית, יהודה ושומרון, רמת הגולן וחצי האי סיני). סמוך לאחר מכן הוקם ב"אזור" (דהיינו, יהודה, שומרון ורצועת עזה) ממשל צבאי אשר פעל בהתאם לדיני הכיבוש (Belligerent Occupation) של המשפט הבינלאומי.³⁰ תפישה משפטית זו לגבי הדינים החלים באזור אומצה על-ידי בית המשפט העליון לדורותיו.³¹ עוד יצוין כי בעקבות מלחמת ששת הימים, החלה גם התיישבות ישראלית ברצועת עזה.³²

15. במהלך שנות התשעים של המאה הקודמת התנהל משא ומתן מדיני, בין הארגון לשחרור פלסטין (להלן: "אש"ף), כנציג העם הפלסטיני, ובין מדינת ישראל, במסגרתו נחתם בין הצדדים בספטמבר 1993 הסכם עקרונות על הסדרי ביניים של ממשל עצמי פלסטיני.³³ ביום 4.5.1994 נחתם ההסכם בדבר רצועת עזה ויריחו, הוא הסכם קהיר.³⁴ בעקבות כך נסוגו כוחות צה"ל ממרבית שטחי רצועת עזה, למעט היישובים הישראליים, דרכי הגישה העיקריות אל יישובים אלה ואזור המתקנים הצבאיים שלאורך גבולה הדרומי של רצועת עזה. כמו כן הועברה לידי הישות השלטונית האוטונומית שהוקמה - הרשות הפלסטינית (להלן: הרשות הפלסטינית) - מרבית האחריות השלטונית. הסכם קהיר גם קלט לתוכו את פרוטוקול פריז, אשר נחתם זמן קצר קודם לכן (ביום 29.4.1994) ואשר הסדיר את היחסים הכלכליים בין ישראל ובין הישות האוטונומית הפלסטינית.³⁵ ביום

30 למעשה הוקמו שני ממשלים צבאיים נפרדים אחד ביהודה ושומרון והשני ברצועת עזה. ראו בג"ץ 1661/05 המועצה האזורית חוף עזה נ' כנסת ישראל פ"ד נט" 481, פסקה 3 (2005) (להלן: עניין חוף עזה). יצוין כי במסגרת דינים אלה יישמה מדינת ישראל גם את האמנה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה, ז'נבה, 12 אוגוסט 1949 (להלן: אמנת ז'נבה הרביעית) ואת ההוראות הרלוונטיות מתוך התקנות הנספחות לאמנת האג הרביעית בדבר הדינים והמנהגים של המלחמה ביבשה - הנספחות לאמנת האג הרביעית משנת 1907 (שישראל איננה צד לה, אך שכבר בעת כיבוש רצועת עזה נחשבה כמשקפת ממשל בינלאומי; ראו בג"ץ 606/78 איוב נ' שר הביטחון, פ"ד לג(2), 113, 120 (1979); נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, עמ' 3). בהקשר זה יצוין כי מדינת ישראל דחתה את תחולתה הפורמאלית של אמנת ז'נבה הרביעית ביחס ליהודה, שומרון ורצועת עזה. אשר לרצועת עזה, התבססה עמדה זו על טענות שונות, בראשן הטענה שהרצועה לא הייתה חלק משטחה הריבוני של מצרים עובר לכיבושה על-ידי ישראל (ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, עמ' 3; Meir Shamgar, "Legal Concepts and Problems of the Israeli Military"; 3 Government - The Initial Stage", in MILITARY GOVERNMENT IN THE TERRITORIES ADMINISTERED BY ISRAEL 1967-1980: The Legal Aspects 13, 15-16 (M. Shamgar (ed.), 1982) ; עניין חוף עזה, פסקה 4.

31 ראו עניין חוף עזה וההפניות שם.

32 בשנת 2003 נאמד מספר המתיישבים ברצועת עזה בכ-8,000 איש. ראו עניין חוף עזה, שם, פסקה 12 וההפניות שם.

33 הצהרת העקרונות בדבר הסדרי ביניים של ממשל עצמי עם אש"ף (נחתמה ב-1993) (להלן: הסכם אוסלו א'), www.Knesset.gov.il/process/docs/oslo.htm.

34 הסכם בדבר רצועת עזה ואזור יריחו (נחתם ב-1994) (להלן: הסכם קהיר), www.Knesset.gov.il/process/docs/cairo_agreement.htm.

35 פרוטוקול פריז נחתם באפריל 1994 ונכלל כנספח להסכם קהיר, לעיל ה"ש 34, 31.

28.9.1995 נחתם בין הצדדים הסכם הביניים, אשר קלט לתוכו את ההסכמים הקודמים שנחתמו בין הצדדים (להלן: הסכם הביניים).³⁶

16. באוקטובר 2000 התפתחו בשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה אירועים אלימים אשר זכו בציבוריות הישראלית לכינוי "האינתיפאדה השנייה" (הפלסטינים מכנים אירועים אלה "אינתיפאדת אל אקצה"; הכינוי הרשמי שניתן לאירועים אלה במערכת הביטחון היה "אירועי גאות ושפל"). בגדרה, חודשו פיגועי ההתאבדות בערים בשטח ישראל, ומראשית שנת 2001, ולאחר מכן בהיקפים הולכים וגדלים, נעשה שימוש בנשק תלול מסלול (היינו, פצצות מרגמה ורקטות מסוגים שונים) לעבר ישראל, היישובים הישראליים ברצועה, בסיסי צה"ל ברצועה ומעברי הגבול. ישראל, אשר נוכח העברת השליטה על חלקים משמעותיים ביהודה, שומרון ורצועת עזה לא יכלה עוד לפעול בכלים שעמדו לה בעבר (כדוגמת מעצרים מנהליים), הגיבה באמצעים שונים ובכלל זה במבצעים צבאיים ממושכים ורחבי היקף. על רקע זה, הצהירה ישראל כי בינה ובין ארגוני הטרור הפלסטינים מתנהל "עימות מזוין" (Armed Conflict), וכי המסגרת הנורמטיבית שיש להחיל על פעילותו של צה"ל כתוצאה מכך היא מסגרת העקרונות והכללים של דיני הלחימה. עמדה זו אומצה על-ידי בית המשפט העליון במספר פסקי דין.³⁷

17. בדצמבר 2003 הכריז ראש הממשלה דאז, מר אריאל שרון, על תוכנית להתנתקותה של מדינת ישראל מרצועת עזה ומאזור צפון השומרון.³⁸ במסגרת תוכנית ההתנתקות פונו בקיץ 2005 היישובים הישראליים ברצועת עזה. ביום 12 ספטמבר 2005 עזב אחרון חיילי צה"ל את שטח רצועת עזה, ומפקד כוחות צה"ל באזור חבל עזה חתם על מנשר בדבר סיום הממשל הצבאי שפעל באזור.³⁹ ביום 20.9.05, הכריז שר הפנים על חמשת המעברים והמסופים הקרקעיים בין ישראל לרצועת עזה כ"תחנות גבול", בהתאם לסמכות הנתונה לו מכוח סעיף 7 לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952.⁴⁰ בנובמבר 2005 חתמו ישראל והרשות הפלסטינית על הסכם "תנועה וגישה" (Movement and Access), במסגרתו נטלה על עצמה ישראל התחייבויות שונות לעניין ייצוא סחורות מהרצועה ותנועת

36 הסכם ביניים ישראלי-פלסטיני בדבר הגדה המערבית ורצועת עזה (נחתם ב-1995) (להלן: הסכם הביניים) www.knesset.gov.il/process/docs/heskemb1.htm. מעמד המשפטי של הסדרי הביניים, במיוחד בכל הנוגע לרצועת עזה, מהווה סוגיה משפטית סבוכה. ככלל, גם בעת הנוכחית וחרף נסיגת ישראל מעזה (אשר ייתרה סעיפים רבים מהסכמי הביניים) ועליית החמאס לשלטון (קרי, עלייתו לשלטון של גורם שאינו מכיר בהסכמי הביניים), ממשיכה ישראל ליישם את הוראות ההסכמים ככל שהדבר אפשרי. לסקירה של ההסכמים הקיימים ושאלות המתעוררות לגבי מעמדם, ראו RUTH LAPIDOTH, ISRAEL AND THE PALESTINIANS: SOME LEGAL ISSUES 23-28 (2003).

37 ראו, למשל בג"ץ 9252/00 אל סקא נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 23.5.2001); בג"ץ 9293/01 ברכה נ' שר הביטחון, פ"ד נון(2) 509 (2002); בג"ץ 3114/02 ברכה נ' שר הביטחון, פ"ד נון(3) 11 (2002); בג"ץ 3451/02 אלמדני נ' שר הביטחון, פ"ד נון(3) 30 (2002); בג"ץ 4219/02 גוסי נ' מפקד כוחות צה"ל ברצועת עזה, פ"ד נון(4) 608 (2002); בג"ץ 7015/02 עג'ורי נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, פ"ד נון(6) 352 (2002); בג"ץ 8990/02 רופאים לזכויות אדם נ' אלוף פיקוד דרום, פ"ד נון(4) 193 (2003); בג"ץ 4764/04 רופאים לזכויות אדם נ' מפקד כוחות צה"ל בעזה, פ"ד נון(5) 385 (2004); בג"ץ 769/02 הוועד הציבורי נגד עינויים נ' ממשלת ישראל (לא פורסם, 14.12.2006). (להלן: פרשת היסכולים הממוקדים).

38 לאחר ההכרזה, הובאה התוכנית לאישור הכנסת. ראו חוק יישום תוכנית ההתנתקות, התשס"ה-2005, ס"ח 1982.

39 מנשר בדבר סיום הממשל הצבאי (מנשר מס' 6) (אזור חבל עזה), התשס"ה-2005.

40 ראו צו הכניסה לישראל (תחנות גבול) (תיקון), התשס"ה-2005.

אנשים וכן הוסדרה הפעלתם של מעברי הגבול רפיח וכרם שלום, שדרכם הייתה אמורה להתאפשר תנועת אנשים וסחורות בגבול המצרי בפיקוח צד שלישי.⁴¹ בחודש דצמבר 2005, הסמיכה ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי את שר הביטחון לקבוע את פתיחתם או סגירתם של מעברי הגבול.⁴²

מפה של שטח רצועת עזה והמעברים היבשתיים בינה ובין ישראל מצורפת לדו"ח כנספח "ב".

18. בבחירות הכלליות למועצה המחוקקת הפלסטינית שנערכו בינואר 2006 זכה ארגון החמאס⁴³ ברוב. אמנת ארגון החמאס קוראת להקמתה של מדינה הלכה מוסלמית בכל שטחי ארץ ישראל המנדטורית, אינה מכירה בקיומה של מדינת ישראל ושוללת הסדר קבע עימה. לפיכך, דרשה ישראל כי חמאס יקבל על עצמו את שלושת תנאי הסף שנקבעו על-ידי ישראל בהחלטת הממשלה מיום 19.2.2006⁴⁴ ואשר אושרו בהחלטת הרביעייה הבינלאומית לענייני המזרח התיכון (גוף בינלאומי המורכב מארצות הברית, רוסיה, האו"ם והאיחוד האירופי, אשר הוקם בשנת 2002 במדריד במטרה לפקח על פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני; להלן: הקוורטט): (1) הכרה במדינת ישראל וביטול אמנת החמאס; (2) נטישת דרך הטרור ופירוק תשתיות הטרור; (3) הכרה בהסכמים ובהבנות אליהם הגיעו ישראל והפלסטינים.⁴⁵ החמאס סירב לעשות כן. במרץ 2006 הושבעה ממשלה פלסטינית (שתחומי סמכותה כוללים הן את יהודה ושומרון הן את חבל עזה) בראשות החמאס.⁴⁶ בהחלטת הממשלה מיום 11.4.06 נקבעה מדיניותה הכללית של ישראל כלפי הרשות הפלסטינית עם הקמת ממשל החמאס. במסגרת כך, ולגבי רצועת עזה, הוחלט כי "בכפוף לשיקולי הביטחון, המעברים מישראל לרצועת עזה יישארו פתוחים כדי לאפשר כניסת הסיוע ההומניטרי לרצועת עזה."⁴⁷

ביום 25 ביוני 2006 נהרגו שני חיילי צה"ל, נפצעו ארבעה, ורב"ט גלעד שליט נלקח בשבי אחרי שחוליה, שחדרה לשטח ישראל דרך מנהרה שנחפרה מתחת לגבול עם הרצועה, ביצעה מתקפה משולבת לעבר מוצב של כוחות צה"ל וכן לעבר טנק ונגמ"ש של כוחות צה"ל באזור כרם שלום. רב"ט שליט מוחזק גם היום בשבי החמאס.⁴⁸

41 הסכם בדבר תנועה וגישה (נחתם ב-2005) (להלן: הסכם תנועה וגישה).

42 החלטה ב/43 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי (2005).

43 ראשי תיבות של חרקה אל-מקאוומה אל-אסלאמיה, קרי, תנועת ההתנגדות האסלאמית.

44 ראו החלטה 4705 של הממשלה ה-30 "המערכת הפלסטינית לאחר הבחירות ברשות הפלסטינית - מדיניות ישראל נוכח השבעת המועצה המחוקקת הפלסטינית" (19.2.2006) (להלן: החלטת הממשלה מיום 19.2.2006).

45 *Joint Statement by Quartet Engaged in Facilitation of Mideast Peace Process* (16.7.2010).

46 ראו החלטה 4780 של הממשלה ה-30 "מדיניות ישראל כלפי הרשות הפלסטינית עם הקמת ממשלת החמאס" (11.4.2006) (להלן: החלטת הממשלה מיום 11.4.2006). ההחלטה קבעה, בין היתר, כי הרשות הפלסטינית הינה רשות טרור העוינת את ישראל וכי מדינת ישראל לא תקיים עימה קשרים. ראו גם החלטת הממשלה מיום 19.2.2006. בהחלטה זו נקבע, בין היתר, כי "נוכח עליית הסיכון הביטחוני, יוגברו הבדיקות הביטחוניות במעברים, במיוחד בקרני וארו, הן ביחס לאנשים ופעילים והן ביחס לסחורות. כמו-כן תימשך הפעילות לשרדוג המעברים ברצועת עזה, כדי לאפשר פיקוח בטחוני יעיל יותר".

47 ש.ם.

48 ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, בעמ' 8.

במהלך תקופה זו נמשך הירי מנשק תלול מסלול מכיוון הרצועה אל עבר יישובי הדרום וכן נמשכו התקפות על המעברים היבשתיים לרצועה. צה"ל הגיב על ירי זה תוך שימוש בארטילריה ובתקיפות מן האוויר וכן בפעולות - חלקן נרחבות - בשטח הרצועה. לפיכך צומצם היקף פעילות המעברים (לעיתים עד כדי סגירתם באופן מוחלט), וכתוצאה מכך נדרשו גורמי הביטחון הישראליים לתעדף את הסחורות הנכנסות לרצועת עזה, תוך מתן עדיפות למוצרי מזון ומוצרי יסוד. בדרך כלל גם התאפשרה הכנסת חומרי גלם לבניין, תעשייה וחקלאות אך צומצם היקף ייצוא הסחורות מרצועת עזה. מדיניות זו אושרה על-ידי בית המשפט העליון.⁴⁹

אחרי תקופה ארוכה של מתיחות בין החמאס ובין הפת"ח, שהביאה, בין היתר, לאירועים אלימים בין פעילי שתי התנועות ולהקמתה של ממשלת אחדות בראשותו של אסמעאיל הניה במרץ 2007, השתלט במהלך יוני 2007 ארגון החמאס באלימות על רצועת עזה.⁵⁰ לאחר השתלטותו של החמאס על רצועת עזה, עלתה באופן דרמטי תדירות הירי מנשק תלול מסלול אל עבר יישובים ישראליים. ביום 19.9.2007 הכריזה ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי על עזה כעל "שטח עויין" וכן הנחתה את מערכת הביטחון להטיל "הגבלות נוספות" בתחום האזרחי, לרבות בכל הנוגע למעבר סחורות, לאספקת דלק וחשמל ולתנועת אנשים מן הרצועה ואליה.⁵¹ בעקבות החלטה זו, המציינת באופן מפורש כי היא תיושם רק אחרי בחינה משפטית ומתוך כוונה להימנע מיצירת משבר הומניטארי ברצועת עזה, נאסר הסחר עם רצועת עזה, הוטלו מגבלות על מעבר הסחורות בין ישראל ורצועת עזה וכן צומצמה אספקת הדלקים לרצועת עזה.⁵² יצוין כי לאורך כל התקופה נמשכו מאמצי התיאום בין מדינת ישראל ובין הרשות הפלסטינית (להבדיל מממשל החמאס), גם לגבי רצועת עזה.⁵³

19. באמצעות תיווך מצרי הושג ביוני 2008 הסכם הפסקת אש - אשר זכה לשם "רגיעה" (תהדא'ה) - וזאת לתקופה של חצי שנה. רגיעה זו קרסה בדצמבר 2008, כאשר חודשו מתקפות הירי מנשק תלול מסלול על ישראל. ישראל, מצידה, יצאה ביום 27 בדצמבר 2008 למבצע צבאי רחב היקף ברצועת עזה, הוא מבצע "עופרת יצוקה", שנמשך 22 ימים ובסיומו הסיגה ישראל את כוחותיה מרצועת עזה והכריזה, חד צדדית, על הפסקת אש.⁵⁴

49 בג"ץ 5841/06 האגודה לזכויות האזרח נ' שר הביטחון (לא פורסם, 13.3.2007).
50 בתגובה להשתלטות זו הכריז יו"ר הרשות הפלסטינית, מחמוד עבאס (אבו מאזן), ביום 15.6.2007, על פירוק ממשלת האחדות הפלסטינית, על פיטורי ראש הממשלה מטעם החמאס, איסמעיל הניה, ועל מצב חירום כללי. כמו כן, מינה אבו מאזן את סלאם פיאר, שר האוצר בממשלת האחדות, לראש הממשלה הפלסטינית וכן הוציא מחוץ לחוק את הזרוע הצבאית של החמאס.
51 החלטה ב/34 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי "מדיניות ישראל מול עזה (צבאי ואזרחי)" (19.9.2007) (להלן: החלטת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי מיום 19.9.2007).
52 ראו "המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א" (סיכום של מתאם פעולות הממשלה בשטחים, 31.8.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג 51 (להלן: המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א). לסקירה מפורטת בעניין מדיניות המעברים של ישראל לאחר החלטת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי מיום 19.9.2007, ראו פסקאות 68, 73 מטה.
53 ראו בהרחבה בפסקאות 66, 73 מטה.
54 החלטה ב/84 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי "הכרזה על נצירת אש במסגרת מבצע 'עופרת יצוקה'" (17.1.2009).

לאחר מבצע "עופרת יצוקה", ביום 18.2.2009, קיבלה ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי החלטה לפיה, בין היתר, תמשיך ישראל במאמץ ההומניטארי, בתיאום עם הרשות הפלסטינית והגורמים הבינלאומיים הרלוונטיים, על מנת לספק את הצרכים המיידים והבסיסיים של האוכלוסייה הפלסטינית ולשם כך תאפשר, באופן חלקי, את פעילות המעברים משטחה לרצועת עזה.⁵⁵ עם זאת, בתצהיר שנחתם על-ידי מזכיר הממשלה והוגש ביום 31.3.2009 במסגרת תגובת המדינה לבג"ץ 2650/09 מיטראל בע"מ נ' שר החקלאות (טרם פורסם, 1.4.2009) צוין כי לא הייתה כוונה לשנות בהחלטה זו את המדיניות העקרונית של ישראל כלפי רצועת עזה ולהסיר את המגבלות האזרחיות שהוטלו עליה בהחלטה מיום 19.9.2007, אלא רק "להגדיל את רשימת מוצרי המזון שתותר הכנסתם לרצועת עזה ושיתן מענה הולם לצרכים של האוכלוסייה הפלסטינית שאינה מעורבת בטרור".⁵⁶ בעקבות החלטה זו אכן הורחב מגוון המוצרים המותרים להעברה לרצועה.⁵⁷

ביום 29.6.2010, הודיעה הממשלה על שינוי מדיניות זו ועל הקלה משמעותית במגבלות על מעבר סחורות.⁵⁸ כך נקבע כי ללא דיחוי יבוצעו מספר מהלכים מקלים ובכלל זה תפורסם רשימה של פריטים אסורים לכניסה לרצועת עזה אשר "תכלול רק נשק, אמצעי תומכי לחימה ופריטים בעייתיים דו-שימושיים".⁵⁹ כל פריט שלא יופיע ברשימה האמורה יותר לכניסה. ביום 8 בדצמבר 2010 הוסיפה והודיעה ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי כי בכפוף למגבלות מסוימות, תאושר תוכנית הדרגתית להוצאת טובין מרצועת עזה אל מחוץ לגבולות ישראל ולאזור יהודה ושומרון.⁶⁰

המרחב הימי של רצועת עזה בשנים 1967 - 2010

20. עד ליישומה של תוכנית ההתנתקות וכל עוד שלטה מדינת ישראל שליטה אפקטיבית ברצועת עזה, פעל צה"ל ביחס לאזור הימי הסמוך לרצועת עזה כמי שבידיו מלוא הסמכויות הנתונות לגורם השולט בטריטוריה מסוימת ביחס לאזור הימי הסמוך לאותה טריטוריה, לרבות שליטה על מעבר תחבורה ימית מסיבות בטחוניות. בשנת 1968 קבע מפקד כוחות צה"ל בחבל עזה כי רצועת עזה היא שטח סגור, שהכניסה אליו והיציאה

55 החלטה ב/90 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי "המגעים מול מצרים בעקבות מבצע 'עופרת יצוקה'; מדיניות התגובה להמשך פעילות הטרור מעזה; החייל החטוף גלעד שליט" (18.2.2009).

56 ראו תגובת המדינה לבג"ץ 2650/09 מיטראל בע"מ נ' שר החקלאות (טרם פורסם, 1.4.2009).

57 ראו "המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק ב - נספחים" 56 (סיכום של מתאם פעולות הממשלה בשטחים, 31.8.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג 50 (להלן: המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק ב).

58 ראו החלטה ב/44 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי "יישום מדיניות המעברים מול רצועת עזה" (20.6.2010). בהחלטה הוסמכו ראש הממשלה, שר הביטחון ושר החוץ לקבל - על דעת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי - החלטות על צעדים ופעולות פרטניות ליישום מדיניות המעברים מול רצועת עזה. ביום 20.6.2010 הודיעה לשכת ראש הממשלה, על נקיטת שורה של צעדים במטרה "למנוע הכנסת נשק ואמצעים תומכי לחימה לעזה ובאותה עת להרחיב את אופן הכנסת הסחורות האזרחיות לרצועה". ראו הודעת משרד ראש הממשלה לגבי מדיניות ישראל כלפי רצועת עזה בעקבות ישיבת הקבינט הבטחוני (20.6.2010).

59 שם, בס' 1.

60 ראו החלטה ב/64 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי (8.12.2010).

ממנו, בכל דרך שהיא, כולל בדרך הים, טעונה היתר.⁶¹ יצוין כי בכל התקופה האמורה לא היה בעזה נמל היכול לשרת תחבורה ימית, אלא רק מעגן המשמש ספינות דיג.

21. ההסכמים המדיניים עם הפלסטינים, שעליהם עמדנו, הותירו סמכות זו בידי צה"ל. נקבע בהסכמים, בין היתר, כי למדינת ישראל תהיה שליטה מלאה וסמכות ביטחונית בלעדית במרחב הימי הסמוך לרצועת עזה⁶² וכי כלי שיט של חיל הים הישראלי יהיו רשאים להפליג במרחב זה לפי הצורך וללא הגבלה, וכן לנקוט בכל הצעדים הנדרשים נגד כלי שיט החשודים בפעילות טרור או בפעילות בלתי חוקית, ובכלל זה כלי שיט החשודים בהברחת אמצעי לחימה, סמים ועוד.⁶³ נקבע שם כי סוגית התחבורה הימית הבינלאומית אל רצועת עזה וממנה תסוכם במשא ומתן להסדר קבע בין הצדדים (משא ומתן שלא הגיע לסיומו). כמו כן נקבע כי עד להקמתו של נמל מתאים בעזה לא תותר כניסתם של כלי שיט זרים לאזור המשתרע למרחק של 12 מייל ימי מהחוף, וכי כניסת נוסעים וסחורות דרך הים תיעשה רק דרך נמלי ישראל, בהתאם לכללים ולתקנות החלים בעניין זה בישראל.⁶⁴ יצוין כי לאחר שנחתם הסכם הביניים החל משא ומתן בין ישראל והרשות הפלסטינית על הקמתו של נמל ימי בעזה ואף ננקטו מספר צעדים לשם כך, אולם הפרויקט הופסק עם פרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 2000.⁶⁵ כאמור לעיל, מעמדו של הסכם הביניים ותחולתו היום הם סוגיה סבוכה ושנויה במחלוקת. יתר על כן, הפרקליט הצבאי הראשי הצביע בפני הוועדה על הקושי להסתמך על הסכם הביניים בכל הנוגע למניעת כניסתן של ספינות המניפות דגל זר למרחב הימי של רצועת עזה, שכן ממילא אין הן חלק מן המסגרת ההסכמית ואינן מחויבות על-ידיה.⁶⁶

22. במשך השנים שחלפו ניסו מספר כלי שיט להגיע לרצועת עזה בדרך הים. בעשור האחרון הפכו ניסיונות אלה תדירים יותר, ועל סיפונם של אחדים מכלי השיט שנתפסו בדרכם לרצועת עזה אף נמצאו אמצעי לחימה (להלן גם: אמל"ח). כך, למשל, במאי 2001 יצאה מלבנון לרצועת עזה הספינה "סנטוריני". ספינה זו נתפסה על-ידי חיל הים והובאה לישראל. על הספינה נמצאו אמצעי לחימה רבים, ובהם מרגמות, R.P.G. Rocket (Propelled Grenade; שם כולל למטולי רקטות אישיים נגד טנקים), רובי קלציניקוב, ועוד. במאי 2003 נתפסה בדרכה לרצועת עזה הספינה "אבו חסן" אשר יצאה מלבנון. על הספינה נמצאו מרעומים לקטיושות ואמל"ח, וכן פעיל חיזבאללה. ביום 3.1.2002 נתפסה הספינה קארין A אשר יצאה מאיראן ועל סיפונה כ-50 טונות של אמצעי לחימה, בהם רקטות, מרגמות, טילים נגד טנקים, מוקשים, רובי סער ועוד, שנועדו לרצועת עזה.

61. צו בדבר סגירת האזור (רצועת עזה וצפון סיני) (מס' 144), התשכ"ח-1968, כפי שתוקן בצו מס' 191 ובצו מס' 847.

62. הסדרי הביטחון בנוגע למרחב הימי של רצועת עזה נקבעו תחילה בהסכם קהיר, לעיל ה"ש 34. לאחר מכן, נקלטו להסכם הביניים, לעיל ה"ש 36, בסעיף XIV לנספח I.

63. שם.

64. שם.

65. ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1.

66. שם.

23. עם יישומה של תוכנית ההתנתקות וביטול הממשל הצבאי ברצועת עזה, גרס צה"ל כי כתוצאה מכך נתבטלו הסמכויות שקיבל מכוח דיני הכיבוש במשפט הבינלאומי וחקיקת הביטחון של ישראל. נוכח העימות המזוין עם שלטון החמאס ברצועת עזה, בחנה הפרקליטות הצבאית הראשית את פעולותיו של צה"ל במרחב הימי של רצועת עזה על פי דיני הלחימה בים.⁶⁷

24. בחודש יולי 2008 החלו להתארגן משטים שונים, שיעדם המוצהר היה רצועת עזה. נוכח העובדה כי מדובר בכלי שיט ניטראליים, עמדו בפני צה"ל דרכי פעולה מוגבלות בלבד, שכללו, בעיקרן, את סמכות הביקור והחיפוש (visit and search), סמכות בה ניתן לעשות שימוש, בין היתר, בתנאי שקיים יסוד סביר לחשד שיש עילות שעל פיהן ניתן לתפוס (capture) כלי שיט זה.⁶⁸ בצה"ל הובע חשש כי בשל הצורך בקיומו של תנאי זה, אין האמצעים העומדים לרשות צה"ל מספיקים כדי לסכל ניסיונות להברית אמצעי לחימה לרצועת עזה.⁶⁹

25. ביום 13.8.2008 פרסמה רשות הספנות במשרד התחבורה הודעה לימאים (Notice to Mariners; להלן: NOTMAR)⁷⁰ הקוראת לספינות להימנע מכניסה לאזור הימי הסמוך לרצועת עזה בשל הנסיבות הביטחוניות באזור, והמציינת כי ניתן יהיה להעביר ציוד הומניטארי לעזה באמצעות המעברים היבשתיים, ובתיאום עם הרשויות הישראליות:

"The Israel Navy is operating in the maritime zone off the coast of the Gaza Strip. In light of the security situation, all foreign vessels are advised to remain clear of area A in the attached map [...]

Delivery of humanitarian supplies to the civilian population in the Gaza Strip is permitted through the land crossings between Israel and the Gaza Strip, subject to prior coordination with the Israeli Authorities".⁷¹

הפרקליט הצבאי הראשי חיווה בפני הוועדה את דעתו כי הייתה בכך הכרזה על האזור הימי הסמוך לחופי רצועת עזה כ"אזור לחימה" (Combat Zone) או "אזור

67 שם, בעמ' 35.

68 להרחבה בעניין זה, ראו פסקה 54 מטה.

69 ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, בעמ' 39.

70 Advisory Notice (Maritime Zone off The Coast of Gaza Strip), no. 6/2008 (11.8.2008). הנוסח המלא מצוי, בין היתר, בכתובת en.mot.gov.il/index.php?option=com_content&view=article&id=74:no62008&catid=17:n oticetomariners&Itemid=12. ראו גם פרוטוקול ישיבה מס' 3 של הוועדה "עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות" 17 (10.8.2010) (להלן: עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות); פרוטוקול ישיבה מס' 4 של הוועדה "עדות ראש המטה הכללי של צבא ההגנה לישראל בדלתיים פתוחות" 13 (11.8.2010) (להלן: עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010). עדויות אלו נגישות לציבור באתר האינטרנט של הוועדה, www.turkel-committee.gov.il.

71 המפה אשר צורפה להודעה לימאים, וכן רשימת הקואורדינטות המדויקת, מצורפת כנספח "ג" לדו"ח זה. בסעיף 3 להודעה לימאים מצוין עוד כי כניסתם של כלי שיט זרים לאזור הימי השייך לרצועת עזה אסורה גם בהתאם להסכמים בין ישראל והרשות הפלסטינית.

החרגה" (Exclusion Zone), אך ציין כי קיימת מחלוקת בשאלה מה הסמכויות המוקנות למדינה אשר הכריזה על אזור ימי כאמור.⁷²

למרות פרסום ההודעה האמורה לימאים, הפליגו ביום 20.8.2008 שתי יאכטות מנמל לרנקה שבקפריסין לכיוון רצועת עזה כשעל סיפונן כ-40 מפליגים (היאכטה Liberty והיאכטה Free Gaza). לקראת משט זה, אשר זכה בצה"ל לכינוי "רוחות שמיים 1", נקבע בחיל הים נוהל קרב והוגדרו דרכי פעולה אפשריות, שכללו העברת מסרים דיפלומטיים, וכן נבדקו האפשרויות לעצור את כלי השיט לפני הפלגתם או עצירתם בדרך של "עצירה קרה" (ללא שימוש בכוח) במהלך ההפלגה. כמו כן נבחנה האפשרות להשתלט על כלי השיט ולחלופין האפשרות להתיר לכלי השיט להיכנס לעזה. על פי החלטת הדרג המדיני (ראש הממשלה ושר הביטחון)⁷³ הורשו היאכטות להיכנס לרצועת עזה. כך גם הורשו להיכנס לעזה ארבע יאכטות נוספות שיצאו, בנפרד, מנמל לרנקה בחודשים אוגוסט - דצמבר 2008. בעדויותיהם בפני הוועדה ציינו גורמים שונים כי הסיבות למתן היתר המעבר נבעו, בין היתר, מן הקושי לבצע חיפוש בספינות אלה, מן המחשבה שמתן היתר מעבר ימנע את העצמת התופעה, וכן מתוך התחשבות בכך שמדובר ביאכטות קטנות יחסית, ובעקבות מידע מודיעיני לפיו לא נשקפה סכנה אמיתית כי הן נושאות אמל"ח.⁷⁴ ספינה נוספת (AL MARWA), נושאת דגל לוב, שניסתה להגיע לרצועת עזה ביום 29.11.2008, חזרה בה אחרי שהועברו אליה מסרים לפיהם היא בדרכה לאזור בו מתבצעת פעילות ביטחונית של חיל הים.⁷⁵ ביום 29.12.2008 יצאה מנמל לרנקה יאכטה נוספת (Dignity) כשעל סיפונה 25 מפליגים ("רוחות שמיים 2"). חיל הים הנחה את כלי השיט לשוב על עקבותיו ולהימנע מכניסה לאזור הסמוך לרצועת עזה עקב אירועי לחימה באזור. במהלך האירוע פגעה היאכטה בחרטום ספינה של חיל הים וניזוקה, אך הפליגה בכוחות עצמה לנמל ביירות בלבנון.⁷⁶ שוב הפעם הועלה בצה"ל החשש כי עקב המחלוקת בשאלת הנפקויות המשפטיות של הכרזה על אזור כ"שטח לחימה" או "שטח החרגה", אין ההודעה לימאים מספקת מענה מלא לקשיים שהתעוררו בהתמודדות של צה"ל מול המשטים השונים.⁷⁷

26. במצב דברים זה, הורה שר הביטחון ביום 3 בינואר 2009, במהלך מבצע "עופרת יצוקה", להטיל סגר ימי מול חופי רצועת עזה עד למרחק של 20 מייל ימי מהחוף.

72 ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, בעמ' 38-39.

73 ראו עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 20-21.

74 שם, בעמ' 19-21; עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 11.

75 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 11.

76 שם, בעמ' 12; עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 12-21.

77 ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, בעמ' 39. ראו גם מכתב מתא"ל אביחי מנדלבלית, הפרקליט הצבאי הראשי, לאלוף אלי מרום, מפקד חיל הים (29.12.2008); מכתב מתא"ל אביחי מנדלבלית, הפרקליט הצבאי הראשי, לרב אלוף גבי אשכנזי, ראש המטה הכללי של צה"ל (30.12.2009) "הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010" (נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, יולי 2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 13 (להלן: נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח). במכתבים אלו עמד הפרקליט הצבאי הראשי על הצורך בהכרזה על סגר ימי שיספק לחיל הים כלים וסמכויות הולמים להתמודדות עם תופעת כלי השיט האזרחיים אשר מבקשים להגיע לרצועת עזה.

משמעותה של הטלת סגר ימי לפי כללי המשפט הבינלאומי היא מתן היתר לצד לעימות מזוין למנוע כניסה לאזור האסור של כל כלי שיט המנסה להפר את הסגר (וזאת אפילו אין חשש קונקרטי שכלי השיט מסייע לפעילות טרור). בהתאם לכך פורסמה הודעה לימאים בזו הלשון:

"All mariners are advised that as of 03 January 2009, 1700 UTC, Gaza maritime area is closed to all maritime traffic and is under blockade imposed by Israeli Navy until further notice. Maritime Gaza area is enclosed by the following coordinates [...]".⁷⁸

ההודעה פורסמה באתר האינטרנט של צה"ל, באתר האינטרנט של רשות הספנות ומשרד התחבורה וכן במספר ערוצים בינלאומיים מקובלים, כגון רשת ה-NAVTEX שהינה רשת שידור לוויני בינלאומית לאיסוף והפצה של אזהרות לשיט, המשדרת לכלל כלי השיט בעולם (בחתך ל-16 אזורים בעולם).⁷⁹ כמו כן, שודרה הודעה זו פעמיים ביום בערוץ החירום לתקשורת ימית לספינות אשר שייטו במרחק של עד 300 ק"מ מחופה של ישראל.⁸⁰ שר הביטחון העיד לפני הוועדה כי הוחלט שאם יעשה ניסיון להעביר ציוד הומניטארי בדרך הים, ינותבו כלי השיט לנמל אשדוד וכי הציוד ההומניטארי שעל סיפונם יועבר, לאחר בידוק, דרך המעברים היבשתיים.⁸¹

מפה של המרחב הימי של רצועת עזה, הכוללת סימון של איזור הסגר הימי מצורפת לדו"ח זה כנספח "ד".

בחודש ינואר 2009, במהלך מבצע עופרת יצוקה, חזרו בהן מכוונתם להפר את הסגר הימי שני כלי שיט, אונית המטען הכללי Iran Shahed והספינה Spirit of Humanity, אחרי שכוחות חיל הים העבירו להן אזהרות להימנע מלהגיע לאזור ("רוחות שמיים 3 ו-4" רוחות שמיים 4, בהתאמה).

27. אחרי סיומו של מבצע "עופרת יצוקה" נותרה ההחלטה בדבר הטלתו של הסגר הימי על כנה. בעדותו בפני הוועדה אישר ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, כי ההחלטה להטיל את הסגר הימי לא נבחנה מחדש לאחר סיום המבצע.⁸²

בחודש פברואר 2009 ניסתה אונית המטען הכללי Tali, אשר יצאה מנמל טריפולי בלבנון, להגיע לרצועת עזה ("רוחות שמיים 5") כשעל סיפונה אמל"ח. בחודש יוני 2009

78 Advisory Notice (Blockade of Gaza Strip), no. 1/2009 (3.1.2009). נוסח מלא מצוי, בין היתר, בכתובת 199.203.58.11/EN/index.php?option=com_content&view=article&id=124:no12009&catid=17:notice&Itemid=12.

79 ראו "מענה צה"ל לבקשת השלמה" (15.11.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 145 (להלן: מענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010).

80 ראו עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 23.

81 שם, בעמ' 24.

82 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 2 של הוועדה "עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות" 17-18 (9.8.2010) (להלן: עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות).

ניסתה האוניה Arion להגיע לרצועת עזה כשעל סיפונה כ-30 מפליגים ("רוחות שמיים 6"), ציוד הומניטארי (תרופות, מזון תינוקות, מעט צעצועים, מספר שתילים של עצי זית ועוד) ושקי מלט. שני כלי השיט נתפסו על-ידי חיל הים, ללא הפעלת כוח, אחרי שלא שעו לאזהרות שהעביר להן. הספינות הובאו לנמל אשדוד, נפתחו הליכים להרחקת המפליגים מישראל וכל הציוד ההומניטארי שעל סיפונן הועבר לרצועת עזה באמצעות האו"ם, אחרי בידוק בטחוני.⁸³

השאלות שבפני הוועדה

28. בבואה לדון בחלק זה של הדו"ח שיוותה הוועדה לנגד עיניה את השאלות הבאות:
- מהו סגר ימי, ומה הכללים המשפטיים החלים על הטלתו ועל יישומו בפועל?
  - האם פעלה ישראל בהתאם לכללים אלה?
  - מה מחויבותיה המשפטיות של ישראל כלפי רצועת עזה? בכך כרוכה השאלה האם משפיע הסגר הימי על המצב ההומניטארי ברצועת עזה? ואם יש השפעה כזו - האם יש בה כדי לעשות את הסגר הימי לבלתי חוקי על פי כללי המשפט הבינלאומי?
  - האם יש ליחידים או לקבוצות זכות במשפט הבינלאומי להתעלם מקיומו של סגר ימי?

---

83 יצוין עוד כי בתקופה שבין פברואר 2009 וינואר 2010 ניסו מספר שיירות יבשתיות להיכנס לעזה דרך גבולה עם מצרים. שיירה יבשתית בראשותו של חבר פרלמנט בריטי, אשר כללה 3,000 משתתפים הורשתה במרץ 2009 להיכנס לרצועה דרך מעבר רפיח. שיירה נוספת שכללה 225 משתתפים הורשתה להיכנס לרצועה ביולי 2009 בהרכב מצומצם בלבד שכלל 55 פעילים ו-50 כלי רכב. בדצמבר 2009 יצאה שיירה נוספת ממספר מדינות באירופה. ארגון טורקי בשם IHH שעל מעורבותו במשט מיום 31.5.2010 נעמוד מאוחר יותר, סייע בהובלת המשתתפים מטורקיה לאל עריש. לאחר שהמצרים הטילו הגבלות שונות על השיירה, הותרה כניסתו לרצועת עזה של כמחצית מהסיוע בלבד, באמצעות מעבר רפיח. כמו כן, נרשמו התפרעויות של המשתתפים באזור אל-עריש ועימותים עם כוחות הביטחון המצריים. במהלך העימותים נפצעו כ-50 משתתפים בשיירה, ביניהם חמישה (5) באורח קשה. מנהיג ארגון ה-IHH, בולנט ילדרים, הודה מאוחר יותר כי במהלך העימות נלקחו בשבי שבעה חיילים מצריים. ראו גם: דו"ח מל"מ (20.6.2010); כל הדו"חות שהתקבלו מטעם המל"מ מצויים במוצג שסומן על-ידי הוועדה כקלסר מס' 150 (כל הדו"חות בקלסר זה יכוננו להלן: דו"ח מל"מ, כאשר ההבחנה ביניהם תעשה על פי תאריכיהם); דו"ח מל"מ (19.7.2010), שם.

התאמת הסגר הימי לכללי המשפט הבינלאומי

המסגרת המשפטית

המושג "סגר ימי" - כללי

29. המושג "סגר" (Blockade) משמש לעתים קרובות כ"מונח סל" לתיאור פעולות צבאיות שונות ואף מורכבות.⁸⁴ אף שנעשה במושג זה שימוש כדי לתאר מבצעים יבשתיים, הרי שההקשר הנפוץ ביותר שבו נעשה שימוש במושג זה הוא ההקשר הימי. אכן, בעבר הייתה המשמעות המקובלת של המושג שונה רק במעט ממשמעותו של המושג "מצור",⁸⁵ אולם יש להדגיש כי סגר ימי אינו זהה למצור. בעוד שמצור משמעותו הקפת הריכוז הצבאי של האויב, מבצר אסטרטגי שלו, או כל אתר אחר המוגן על ידי האויב, וניתוקו מערוצים של תמיכה ואספקה, הרי שסגר ימי הוא מונח המתאר מגוון רחב יותר של פעולות.⁸⁶ כך למשל בסקירה עכשווית בקובץ מאמרים שקובץ לספר Naval-Blockades and Seapower: Strategies and Counter-strategies, 1805-2005 (להלן: Naval Blockades and Seapower), נאמר כי:

"[w]hile legal definitions of naval blockades attempt to be precise, the range of activities that have historically fit under this rubric are vast indeed".⁸⁷

בספר הנזכר נסקרות שמונה עשרה דוגמאות של סגרים ימיים שהוטלו במהלך שתי מלחמות העולם, סגר ימי שהוטל במסגרת הסכסוך של ה"לאומנים" נגד הרפובליקה העממית של סין (בשנים 1949-1958), במלחמת קוריאה (1950-1953), בתקופת משבר הטילים בקובה (1962), במלחמת וייטנאם, אכיפת הסנקציות הימיות נגד עיראק (1990)

THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS: A COMMENTARY; Vol I 755 (Bruno Simma et al. eds., 2nd ed., 2002) 84

"The concept of blockade does not assume a technical law-of-war sense, but rather points to military action with a view to sealing off particular coasts or land areas".

המונח סגר מוגדר במילון אוקספורד המקוון (2010) כך:

"an act or means of sealing off a place to prevent goods or people from entering or leaving: they voted to **lift the blockade** of major railway junctions. Origin: late 17th century: from block + ade probably influenced by *ambuscad*".

Wolff Heintschel von Heinegg, *Naval Blockade*, 75 INT'L L. STUD. SER. U.S. NAVAL WAR COL, 203, 205 (2000) 85

YORAM DINSTEIN, THE CONDUCT OF HOSTILITIES UNDER THE LAW OF INTERNATIONAL ARMED CONFLICT 133 (2004): 86

"Siege warfare is conducted by encircling an enemy military concentration, a strategic fortress or any other location defended by the enemy, cutting it off from channels of support and supply".

L. OPPENHEIM, INTERNATIONAL LAW: A TREATISE; VOL II: DISPUTES, WAR AND NEUTRALITY 768 (7th ed., H. Lauterpacht ed., 1952):

"Blockade must not be confused with siege, although it may take place concurrently with siege".

NAVAL BLOCKADES AND SEAPOWERS: STRATEGIES AND COUNTER-STRATEGIES 1805-2005 4 (Bruce A. Elleman & S.C.M. Paine eds., 2006). 87

2003) ועוד.⁸⁸ סגרים ימיים הוטלו, בין היתר, גם במהלך מלחמת העצמאות של בנגלדש בשנת 1971; סגר מצרי הוטל על העיר אילת ומפרץ עקבה בשנת 1967, וכן על באב אל מנדב בשנת 1973;⁸⁹ סגר ימי הוטל גם במהלך הסכסוך בין איראן לעיראק בין השנים 1980-1988,⁹⁰ וכן הוטל על-ידי ישראל סגר ימי על חופי לבנון במהלך מלחמת לבנון השנייה (קיץ 2006).⁹¹ יצוין כי לפי התנאים המקובלים היום בדבר הטלתו ואכיפתו של סגר ימי, שעליהם נעמוד בהמשך הדברים, ספק אם כל הדוגמאות הנזכרות באות מבחינה משפטית בגדר "סגר ימי". עם זאת ברור כי מניעת יכולת הגישה של האויב למרחב הימי שעליו הוטל הסגר, וכן מניעת יכולתו לקבל אספקה וסיוע דרך מרחב זה, הייתה ונשארה חלק בלתי נפרד מאמצעי זה.⁹² אכן, הטלת סגרים ימיים היא "[...] a basic and fundamental activity of navies"⁹³.

30. להטלתו של סגר ימי עשויות להיות מטרות שונות. מטרה אחת היא הצבאת האסטרטגית, שעיקרה סיכול של מתן סיוע אפשרי לפעולות צבאיות של האויב או מניעה של העברת נשק או אספקה לכוח צבאי הפועל במדינה שעל חופיה הוטל הסגר.⁹⁴ עם זאת, היבט ייחודי של הסגר כדרך לוחמה הוא השפעתו של סגר על יחסי המסחר הנייטרלים של צד לעימות: "in view of its impact on the commercial relations between the blockaded belligerent and neutrals, a blockade is regularly considered a method of economic warfare".⁹⁵ כפי שציין המלומד הנודע וחבר ועדה זו עד ליום פטירתו, השגריר שבתאי רוזן ז"ל, אחד היתרונות הגדולים של סגר ימי הוא היכולת לפגוע באופן אפקטיבי בסחר החוץ של האויב שהוא יעד לגיטימי בסכסוך מזוין.⁹⁶

המקורות המשפטיים

31. דיני הים במשפט הבינלאומי, החלים, בדרך כלל, בעיתות שלום, הם אחד מן התחומים העתיקים ביותר במשפט הבינלאומי. דיני הים מוסדרים, ברובם, באמנת האו"ם

88 שם; ראו גם ix-xi (פירוט הנושאים השונים בתוכן העניינים).

89 von Heinegg, INT'L L. STUD לעיל ה"ש 85, בעמ' 211-212.

90 שם.

91 ANTHONY H. CORDESMAN, GEORGE SULLIVAN & WILLIAM D. SULLIVAN, LESSONS OF THE 2006 ISRAELI-HEZBOLLAH WAR 131-135 (Significant Issues Series 29(4), 2007) Wolff Heintschel von Heinegg, *Blockade*, MAX PLANCK ENCYCLOPEDIA OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW, (Rudiger Wolfrum, ed., 2010) www.mpepil.com/subscriber_article?script=yes&id=/epil/entries/law-9780199231690-e252&recno=3&author=Heintschel (von Heinegg, EPIL: להלן: von Heinegg Wolff

92 לדוגמה, ראו U. S. Navy, *The Commander's Handbook On The Law Of Naval Operations* 4-9 (2007). ראו גם von Heinegg, INT'L L. STUD לעיל ה"ש 85, בעמ' 211.

93 NAVAL BLOCKADES AND SEAPOW, לעיל ה"ש 85.

94 CONSTANTINE JOHN COLOMBOS, *THE INTERNATIONAL LAW OF THE SEA* 716-717 (1967); ראו OPPENHEIM, לעיל ה"ש 86, בעמ' 769-770 (שניהם משתמשים במונח "אסטרטגי" בהתייחס לסגר המהווה חלק מפעולות צבאיות אחרות ו"מסחרי", כאשר מטרת הסגר היא לנתק כל הסחר מן האזור הנתון בסגר).

95 von Heinegg, EPIL לעיל ה"ש 91, בפסקה 1; ראו גם: HERSCH LAUTERPACHT, INTERNATIONAL LAW COLLECTED PAPERS; VOLUME 5: DISPUTES, WAR AND NEUTRALITY, PARTS IX-XIV 661 (Elihu Lauterpacht ed., 2004); COLOMBOS, *THE INTERNATIONAL LAW OF THE SEA* שם.

96 Shabtai Rosenne, *Modern Blockade: Some Legal Aspects*, 23 BRITISH YEAR BOOK OF INT'L LAW, 347-353, 346 (1946).

בדבר דיני הים (United Nations Convention of the Law of the Sea) משנת 1982 (להלן: אמנת הים; UNCLOS).⁹⁷ מדינת ישראל איננה צד לאמנה זו, אולם היא כפופה לרבות מהוראותיה המוכרות ככאלה שיש להן מעמד מנהגי.⁹⁸ לענייננו חשובים במיוחד שני עקרונות בסיסיים בדיני הים: (1) ריבונות מדינת הדגל - קרי, כלי שיט בים הפתוח כפופים לסמכות השיפוט של המדינה שדגלה מונף על כלי השיט; (2) עקרון חופש השיט, שהוא עיקרון מכונן בדיני הים, משמעותו, בין היתר, כי כל כלי שיט זכאי לחופש תנועה מלא במים בינלאומיים.⁹⁹ הפרעה לחופש השיט של כלי שיט במים בינלאומיים עלולה להיחשב פגיעה בריבונותה של מדינת הדגל, אלא אם כן נעשה הדבר בהסכמתה של מדינת הדגל או אם הדבר מותר מכוח עילה אחרת שבמשפט הבינלאומי. עיקרון זה חל לא רק בימי שלום, אלא גם על שיט ניטראלי בעת עימות מזוין.

היו אמנם הצעות לאסור שימוש בים למטרות צבאיות, אולם מאמצים אלה נתקלו בהתנגדות. לפיכך, החלת דיני הים אינה מנותקת מכלים ועקרונות אחרים של המשפט הבינלאומי,¹⁰⁰ ובמיוחד חוקיותן של פעולות צבאיות בים מושתתות על דיני הלוחמה בים, על כללי הניטראליות ועל עקרונות של המשפט הבינלאומי המנהגי.¹⁰¹ בתקופות של סכסוך מזוין, נסוגים, אפוא, דיני הים מפני דיני הלוחמה בים שהם דין מיוחד (Lex Specialis).¹⁰² במילים אחרות, כללי המשפט הבינלאומי מאפשרים, בנסיבות מסוימות, לצדדים הלוחמים להגביל את פעילותם של כלי שיט ניטראליים, וכתוצאה מכך מושעות גם מקצת הזכויות של מדינות ניטראליות.¹⁰³

32. הכללים המשפטיים המסדירים את הטלתו של סגר ימי הם חלק מדיני הלוחמה בים ומרביחם הם בעלי אופי מנהגי. משפט בינלאומי מנהגי הוא חלק בלתי נפרד מן המשפט הישראלי.¹⁰⁴ אכן, בהצהרת פריז משנת 1856 ובהצהרת לונדון משנת 1909 נעשו ניסיונות לערוך קודיפיקציה של כללים אלה, אולם הצהרת פריז משנת 1856 נחתמה על-ידי שבע מדינות בלבד ולהצהרת לונדון משנת 1909 מעולם לא ניתן תוקף מחייב. עם זאת, מקובל

97 United Nations Convention on the Law of the Sea, Dec. 10, 1982, 1833 U.N.T.S. 397 (להלן: UNCLOS).

98 פרוטוקול ישיבה מס' 4 "עדות הפרקליט הצבאי הראשי" 32 (26.8.2010) (להלן: עדות הפרקליט הצבאי הראשי).

99 עקרון שלישי שיש לו חשיבות הוא עקרון המים הטריטוריאליים, לפיו בניגוד להסדר החל במים בינלאומיים, במים טריטוריאליים של מדינה אין נתונה לכלי השיט הזכות לחופש שיט. מים אלה נתונים לריבונותה של המדינה החופית והיא מוסמכת למנוע מכלי שיט להיכנס אליהם, מלבד מקום בו הדבר נדרש במסגרת "מעבר בתום לב", קרי מעבר הנחון לצורך הגעה מהירה ויעילה ליעדו של כלי השיט (לרבות נמלה של אותה מדינה) או נדרש בשל כוח עליון או מצוקה של כלי השיט, ואשר אינו פוגע בשלום, בסדר הטוב או בביטחון המדינה החופית. ראו עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 33; נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, עמ' 33.

100 ראו במבוא ל-UNCLOS, לעיל ה"ש 97. "matters not regulated by this Convention continue to be governed by" the rules and principles of general international law".

101 לניתוח נוסף של כללי המשפט הבינלאומי ראו GEORGE P. POLITAKIS, MODERN ASPECTS OF THE LAWS OF NAVAL WARFARE AND MARITIME NEUTRALITY (1998); WOLFF HEINTSCHEL VON HEINEGG, SEEKRIEGSRECHT UND NEUTRALITÄT IM SEEKRIEG (Berlin, 1995).

102 International Law Association, Committee on Maritime Neutrality, *Final Report to the Sixty-Eighth Conference* 496-521, at 498 (London 1998).

103 OPPENHEIM, לעיל ה"ש 86, בעמ' 774-775.

104 פרשת הסיכולים הממוקדים, לעיל ה"ש 37, בפסקה 19 ובהפניות שם.

לומר כי המשפט ההומניטארי הבינלאומי המנהגי בהקשר זה מבוסס ברובו על הצהרת לונדון משנת 1909.¹⁰⁵

פיתוחם של כללים מינהגיים אלה במהלך המאה שעברה הביא לפתרון של מספר מחלוקות, כגון הגדרת המונח "אפקטיביות" בקשר להטלתו של סגר ימי (Effectiveness); שהיא אחת הדרישות לחוקיותו של סגר ימי, עליה נעמוד בהמשך) ולגבי השאלה אם מותר להפעיל ספינות במרחק מחופיו של צד לעימות.¹⁰⁶ בשתי מלחמות העולם לא נהגו מדינות על-פי הכללים המופיעים בהצהרת לונדון משנת 1909,¹⁰⁷ ולפיכך קמה השאלה אם שיטת לחימה זו השתנתה מיסודה.¹⁰⁸ אף על פי כן ניתן לומר כי למרות האתגרים שנולדו מסכסוכים בקנה מידה גדול הרי שמאז שנת 1945 הקפידו המדינות השונות, בדרך כלל, לפעול במגבלות הסגר המסורתיות.¹⁰⁹

33. בסוף המאה הקודמת התגלה צורך לעדכן את הכללים המנהגיים החלים על לוחמה ימית; זאת, בין היתר, בשל האופי המיושן של חלק מן האמנות; בשל פיתוחה של טכנולוגיה חדשה, שיטות ואמצעי לחימה מודרניים; בעקבות פיתוחו של המשפט החל על עימות מזויין לאחר מלחמת העולם השנייה, לרבות הפרוטוקול הראשון הנוסף לאמנות ז'נבה; וכן בעקבות התפתחות בענפים אחרים של המשפט הבינלאומי, כגון דיני הים, מגילת האו"ם, דיני הגנת הסביבה וכללי הלוחמה האווירית.¹¹⁰ בשנים 1988 - 1994 עסקה קבוצה של מומחים בניסיון לאגד את הכללים החלים על דיני הלחימה ביים תוך התייחסות למגמות חדשות בתחום זה. התוצאה היא מדריך סן רמו על המשפט הבינלאומי החל

105 ראו von Heinegg, INT'L L. STUD ה"ש 85, בעמ' 205-213 - להיסטוריה קצרה של התפתחות דיני הסגר הימי, ובפרט בדבריו בעמ' 214:

"In general States are willing to accept the customary character of the principles laid down in the 1909 London Declaration".

ראו גם *Collections of Documents on the Law of Armed Conflict, Hague Conventions, Geneva Conventions & Additional Protocols, Charter of the United Nations, UNCLOS, Other Treaties and Related Canadian Statutes (Concerning general land, sea, air, neutrality, humanitarian law, disarmament and anti-personnel land mines* (Directorate of Law Training, ed., 2005), available at www.forces.gc.ca/jag/publications/Training-formation/coll_docs_LOAC-DDCA_2005_eng.pdf

106 ראו von Heinegg, INT'L L. STUD ה"ש 85, בעמ' 205-213.

107 ראו von Heinegg, EPIL ה"ש 91, בעמ' 205-209, המסביר כי מערכת הסגר הימי עשתה שימוש במושגים כגון "מסע מתמשך" (continuous voyage) כאשר ספינות שהפליגו לנמל ניטראלי היו ניתנות לתפיסה, אם היעד הסופי שלהן היה נמל הנחון תחת סגר, וסגרים למרחקים ארוכים התאפשרו בגלל התקדמות טכנולוגית כגון ארטילריה למרחקים ארוכים, צוללות ומטוסים צבאיים, שהפכו את הסגר הקרוב לחוף האויב בלתי ניתן לפיקוח. ראו גם: Geoffrey Till, *Naval Blockade and Economic Warfare in the European War, 1939-45*, in *NAVAL BLOCKADES AND SEAPOWERS*, לעיל ה"ש 87, בעמ' 123 (ביחס למערכת הסמכה NAVICERT בה נעשה שימוש על ידי פקידים בריטיים בחו"ל במהלך מלחמת העולם השנייה, אשר אישרה מטענים ואף ספינות שלמות); ראו Rosenne, *Modern Blockade*, לעיל ה"ש 96, בעמ' 347-349.

108 ראו von Heinegg, Int'l L. Stud ה"ש 85, בעמ' 211-212.

109 שם, בעמ' 211; ראו גם U. S. Navy, *The Commander's Handbook*, לעיל ה"ש 92, בפסקה 7.7.5.

110 ראו *SAN REMO MANUAL ON INTERNATIONAL LAW APPLICABLE TO ARMED CONFLICTS AT SEA* (Louise Doswald-Beck ed., 1995) (להלן: מדריך סן רמו בעת התייחסות לכללים); הקומנטר על מדריך סן רמו בעת התייחסות לפרשנות על כללים אלה).

על סכסוכים מזוינים בים משנת 1994) San Remo Manual on International Law 1994; להלן: מדריך סן רמו), המציע הצהרה עכשווית מפורטת על המשפט הבינלאומי המנהגי לגבי לוחמה בים, ובין היתר, בעניין הטלתו של סגר ימי. מדריך זה ימשך בסיס לניתוח המשפטי של הסוגיות שלפנינו. עם זאת, לפחות ביחס לחלק מן הנושאים בהם עוסק מדריך סן רמו נחשב הוא כמשקף פיתוח מתקדם של הדין ולא רק כהצהרה מחדש עליו. לפיכך, מושתת הניתוח דלהלן גם על טקסטים ומדריכים מקובלים אחרים, בתחומים שייכתן שאין לגביהם קונצנזוס בינלאומי בדבר הכללים שיש להחיל על הסוגיה הנדונה.¹¹¹ ייאמר מראש כי תחומים אלה מצומצמים מאוד.

34. בשל מעמדו החשוב של צי ארצות הברית בעניינים ימיים, הרי שמקור חשוב נוסף בהקשר הנדון הוא Commander's Handbook On The Law Of Naval Operations NWP 1-14M (להלן: מדריך מפקד הצי של ארצות הברית).¹¹² מדריכים משפטיים של מדינות מסוימות, ככל שעניינם עימות מזוין בין מדינות,¹¹³ וכן טקסטים אקדמיים,¹¹⁴ ישמשו כמקורות נוספים. מדריך הרווארד לחוק הבינלאומי החל על לוחמת אוויר ולוחמת טילים משנת 2009 (the 2009 Harvard Manual on International Law) Applicable to Air and Missile Warfare; להלן: המדריך ללוחמת אוויר ולוחמת טילים),¹¹⁵ אף על פי שעניינו סגר אווירי ולא סגר ימי (גם כאשר זה נאכף על-ידי שימוש במטוסים צבאיים, כפי שנעשה בפעולות לאכיפתו של הסגר הימי ביום 31.5.2010), משרטט גם הוא אמות מידה המלמדות על התפתחותו של קונצנזוס לגבי הדין החל.¹¹⁶

ההגדרה המשפטית של המונח "סגר ימי" והכללים החלים על הטלתו ואכיפתו

35. הגדרה מקובלת של המונח "סגר" מצויה במדריך מפקד הצי של ארצות הברית:

111 הקומנטר על מדריך סן רמו (ראו את ההקדמה).

112 ראו גם U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92.

113 לדוגמה "מדריך לדיני הסכסוכים המזוינים" משרד ההגנה הבריטי 4.11.2010 www.mod.uk/DefenceInternet/

www.forces.gc.ca/13.8.2001 AboutDefence/CorporatePublications/LegalPublications/LawOfArmedConflict/

THE JAG/PUBLICATIONS/TRAINING-FORMATION/LOAC-DDCA_2004-ENG.PDF (להלן: המדריך הקנדי);

HANDBOOK OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW (Dieter Fleck ed., 1st ed., 1995 and 2nd ed.,

2008. הצהרות המפתח הוכרו ורשמית עבור כוח ההגנה הפדרלי הגרמני כתקנות שירות משותפות (ZDV) 15/2 על מנת

להנחות את ההתנהלות של מבצעים צבאיים (להלן: המדריך הגרמני בעת התייחסות להצהרות המפתח של מדריך זה;

מדריך המשפט הבינלאומי ההומניטארי בעת התייחסות לפרשנות של המדריך).

114 LESLIE C. GREEN, THE CONTEMPORARY; 86 לעיל ה"ש, DINSTEN, THE CONDUCT OF HOSTILITIES

LAW OF ARMED CONFLICT (2rd ed., 2000); המדריך הגרמני, לעיל ה"ש 113, שם.

115 International Humanitarian Law Research Initiative: The Commentary on the Humanitarian Policy and

Conflict Research (HPCR) Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, ihlresearch.org/amw/Commentary%20on%20the%20HPCR%20Manual.pdf (2010)

(להלן: המדריך ללוחמה אווירית

ולוחמת טילים).

116 שם; המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים מייצג את "most up to date re-statement of existing international"

law applicable to air and missile warfare, as elaborated by an international Group of Experts

לפחות במקום שנעשה שימוש במטוסים.

Blockade is a belligerent operation to prevent vessels and/or aircraft of all nations, enemy as well as neutral, from entering or exiting specified ports, airfields, or coastal areas belonging to, occupied by, or under the control of an enemy nation.¹¹⁷

(ובעברית: סגר הוא פעולה לוחמתית שמטרתה למנוע כניסתם של כלי שיט או כלי טיס של כל האומות, אויבות או ניטרליות, מלהיכנס או לצאת מנמלים, שדות תעופה או אזורים חוף מסוימים, השייכים למדינת אויב, הכבושים על ידה, או המצויים תחת שליטתה).

36. כללים 93 - 104 במדריך סן רמו עניינם בהטלתו ואכיפתו של סגר ימי. כללים אלה קובעים כי יש להכריז ולהודיע על סגר;¹¹⁸ כי הכרזה כאמור חייבת לציין את תאריך תחילת הסגר, משכו, מיקומו והיקפו;¹¹⁹ הסגר חייב להיות "אפקטיבי";¹²⁰ הסגר יכול להיות מוצב במרחק מן החוף שנקבע על פי דרישות הצבא;¹²¹ ניתן לאכוף את הסגר באמצעות שילוב של שיטות ואמצעי לחימה לגיטימיים;¹²² אין לחסום את הגישה למדינות או נמלים ניטראליים;¹²³ הסגר חייב להיות מיושם ללא הבחנה ביחס לכל כלי השיט של כל המדינות;¹²⁴ וכן יש להכריז ולהודיע על כל הפסקה של הסגר, הסרתו באופן ארעי, הרחבתו, ומהלכים כיוצא באלה.¹²⁵

מדריך סן רמו דן גם בהיבטים ההומניטאריים הכרוכים בהטלתו ובאכיפתו של סגר ימי, והוא אוסר על הטלתו של סגר ימי ככל שמטרתו היחידה היא הרעבה של האוכלוסייה האזרחית או מניעתם של אמצעים חיוניים להישרדותה.¹²⁶ יתרה מכך, הטלתו של סגר ימי אסורה ככל שהפגיעה באוכלוסייה האזרחית היא מופרזת - או צפויה להיות מופרזת - ביחס ליתרון הצבאי הקונקרטי והישיר הצפוי מן הסגר.¹²⁷ זהו עיקרון "המידתיות". כך גם חייב הצד שהטיל את הסגר בכפוף לתנאים מסוימים לאפשר מעבר חופשי של מזון ומצרכים חיוניים אחרים, ככל שהאוכלוסייה האזרחית אינה מקבלת אספקה הולמת של מוצרים אלה.¹²⁸ כמו כן, כפוף לזכות לקבוע הסדרים טכניים, יש לאפשר העברת ציוד רפואי לאוכלוסייה האזרחית או לפצועים ולחולים בכוחות האויב.¹²⁹

117 ראו גם U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בפסקה 7.7.1, von Heinegg, EPIL; לעיל ה"ש 91, בפסקה 1 (המאמץ את אותה ההגדרה).

118 ראו מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בעמ' 26, כלל 93.

119 ראו שם, בכלל 94.

120 ראו שם, בכלל 95.

121 ראו שם, בכלל 96.

122 ראו שם, בעמ' 27, כלל 98.

123 ראו שם, בכלל 99.

124 ראו שם, בכלל 100.

125 ראו שם, בכלל 101.

126 ראו שם, בכלל 102(א).

127 ראו שם, בכלל 102(ב).

128 ראו שם, בכלל 103.

129 ראו שם, בכלל 104.

כאמור, חלים כללים אלה, שעניינם הטלתו ואכיפתו של סגר ימי, כאשר מתקיים עימות מזוין. נעבור עתה לבחון את השאלה מה טיבו של הסכסוך ברצועת עזה, וכן נעמוד על חשיבותה של קביעה זו לעניין הסגר הימי שהטילה ישראל.

הסכסוך ברצועת עזה

סיווגו של העימות בין ישראל ובין החמאס וההשלכות של סיווג זה על ההסגר הימי 37. המשפט הבינלאומי מבדיל בין שני סוגים של עימותים מזוינים: עימות מזוין בינלאומי ועימות מזוין שאינו בינלאומי. לפי הסיווג הפורמאלי המסורתי סיווג המשפט הבינלאומי ההומניטארי "עימותים מזוינים בינלאומיים" כלוחמה בין מדינות בלבד.¹³⁰ על פי גישה זו, עימות בין מדינה ובין ארגון לא מדינתי (non-state actor) ייחשב כעימות מזוין שאינו בינלאומי. אולם במציאות החיים המורכבת, מציבה שאלת סיווגו של עימות מזוין אתגר משמעותי, שכן לא כל העימותים המזוינים ניתנים לסיווג בנקל במסגרת ההגדרה המסורתית.

38. חשיבות סיווגו של עימות מזוין בענייננו נעוצה בכך שבקרב הקהילה הבינלאומית קיימת נכונות רבה יותר להשלים עם הטלתו של סגר ימי במסגרת עימות מזוין בינלאומי. זאת, ככל הנראה, תוצאה של שני גורמים השלובים זה בזה: ראשית, הכללים הנוגעים לסגר ימי פותחו במסגרת של עימותים בינלאומיים, כאשר באופן מסורתי גילו המדינות רתיעה להחיל את המשפט ההומניטארי הבינלאומי על סכסוכים פנימיים. שנית, הטלתו של סגר ימי גורמת, לרוב, לשיבוש המסחר עם צדדים ניטראליים לעימות, פעילות הנעשית בעיקר על ידי מדינות או באישורן. מכאן שלמדינות יש אינטרס מיוחד בשאלה כיצד ואיך מוטלים ונאכפים סגרים ימיים.

39. סגרים ימיים הוטלו גם במהלך עימותים מזוינים שאינם בינלאומיים באופיים (והדבר אינו מפתיע בהתחשב במספרם הגדול יותר של עימותים מזוינים פנים-מדינתיים בהשוואה למספרם של עימותים מזוינים בינלאומיים במהלך ההיסטוריה) משום שבמצבים מסוימים עושה מדינה שימוש בסגר צבאי או כלכלי נגד יריב שאיננו ממשלה חוקית (de jure).¹³¹ עם זאת יצוין כי מבחינה היסטורית, הרי שעל מנת שכללי המשפט

130 ראו GREEN, THE CONTEMPORARY LAW OF, לעיל ה"ש 114, בעמ' 54-55. שבו הוא מציין כי העמדה הקלאסית היא שהמשפט הבינלאומי עוסק אך ורק ביחסים בין מדינות. כתוצאה מכך, הסכסוך בין מדינות הינו מה שחוק זה מסדיר. וכן ראו (Prosecutor v. Tadic, Appeals Judgment, No. IT-94-1-A, para. 84 (15.7.1999)).

"[i]t is indisputable that an armed conflict is international if it takes place between two or more States".

ראו גם ICJ: Legal Consequences Of The Construction Of A Wall In The Occupied Palestinian Territory (Req. for Advisory Op.) (Order of Dec. 19, 2003), www.icj-cij.org/icjwww/idocket/imwp/imwpframe.htm (2010) בעמ' 56, פסקה 139 (להלן: פרשת הגדר) (שם בית הדין הבינלאומי ציין כי מימוש הזכות הבסיסית להגנה עצמית על פי סעיף 51 של מגילת האומות המאוחדות קיים רק כאשר היתה התקפה על ידי מדינה אחת נגד מדינה אחרת).

131 הדוגמה המפורסמת ביותר לסגר מסוג זה היא הסגר שהטילו מדינות האיחוד על מדינות הדרום במהלך מלחמת האזרחים בארצות הברית בין השנים 1861-1865; בתקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה, ניתן למנות את הסכסוך של "הלאומנים" עם הרפובליקה העממית של סין (1949-1958). ראו לדוגמה: COLOMBOS, THE INTERNATIONAL LAW OF THE SEA, לעיל ה"ש 94, בעמ' 714-730 (להפניות לדוגמאות היסטוריות של סגרים ימיים על-ידי ונגד מורדים); David

הבינלאומי ההומניטארי החלים על עימות מזוין בינלאומי יחולו על עימות מזוין שאינו בינלאומי, נדרשה הכרה מצד מדינות אחרות בקיומו של "מצב לוחמה". הכרה כזאת הוגבלה לנסיבות בהן הגיעה רמת העימות ל"סף מסוים של עוצמה המעיד על מצב הדומה לזה של מלחמה בין מדינות" ("certain threshold of intensity manifesting a situation similar to that of a war between states").¹³² יצוין כי מעמדה של זאת ירד והיום כמעט שאינה רלוונטית.¹³³

40. הפרקליט הצבאי הראשי, האלוף אביחי מנדלבלט, העיד בפני הוועדה על הקושי לסווג את העימות בין ישראל ובין ארגון הטרור חמאס.¹³⁴ בעדותו אמר כי אחרי מבצע עופרת יצוקה, נקטה ישראל בעמדה שלפיה היא כפופה לדיני המלחמה החלים הן במקרה של עימות מזוין בינלאומי והן במקרה של עימות מזוין שאינו בינלאומי.¹³⁵ בפועל, כך הפרקליט הצבאי הראשי, פועל צה"ל מתוך ציות לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי.¹³⁶

41. יצוין כי אף על פי שעומות מזוין מול צדדים שאינם מדינות הוכר בעבר כעימות שאינו-בינלאומי,¹³⁷ לא אומצה גישה זו בכל המקרים. כך, לדוגמה, נראה כי קיימת הסכמה שהעימות בין מדינת ישראל לבין ארגון החמאס הוא עימות בינלאומי באופיו, אף על פי שהסיבות שהביאו את הגורמים השונים למסקנה זו מגוונות, כפי שנראה להלן.

אכן, בבג"ץ 769/02 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל ואח' (להלן: פרשת הסיכולים הממוקדים) אימץ בית המשפט העליון את העמדה שהמשפט הבינלאומי ההומניטארי חל על עימות מזוין בין ישראל לבין ארגוני טרור לא רק בשטח כבוש, אלא "בכל מקרה של עימות מזוין בעל אופי בינלאומי - כלומר, חוצה גבולות המדינה - בין אם המקום בו מתרחש העימות נתון לתפיסה לוחמתית ובין אם לאו".¹³⁸ בית המשפט העליון יישם גישה זו בעקביות במספר פסקי דין שדנו בסוגיית הכניסה לישראל דרך המעברים שבינה ובין רצועת עזה.¹³⁹ בפסקי דין נוספים הוסיף בית המשפט העליון וקבע כי אף שישראל אינה שולטת "שליטה אפקטיבית" ברצועת עזה

לעיל G. Surdam, *The Union Navy's Blockade Re-considered*, in NAVAL BLOCKADES AND SEAPOWER ה"ש 87, בעמ' 61.

ANTHONY CULLEN, THE CONCEPT OF NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICT IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW 17 (2010).

133 ראו המדריך הבריטי, לעיל ה"ש 113, בעמ' 382; ראו גם CULLEN, לעיל ה"ש 132, בעמ' 22-23.

134 עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 11-19; ישראל ומספר מדינות אחרות זיהו את החמאס כארגון טרור; ראו למשל: ארצות הברית (www.state.gov/s/ct/rls/other/des/123085.htm), קנדה (www.publicsafety.gc.ca/) http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?prg/ns/le/cle-eng.aspx#Hamas (uri=OJ:L:2010:178:0028:0030:EN:PDF) והאיחוד האירופי

135 עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 91.

136 שם, בעמ' 75-76.

137 ראו Hamdan v. Rumsfeld, 548 U.S. 557 (2006).

138 ראו פרשת הסיכולים הממוקדים, לעיל ה"ש 37, בפסקה 18, 21.

139 ראו לדוגמה בג"ץ 201/09, 248/09 רופאים לזכויות אדם נ' ראש הממשלה (טרם פורסם, 19.1.2009) (להלן: עניין רופאים לזכויות אדם), בעמ' 10, פסקה 14:

(דהיינו, לא חל בעזה מכלול דיני הכיבוש),¹⁴⁰ הרי שהיא כפופה לאותן הוראות באמנת ז'נבה הרביעית ובפרוטוקול הנוסף הראשון המשקפות את המשפט הבינלאומי המנהגי והחלות רק מקום בו מתקיים עימות מזוין בינלאומי.¹⁴¹

בית המשפט העליון אינו היחיד המסווג את העימות בין ישראל ובין החמאס כעימות בינלאומי באופיו. אורגנים שונים של האו"ם, ארגונים הומניטאריים שונים, וארגוני זכויות אדם מסווגים גם הם את הסכסוך בין ישראל ובין החמאס כעימות מזוין בינלאומי, אם כי הסיבות שהובילו אותם למסקנה זו שונות. סיווג זה הוא במידה רבה תוצאה של עמדתם של ארגונים אלה לפיה רצועת עזה היא, גם כיום, ולמרות ההתנתקות של ישראל מרצועת עזה בשנת 2005 - שטח כבוש בידי ישראל.¹⁴² עמדה זו עולה בקנה אחד עם התמקדותם של ארגונים אלה בהיבטים ההומניטאריים, שכן ככל שישיראל היא כוח כובש לגבי רצועת עזה, חלות על רצועת עזה באופן ישיר הוראות אמנת ז'נבה הרביעית הנוגעות להגנה על אזרחים בשטח כבוש. הואיל וכיבוש קיים רק במסגרת של עימות מזוין בינלאומי, הרי שמן העמדה לפיה רצועת עזה עודנה שטח כבוש נובעת בהכרח המסקנה שהסכסוך ברצועת עזה הינו בינלאומי באופיו.¹⁴³

42. עם זאת, אפילו נסווג את העימות ברצועת עזה כעימות שאינו בינלאומי, נראה כי ניתן יהיה להחיל עליו את הכללים של המשפט הבינלאומי ההומניטארי הנוגעים לסגר

---

140 "המערכת הנורמטיבית החלה על העימות המזוין שבין מדינת ישראל לבין ארגון החמאס היא מורכבת. במרכזה עומדים דיני המשפט הבינלאומי העוסקים בעימות מזוין בעל אופי בינלאומי (International Armed Conflict). אמנם, סיווג של העימות המזוין שבין מדינת ישראל לארגון החמאס כעימות בינלאומי מעוררת מספר קשיים. עם זאת, בשורת פסקי-דין התייחסו לעימות זה כאל עימות בינלאומי".

ראו לדוגמה בג"ץ אלבסיוני נ' ראש הממשלה ושר הביטחון, פסקה 12 (טרם פורסם, 30.1.2008). (להלן: עניין אלבסיוני).
141 שם, בפסקאות 12-15.

142 *Human Rights Watch: I Lost Everything*, www.hrw.org/en/reports/2010/05/13/i-lost-everything (2010), at 117.

YORAM DINSTEIN, *THE INTERNATIONAL LAW OF BELLIGERENT OCCUPATION* 276-280 (2009);
AMNESTY INTERNATIONAL: *OCCUPIED PALESTINIAN TERRITORIES: THE CONFLICT IN GAZA: A BRIEFING ON APPLICABLE LAW, INVESTIGATIONS, AND ACCOUNTABILITY*. www.amnesty.org/en/library/asset/MDE15/007/2009/en/4c407b40-e64c-11dd-9917-ed717fa5078d/mde150072009en.html#1 (2009).

Human Rights Watch: Israel: 'Disengagement' Will Not End Gaza Occupation, www.hrw.org/english/docs/2004/10/29/isrlpa9577.htm (2004).

ICRC: Dignity Denied in the Palestinian Territories, www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/palestine-report-131207 (2007).

United Nations: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967, daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/498/94/PDF/N1049894.pdf?OpenElement (2010).

"Disengaged Occupiers: The Legal Status of Gaza" גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע (ע"ר).
www.gisha.org/UserFiles/File/Report%20for%20the%20website.pdf (2010)

"הזכותיה של ישראל על-פי המשפט הבינלאומי" בצלם www.btselem.org/hebrew/gaza_strip/israels_obligations.asp.

143 ראו מדרוך המשפט הבינלאומי ההומניטארי, לעיל ה"ש 113, בעמ' 272:

"The law of belligerent occupation applies in international armed conflict only"

DINSTEIN, *BELLIGERENT OCCUPATION* וכן לעיל ה"ש 142, בעמ' 33.

ימי. זאת בשל ירידת קרנה של דוקטרינת ההכרה ב"מצב לוחמה";¹⁴⁴ האופן שבו מחילים בפסיקותיהם בתי משפט וטריבונלים את המשפט הבינלאומי ההומניטארי על סכסוכים פנימיים;¹⁴⁵ הקונצנזוס ההולך ומתהווה בקרב מומחים משפטיים בדבר כללי המשפט המנהגי החלים על עימות שאינו בינלאומי;¹⁴⁶ והקושי שעליו עמדנו לסווג עימותים מזוינים בזמננו. לאור זאת ניתן להעריך כי בתי משפט וגורמים אחרים יהיו מוכנים ליישם את הכללים החלים על הטלתו ואכיפתו של סגר ימי על מגוון רחב יותר של סכסוכים מזוינים שאינם בינלאומיים.¹⁴⁷ צעד בכיוון זה נעשה במדריך סן רמו עצמו, שבו נכתב כי אף שהוראותיו נועדו לחול בעיקר במצבים של עימות מזוין בינלאומי בים, הרי שעובדה זו לא צוינה במפורש, על מנת שלא למנוע החלת הוראות המדריך על סכסוכים מזוינים שאינם בינלאומיים, ככל שמעורבת בהם פעילות ימית. ובלשון המדריך עצמו:¹⁴⁸

43. נוכח מציאות מורכבת זאת ובהעדר הסכמה כללית במשפט הבינלאומי בדבר סיווגם של עימותים כאמור, נראה כי הגישה שהציג הפרקליט הצבאי הראשי לפני הוועדה - לפיה ישראל מחויבת לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי בלא קשר לסיווג הסכסוך - מובנת ומעשית. ראוי להוסיף ולציין כאן שהטלת הסגר הימי על רצועת עזה איננה המקרה הראשון שבו מתמודדת ישראל עם קשיים אלה. כך למשל, התקשתה הקהילה הבינלאומית בסיווג העימות המזוין בין ישראל ובין ארגון החיזבאללה בשנת 2006 בלבנון,¹⁴⁹ ואף על פי כן הכירה בסגר הימי שהטילה ישראל במהלך אותה עימות.

44. לאור האמור, בחנה הוועדה, אפוא, את התנאים להטלתו ולאכיפתו של הסגר הימי על רצועת עזה על בסיס ההנחה כי העימות בין ישראל ובין החמאס הוא בינלאומי באופיו. עם זאת, יצוין כי נוכח מידת השליטה בפועל (דה-פקטו) של החמאס ברצועת עזה, האיום הביטחוני המשמעותי שהוא מהווה, וכן ניסיונותיו לייבא נשק, תחמושת וחומרי לוחמה אחרים, בין היתר, בדרך הים, נראה לוועדה שהיה מקום לשקול את יישום הכללים החלים על הטלתו ואכיפתו של סגר ימי אפילו היה העימות בין ישראל ורצועת עזה מסווג כעימות מזוין שאינו בינלאומי.

האם רצועת עזה היא שטח כבוש?

---

144 ראו המדריך הבריטי, לעיל ה"ש 113, עמ' 382; ראו גם CULLEN, לעיל ה"ש 132, בעמ' 22-23.
145 לדוגמה, ראו Prosecutor v. Tadic, לעיל ה"ש 130, בפסקאות 65-142.
146 CUSTOMARY INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW (Jean-Marie Henckaerts & Louise Doswald-Beck eds., 2005).
147 יובהר כי אין לפרש דברים אלה כהצעה להחיל את הדוקטרינה ההיסטורית של "מצב לוחמה" במקרה זה. כפי שצוין, יש הכרה רחבה בכך שהיא אינה חלה עוד כיום. יתר על כן, יישום הדוקטרינה האמורה מרמו על רמה מסוימת של לגיטימציה, שהוועדה מבקשת להימנע ממנה כאשר עסקינן ביישום טרור מוכרת כארגון החמאס.
148 ראו הקומנטר על מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בעמ' 73.
149 NOAM LUBELL, EXTRATERRITORIAL USE OF FORCE AGAINST NON-STATE ACTORS 250-254 (2010).

45. בעניין אלבסיוני קבע בית המשפט העליון כי מאז ביצוע ההתנתקות בשנת 2005, אין לישראל "שליטה אפקטיבית" בנעשה ברצועת עזה. בשל חשיבותם, נביא דברים אלה בלשונו של בית המשפט עצמו:

"מאז חודש ספטמבר 2005, אין עוד לישראל שליטה אפקטיבית בנעשה ברצועת עזה. הממשל הצבאי שהוחל בשטח זה בעבר בוטל בהחלטת הממשלה, וחיילים ישראלים אינם שוהים באזור זה באופן קבוע ואף אינם מנהלים את המתרחש בו. בנסיבות אלה, אין מוטלת על מדינת ישראל חובה כללית לדאוג לרווחת תושבי הרצועה ולשמור על הסדר הציבורי בתחומי רצועת עזה, לפי מכלול דיני הכיבוש של המשפט הבינלאומי. לישראל גם אין יכולת אפקטיבית במעמדה הנוכחי להשליט סדר ולנהל את החיים האזרחיים ברצועת עזה".¹⁵⁰

בפסק דינו הוסיף וקבע בית המשפט כי בנסיבות שנוצרו, החובות העיקריות המוטלות על מדינת ישראל לגבי תושבי רצועת עזה נובעות מקיומו של עימות מזוין בינה ובין ארגון החמאס; ממידת שליטתה של ישראל במעברי הגבול בינה ובין רצועת עזה; וכן ממערכת היחסים התלוית שנוצרה - לפחות בתחומים מסוימים, כמו אספקת החשמל של הרצועה - במהלך התקופה הממושכת של שנות השלטון הצבאי ברצועת עזה.¹⁵¹ עוד קבע בית המשפט בהתאם לעמדה שהציגה המדינה, כי ישראל כפופה לכללי המשפט הבינלאומי המנהגי החלים על צדדים לוחמים לעימות מזוין, לרבות הדרישה לאפשר מעבר של "משלוחי מזון וציוד הומניטרי בסיסי הדרוש להישרדותה של האוכלוסייה האזרחית".¹⁵²

עם זאת, וכאמור לעיל, מחזיקים ארגונים שונים בעמדה כי למרות ההתנתקות ממשיכה רצועת עזה להיות שטח כבוש. עמדה זו מבוססת, בעיקרה, על הטענה כי למרות שישראל אינה מחזיקה כיום נוכחות צבאית קבועה ברצועת עזה, שליטתה של ישראל במספר תחומים המשפיעים על מרקם החיים ברצועת עזה, עולה כדי "שליטה אפקטיבית" ברצועת עזה. כך, לדוגמה, ארגון "גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע" הציג לפני הוועדה עמדה לפיה ישראל ממשיכה לשלוט באופן אפקטיבי על רצועת עזה בשל שש סיבות: (1) ישראל שולטת על התנועה אל רצועת עזה וממנה דרך המעברים היבשתיים; (2) לישראל שליטה מלאה על המים הטריטוריאליים של רצועת עזה ועל המרחב האווירי שלה; (3) ישראל שולטת על התנועה בתוך רצועת עזה באמצעות פלישות תקופתיות והקמת "אזורי חיץ"; (4) ישראל שולטת במרשם האוכלוסין הפלסטיני; (5) ישראל שולטת על מערכת המיסוי של עזה והמדיניות הפיסקאלית שלה; (6) ישראל שולטת

150 עניין אלבסיוני, לעיל ה"ש 140, בפסקה 12.

151 שם.

152 שם, בעמ' 14.

ברשות הפלסטינית וביכולתה לספק שירותים לתושבי עזה.¹⁵³ עמדה דומה הציגו גם נציגי ארגון "בצלם" בעדותם לפני הוועדה.¹⁵⁴

46. אכן, מלומדים שונים חלוקים ביניהם בשאלה האם לישראל "שליטה אפקטיבית" ברצועת עזה.¹⁵⁵ עם זאת, אימוצה של העמדה לפיה ישראל ממשיכה להוות כוח כובש ברצועת עזה מצריכה פרשנות גמישה ולא מקובלת של המונח "שליטה אפקטיבית", דהיינו כי שני כוחות שונים ולעומתיים יכולים להפעיל "שליטה אפקטיבית" בטריטוריה אחת מסוימת באותו זמן; ומשמעות הדבר בענייננו היא כי גם לחמאס וגם לישראל שליטה אפקטיבית ברצועה בעת ובעונה אחת. כמו כן יהיה צורך לשקול פרשנות זו לעומת הגישה המקובלת כיום במשפט הבינלאומי לפיה "כיבוש" איננו מתמצה בהצבה של כוחות צבאיים בטריטוריה מסוימת, אלא נלווה אליו גם מילוי תפקידה של הממשלה הקיימת.¹⁵⁶

במשך התקופה הארוכה בה הייתה לישראל שליטה אפקטיבית ברצועת עזה, התפתחה אומנם תלות של רצועת עזה בישראל בתחומים מסוימים. ואולם, כפי שקבע גם בית המשפט העליון בעניין אלבסיוני, אין בכך כדי לבסס "שליטה אפקטיבית". עוד יצוין, בין היתר, כי ככל שהקביעה לפיה ישראל היא כוח כובש ברצועת עזה תלויה בשליטתה של ישראל במרחב אווירי של רצועת עזה, הרי שאין כל תימוכין במשפט הבינלאומי לכך ששליטה במרחב האווירי עולה כדי סף השליטה האפקטיבית הנדרש לשם כך.¹⁵⁷ אשר לאפשרות גישה יבשתית לרצועת עזה, יצוין כי לרצועת עזה גם מעבר גבול שאינו גובל בישראל אלא במצרים (מעבר רפיח), אם כי מצרים, מסיבותיה שלה, מפעילה גם היא פיקוח על המעבר משטחה לרצועת עזה.¹⁵⁸ כך גם הטלתו של סגר ימי אינה יוצרת מצב דברים שבו חלים דיני הכיבוש. ויודגש, דווקא משום שישראל איננה "שולטת" ברצועת עזה במובן המסורתי של מושג זה, היא נזקקה להטלתו של סגר ימי חיצוני כדי לשלוט

153 Disengaged Occupiers, לעיל ה"ש 149.

154 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 12 "עדות חברי ארגון "בצלם" (עדותה של ג'סיקה מונטל) 2 (13.10.2010) (להלן: עדות חברי ארגון "בצלם"):

"קיימת מחלוקת לגבי השאלה האם עזה נתונה לכיבוש ישראלי. אין ספק שלישראל אין כיום שליטה אפקטיבית בכל היבטי החיים ברצועת עזה אבל יש לה שליטה כזו בכמה תחומים מרכזיים מאוד, במרחב האווירי, במרחב הימי, ברישום האוכלוסין, בכניסה ויציאה של אנשים ושל סחורות".

155 דוגמאות לנקודת מבטם של כמה מן ההוגים הישראלים המובילים ניתן למצוא במקורות הבאים: DINSTEN, BELLIGERENT OCCUPATION, לעיל ה"ש 142, בעמ' 12-30 (אשר מסיק כי ישראל מוסיפה להיות כוח כובש); Yuval Shany, *Faraway, So Close: The Legal Status of Gaza After Israel's Disengagement* 8 Y. B. INT'L. HUM. LAW 369 (2005) (אשר מסיק כי תוכנית ההתנתקות הובילה להעברת השליטה האפקטיבית על רצועת עזה לידי הרשות הפלסטינית).

156 ראו *ICJ: Case Concerning Armed Activities On The Territory Of The Congo*, www.icj-cji.org/docket/files/116/10455.pdf, בעמ' 231 (בו נפסק כי הצבתם הפיזית של חיילים בשדה התעופה וקיומה של "שליטה מנהלית" לא הספיקו כדי לבסס את הכיבוש במובן של סעיף 42 לתקנות האג).

157 *Bankovic v. Belgium and Others*, 123 I.L.R. 94 (2001) (בו השליטה של נאט"ו במרחב האווירי של הרפובליקה הפרדרלית של יוגוסלביה בעת ההפצצות בשנת 1999 נדחתה כבסיס לטענה בדבר "שליטה אפקטיבית").

158 יצוין כבר כעת כי בשלב מאוחר נעמוד על משמעות העובדה שקיים מעבר גבול נוסף בין מצרים ובין רצועת עזה לעניין אחריותה ההומניטארית של ישראל למצב ברצועת עזה, כאן עסקינן בשאלה מסוג אחר, היא שאלת "השליטה האפקטיבית" על רצועת עזה.

בגישה אל הרצועה וביציאה ממנה. בדומה לכך, מצור יבשתי אין בו משום ראייה שהעיר נתונה במצור היא תחת כיבוש. ניתן גם לשער שמדינות, בעיקר כאלה היכולות לעשות שימוש בחיל ים או בחיל אוויר (באופן חד צדדי או במסגרת קואליציה), יירתעו מלאמץ את הטענה שעצם הטלתו של סגר ימי, או השפעה על אירועים בחופי מדינה באמצעות שימוש בכוח צבאי, יוצרים, מיניה וביה, מצב של כיבוש.

בהקשר זה יצוין כי אם אכן שולטת ישראל שליטה אפקטיבית ברצועת עזה, הרי שהיה בכוחה לפעול כרשות האחראית על שמירת הסדר ברצועה, ולפיכך היו הכוחות הישראליים יכולים להמתין על חופה של רצועת עזה וליירט את כלי השיט המנסים להגיע אליה. אולם, בפועל, ישראל איננה שולטת בחופה של רצועת עזה. שטח זה נותר תחת "שליטה אפקטיבית" של החמאס. העדר שליטה אפקטיבית ברצועה (ובכלל זה היכולת להשליט בה סדר) והאיום הביטחוני הנשקף כתוצאה מכך לכוחות חיל הים הפועלים בסמוך לחופה של הרצועה, מבהירים היטב את ההיגיון שביסוד הכלל של המשפט הבינלאומי המתיר לאכוף סגר ימי במרחק מסוים מן החוף. בדומה לכך קשה גם למצוא שוני אמיתי בין המצב ברצועת עזה למצב ששרר בלבנון בשנת 2006, כאשר ספינת הטיילים הישראלית אח"י חנית נפגעה מטיל ששיגר לעברה ארגון החיזבאללה מן החוף הלבנוני.¹⁵⁹ יתר על כן, בשל העובדה שבמרחב הימי של רצועת עזה מצויים בעיקר כלי שיט קטנים המסוגלים לנוע במהירויות גבוהות עומדים כוחות חיל הים של ישראל בסיכון גדול עוד יותר.¹⁶⁰ דוגמאות כגון ההתקפה על המשחתת האמריקנית "קול" בשנת 2000 בתימן וכן ההתקפה על מכלית נפט צרפתית בשנת 2002, מלמדות ביתר שאת על האיום הנשקף מכלי שיט קטנים ועל הקושי לעצור אותם.¹⁶¹

47. בחינת כל אחד מן הטיעונים לגופו, כמו גם משקלם המצטבר, מביאה, אפוא, למסקנה כי לישראל אין "שליטה אפקטיבית" ברצועת עזה. לפיכך, ולאור פסיקת בית המשפט העליון בסוגיה זו, דעת הוועדה היא כי השליטה האפקטיבית של ישראל ברצועת עזה הסתיימה עם השלמת ההתנתקות בשנת 2005.

159 ראו CORDESMAN, THE 2006 ISRAELI-HEZBOLLAH WAR, לעיל ה"ש 91, בעמ' 131-135.

160 עדות הרמטכ"ל בדלתים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 34-35.

161 ראו Thad Allen, *Friend or Foe? Tough to Tell*, 134 PROCEEDINGS MAGAZINE (2008), available at www.usni.org/magazines/proceedings/2008-10/friend-or-foe-tough-tell.

הטלתו של הסגר הימי על ידי ישראל

מטרת הסגר הימי

48. לפי העדויות ששמעה הוועדה, הטילה ממשלת ישראל ביום 3 בינואר 2009 סגר ימי על רצועת עזה בשל סיבות צבאיות-ביטחוניות שעיקרן הצורך למנוע חדירת נשק, תחמושת, ציוד מלחמתי, פעילי טרור, וכסף אל רצועת עזה; וכך הצורך למנוע את יציאתם של פעילי טרור, כלי שיט מלאים בחומרי נפץ וסיכונים נוספים המועברים מעזה בדרך הים.¹⁶² העדים תיארו את ההיקף הגדול של אמצעי לחימה שניתן להכריח בדרך הים בשיט אחד ומכאן את הסכנה הנשקפת מנתיב זה.¹⁶³ מטרתו של הסגר הימי הייתה, אפוא, לצמצם את המשאבים הצבאיים שבהם משתמש החמאס כדי לנהל פעולות איבה נגד ישראל.

49. ראוי להדגיש כי מספר גורמים מקצועיים, ביניהם הפרקליט הצבאי הראשי, הקפידו להבחין בעדותיהם בין "מטרת הסגר הימי" לבין "מדיניות המעברים היבשתיים", קרי מדיניות המעבר בגבול היבשתי עם רצועת עזה שבה נקטה ישראל לאחר יום 19.9.2007. לפי החלטה של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי הוטלו מגבלות על הטובין המוכנסים לעזה; על תנועת אנשים מהרצועה ואליה; וכן על אספקת החשמל והדלק לרצועה, זאת עקב עלייתו של החמאס לשלטון.¹⁶⁴ הודגש בעדויות כי מטרת הטלתו של הסגר הימי לא הייתה שיבוש קשרי המסחר של רצועת עזה, מן הטעם שאין נמל מסחרי על קו החוף של עזה ובשל כך לא התקיים בעבר סחר ימי דרך חופי רצועת עזה.¹⁶⁵ מטעם זה, הייתה הפעילות הימית של רצועת עזה מצומצמת לדיג, בעוד שהסחר הימי של הרצועה בוצע באמצעות הנמל הישראלי באשדוד או הנמל המצרי באל עריש.¹⁶⁶ מעדותו של הפרקליט הצבאי הראשי בפני הוועדה עולה כי הסגר הימי הוטל בעקבות הצורך למצוא מענה מבצעי הולם נוכח התגברות תופעת המשטים לרצועת עזה.¹⁶⁷ הפרקליט הצבאי הראשי הבהיר כי האפשרות להטיל סגר ימי עלתה במסגרת דיונים שהתקיימו בצה"ל לגבי הכלים ההולמים להתמודדות עם תופעת המשטים. סגר ימי נתפש ככלי המבצעי המיטבי להתמודדות עם התופעה,¹⁶⁸ זאת, משום שפתרונות אחרים, כגון שימוש בזכות הביקור והחיפוש, נתגלו כבעייתיים ואילו מקורות סמכות אחרים לפעולה נגד כלי השיט נתפשו כחלשים יותר.

162 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 28; עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 25; פרוטוקול ישיבה מס' 7 של הוועדה "עדות המתפ"ש האלוף איתן דנגוט" 134 (31.8.2010) (להלן: עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות); עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 22.

163 "פעולות ישראל למניעת הגעת כלי שיט אל חוף עזה" 8 (חוות דעת של האגף הביטחוני-מדיני, 3.8.2010) (להלן: חו"ד האגף הביטחוני-מדיני); ראו גם עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 82, בעמ' 7; עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 8; עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 6-7.

164 עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 25; עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 134.

165 עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 77.

166 שם.

167 עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 14-17.

168 שם.

אכן, דברים אלה עולים מחומר כתוב שהוגש לוועדה, הכולל מסמכים, חוות דעת משפטיות, סיכומי פגישות ומכתבים שנכתבו בעניין זה במהלך התקופה שקדמה להטלתו של הסגר הימי. כך לדוגמה, כתבה היועצת המשפטית דאז של חיל הים כבר ביום 3.8.2008 חוות דעת בדבר סמכויות חיל הים לעצור ספינות זרות מול חופי רצועת עזה. בחוות הדעת, שנכתבה במסגרת היערכות מבצעית של חיל הים (לקראת הגעתו של משט שכלל שתי יאכטות המניפות דגל יוון), הובאה סקירה מפורטת של הדין החל אפשרויות ושל דרכי הפעולה העומדות בפני חיל הים, תוך ציון המגבלות שבפני חיל הים. בפרק "המלצות להמשך טיפול" נכתב: "כאמור, במצב הביטחוני הנוכחי, [...] כדי שיהיו בידי צה"ל הסמכויות הנדרשות להתמודדות עם הגעת אניות לרצועה, מוצע לשקול הטלת 'סגר ימי' על רצועת עזה (בהכרזה רשמית), אשר יגביל כניסת כלי שיט זרים לרצועה [...]".¹⁶⁹ חוות דעת שבה המלצה דומה ניתנה גם על-ידי מחלקת הדין הבינלאומי במפקדת הפרקליט הצבאי הראשי ביום 6.8.2008.¹⁷⁰ ביום 11.8.2008 פנה הפרקליט הצבאי הראשי ליועץ המשפטי לממשלה והביא לידיעתו את המלצת הפרקליטות הצבאית הראשית ותוך ציון מחלוקות משפטיות מסויימות שהתעוררו בעניין זה מול היועץ המשפטי למערכת הביטחון, היועץ המשפטי של משרד החוץ והיועץ המשפטי של משטרת ישראל - וביקש לקיים דיון בנושא, בהשתתפות כל הגורמים הרלוונטים, במטרה לגבש עמדה משפטית סדורה.¹⁷¹ באותו יום עדכן הפרקליט הצבאי הראשי בכתב את הרמטכ"ל ומסר לו כי שוחח עם היועץ המשפטי לממשלה שסבר אף הוא כי ההכרזה על סגר ימי על רצועת עזה נותנת את "המענה המשפטי-מבצעי המיטבי למניעת כניסתם של כלי שיט זרים לרצועת עזה, ומעניקה לחיל הים את מלוא הכלים והסמכויות הדרושים למניעת מעבר כלי השיט. מקורות הסמכות המאפשרים לפעול מול כלי השיט, בהעדר הכרזה על 'סגר ימי', חלשים יותר, וקיים ספק באשר לשימותם".¹⁷² מהחומר שלפני הוועדה עולה כי היועץ המשפטי לממשלה הסכים, ברמה העקרונית, לניתוח שערך הפרקליט הצבאי הראשי אך סבר שהסוגיה דורשת פתרון מעשי המצוי בסמכות הדרג המדיני והמליץ לקיים בעניין דיון בדרג זה.¹⁷³

ביום 29.12.2008 חזר הפרקליט הצבאי הראשי ופנה בעניין זה למפקד חיל הים לאחר שבמסגרת הערכות המצב שהתקיימו במהלך מבצע "עופרת יצוקה" עלתה שוב הפעם סוגיית ההתמודדות עם כלי שיט אזרחיים שינסו להגיע לחופי רצועת עזה במהלך

169 ראו "סמכויות חיל הים ביחס לספינות זרות מול חופי רצועת עזה" (חוות דעת של היועצת המשפטית לחיל הים, 3.8.2008) נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

170 ראו "סמכויות חיל הים ביחס לספינות זרות מול חופי רצועת עזה" (חוות דעת של מפקדת הפרקליט הצבאי הראשי - מחלקת הדין הבינלאומי, 6.8.2008) נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

171 ראו מכתב מתא"ל אביחי מנדלבלט, הפרקליט הצבאי הראשי, למנחם מוז, היועץ המשפטי לממשלה (11.8.2008) נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

172 ראו מכתב ראשון מתא"ל אביחי מנדלבלט, הפרקליט הצבאי הראשי, לרב אלוף גבי אשכנזי, ראש המטה הכללי של צה"ל (11.8.2008) נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

173 ראו מכתב שני מתא"ל אביחי מנדלבלט, הפרקליט הצבאי הראשי, לרב אלוף גבי אשכנזי, ראש המטה הכללי של צה"ל (11.8.2008) נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

המבצע. במכתבו ציין כי "נוכח פעילות הלחימה האינטנסיבית המתנהלת בימים אלה ברצועת עזה" (קרי, מבצע "עופרת יצוקה") הוא מוצא לנכון לשוב ולהמליץ, אף שעד אז הוחלט שלא לעשות כן, על הטלתו של סגר ימי על רצועת עזה.¹⁷⁴ ביום 30.12.2008 פנה הפרקליט הצבאי הראשי לרמטכ"ל וציין כי בשעות הבוקר המוקדמות התמודדו כוחות חיל הים עם היאכטה "דיגניטי" שיצאה מקפריסין לכיוון רצועת עזה וכי האירוע חידד את הקושי המשפטי להתמודד עם כלי שיט אזרחיים זרים המנסים להגיע לחופי רצועת עזה. לפיכך הוא חזר וביקש כי הרמטכ"ל יביא את המלצתו להטלת סגר ימי בפני הדרג המדיני.¹⁷⁵

מתזכירו של שר הביטחון עולה כי ביום 30.12.2008 התקבלה בלשכתו פניה ממזכירו הצבאי של ראש הממשלה לפעול להטלת סגר ימי, וביום 31.12.2008 התקבלה אצל מזכירו הצבאי פנייה מלשכת הרמטכ"ל בעניין זה. ביום 3.1.2009, ולאחר שהיועץ המשפטי למערכת הביטחון חיווה דעתו בעניין זה, חתם שר הביטחון על צו להטלת הסגר.¹⁷⁶

50. יצוין כי, יושבת ראש האופוזיציה - שהייתה שרת החוץ בעת הטלת הסגר הימי על רצועת עזה - חברת הכנסת ציפי לבני, עמדה בעדותה על כך שהטלת הסגר הימי, אף שלא נעשתה במטרה לשבש את קשרי המסחר של עזה, נעשתה בתוך הקשר רחב יותר, כחלק מאסטרטגיה כוללת של ישראל (שכונתה על-ידיה "אסטרטגיה דואלית") של אי מתן לגיטימציה לחמאס מחד גיסא, וחזוק מעמדה של הרשות הפלסטינית מול רצועת עזה, מאידך גיסא. בגדר אסטרטגיה זו ישראל אינה מכירה בחמאס, ועם זאת ממשיכה לפעול ולכבד, במגבלות האפשר, את הסכמי הביניים עם הרשות הפלסטינית. לפי גישתה, ההקשר הרחב אינו רק המלחמה בטרור, אלא גם היכולת המדינית להגיע להסכמים בין ישראל ובין הרשות הפלסטינית. כפי שציינה, הניסיון להעביר לרצועת עזה סחורות בדרך הים דווקא (למרות הצעתה של ישראל להעביר אספקה הומניטארית לרצועה באמצעות המעברים היבשתיים), מנוגד להסדרים שנקבעו בהסכמי הביניים (לפיהם בידי ישראל תישאר השליטה על המרחב הימי של עזה עד לגיבושו של הסדר הקבע), ובכך הוא מעניק לגיטימציה לשלטון החמאס ברצועת עזה, ואף פוגע ביכולת להגיע בעתיד להסדרים בין ישראל ובין הרשות הפלסטינית.¹⁷⁷ ח"כ לבני הוסיפה וציינה כי תהא זו טעות לבחון את נסיבות הטלתו של הסגר הימי במשקפיים הביטחוניות המצומצמות בלבד.¹⁷⁸

174 ראו מכתב מכתב מתא"ל אביחי מנדלבלט, הפרקליט הצבאי הראשי, לאלוף אלי מרום, מפקד חיל הים (29.12.2008) נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

175 ראו מכתב מתא"ל אביחי מנדלבלט, הפרקליט הצבאי הראשי, לרב אלוף גבי אשכנזי, ראש המטה הכללי של צה"ל (30.12.2008) נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

176 ראו תזכיר שר הביטחון, 21 (30.8.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג 53 (להלן: תזכיר שר הביטחון).

177 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 14 של הוועדה "עדות ראש האופוזיציה בדלתיים פתוחות" 2-3 (25.10.2010) (להלן: עדות ראש האופוזיציה בדלתיים פתוחות).

178 ראו שם, בעמ' 3: "ההסתכלות המצומצמת הבטחונית, שהיא נכונה לגופה כזאת, בעיני היא עושה קצת חטא לעניין הרחב יותר שעל הבסיס שלו בעצם ישראל יכלה לקבל לגיטימיות לפעולות שהן בטחוניות".

זאת ועוד. במסמך מיום 3.8.2010 שהוגש לוועדה, פירט האלוף (במיל.) עמוס גלעד, ראש האגף המדיני-בטחוני במשרד הביטחון, את שני השיקולים הביטחוניים והמדיניים שעמדו בבסיס ההחלטה להטיל סגר ימי על רצועת עזה. האחד, שהוא השיקול העיקרי, הוא מניעת התעצמותו הצבאית של החמאס; השני, בצידו של השיקול הבטחוני, הוא "בידוד החמאס והחלשתו". בהקשר זה ציין האלוף (במיל.) גלעד כי פתיחתו של נתיב כניסה ימי לרצועת עזה משמעותי מחזקת באופן משמעותי את מעמדו של החמאס מבחינה כלכלית ומדינית וכי פתיחתו של נתיב ימי כזה תחת שלטון החמאס דווקא ושלא במסגרת הסכם מדיני בין ישראל ובין הפלסטינים משמעה "הישג משמעותי ביותר לחמאס ול'דרך ההתנגדות' בזירה הפנימית, על חשבון ממשלת אבו-מאזן ו'דרך ההסכמים'".¹⁷⁹ בסיכום המסמך נאמר:

"לסיכום, מקור הצורך בהטלת סגר ימי על הרצועה בשיקולים ביטחוניים ומדיניים כבדי משקל, שעיקרם הצורך למנוע התעצמות צבאית של גורמי הטרור ברצועה, כניסת גורמי טרור והברחות ואמצעי לחימה לרצועת עזה דרך הים וכן מניעת מתן לגיטימציה וחיזוק כלכלי ומדיני לחמאס והתחזקותו בזירה הפלסטינית הפנימית".¹⁸⁰

ניתן, אפוא, לומר שמטרת הטלתו של הסגר הימי הייתה בטחונית ביסודה והוא בא כמענה לצרכים צבאיים, אולם הטלתו נתפשה על-ידי הגורמים המחליטים כלגיטימית גם בתוך ההקשר הכולל של אותה "אסטרטגיה דואלית" של ישראל מול ממשל החמאס ברצועת עזה.

חלופות לסגר הימי

51. מהחומר שהיה לעיני הוועדה עולה בכירור כי ישראל - אף שלא הייתה מחויבת לעשות כן - הטילה את הסגר הימי רק אחרי שנשקלו חלופות אפשריות אחרות, ובכלל כן, הסמכות לעצור ולבצע חיפוש על כלי השיט בהסכמה; הכרזה על "אזור ימי"; והפעלת סמכות "הביקור והחיפוש" (Visit and Search). יודגש כי בכללי המשפט הבינלאומי אין דרישה לפיה יש לשקול אפשרויות אחרות לפני הטלתו של סגר ימי. במהלך עימות מזוין ניתן להטיל סגר ימי כדין, ללא התחשבות בחלופות, כל עוד מקיים הסגר הימי את דרישות המשפט הבינלאומי ההומניטארי. עם זאת, ניתוח החלופות להטלתו של סגר ימי ששקלה ישראל לפני הטלת הסגר, מלמדות כי ישראל שקלה בזוהרות רבה את ההחלטה.

52. הסמכות לעצור ולבצע חיפוש על כלי שיט בהסכמה. על פי עקרון חופש השיט בדיני הים שעליו עמדנו לעיל, קיימת סמכות מוגבלת בלבד לעצור כלי שיט ולבצע עליהם חיפוש במים בינלאומיים והיא תלויה בהסכמת מדינת הדגל אף שיש מדינות הטוענות שדי בהסכמתו של רב החובל (ship's Master).¹⁸¹ קבלת הסכמתו של רב החובל של כלי

179 חו"ד האגף הביטחוני-מדיני, לעיל ה"ש 163, בעמ' 9 פסקאות 49-52.

180 שם, בעמ' 9 פסקה 53.

181 ראו UNCLOS, לעיל ה"ש 97, בסעיף 110 (אמנת האו"ם על דיני הים מגבילה בדרך כלל את זכותה של ספינת מלחמה לבקר ספינה זוה במצבים שבהם יש עילה לחשד כי כלי שיט מעורב בפעילות פיראטית, סחר עבדים, שידור לא מורשה או

שיט ניטראלי המנסה לעשות את דרכו לעזה נראית לא סבירה בנסיבות העניין, ולפיכך אין צורך להידרש למורכבות זו. הסכמה של מדינת הדגל מספקת בסיס משפטי חזק יותר לעריכת חיפוש בכלי שיט. עם זאת, לא ניתן להבטיח קבלת הסכמה של מדינת הדגל כאמור בכל מקרה ומקרה, ומכל מקום לא ניתן להבטיח כי ההסכמה תינתן בפרק הזמן הנדרש.

53. הכרזה על "אזור ימי". המשפט הבינלאומי ההומניטארי מאפשר לצד לעימות להגביל את פעילותו של כלי שיט ניטראלי באזור שבו מתבצעת פעילות צבאית ימית או בקרבתו (לרבות השתלטות על אמצעי התקשורת של כלי שיט ניטראלי),¹⁸² וכן מאפשר המשפט הבינלאומי ההומניטארי להכריז על "אזורים ימיים" (או "אזור החרגה").¹⁸³ האפשרות ליצור "אזור ימי" המגביל את הגישה לרצועת עזה כאזור שבו נעשית פעילות לוחמתית לא רק שנשקלה על-ידי ישראל כעניין תיאורטי, אלא גם יושמה בפועל.¹⁸⁴ כאמור לעיל (פסקה 25), ביום 13 באוגוסט 2008 פורסמה הודעה לימאים (NOTMAR) שקראה לכל כלי השיט הזרים באזור להימנע מכניסה לאזור הימי הסמוך לרצועת עזה. עוד נאמר בהודעה לימאים כי סיוע הומניטארי יועבר לרצועת עזה דרך המעברים היבשתיים הקיימים. עם זאת, קיימת אי בהירות לגבי השאלה האם הכרזה כזאת מקנה לצד לעימות סמכות המוגבלת לחיפוש קונטרבאנדה או האם הסמכות היא רחבה יותר ומאפשרת למנוע גישה לאזורי החוף. למרות הודעה זו, המשיכו להגיע משטים שיעדם המוצהר היה רצועת עזה. בתקופה שבין החדשים אוגוסט - דצמבר 2008, אף התירה ממשלת ישראל לשש ספינות להיכנס לרצועת עזה. העניין הגובר בפתירת נתיב ימי לרצועת עזה עורר חשש כבד במערכת הביטחון מפני יצירתו של "נתיב תנועה ימי" קבוע לרצועת עזה, שניתן יהיה לנצלו להברחת אמצעי לחימה ופעילי טרור.¹⁸⁵

54. זכות הביקור והחיפוש. חלופה נוספת שנשקלה הייתה שימוש בזכות הביקור והחיפוש (Visit and Search). כפי שעולה ממדריך מפקד הצי של ארה"ב, כללי הניטראליות - שהם חלק מדיני העימות המזוין המגדירים את זכויותיהם של צדדים שאינם חלק מן העימות המזוין - אינם אוסרים מסחר בין מדינה ניטראלית לבין צד לעימות מזוין. עם זאת, ממשלה ניטראלית אינה רשאית לספק חומרי לחימה מבלי שהדבר יחשב הפרה של הניטראליות. כמו כן, ממשלה ניטראלית "רשאית לאסור על אזרחיה לנהל מסחר שאינו ניטראלי עם מדינות שהן צד לעימות מזוין",¹⁸⁶ אף שאינה מחויבת לעשות כן.

כאשר כלי השיט נטול אזרחות או הינו בעל לאום זהה לזה של ספינת המלחמה).

182 ראו U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בעמ' 11-7, סעיף 7.8 וכן מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 111, בעמ' 28, כלל 108.

183 ראו U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בעמ' 12-7, סעיף 7.9 וכן מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בעמ' 27, כלל 105.

184 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 119.

185 נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, בעמ' 39.

186 ראו U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בפסקה 7.4.

במגמה להבטיח כי מטען המועבר לצד לעימות אינו מפר את כללי הניטרליות, קיימת בדיני הלחימה בים "הזכות לערוך חיפוש בספינות סוחר מחוץ למים הניטרליים [המים הטריטוריאליים של מדינה ניטרלית], כאשר יש יסוד סביר להניח שצד לעימות רשאי לתפוס אותם" ("a right of visit and search merchant vessels outside neutral waters where there are reasonable grounds for suspecting. that they are subject to capture"¹⁸⁷ הגדרה מקובלת של המושג מצויה במדריך מפקד הצי של ארצות הברית:

"Visit and search is the means by which a belligerent warship or a military belligerent aircraft may determine the true character (enemy or neutral) of merchant ships encountered outside neutral territory, the nature (contraband or exempt "free goods") of their cargo, the manner (innocent or hostile) of their employment, and other facts bearing on their relation to the armed conflict".¹⁸⁸

ובעברית: ביקור וחיפוש הוא האמצעי שעל ידיו יכולה ספינת מלחמה של צד לעימות מזוין או מטוס מלחמה של צד לעימות מזוין לקבוע את אופיין האמיתי (אויב או ניטרלי) של ספינות סוחר מחוץ לטריטוריה ניטרלית, טיבו (קונטרבאנדה¹⁸⁹ או "טובין חופשיים" פטורים) של המטען שלהן, האופן (תמים או עויין) של השימוש בהן, ועובדות נוספות הרלוונטיות לקשר שלהן לעימות המזוין.

כפי שעולה מדברים אלה, זכות הביקור והחיפוש, אין לממשה באופן שרירותי. האתגר שעמד בפני הרשויות הישראליות היה השגתו של מידע מספק בעניין המטען/ כוח האדם המצוי על כלי השיט על מנת למצוא יסוד לחשד שכלי השיט עוסק בהובלת קונטרבאנדה, לוחמים של אויב, בהצגת תיעוד מזויף, בתרומה לפעילות צבאית של האויב ופעולות כיוצא באלה.¹⁹⁰ כמו כן, מימוש זכות החיפוש בים עלול להיות תהליך מורכב בהתחשב בגודלן של ספינות סוחר, בקשיים מעשיים המתעוררים בקשר עם חיפוש במטענן של ספינות, במזג האוויר, במשאבים הימיים המוגבלים והצורך לנהל מבצעים אחרים.

55. אף אחת מן החלופות שנדונו לעיל לא היה בה כדי לספק את האמצעים שיימנעו יבוא של נשק, תחמושת וחומרי לוחמה. לא זאת בלבד, אין בחלופות אלה כדי להקנות סמכות לעצור את יציאתם של פעילי טרור וכלי שיט מעזה. כאן יש לזכור כי החמאס חזר והוכיח את כוונתו להסוות את פעילותו במסווה אזרחי. לפיכך, אך לגיטימי שישאל תבחן בקפידה כל פעילות של החמאס על-מנת לקבוע אם היא בגדר איום על כוחותיה

187 ראו מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 118.

188 ראו U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בפסקה 7.6.

189 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, כלל 148 (המגדיר קונטרבאנדה כ"טובין המכוונים להגיע לטריטוריה מוסיימת שהיא תחת שליטתו של האויב ואשר קיימת אפשרות שיעשה בה שימוש בעימות מזוין).

190 ראו מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 146.

המזוינים או על אזרחיה. הטלתו של סגר ימי היא, אפוא, האמצעי היחיד המקנה סמכות על-פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי למנוע את יציאתם של כלי שיט מן האזור עליו הוכרז הסגר הימי. עוד ייאמר כי הטלתו של סגר ימי היא דרך הלחימה שהשפעתה על השיט הניטרלי היא - לפחות מן הבחינה העקרונית - הקטנה ביותר; זאת בעיקר מן הטעם ששיטת לוחמה זו מוגבלת מבחינה גיאוגרפית לאזור שעליו הוטל הסגר הימי (שלא כזכות הביקור והחיפוש שניתן להפעילה בכל מקום, למעט בתחום המים הטריטוריאליים של מדינה ניטרלית).¹⁹¹

במצב דברים זה החליטה ישראל כי הטלתו של סגר ימי תספק את האמצעי המשפטי היעיל והמקיף ביותר כדי להתמודד עם האיום הביטחוני שהופנה כלפיה, וכאמור לעיל, מדובר בשיטת לוחמה לגיטימית.

מאמציה של ישראל לקיים את הכללים המשפטיים החלים על הטלתו של סגר ימי

המחויבות לכללי המשפט הבינלאומי

56. כאן נפנה לדון בשאלה האם עמדה ישראל בתנאים הנדרשים להטלתו ואכיפתו של סגר ימי. מהחומר בפני הוועדה עולה בבירור כי מדינת ישראל על כל זרועותיה (הממשלה, צבא ההגנה לישראל, הפרקליט הצבאי הראשי, משרד החוץ, והיועץ המשפטי לממשלה) השקיעה מאמצים גדולים כדי לקיים במלואם את כל הכללים הפורמאליים החלים על הטלתו של סגר ימי. ממשלת ישראל נעזרה ביועצים משפטיים, צבאיים ואזרחיים, לצורך כל ההיבטים של התכנון הכולל. נראה כי למן הדיון הראשון בשאלת הטלתו של סגר ימי ראתה ישראל עצמה מחויבת לשני עקרונות: הראשון, הסגר יוטל על פי כללי המשפט הבינלאומי, לאמור, ישראל מקבלת על עצמה למלא אחר התנאים המשפטיים המקובלים, כפי שהם משתקפים במדריך סן רמו; השני, כי הטלתו של הסגר הימי תהיה כפופה לחובותיה המשפטיות של ישראל בדבר סיוע ההומניטארי.

57. כאמור לעיל, התנאים הפורמאליים להטלתו ולאכיפתו של סגר ימי מצויים, בין היתר, בכללים 93-101 במדריך סן רמו.¹⁹² מחומר הראיות שלפני הוועדה עולה כי התנאים שעניינם אפקטיביות הסגר,¹⁹³ אי משוא פנים באכיפתו¹⁹⁴ ואי התערבות בנמלים ניטרליים או בחופי מדינות נייטרליות,¹⁹⁵ מולאו על-ידי ישראל. היבט טכני אחד שיש

191 שם.

192 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, כללים 93-101; ראו גם *von Heinegg, EPIL*, לעיל ה"ש 91, בפסקאות 28-40.
193 שם, בכלל 95; *von Heinegg, EPIL*, לעיל ה"ש 91, בפסקאות 33-37. נראה כי מאז הטלת הסגר הימי נמנעה כניסתם של כל כלי השיט שניסו להגיע לרצועת עזה מלעשות כן.

194 שם, בכלל 100; *von Heinegg, EPIL*, לעיל ה"ש 92, בפסקה 40. כיוון שכאמור לעיל נראה כי ישראל לא אפשרה לאף כלי שיט להגיע לחופי רצועת עזה מאז הטלתו של הסגר הימי, הרי שכתוצאה מכך ניתן לומר שישראל לא הפלתה בין כלי שיט ממדינות שונות בעת אכיפת הסגר.

195 שם, בכלל 99; *von Heinegg, EPIL*, לעיל ה"ש 91, בפסקה 38. בחומר שלפני הוועדה אין כל ראייה שהסגר הימי הוביל להתערבות של ישראל בנמלים או בחופים של מדינות ניטרליות.

לעמוד עליו כאן הוא החובה להודיע על הטלתו של סגר, ובמיוחד החובה להודיע על "משך הזמן" של הסגר הימי.

"הודעה" על הטלתו של סגר ימי ו"משך הזמן" של הטלתו

58. דרישת "ההודעה על הטלתו של סגר ימי" מופיעה, בין היתר, בסעיפים 93 - 94 למדריך סן רמו. אף, שבהצהרת לונדון משנת 1909 נקבע כי יש למסור הודעה על הטלתו של סגר ימי למדינות ניטראליות על-ידי העברת מסרים לממשלותיהן, ואולם כעת רווחת הדעה כי פרסום "הודעה לטייסים" ו"הודעה לימאים" מספק את הדרישה הקבועה בסעיף.¹⁹⁶ בעניין זה, הקומנטר על מדריך סן רמו אין בו כדי לסייע, שכן כל שנאמר בו הוא שתקנה 94 למדריך סן רמו היא "מובנת מאליה".¹⁹⁷

מעדותו של הפרקליט הצבאי הראשי, האלוף אביחי מנדלבליט, עולה כי הפרקליטות הצבאית פנתה למשרד התחבורה בבקשה להעביר מידע על הטלתו של סגר ימי בכל הדרכים העומדות לרשותו, על-מנת לוודא שההודעה תגיע לכל כלי השיט בים התיכון, כפי שאף נעשה. ההודעה גם פורסמה באתרי האינטרנט של צה"ל, רשות הספנות, הפרקליט הצבאי הראשי ומשרד התחבורה, כמו גם במספר ערוצים בינלאומיים כאמור לעיל. פעמיים ביום הועברה ההודעה גם בערוצי החירום של התקשורת הימית לכלי שיט במרחק של עד 300 ק"מ מן החוף הישראלי.¹⁹⁸ כמו כן, נשלחו הודעות גם למדינות שמנמליהן עמדו להפליג כלי שיט לאזור וכן למדינות דגל של כלי שיט כאמור.¹⁹⁹ מהלכים אלה מקיימים את התנאי של "הודעה".

59. סוגיה המצריכה דיון בהקשר זה היא האם קיימה ישראל את התנאי שלפיו יש להודיע על "משך הזמן" של הסגר הימי. בהודעה לימאים מיום 3.1.2009 צוין כי: "Gaza maritime area is closed to all maritime traffic and is under blockade imposed by the Israeli Navy until further notice", ובעברית: "האזור הימי של רצועת עזה סגור לכל תנועה ימית והוא תחת סגר שהטיל חיל הים הישראלי עד להודעה חדשה"²⁰⁰

התנאי שלפיו יש לתחום מראש את תקופת הסגר הימי (להלן: משך התקופה) נקוב במדריך סן רמו, (תקנה 94),²⁰¹ במדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים (כלל 148(ב))²⁰² ובמדריכי המשפט של בריטניה²⁰³ וקנדה²⁰⁴ (שאימצו למעשה את הוראותיו של מדריך סן רמו בהקשר זה). עם זאת, הוא איננו נדרש על פי הצהרת לונדון משנת 1909, וכן הוא אינו

196 ראו von Heinegg, EPIL, לעיל ה"ש 91, בפסקה 31.

197 הקומנטר על מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, פסקה 94.1.

198 עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 29-30; עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 74.

199 תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 176, בעמ' 22.

200 הודעה לימאים 1/2009 (6.1.2009).

201 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 94.

202 המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בתקנה 148(ב).

203 ראו המדריך הבריטי, לעיל ה"ש 113, בעמ' 363, פסקה 13.66.

204 ראו המדריך הקנדי, לעיל ה"ש 113, בעמ' 12-11/8-8, פסקה 845.

מופיע במדריך המבצעים הימיים של הצי האמריקני.²⁰⁵ הפרקליט הצבאי הראשי הצביע על כך שקיימת אי בהירות בדבר הנורמה המקובלת במשפט הבינלאומי המנהגי בהקשר זה. כאמור לעיל, בעניין זה אין בקומנטר על מדריך סן רמו כדי לסייע בתהליך הפרשני.²⁰⁶ בקומנטר של המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים על כלל 148 (ב) מצוין כי הדרישה האמורה כוונתה לתקופת חסד במהלכה מורשים מטוסים ניטראליים לצאת מן האזור הנתון בסגר אווירי.²⁰⁷

בענייננו העיד שר הביטחון כי תיחומו של הסגר בפרק זמן מסוים נחשבה בלתי אפשרית, לאור אופיו המתמשך של העימות עם החמאס.²⁰⁸ אפילו נראה את "משך הזמן" ככלל מתהווה במשפט הבינלאומי המנהגי, הרי שלא מיוחס לו משקל רב. לפיכך, נראה כי ההודעה שלפיה יימשך הסגר הימי "עד להודעה חדשה" ממלאת אחר הדרישות החוקיות בעניין זה. הודעה זו אף נכללה בהודעות התקופתיות שהועברו בדבר קיומו של סגר ימי. נראה שתכליתן של ההוראות שעניינן בחובת ההודעה בדבר הטלתו של סגר ימי היא להבטיח שכלי שיט ניטראליים יהיו מודעים לקיומו של סגר ימי כך שיוכלו להימנע מכניסה לאזור (כך למשל בענייננו, המטרה המוצהרת של מארגני המשט הייתה לפרוץ את הסגר הימי על רצועת עזה).²⁰⁹

60. למרות האמור לעיל, חשוב לציין כי לתיחומה של תקופת הסגר בזמן יש חשיבות משום שהדבר מבטיח בחינה שיטתית ובחינה מחודשת מזמן לזמן, בדרגים הבכירים ביותר של הממשלה, במטרה לבדוק אם חל שינוי בנסיבות והאם ממשיך הסגר הימי להשיג את התוצאה הרצויה. כאמור, בנסיבות העניין, אין בכך כדי להשפיע על חוקיותו של הסגר הימי שהטילה ישראל על רצועת עזה, אולם תיחומו של הסגר בזמן קצוב מראש יכול היה להבטיח קיום של ביקורת לגבי יעילותו בהשגת המטרות הביטחוניות שהממשלה הציבה לעצמה והשפעתו על המצב ההומניטארי ברצועת עזה.

205 ראו U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בעמ' 7-10, פסקה 7.7.2.

206 הקומנטר על מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, פסקאות 94.1.

207 המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בכלל (ב), עמ' 289.

208 עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 3-5.

209 ראו "Freedom Flotilla Coalition Meeting" (פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט, 16.5.2010), שנמצא במחשב של עיתונאית ופעילה בכירה בארגון Free Gaza, אשר השתתפה במשט על המרמרה (להלן: פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט); ניתן עיין בפרוטוקול בדו"ח מל"מ (26.9.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 115-121. הכוונה לפרוץ את הסגר נמסרה על ידי משתתפי המשט ברדיו כאשר כוחות חיל הים של צה"ל עצרו את הספינות עם תחילתו של מבצע האכיפה; ראו דו"ח מל"מ (19.1.2010), שם, בעמ' 5; דו"ח מל"מ (31.1.2010), שם, בעמ' 1; דו"ח מל"מ (7.4.2010), שם, בעמ' 3. ראו גם נספח לט ל"רשימת הנספחים לתזכיר שר הביטחון" (לקט אשר צורף לתזכיר שר הביטחון, 30.8.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 54 (להלן: נספחי תזכיר שר הביטחון).

חובות הומניטאריות

61. כאמור לעיל, אחד ממאפייניו הייחודיים של סגר ימי הוא העובדה שללא קשר למטרה שלשמה הוטל הסגר, יש לעצור את כל כלי השיט הנייטרלים המפריים או מנסים להפר את הסגר, וזאת בין אם הם נושאים אמצעי לחימה ובין אם הם נושאים אספקה אחרת (מטען מסחרי, ציוד הומניטארי וכו').²¹⁰ כמו כן, על מנת שהסגר ייחשב מחייב עליו להיות אפקטיבי, ובענייננו שתימנע בפועל כניסתם של כלי שיט לרצועת עזה.²¹¹ ישראל קיימה תנאים אלה. המשמעות של קיום תנאים אלה למעשה היא שלסגר ימי עלולה להיות השפעה על מצבה של האוכלוסייה האזרחית באזור הסגר מבחינה הומניטארית. לפיכך, בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, חייב מי שהטיל את הסגר הימי לשקול את השפעתו ההומניטארית על האוכלוסייה האזרחית בשטח.

החובה לבחון את השפעתו ההומניטארית של סגר ימי טבועה בכללים 102 - 104 למדריך סן רמו. על פי כללים אלה, הטלתו של סגר ימי אסורה אם מטרתו היחידה היא הרעבת האוכלוסייה האזרחית או מניעתם של אמצעים החיוניים להשרדותה של האוכלוסייה (כלל 102(א)) או אם הנזק לאוכלוסייה האזרחית עולה - או צפוי לעלות - על היתרון הצבאי הצפוי מהטלתו (כלל 102(ב)). כלל 103 עניינו חובתו של מטיל הסגר לספק לאוכלוסייה האזרחית מזון ואמצעים אחרים החיוניים להשרדותה של האוכלוסייה, בכפוף לתנאים מסוימים. כלל 104 קובע עוד כי, כפוף לתנאים מסוימים, על מטיל הסגר לדאוג להעברת תרופות וציוד רפואי לאוכלוסייה האזרחית ולפצועים והחולים מבין לוחמי האויב. ובלשון המקור:

102. The declaration or establishment of a blockade is prohibited if:

(a) it has the sole purpose of starving the civilian population or denying it other objects essential for its survival; or
(b) the damage to the civilian population is, or may be expected to be, excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated from the blockade.

103. If the civilian population of the blockaded territory is inadequately provided with food and other objects essential for its survival, the blockading party must provide for free passage of such foodstuffs and other essential supplies, subject to:

(a) the right to prescribe the technical arrangements, including search, under which such passage is permitted; and
(b) the condition that the distribution of such supplies shall be made under the local supervision of a Protecting Power or a humanitarian organization which offers guarantees of

120 OPPENHEIM, לעיל ה"ש 86, בעמ' 774-775.
211 von Heinegg, EPIL לעיל ה"ש 91, בפסקה 33.

impartiality, such as the International Committee of the Red Cross.

104. The blockading belligerent shall allow the passage of medical supplies for the civilian population or for the wounded and sick members of armed forces, subject to the right to prescribe technical arrangements, including search, under which such passage is permitted.

נבחן, אפוא, עתה את השאלה האם לסגר הימי שהטילה ישראל על רצועת עזה הייתה השפעה הומניטארית על האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה שהייתה בה כדי לעשות את הסגר הימי לבלתי חוקי על פי כללי המשפט הבינלאומי.

62. אחד הקשיים שעמדו בפני הוועדה היה שהעדים שהעידו בפני הוועדה התקשו לזהות את ההשפעה "ההומניטארית" שהייתה לסגר הימי גופו על אוכלוסיית רצועת עזה, להבדיל מהשפעתה של מדיניות המעברים היבשתיים של ישראל. הקושי שיוצר הניסיון להפריד את ההשפעה ההומניטארית של הסגר הימי מזו של מדיניות המעברים היבשתיים מתעורר בשל העובדה שלפני הטלתו של הסגר הימי לא התקיים מסחר ימי דרך חופי רצועת עזה בשל העדרו של נמל מתאים, וכן בשל העובדה שלפני שהתחילה ישראל ליישם את מדיניות המעברים היבשתיים שלה (19.9.2007) נעשו על-ידי הקהילה הבינלאומית רק ניסיונות מוגבלים להכניס סחורות לרצועת עזה בדרך היבשית. אומנם, גם בנסיבות אלה לא ניתן לומר כי העדרו של נמל מסחרי הוא גורם מכריע, שכן ברי כי ניתן למצוא דרכים נוספות להעברת סחורות המגיעות בדרך היבשית, למשל באמצעות פריקת הסחורות בסיוע סירות דייגים. יתר על כן, ההנחה לפיה לא ניתן כלל להעביר סחורות לרצועת עזה בהעדר נמל מסחרי סותרת מיניה וביה את התכלית העיקרית של הסגר, קרי מניעת העברתם של אמצעי לחימה לרצועה, שכן, אם אכן לא ניתן להעביר כל אספקה לרצועת עזה בדרך היבשית גם לא ניתן כלל להעביר אמצעי לחימה בדרך היבשית.

אף שנראה שהאפשרות להעברת טובין לרצועת עזה בדרך היבשית היא מוגבלת בהעדר מידע ורישומים בעניין זה, קשה לקבוע את השפעתו של הסגר הימי לבדו על המצב ההומניטארי ברצועת עזה. כאן יש לציין כי נראה שמארגני המשט עצמם ביקשו למקד את תשומת הלב בהשפעה "ההומניטארית" שיש למדיניות המעברים היבשתיים ולא דווקא בסוגיית הסגר הימי.²¹² זאת ביקשו הם להשיג, בין היתר, על-ידי הובלת מטען הומניטארי מסוים ועל-ידי ניסיון לפרוץ את הסגר, במקום להשתמש בנתיב היבשתי שהוצע להם. על-ידי ניסיון הגישה דרך היבשית קמה למארגני המשט הזדמנות ייחודית להעלות למודעות הבינלאומית את המדיניות הכוללת שבה, לפי גישתם, נקטה ישראל לגבי רצועת עזה, וכן ליצור לחץ בינלאומי שיביא לביטול מדיניות זו.²¹³

212 עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 23-25.

213 הכמות הגדולה של אנשי תקשורת על המרמרה מחזקת הנחה זו; נראה כי המטרה העיקרית הייתה פוליטית וממוקדת ביצירת אירוע תקשורתי. ראו גם: עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 82, בעמ' 8; עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 65.

63. כמו כן, וכאמור לעיל, יש לזכור כי הסגר הימי לא הוטל בחלל ריק. הן הסגר הימי והן מדיניות המעברים היבשתיים הוטלו ויושמו בשל העימות המזוינת הבינלאומי הממושך בין ישראל לבין החמאס. כפי שצוין, ברמה האסטרטגית ואף שלא זו הייתה המטרה העיקרית שעמדה בבסיס הטלת הסגר הימי, נתפש הסגר הימי על-ידי הממשלה כחלק ממאמץ רחב של ישראל שלא לתת לגיטימציה לממשל החמאס ברצועת עזה, לבודד אותו בזירה הבינלאומית ולחזק את הרשות הפלסטינית.²¹⁴ בהקשר זה העידה יושבת ראש האופוזיציה, ח"כ ציפי לבני:

"ברמה המעשית גם אם לא בקונספט הכולל, ברמה המעשית, כשהתעוררו בעיות מהסוג הזה, אני זוכרת את אותן פעמים שהצענו להם להעביר את הסחורה דרך היבשה. ולכן הסיפור הוא לא אם ניתן להעביר סחורה והאם לצורך כך שוברים את הסגר, אלא מגרש שהוא מגרש אחר לגמרי. שהוא באמת בטחוני והוא בנוסף לזה מדיני והוא פוליטי ובמסגרת אחרת לגמרי".²¹⁵

הסגר הימי נקשר למדיניות המעברים היבשתיים גם ברמה הטקטית. עקב הקושי הלא מבוטל לבדוק מטען בלב ים, איפשרו מעברי הגבול היבשתיים סביבה מבוקרת יותר שדרכה ניתן היה להעביר ציוד הומניטארי.²¹⁶ עם זאת, כאשר מופנות ספינות מסיבות צבאיות-טקטיות לנמל אשדוד, הרי שבפועל כפופה העברת הטובין שעל סיפונם למדיניות המעברים היבשתיים. לפיכך, ולמרות הנסיבות הייחודיות שתוארו לעיל, ייתכן שלפחות ברמה העקרונית תהיה לאכיפתו של סגר ימי במקביל ליישומה של מדיניות מעברים יבשתיים השפעה הומניטארית על האוכלוסייה. במילים אחרות, כל עוד נתונים המעברים היבשתיים תחת פיקוח של ישראל, קיימת לכאורה אפשרות שפתיחתו של נתיב נוסף לרצועת עזה, למשל נתיב ימי שאינו מפוקח על-ידי ישראל, יהיה בה כדי להשפיע על המצב ההומניטארי ברצועה.

כך לדוגמה, במקרה שבפנינו הובילו חלק מספינות המשט ברזל ומלט, שהם חומרים שהוגדרו על-ידי ישראל כחומרים שיש להם שימושים צבאיים, מחמת השימוש הרחב שעשה החמאס בחומרים אלה כדי לבצר מבנים ומנהרות ברצועת עזה.²¹⁷ לפיכך, איפשרה ממשלת ישראל אספקה של חומרי בנייה, לרבות מלט וברזל, דרך מעברי הגבול היבשתיים, רק בתנאי שהכנסתם תואמה מראש עם סוכנויות בינלאומיות הפועלות

214 עדות ראש האופוזיציה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 177, בעמ' 13-15; ראו גם 'פעולות ישראל למניעת הגעת כלי שיש אל חוף עזה' (התייחסות מאת עמוס גלעד, 3.8.2010), בפסקאות 8, 14, 49, 51 ו-53.

215 עדות ראש האופוזיציה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 177, בעמ' 18.

216 כבר בהודעה לימאים משנת 2008 (אשר קדמה להטלת הסגר), צוין באופן ספציפי כי ציוד הומניטארי יועבר באמצעות המעברים היבשתיים. כך גם, ביחס למשטט נשוא דו"ח זה הציעו הרשויות הישראליות למשתתפי המשטט לשנות את כיוון השיוט לנמל אשדוד ולהעביר את האספקה ההומניטארית של סיפונן לרצועת עזה דרך המעברים היבשתיים.

217 "המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם" 27 (31.10.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג 127 (להלן: המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010).

ברצועת עזה לצורך פרויקטים שאושרו על-ידי ישראל.²¹⁸ לעומת זאת עמדו נציגיהם של ארגוני זכויות אדם שונים על הצורך להכניס חומרי בניה לרצועת עזה, על מנת לאפשר דיור הולם ושיקום אחרי הלחימה שהתרחשה במהלך מבצע "עופרת יצוקה".²¹⁹ לטענת מארגני המשט, החלטתם לנסות ולהעביר חומרים כאלה בדרך הים נבעה מן ההנחה שחומרים אלה, הדרושים לטענתם לאוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה, לא יורשו לעבור במעברי הגבול היבשתיים.²²⁰ גישתה של ממשלת ישראל יצרה במובן זה קשר מסוים בתחום ההשפעה ההומניטארית על אוכלוסיית רצועת עזה, בין הסגר הימי ובין מדיניות המעברים היבשתיים.

64. בטרם נבוא לבחון את המצב ההומניטארי בעזה, יש לתת את הדעת בקצרה על שאלה מקדמית: האם העובדה שישראל אינה שולטת על הגבול הדרומי בין עזה למצרים (קרי, מעבר רפיח), משפיעה על אחריותה של ישראל למצב ההומניטארי ברצועת עזה. הוועדה הגיעה למסקנה כי על שאלה זו יש להשיב בשלילה משתי סיבות: האחת, אפילו היה המעבר היבשתי למצרים פתוח (מעבר זה נפתח ונסגר חליפות), הרי שחובתה של ישראל כמי שהטילה את הסגר הימי לבחון את המצב ההומניטארי בעזה בעינה עומדת; השנייה, מאחר שבתקופה הרלוונטית הוטלו הגבלות על התנועה במעבר רפיח גם על-ידי מצרים, הרי שהלכה למעשה נותרת בעינה ההשפעה המשולבת של הסגר הימי ומדיניות המעברים היבשתיים על כלכלת עזה. נבחן, אפוא, עתה את המצב ההומניטארי ברצועת עזה.

218 שם, בעמ' 27-28.

לרשימה הנוכחית של אמצעים היכולים לשמש למטרות צבאיות ולמטרות לא צבאיות ואשר הכנסתם לרצועת עזה אינה מאושרת, ראו *Israel Ministry of Foreign Affairs: Gaza - Lists of Controlled Entry Item*, www.mfa.gov.il/MFA/HumanitarianAid/Palestinians/Lists_Controlled_Entry_Items_4-Jul-2010.htm (2010)

219 *Fact Sheet: United Nations Humanitarian Country Team Advocacy Event on the Gaza Strip's Agricultural Sector*, www.ochaopt.org/documents/gaza_agriculture_25_05_2010_fact_sheet_english.pdf (2010) (להלן: מסמך עובדות);

United Nations: 2010 Consolidated Appeal- Occupied Palestinian Territory 53, ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Page=1823 (2009) (להלן: הערעור המאוחד);

United Nations Relief and Works Agency (UNRWA): Emergency Operations in Gaza, Interim Progress Report January-March 2009, 10, www.unrwa.org/userfiles/20100119593.pdf (2009) (להלן: מבצעי חירום).

220 IHH Flotila Summary, בעמ' 10,

http://www.ihh.org.tr/uploads/2010/insaniyardim-filosu-ozet-raporu_en.pdf.

יצוין כי גם נגד המעברים האחרים בוצעו התקפות טרור רצחניות, ובהן, פיגוע משולב במעבר קרני ביום 13.1.2005 במהלכו התפוצץ מטען חבלה במעבר ולאחר מכן פרצו שלושה מחבלים אל המעבר ורצחו ושישה אזרחים ישראלים. ביום 19.4.2008, ערב חג הפסח, בוצע פיגוע במעבר כרם שלום, בחיפוי ירי מרגמות, שריונית ושתי מכוניות תופת שהוסו כגיפים צה"ליים. בפיגוע זה נפגעו 13 חיילים והיה צורך לסגור את המעבר לצורך שיפוצים (שעלותם עמדה על עשרה מיליון שקלים). ראו המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 35-40.

65. בבואנו לבחון את המצב ההומניטארי ברצועת עזה עלינו לחזור ולהזכיר את המסגרת הכללית של דיון זה. כאמור לעיל, מאז כיבוש רצועת עזה ועד שנת 1981 סיפקה ישראל את כל צרכיה האזרחיים של עזה באמצעות הממשל הצבאי. בשנת 1981 הוקם המנהל האזרחי שסיפק את צרכיה של רצועת עזה עד שנחתם הסכם עזה ויריחו (בשנת 1994). משלב זה ואילך ועד יישומה של תוכנית ההתנתקות בשנת 2005, הצטמצם תפקידה של ישראל וכלל בעיקר סיוע, תיאום וביצוע פעולות קישור עבור הרשות הפלסטינית. בשנת 2005, עם ביטולו של הממשל הצבאי ברצועת עזה ויציאת צה"ל משטחי הרצועה, נותר בעינו הצורך להמשיך ולתאם את פעולות הממשלה לגבי רצועת עזה, ובעיקר לגבי פעילותם של המעברים היבשתיים בין ישראל ורצועת עזה, עליהם ממשיכה ישראל לשלוט.²²¹

66. המנגנון הישראלי המופקד על התיאום מול רצועת עזה ומול שטחי יהודה ושומרון מכונה "מפקדת תיאום פעולות הממשלה בשטחים" (להלן: המתפ"ש), שבראשו עומד מתאם פעולות הממשלה בשטחים, קצין בדרגת אלוף, הכפוף במישרין לשר הביטחון ובמקביל הוא חבר בפורום המטה הכללי של צה"ל. נקודת הקצה של מפקדת תיאום פעולות הממשלה בשטחים מול רצועת עזה היא מנהלת התיאום והקישור בעזה (להלן: מת"ק עזה), שבראשה עומד קצין בדרגת אלוף משנה. מת"ק עזה עוסקת בתאום הפעילות הנעשית מול הרשות הפלסטינית לגבי רצועת עזה, וכמו כן מייעצת היא למפקדי צה"ל בשטח (ובראשם מפקד פיקוד דרום ומפקד אוגדת עזה) בכל הנוגע לתחומים האזרחיים וההומניטאריים ברצועה.

מעדותו של מתאם פעולות הממשלה בשטחים, האלוף איתן דנגוט, עולה כי ייעוד המתפ"ש (הרלוונטי לרצועת עזה) הוא: (1) "הובלה ויישום המדיניות האזרחית [...] במציאות המשתנה, בתיאום ובשיתוף פעולה עם צה"ל, מערכת הביטחון ומשרדי הממשלה; (2) עיצוב ומימוש של מערכת הקשרים עם הרשות הפלסטינית, גורמים אזרחיים ועם המערכת הבינלאומית [...]".²²² עוד ציין מתאם פעולות הממשלה בשטחים כי בראשית שנת 2010 הגדיר המתפ"ש שני יעדים מיוחדים לשנתיים הקרובות: גיבוש הערכת מצב אזרחית בזירה הפלסטינית תוך זיהוי וניתוח מגמות ותהליכים; וכן יעד מיוחד לגבי רצועת עזה שהוא: "תכנון ומימוש המאמץ ההומניטארי והסיוע לאוכלוסייה, תוך השתלבות במערכה להחלשת החמאס".²²³

221 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 6-7.

222 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 2-3; הייעוד השלישי - להוות סמכות אזרחית להתיישבות הישראלית ביהודה ושומרון בתחומי התכנון והתשתית - אינו רלוונטי לרצועת עזה לאחר ההתנתקות.

223 שם, בעמ' 4.

היום פעילים שלושה מעברים יבשתיים בין ישראל ובין רצועת עזה: "מעבר כרם שלום" המשמש, בין היתר, כמעבר הרשמי של דלקים לרצועת עזה; "מעבר ארז" המשמש לתנועת אנשים; ו"מעבר קרני", המשמש לשינוע מזון מגורען ואגרגטים, שהפעלתו נכחנת מידי יום בהתאם לשיקולי הביטחון.²²⁴ כל המעברים מופעלים על-ידי רשות המעברים היבשתיים במשרד הביטחון ובתיאום בין מנהלת התיאום והקישור ברצועת עזה למנהלת המעברים הפלסטינים הכפופה לראש הממשלה הפלסטיני, סלאם פיאד.²²⁵

מדיניות המעברים של ישראל מיום 19.9.2007 ומיום 10.6.2009

67. כאמור לעיל, בשנת 2007 חל שינוי במדיניותה של ישראל כלפי רצועת עזה. עקב השתלטות החמאס על רצועת עזה, החליטה ביום 19.9.2007 ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי להטיל הגבלות אזוריות על רצועת עזה, ובכלל זה להגביל את העברת הטובין לרצועת עזה, לצמצם את אספקת הדלק והחשמל וכן להגביל את התנועה של אנשים מן הרצועה ואליה, וכל זאת אחרי בחינה משפטית של הסוגיה ומתוך כוונה למנוע משבר הומניטארי ברצועה.²²⁶ ביום 10.6.2009 קיבלה ועדת השרים החלטה נוספת לפיה תיגזר פעילות המעברים, בין היתר, מהצרכים הבסיסיים של האוכלוסייה הפלסטינית וכן נקבע פיקוח על העברת כספים לרצועת עזה (להלן, ביחד: מדיניות המעברים היבשתיים). כעולה מן העדויות ששמעה הוועדה, ביקשה מדיניות המעברים היבשתיים להשיג שני יעדים: יעד ביטחוני - מניעת כניסת נשק, תחמושת ואספקה צבאית לתוך עזה במטרה לצמצם את התקפות החמאס על ישראל ואזרחיה; וכן יעד אסטרטגי נרחב יותר של "לוחמה כלכלית עקיפה", שמטרתו צמצום היכולת הכלכלית של החמאס, כגוף השולט בעזה, לנקוט בפעולה צבאית נגד ישראל.²²⁷ בהקשר זה כבר צוין לעיל, כי מבחינה היסטורית "שתי הצורות [הצבאית והכלכלית] נוטות לפגוש זו את זו".²²⁸

יצוין כי כנגד מן ההחלטות האמורות, לא מתקיים קשר בין ישראל וממשל החמאס ברצועה וכל התקשורת עם רצועת עזה מתבצעת באמצעות נציגי הרשות הפלסטינית

224 לאורך השנים פעלו בן ישראל ובין רצועת עזה גם המעברים סופה ונחל עוז. מעבר סופה שימש מעבר חלופי-ארעי לאחר סגירתו של מעבר קרני בשנת 2007 (נוכח המציאות הביטחונית הקשה במקום, הסיכון שבהפעלת המעבר והערך גורם מתאם בצד הפלסטיני). באוגוסט 2008 נסגר מעבר זה והפעילות הועתקה למעבר כרם שלום. מסוף הדלקים בנחל עוז היווה מטרה למספר התקפות טרור, ובהן רצח של שני אזרחים ישראלים שעברו במסוף ביום 9.4.2008 וכן ירי של רקטות ופצצות מרגמה וניסיון לחפור מנהרת תופת מתחת למעבר ועל כן הוחלט על סגירתו. יצוין כי גם נגד המעברים האחרים בוצעו התקפות טרור רצחניות, ובהן, פיגוע משולב במעבר קרני ביום 13.1.2005 במהלכו התפוצץ מטען חבלה במעבר ולאחר מכן פרצו שלושה מחבלים אל המעבר ורצחו שישה אזרחים ישראלים. ביום 19.4.2008, ערב חג הפסח, בוצע פיגוע במעבר כרם שלום, בחיפוי ירי מרגמות, שריונית ושתי מכוניות תופת שהוסו כג'יפים צה"ליים. בפיגוע זה נפגעו 13 חיילים והיה צורך לסגור את המעבר לצורך שיפוצים (שעלותם עמדה על עשרה מליוני שקלים). ראו המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 35-40.

225 שם.

226 שם, בעמ' 10-11; ראו גם עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 37.

227 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 51; לעניין זה ראו גם, JEREMY MATAM FARRALL, UNITED NATIONS SANCTIONS AND THE RULE OF LAW 107 (2007).

228 ראו COLOMBOS, THE INTERNATIONAL LAW OF THE SEA 716-717, בעמ' 94, לעיל ה"ש 94.

(ממשלת סלאם פיארד) ברצועת עזה או באמצעות ארגונים בינלאומיים.²²⁹ יישום המדיניות בפועל מתבצע על-ידי המתפ"ש.²³⁰ על העקרונות שהנחו את המתפ"ש ביישום המדיניות וכן על יישומה בפועל נעמוד בחלק הבא.

68. למען שלמות התמונה יצוין כי מדיניות המעברים היבשתיים שונתה במהלך חודש יוני 2010. בהחלטה בעניין זה צוין כי ינקטו ללא דיחוי מספר מהלכים, ובכלל זה תפורסם רשימה של פריטים האסורים בכניסה לרצועת עזה אשר "תכלול רק נשק, אמצעים תומכי לחימה ופריטים בעיתיים דו-שימושיים". כל פריט שלא יופיע ברשימה האמורה, כך לשון ההחלטה, יותר לכניסה. שינוי נוסף במדיניות זו נעשה ביום 8.12.2010, אז נקבע כי, בכפוף למגבלות מסוימות, תאושר תוכנית הדרגתית להוצאת טובין מרצועת עזה אל מחוץ לגבולות ישראל ולאזור יהודה ושומרון.²³¹ להלן נדון במדיניות המעברים היבשתיים שעמדה בתוקפה בחודש מאי 2010.

טענות לגבי המצב ההומניטארי ברצועת עזה

69. המקורות שמהם למדה הוועדה על השפעתה של מדיניות המעברים היבשתיים על האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה היו עדותו של מתאם פעולות הממשלה בשטחים, עדויותיהם של ארגוני זכויות אדם ודיווחים שונים של ארגוני זכויות אדם וארגונים הומניטאריים הפועלים ברצועת עזה. בהקשר זה יוער כי מבחינה מתודולוגית, בחינת האפקטיביות של סנקציות כלכליות כמו גם בחינת השלכותיהן ההומניטאריות נתקלת מיניה וביה בקושי להפריד בין ההשפעות הישירות של הסנקציות לבין גורמים אחרים שיש בהם כדי להשפיע. התחקות אחר ההשפעות של סנקציות איננה בלתי אפשרית, אולם יש צורך "בענווה וזהירות בהסקת מסקנות" בדבר השפעותיהן.²³² בעת ובעונה אחת יש לנקוט משנה זהירות בבואנו לנתח את המצב ההומניטארי בטריטוריות שהמצב ההומניטארי בהן היה גרוע מלכתחילה מאחר ו- "[c]ountries already on the verge of humanitarian crisis clearly are more likely to be pushed over the edge by effectively imposed economic sanctions."²³³

70. בעניינו, ראוי לפיכך לעמוד בקצרה על המצב ששרר ברצועת עובר לאימוץ מדיניות זו. מפרסום באתר האינטרנט של הבנק העולמי, עולה ששיעור העוני ברצועת עזה עלה בהתמדה בשנים שקדמו למדיניות המעברים של ישראל.²³⁴ בשנת 1998 עמד שיעור העוני

229 המתפ"ש עומד בקשר עם כ-160 ארגונים בינלאומיים. ביחס לרצועת עזה; ראו עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 14.

230 שם, בעמ' 17.

231 ראו החלטה ב/64 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי "הוצאת טובין מרצועת עזה" (8.12.2010).

232 DAVID CORTRIGHT & GEORGE A. LOPEZ, THE SANCTIONS DECADE: ASSESSING UN STRATEGIES IN THE 1990S 213 (2000)

233 שם.

234 הבנק העולמי, *Bank and Gaza: Economic Developments and Prospects - March 2008*, web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/WESTBANKGAZAEXTN/0..contentMDK:21694302~menuPK:294370~pagePK:2865066~piPK:2865079~theSitePK:294365.00.html

בעזה על 21.6% בעוד שבשנת 2006 הוא עמד על כ-35%. שיעור האבטלה ברצועת עזה בשנת 2004 עמד על כ-29%.²³⁵ תנאי הסניטציה בעזה הוערכו כ"נמוכים מאוד".²³⁶

71. אשר למצב ההומניטארי השורר ברצועת עזה מאז תחילת מדיניות המעברים היבשתיים בספטמבר 2007, הרי שהראיות שהובאו בפני הוועדה וחומרים נוספים שבחנה הוועדה מיוזמתה נראו לעתים כמציגים שתי תפישות מציאות שונות מאוד. ארגוני זכויות אדם והארגונים ההומניטאריים הציגו (בפני הוועדה ובפורומים נוספים) עמדה לפיה ברצועת עזה קיים משבר הומניטארי של ממש;²³⁷ לעומתם, קבעו נציגי ממשלת ישראל באופן ברור ופה אחד כי לא קיים "משבר הומניטארי" בעזה.²³⁸ לכאורה, קשה ליישב את העמדות אלה עם אלה. אף על פי כן נרחיב מעט בתיאור אותם תחומים, שבהם מתמקדים ארגוני זכויות האדם וארגונים הומניטאריים מחד גיסא, וישראל מאידך גיסא, והמחייבים בדיקה; ובכלל זה התחומים של מזון, טיפול רפואי, ציוד רפואי, חשמל, דלק, מים, תברואה ופרנסה - במטרה להבהיר ולחדד את שתי העמדות.

72. על פי דו"חות של ארגוני זכויות אדם וארגונים הומניטאריים, 60.5% ממשקי הבית סובלים מ"חוסר ביטחון תזונתי".²³⁹ חוסר ביטחון תזונתי מוגדר כמצב בו "people lack sustainable physical or economic access to adequate safe, nutritious and socially acceptable food to maintain a healthy and productive life".²⁴⁰ מצב זה תואר כתוצאה של אינפלציה של מחירי המזון, עוני, ירידה במקורות הפרנסה ושחיקה

The World Bank: West Bank and Gaza: Economic Developments and Prospects - March 2008, web. 235
worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/WESTBANKGAZAEXTN/0..content
MDK:21694302~menuPK:294370~pagePK:2865066~piPK:2865079~theSitePK:294365.00.html (2008).

ICRC: Gaza Closure: Not Another Year, www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/palestine- 236
update-140610 (להלן: הסגר על עזה).

הערעור המאוחד, לעיל ה"ש 219, בעמ' 9 (המתייחס למצב בעזה כמשבר של "כבוד האדם"); 237

UNRWA: Emergency Appeal 2010,9, www.reliefweb.int/rw/RWFiles2010.nsf/

6 בעמ' (FilesByRWDUnidFilename/VVOS-7ZUU59-full_report.pdf/\$File/full_report.pdf (2010

; (להלן: משבר סוציו-אקונומי ממושך);

United Nations, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA): Occupied Palestinian Territory, The Humanitarian Monitor, www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_

monitor_2010_06_21_english.pdf (2010) (להלן: משבר חמור של כבוד האדם);

ראו גם הסגר על עזה, לעיל ה"ש 236, ומסמך עובדות, לעיל ה"ש 219.

238 עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 82, בעמ' 8; עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 57;

עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 60; עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ'

24; עדות ראש האופוזיציה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 177, בעמ' 31.

239 ראו הערעור המאוחד, לעיל ה"ש 219, בעמ' 2, 23.

הדבר עשוי למעשה לשקף שיפור מסוים לעומת השנים הקודמות. עם הרוח המראה כי 75 מן האוכלוסייה של עזה סובלים מחוסר בטחון תזונתי בעקבות המתקפה של ישראל במבצע "עופרת יצוקה". לעומת זאת, זה עדיין מראה על רמה

גבוהה של חוסר ביטחון תזונתי, ראו OCHA: Locked In: The Humanitarian Impact of Two Years of Blockade on the Gaza Strip, www.ochaopt.org/documents/Ocha_opt_Gaza_impact_of_two_years_of_blockade_

August_2009_english.pdf (2009) (להלן: פוקוס מיוחד).

240 ראו פוקוס מיוחד, לעיל ה"ש 239, עמ' 9.

של "מנגנוני התמודדות המובילים לקשיים של משקי הבית להרשות לעצמם כמויות מספיקות של מזון איכותי".²⁴¹

עוד טוענים ארגונים אלה כי מערכת הבריאות ברצועה מתדרדרת וממשיכה להתדרדר. מצב המלאים של תרופות חיוניות וציוד רפואי מצוי בנקודת שפל היסטורית.²⁴² ההגבלות המוטלות על מעבר אנשים במעברי הגבול היבשתיים משפיעות על חולים הזקוקים לקבלת טיפול רפואי מחוץ לרצועת עזה. בהקשר זה צוין כי המכשול העיקרי הוא משך הזמן שנזקקות לו הרשויות הישראליות כדי לאשר היתרי כניסה לישראל לפני המועד שנקבע לטיפול הרפואי.²⁴³ על פי עדותם של "רופאים לזכויות אדם" (עמותה לא ממשלתית, הפועלת למען זכויות אדם בכלל, והזכות לבריאות בפרט, בישראל ובשטחים), כ-30 אחוזים מן הבקשות להיתרים נדחות או מעוכבות.²⁴⁴ לגבי אספקת החשמל לרצועת עזה ציינו הארגונים כי הביקוש עומד על 240 - 280 מגה-וואט, אולם לא ניתן לעמוד בדרישה זו. כתוצאה מכך, האוכלוסייה ברצועת עזה חווה הפסקות החשמל הנמשכות בממוצע שבע שעות ביום. להפסקות אלה השלכות הרסניות על מערכת הבריאות, הנשענת עתה על גנרטורים שעתודות הדלק עבורם אינן נגישות בקלות.²⁴⁵

כפי שצינו ארגונים שונים, במהלך מבצע "עופרת יצוקה" נהרסו מן היסוד כ-3,500 בתים ברצועת עזה וכ-2,800 בתים נוספים ניזוקו באופן משמעותי.²⁴⁶ האיסור שהטילה ישראל על הכנסתם של חומרי בנייה מונעת בנייתם ושיפוצם של בתים לדיור, בתי ספר, מתקנים רפואיים וכן תשתיות ציבוריות. כמו כן, רק כ-60% מאוכלוסיית רצועת עזה מחוברת למערכת הביוב²⁴⁷ ו-90% מהמים המסופקים לתושבי רצועת עזה אינם בטוחים לשתיה על פי התקנים של ארגון הבריאות העולמי.²⁴⁸

עוד יצוין כי לפי דו"חות שונים למעלה ממיליון בני אדם מתקיימים מסיוע הומניטארי שניתן להם על-ידי ארגונים הומניטאריים שונים ברצועת עזה.²⁴⁹ ארגוני זכויות אדם וארגונים הומניטאריים שונים העריכו כי האיסור על הייצוא שהטילה ישראל, מלבד ההגבלות החמורות על הייבוא שיתקו, הלכה למעשה, את המגזר הפרטי.²⁵⁰ ארגונים אלה הסיקו, אפוא, כי קריסת כלכלתה של רצועת עזה נובעת מהסגר הימי שהטילה

241 ראו הערעור המאוחד, לעיל ה"ש 219, בעמ' 2, 3.

242 הסגר על עזה, לעיל ה"ש 236.

243 UNRWA: Updated Quick Response Plan for Gaza: An Assessment of Needs Six Months After the War, 243 (2010) www.unrwa.org/userfiles/20100119144213.pdf (להלן: תוכנית תגובה מהירה לעזה).

244 פרוטוקול ישיבה מס' 12 של הוועדה "עדות נציגי רופאים לזכויות אדם" 8 (13.10.2010) (להלן: עדות רופאים לזכויות אדם).

245 פוקוס מיוחד, לעיל ה"ש 239, בעמ' 3.

246 שם; ראו גם הערעור המאוחד, לעיל ה"ש 219, בעמ' 15.

247 הסגר על עזה, לעיל ה"ש 236.

248 Gisha: Red Lines Crossed: Destruction of Gaza's Infrastructure, www.gisha.org/UserFiles/File/publications_/Infrastructure_Report_Aug09_Eng.pdf (2009) (להלן: הציית קווים אדומים).

249 פוקוס מיוחד, לעיל ה"ש 239, בעמ' 10.

250 תוכנית תגובה מהירה לעזה, לעיל ה"ש 243, בעמ' 7.

ישראל וממדיניות המעברים היבשתיים שלה.²⁵¹ עם זאת, ראוי לציין כי אף שארגונים הומניטאריים שונים מתחו ביקורת על הטלתו של הסגר הימי בינואר 2009, הרי שבפועל, עוררו הטלתו ואכיפתו רק תגובות מעטות בלבד לפני האירוע של יום 31 במאי 2010.

73. לעומתם, הציג מתאם הפעולות בשטחים - בעדות שגובתה במסמכים רבים - כיצד מיישמת ישראל בפועל את מדיניות המעברים היבשתיים שלה בארבעת התחומים שנקבעו בהחלטות הממשלה - כניסת ויציאת סחורות מרצועת עזה; תנועת אנשים; חשמל ודלק; ופעילות מוניטארית. כן התייחס מתאם פעולות הממשלה בשטחים לטענות הפרטניות שהשמיעו בפני הוועדה ארגוני זכויות האדם שהעידו לפניו.

כניסת ויציאת סחורות מרצועת עזה. מתאם פעולות הממשלה בשטחים העיד לפני הוועדה כי יישום מדיניות הממשלה בתחום זה מונחה על-ידי שיקול כפול: יישום המגבלות שנקבעו בהחלטות הממשלה במקביל להדגשת הצורך בהעברת הסחורות הדרושות לאוכלוסייה האזרחית.²⁵² מתאם פעולות הממשלה בשטחים הבהיר כי מימון הטובין המגיעים לעזה נעשה על-ידי הרשות הפלסטינית, על-ידי סוחרים בתנאי השוק או על-ידי ארגונים בינלאומיים, ולא על ידי ישראל.²⁵³ ישראל היא רק הגורם המתאם והמאפשר את המעבר לרצועת עזה וממנה בלבד. מתאם פעולות הממשלה בשטחים הוסיף ותיאר בפירוט את המנגנון שבאמצעותו מתנהל תהליך זה: הבקשות להכנסת טובין לרצועה מתקבלות במנהלת התיאום והקישור מטעמם של ארבעה גורמים. הוועדה הכלכלית ברצועה (נציגות של הרשות הפלסטינית) היא הגורם הפלסטיני העיקרי שממנו מתקבלות בקשות להכנסת טובין. ועדה זו מקבלת פניות מגורמי שוק פרטיים ומיבואנים ברצועת עזה. על הפניות לכלול את כל הפרטים הרלוונטיים, לרבות הגורמים המספקים ופרטי המובילים. הזמנת הטובין וקביעת התערוף בין הגורמים השונים המבקשים הכנסת טובין נעשית על-ידי נציגי הרשות הפלסטינית ברצועת עזה. רשימה זו נמסרת מדי יום למת"ק עזה (לראש ענף כלכלה, קצין בדרגת סא"ל) הבוחנת את הבקשות בהתאם למדיניות האזרחית, כמפורט לעיל. בסדר עדיפויות פנימי זה מתערבים גורמים במת"ק עזה רק ככל שעל פי שיפוטם נוצר מחסור במוצרים מסוימים ברצועת עזה. נוסף על כך מתקבלות במת"ק בקשות מגורמים מקצועיים ברצועה ובהם משרד החקלאות הפלסטיני ברצועה ורשויות המים והחשמל של הרשות הפלסטינית. גורמים נוספים המעבירים בקשות להכנסת טובין למת"ק ברצועת עזה הם ארגונים בינלאומיים.

הכנסת הטובין מתבצעת בהתאם לקיבולת המעברים. תערוף הכנסת הסחורות נעשית בהתאם לסדר העדיפויות הבא: (1) ציוד רפואי ותרופות; (2) צרכי הארגונים הבינלאומיים - סיוע הומניטארי וציוד לפרויקטים מאושרים; (3) תשומות חקלאיות; (4) יתרת יכולת ספיקה לשוק הפרטי, על פי סדר העדיפויות שנקבע על-ידי הפלסטינים.

251 שם, בעמ' 22.

252 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 77.

253 שם, בעמ' 10-11.

לאחר סיכום הרשימה מתאמים גורמים במת"ק עזה את הכנסתם של הטובין בפועל, וזאת מול הגורמים הבינלאומיים, הצד הפלסטיני ומול רשות המעברים היבשתיים של משרד הביטחון. דו"חות ביצוע מופצים בסיכום כל יום, שבוע וחודש לכלל גורמי הביטחון ולקהיליה הבינלאומית.²⁵⁴

בפועל קיימת מגבלה על מגוון המוצרים שניתן להכניס לרצועת עזה בדמות "רשימת מוצרים הומינטאריים המאושרים להכנסה לרצועת עזה".²⁵⁵ אשר למגבלה על כמות הטובין הנכנסת לעזה דרך המעברים היבשתיים, צוין בחומר שהועבר על-ידי המתפ"ש כי למעט מגבלה הנובעת מקיבולת המעברים ומקביעת מכסה על הכנסת דלקים (שאושרה על-ידי בית המשפט העליון)²⁵⁶ וכן מכסה על הכנסת תוצרת חקלאית לרצועה,²⁵⁷ אין מכסה המגבילה את כמויות הטובין המאושרות להכנסה לרצועה. עם זאת, יאמר כי מהחומר שנמסר לוועדה על-ידי המתפ"ש עולה כי לכל הפחות בתקופות זמן מסוימות הייתה קיימת הגבלה על מספר המשאיות הרשאיות לעבור במעברים בכל יום/שבוע לגבי מוצרים שאינם באים בגדר מוצרי חקלאות או דלקים.²⁵⁸ לעניין זה הוסיף מתאם פעולות הממשלה בשטחים כי, בדרך כלל, זרימת הסחורות במעברים היבשתיים, יציבה וקבועה, אך לעתים נאלצת ישראל לסגור את המעברים היבשתיים עקב מתקפת ירי ישירה של רקטות שנורו לעברם על-ידי החמאס. במצבים כגון אלה, יורדת לרוב הפעילות במעברים למשך מספר ימים, אולם לאחר מכן חוזרת היא לרוב לרמתה הקודמת.

מתאם פעולות הממשלה בשטחים הבהיר בעדותו שהיום, לאחר ההתנתקות, אין בכוחה של מדינת ישראל לעקוב אחרי יעדי הסחורות בתוך רצועת עזה, שכן אין נוכחות

254 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 17-18; דוגמאות מדו"חות כאמור הועברו לידי הוועדה, סומן כמוצג מס' 111-112 במוצגי הוועדה. ככלל, כוללים הדו"חות היומיים התייחסות למעברי סחורות ודלקים לרצועה, מציינים את המעברים דרכם עברו סחורות אלה ומפרטים את סוג הסחורה והדלק שהוכנסו לרצועה על פי מספר משאיות (או מיכליות, בהתאם לעניין) ובכמות הטונות.

255 ראו המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010, לעיל ה"ש 217, בנספח א (המסומן כטייטה, אך על פי הצהרתו שימש כנוהל מחייב); מן המסמך עולה כי הקורים המנחים להכללתו של מוצר מסוים ברשימת המוצרים המאושרים לכניסה לרצועת עזה הם: נחיצות המוצר לקיום צרכים הומינטאריים, לרבות השלכות על בריאות הציבור (ברצועת עזה ובישראל); "תפיסתו [כך במקור] התדמיתית של המוצר" (קרי, האם המוצר נתפס כמותרות); מחויבות חוקית/משפטית לאפשר הכנסת המוצר; "השלכות שימושי המוצר (האם ישמש לשימור, שיקום או פיתוח) תוך דגש להשפעת הכנסתו על מעמד שלטון החמאס"; השלכות ביטחוניות (האם המוצר יכול לשמש לשימושים צבאיים); רגישות לצרכי הקהילה הבינלאומית; קיום חלופות.

256 עניין אלבסיוני, לעיל ה"ש 140, בפסקאות 17-21.

257 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 14; 22 משאיות ליום שהורחבה ל-26 משאיות ביום, אם כי צוין שאין מדובר במגבלה קשיחה. כמו כן צוין כי מכסה זו לא חלה על תוצרת חקלאית המועברת מיהודה ושומרון לרצועת עזה בתיאום הוועדה הכלכלית ברצועה. מהחומר שהועבר על ידי המתפ"ש עולה כי לאחר החלטת הממשלה מיום 18.3.2009 עלה הממוצע היומי של מספר המשאיות הנכנסות לרצועת עזה ל-71 משאיות מזון כפולות, לעומת 67 משאיות, שלא כולן כפולות, קודם לכן; עם זאת, יודגש כי נתון זה, מתייחס לכלל הכנסת מוצרי מזון וחקלאות לרצועת עזה ולא רק לתוצרת ותשומות חקלאיות.

258 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010, לעיל ה"ש 217, בנספח א. כך למשל עולה מהחומר כי ביום 30.5.2010 הייתה קיימת מכסה כמותית על כמות המשאיות המכילות מוצרי ביגוד והנעלה הרשאיות לעבור במעברי הגבול היבשתיים.

פיזית של ישראל בשטח עצמו.²⁵⁹ עם זאת, הסביר שהמתפ"ש מקיים בקרה בכל האמצעים העומדים לרשותו במטרה להבטיח שהמדיניות אינה מובילה למשבר הומניטארי ברצועה. בכלל זה עושה המתפ"ש שימוש בהערכות מצב ובפורומים עיתיים מול גורמי הרשות הפלסטינית בעזה, מול גורמי משרדי ממשלה ישראלים ומול גורמי הקהילה הבינלאומית (בין היתר, סוכנויות האו"ם, שליח מזכ"ל האו"ם למזרח התיכון, נציגויות דיפלומטיות, נציגי הקוורטט, נציגי האיחוד האירופי, הצלב האדום, ארגונים לא ממשלתיים וארגוני זכויות אדם), במידע המתקבל מאמצעי התקשורת הפלסטיניים ועוד. במחצית השנייה של 2008 גובש במתפ"ש אמצעי תומך לצורך גיבוש תמונת המצב מכונה "אומדן מלאים" - מודל כלכלי המגולם בנוסחה, שאמור לסייע בחישוב "אורך הנשימה" של מוצרים שונים (דהיינו, לכמה ימים נוספים אמורה להספיק כמות המלאי המצויה כעת בתוך רצועת עזה). הנחת היסוד היא שבכל רגע נתון חייב להיות "אורך נשימה" מסוים לגבי כל אחד מהמוצרים המותרים לכניסה. כאשר רמת המלאי של מוצר מסוים יורדת מתחת לרף שנקבע מופעלים נהלים שנקבעו לצורך אימות הנתונים; הפקת דו"ח אומדן מלאים יומי עד להתייצבות המלאי; וכן נקבע סדר פעולות שיש לנקוט בהן "לתגבור הכנסת המוצר הרלוונטי, אלא אם מדובר במדיניות צמצום מכוונת". נקבע כי במקרה כזה יוצגו למקבלי ההחלטות השלכות החסר מאותו מוצר רלוונטי.²⁶⁰ המודל עצמו מתבסס על נתוני הטובין המועברים באמצעות המעברים היבשתיים ומידע על התוצרת המקומית והוא מחושב מדי שבוע עבור מוצרי המזון, מזון לבעלי חיים ודלקים. המודל הכלכלי יובא פה כלשונו:

• צריכה יומית למוצר לנפש * גודל האוכלוסייה = אומדן צריכה יומית לרצועת עזה

• אומדן המלאי ביום X + כמות שנכנסה במעברים + [נתונים נוספים] - אומדן צריכה יומית = אומדן מלאי

• מלאי/אומדן צריכה יומית = "אורך נשימה"

בעניין זה חזר והדגיש מתאם פעולות הממשלה בשטחים כי מדובר במודל תומך בלבד לצורך ביצוע תהליך הבקרה ולא במודל שעל פיו מתקבלת החלטה בשאלה מה ואיך נכנס לרצועת עזה במסגרת העבודה השוטפת.²⁶¹

אשר לטענות הנזכרות בדבר חוסר ביטחון תזונתי, ציין מתאם פעולות הממשלה בשטחים כי ברוב המקרים יש התאמה בין הבקשות המועברות על-ידי הרשות הפלסטינית לקביעותיו של המתפ"ש בדבר צורכי האוכלוסייה,²⁶² כי לעומת זאת יש פער גדול בין המידע שמוסרים הארגונים ההומניטאריים בישיבות עבודה העוסקות בתיאום הסיוע לרצועת עזה ובין הצהרותיהם לתקשורת לאחר מכן.²⁶³ מתאם הפעולות בשטחים ציין

259 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 31.

260 ראו המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010, לעיל ה"ש 217.

261 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 30.

262 שם, בעמ' 42-43.

263 שם, בעמ' 23.

במיוחד כי חלק נכבד מסיפוק הצריכה ברצועת עזה מבוסס על תוצרת עצמית הגדלה ברצועת עזה עצמה וכי ביחס לתוצרת זו אין למדיניות המעברים היבשתיים של ישראל השפעה על הצריכה.²⁶⁴ מתאם הפעולות בשטחים חזר והצהיר כי אוכלוסיית עזה אינה מורעבת. אשר לתרופות ואספקה רפואית, חזר והדגיש כי אין פער בין הדרישות המתקבלות מהרשות הפלסטינית ובין המוצרים המאושרים לכניסה לרצועת עזה, למעט ציוד רפואי שיש לו גם שימושים צבאיים (כגון מכשירי הקרנות). הכנסת ציוד כזה מאושרת באמצעות מערכת מיוחדת של אישורים לפני הכנסתו לרצועת עזה.²⁶⁵

תנועת אנשים. העקרונות שנקבעו הם לאפשר תנועה בין ישראל ורצועת עזה רק במקרים הומניטאריים חריגים, בדגש על מקרים רפואיים דחופים - כאשר כל בקשה בתחום נבחנת לגופה.²⁶⁶ לדברי מתאם פעולות הממשלה בשטחים נענות בחיוב ארבע מכל חמש בקשות לקבלת היתרים לטיפול רפואי מחוץ לרצועת עזה.²⁶⁷ ככל שבקשה כזאת מסורבת הרי הסיבה לכך היא ברוב המקרים שלמבקש או למבקשת רקע ביטחוני שאינו מאפשר להם להיכנס לישראל או כי הרשות הפלסטינית, מטעמים שלה, מעדיפה שאותו אדם יקבל טיפול בעזה או במצרים.²⁶⁸

חשמל ודלק. העקרונות שנקבעו בתחום הכנסת דלק וחשמל ונבחנו על-ידי בית המשפט העליון בעניין אלבסיוני,²⁶⁹ כוללים הטלת מגבלות על אספקת דלקים וחשמל, תוך הימנעות מפגיעה בצרכים הומניטאריים של האוכלוסייה. מתאם הפעולות בשטחים הסביר שאספקת החשמל של רצועת עזה מגיעה משלושה מקורות: ישראל, מצרים ומתחנת הכוח בעזה. במסגרת מימוש מדיניות המעברים היבשתיים הוחלט להמשיך ולספק את מלוא יכולת אספקת החשמל לרצועה כפי שהייתה ערב החלטת ועדת השרים לביטחון מיום 19.9.2007,²⁷⁰ ולא לצמצם בפועל את אספקת החשמל דרך קווי ההולכה. כך גם הוחלט לשמר את יכולת האספקה של תחנת הכוח ברצועה באמצעות הכנסת דלקים בכמות מספקת למיצוי מלוא יכולת הפקת החשמל של התחנה וקביעת מכסות דלקים שיש בהם לתת מענה לצרכים ההומניטאריים של האוכלוסייה (כאמור בהחלטה בעניין אלבסיוני).²⁷¹ יתרה מכך, כפי שציין מתאם פעולות הממשלה בשטחים, בפועל הרשויות הישראליות אינן מעורבות כלל בהזמנות דלק, ואלה מנוהלות באופן ישיר על-ידי הרשות הפלסטינית מול חברות הדלק הישראליות. המגבלות על הכנסת דלקים לרצועת עזה שהוזכרו בעדויותיהם של ארגוני זכויות האדם לא היו אלא מגבלות שהטילה הרשות

264 שם, בעמ' 103.

265 שם, בעמ' 105-106.

266 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 20.

267 עדות המתפ"ש בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 83.

268 שם, בעמ' 82.

269 עניין אלבסיוני, לעיל ה"ש 140, בפסקאות 17-21.

270 עדות המתפ"ש בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 112.

271 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 22.

הפלסטינית במטרה לקבל החזרים מהחמאס.²⁷² כך לדוגמה הבחין המתפ"ש בסוף שנת 2009 בצמצום של העברת סולר לתחנת הכוח ברצועת עזה במידה שהיה בה כדי לגרום לצמצום אספקת החשמל לרצועה. משפנה בעניין זה לרשות הפלסטינית הודיעה זאת למתפ"ש כי חמאס לא העביר לה תשלומי מיסים שגבה עבור השימוש בחשמל ולפיכך החליטה הרשות הפלסטינית לצמצם את אספקת החשמל.²⁷³

פעילות מוניטארית. מתאם פעולות הממשלה בשטחים העיד כי בשל החשש כי כספים רבים המוכנסים לרצועת עזה משמשים למטרות טרור, השעו הבנקים בישראל את קשרי העבודה שלהם עם הבנקים ברצועת עזה. לפיכך הוחלט כי עד מציאת חלופה הולמת אחרת שתעמוד בסטנדרטים בינלאומיים, יהיה בנק ישראל גורם מסייע למימוש הפעילות המוניטארית כך מאפשרת ישראל להכניס לרצועה מדי חודש בחודשו סכום כסף קבוע לצורך תשלום משכורות לעובדי הרשות הפלסטינית; הכנסת כספים לתשלום משכורות והוצאות שוטפות של ארגונים בינלאומיים (אונר"א והצלב האדום)²⁷⁴ על פי בקשותיהם; וכן להוציא כספים מרצועת עזה על פי בקשת הרשות הפלסטינית (עודף מזומנים שמצטבר בכספות הבנקים ו/או החלפת שטרות בלויים). כמובן נבחנת באופן פרטני כל בקשה נוספת המתקבלת מהרשות הפלסטינית.²⁷⁵

מתאם פעולות הממשלה בשטחים עמד גם על נושאים נוספים שנטען כי למדיניות המעבריים השפעה עליהם. כפי שאישר בעדותו מצב המים בעזה גרוע מזה שנים, אולם לדבריו, איכות המים הירודה מקורה באלפי בארות שנקדחו שלא כדין.²⁷⁶ הוא הדגיש שישראל לא סירבה להעביר ציוד לפרויקטים הקשורים לתחזוקה של מערכת המים, ישראל מספקת היפוכלורייט לטיהור מי שתייה ואף מספר פרויקטים לשיפור תשתית הביוב הם בעיצומם.²⁷⁷ יתר על כן, לפני השתלטות החמאס על רצועת עזה תיאמה ישראל עם האו"ם והרשות הפלסטינית את קידומם של מספר פרויקטים של דיור ברצועת עזה, אולם פרויקטים אלה הופסקו בשל הגידול במספר של התקפות הטילים ומעשי האיבה.²⁷⁸ מתאם פעולות הממשלה בשטחים, הסביר כי יש לראות בחמאס את האחראי על מצב הכלכלה ברצועת עזה, משום שבחר בדרך של טרור המונעת את התפתחות היחסים הכלכליים, כמו אלה שיש לישראל עם הרשות הפלסטינית.²⁷⁹

74. סיכומם של דברים אלה: עיקר המחלוקת בין ישראל ובין ארגוני זכויות אדם וארגונים הומניטאריים אינה, אפוא, בשאלה האם למדיניות המעבריים היבשתיים (ולסגר

272 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 113.

273 שם, בעמ' 55.

274 יצוין כי על פי החומר שנמסר על-ידי המתפ"ש מאז מאי 2009 לא ביקש הצלב האדום להכניס כספים לרצועת עזה לטובת פעילותו. ראו המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 25.

275 שם, בעמ' 23-25.

276 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 108.

277 שם, בעמ' 104.

278 שם.

279 שם, בעמ' 59, 71.

הימי באופן עקיף, כאמור לעיל) נודעת השפעה על אוכלוסייתה של רצועת עזה, שכן ישראל מכירה בכך שלמדיניותה יש השפעה על האוכלוסייה האזרחית בעזה. המחלוקת סובבת סביב השאלה האם הופרו כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. ארגוני זכויות אדם וארגונים הומניטאריים שונים מחזיקים בעמדה שישראל הפרה את כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. לעומתם, מחזיקה ישראל בעמדה לפיה היא פועלת בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי וכי היא אף נקטה בצעדים יוצאי דופן כדי לעמוד בחובות אלה. לפיכך, נפנה כעת לדון בשאלה האם הופרו בענייננו המשפט הבינלאומי ההומניטארי.

האיסור על הרעבת אוכלוסייה אזרחית

75. כאמור לעיל, כלל 102(א) במדריך סן רמו אוסר על הטלתו של סגר ימי ככל שמטרתו היחידה (sole purpose) היא הרעבת האוכלוסייה האזרחית או מניעתה של אספקה חיונית אחרת להישרדותה. כלל זה של המשפט הבינלאומי המנהגי בא לידי ביטוי גם במדריכים הצבאיים של מספר מדינות,²⁸⁰ ובספרות המשפטית²⁸¹ והדוקטרינרית.²⁸² כלל מנהגי נוסף המטיל איסור על הרעבה מצוי בסעיף 154(1) לכרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, הקובע כי: "הרעבה של אזרחים אסורה כשיטת לחימה" ("Starvation of civilians as a method of warfare is prohibited"). כלל זה חל על פעולות ביבשה, כמו גם על פעולות בים. עם זאת, יצויין כי ביחס להרעבה ניסוחו של כלל 102(א) מצומצם יותר מאשר האיסור הכללי על הרעבה שבא לידי ביטוי בסעיף 154(1). לכאורה ניתן לומר כי כל עוד הרעבה היא תוצאתו של סגר ימי אך לא מטרתו היחידה, אזי היא אינה אסורה על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. עם זאת, ככל שאוכלוסייה אזרחית תורעב כתוצאה מהטלתו של סגר ימי ממילא חייב הצד מטיל הסגר לשקול תוצאה זו במסגרת ניתוח המידתיות הקבוע בכלל 102(ב) למדריך סן רמו.²⁸³ עוד יצויין כי לאחרונה אף הוצע במדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים לתקן מעט את ניסוחו של כלל 102(א) כך שתאסר הטלתו של סגר ימי אם הרעבת האוכלוסייה האזרחית היא מטרתו היחידה או "העיקרית".²⁸⁴

76. אין במשפט הבינלאומי ההומניטארי הגדרה פורמאלית למושג "הרעבה". עם זאת, אין משמעותה "גרימת רעב" במונח הפשוט של הדברים. הקומנטר של הפרוטוקול הנוסף הראשון על סעיף 154(1) מציין כי השימוש בהרעבה כאמצעי לחימה משמעותו "[t]o provoke it deliberately, causing the population to suffer hunger, particularly by depriving it of its sources of food or of supplies. וכן כי "[s]tarvation is

280 U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בפסקה 7.7.2.5; המדריך הבריטי, לעיל ה"ש 113, בעמ' 64, פסקה 13.74; המדריך הקנדי, לעיל ה"ש 113, בעמ' 8-12, פסקה 850(1)(א); המדריך הגרמני, לעיל ה"ש 113, בעמ' 470 פסקה 1051.

281 von Heinegg, INT'L L. STUD, לעיל ה"ש 85, בעמ' 217.
282 DINSTEIN, THE CONDUCT OF HOSTILITIES, לעיל ה"ש 86, בעמ' 137-138; המדריך הגרמני, לעיל ה"ש 113, בעמ' 470-471; GREEN, THE CONTEMPORARY LAW, לעיל ה"ש 114.

283 ראו פסקאות 87-97 לעיל.

284 המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בעמ' 296, תקנה 157(א).

referred to here as a method of warfare, i.e., a weapon to annihilate or weaken the population.”²⁸⁵ הוועדה לא מצאה בחומרים הרבים שהוגשו לה, ובכלל זה בחומרים שהוגשו על-ידי ארגוני זכויות אדם, עדות לכך שישראל מנסה לשלול מאוכלוסיית רצועת עזה מזון או להשמיד או להחליש את אוכלוסייתה באמצעות רעב.

חשוב להדגיש כי גם ארגונים הומניטאריים וארגוני זכויות אדם מתארים את המצב ברצועת עזה כמצב של “חוסר ביטחון תזונתי” (שמשמעותו - אפשרות גישה פיזית וכלכלית למקורות מזון), ולא כמצב של “הרעבה” (מניעה מכוונת של מזון, שנועדה להחליש או להשמיד את האוכלוסייה). כך גם הצהיר מתאם פעולות הממשלה בשטחים - שהוא הגורם הישראלי הרשמי והבכיר המופקד על קיום חובותיה ההומניטאריות של ישראל לגבי רצועת עזה העומד בקשר קבוע עם הרשות הפלסטינית, ועם הארגונים ההומניטאריים וארגוני זכויות האדם המקומיים והבינלאומיים הפועלים ברצועת עזה - באופן חד משמעי בפני הוועדה כי מעולם לא נאמר לו על ידי גורם כלשהו שאוכלוסייתה של עזה “מורעבת”.²⁸⁶ במכתב שנשלח לוועדה ביום 26.8.2010 על-ידי עמותת גישה נכתב כי: “אמנם נראה שגם בזמן אירועי המשט היה מספיק מזון ברצועת עזה, אבל הסגר הממושך פגע אנושות ביכולתם הכלכלית של רבים לרכוש מזון”.²⁸⁷ נציגי עמותת “גישה” וארגון “רופאים לזכויות אדם” אישרו בעדויותיהם לפני הוועדה שבתקופה הרלוונטית הייתה כמות מספקת של מזון ברצועת עזה, ושהבעיה הייתה בעיקרה כלכלית, קרי העדר יכולת של האוכלוסייה לרכוש מזון זה.²⁸⁸

77. אין ספק כי לוחמה כלכלית משפיעה על אוכלוסייה הנתונה תחת סגר ימי ולפחות ברמה התיאורטית העקרונית, יש בכוחה של לוחמה כאמור להוביל להרעבה. כפי שנקבע בסעיף 103 למדריך סן רמו, כאשר האוכלוסייה אינה מקבלת אספקה נאותה של מזון ואמצעים אחרים החיוניים להישרדותה, מופעלת החובה לספק לאוכלוסייה האזרחית

285 ראו ICRC Commentary ל-Relating to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims in Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 (להלן: הקונטר על הפרוטוקול הראשון לאמנת ז'נבה), בפסקאות 289-290.

286 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 59.

287 ראו מכתב מעמותת גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע לוועדה הציבורית לביקורת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 (26.8.2010).

288 פרוטוקול ישיבה מס' 12 של הוועדה “עדות נציגי עמותת “גישה”” (13.10.2010) (להלן: עדות נציגי עמותת גישה); עדות רופאים לזכויות אדם, לעיל ה"ש 244, בעמ' 3.

משלוחי סיוע²⁸⁹ (לגבי שטח כבוש מצויה חובה זו בסעיף 59 לאמנת ז'נבה הרביעית).²⁹⁰ כאמור, עמדתה של ישראל היא שאין לה כל כוונה לגרום "הרעבה" של אוכלוסיית רצועת עזה והיא עושה מאמצים משמעותיים כדי למנוע זאת. מהחומר שלפני הוועדה עולה כי צה"ל עובד בשיתוף פעולה הדוק עם הרשות הפלסטינית, ארגוני זכויות אדם והקהילה הבינלאומית במטרה למנוע תוצאה זו.²⁹¹ המגבלות שהטילה ישראל לקחו בחשבון חובה הומניטארית זו ותוכננו במיוחד על מנת להימנע מממצב של "הרעבה" (ויצוין שוב כי חוסר ביטחון תזונתי אינו זהה ל"רעב" או "הרעבה").

לפיכך ניתן לסכם ולומר כי הצעדים שננקטו בהקשר זה על-ידי ישראל הם בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי המנהגי כפי שנקבעו בכללים 102(א) ו- 103 של מדריך סן רמו.

אספקה של אמצעים חיוניים להשרדותה של האוכלוסייה האזרחית

78. החובה השנייה הבאה לידי ביטוי בכלל 102 של מדריך סן רמו היא לא למנוע מהאוכלוסייה האזרחית "אמצעים חיוניים להשרדותה". אכן, אין רשימה ממצה של אותם "אמצעים חיוניים להשרדות האוכלוסייה", אולם באמנות שונות צוין כי ביטוי זה יכול שיקלו "מוצרי מזון, שטחים חקלאיים לייצור מוצרי מזון, יבולים, משק חי, שתייה מתקני מים ואספקת מים והשקיה"²⁹² וכן "בגדים, מצעים, אמצעי מחסה ... וחפצים הדרושים לשם פולחן דתי".²⁹³ כמו כן, בבג"צ 201/09 רופאים לזכויות אדם נ' ראש ממשלת ישראל ובבג"צ 248/09 גישה: המרכז המשפטי לחופש תנועה ואחרים נ' שר

289 ראו הקומנטר על הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 285, בפסקה 2095: "It should be emphasized that the object of a blockade is to deprive the adversary of supplies needed to conduct hostilities, and not to starve civilians. Unfortunately it is a well-known fact that all too often civilians, and above all children, suffer most as a result. If the effects of the blockade lead to such results, reference should be made to Article 70 of the Protocol ' (Relief actions). ' which provides that relief actions should be undertaken when the civilian population is not adequately provided with food and medical supplies, clothing, bedding, means of shelter and other supplies essential to its survival. Such actions may be very extensive".

290 ראו ס' 59 לאמנת ז'נבה הרביעית, לעיל ה"ש 30, הקובע כי: "If the whole or part of the population of an occupied territory is inadequately supplied, the Occupying Power shall agree to relief schemes on behalf of the said population, and shall facilitate them by all the means at its disposal. Such schemes, which may be undertaken either by States or by impartial humanitarian organizations such as the International Committee of the Red Cross, shall consist, in particular, of the provision of consignments of foodstuffs, medical supplies and clothing, All Contracting Parties shall permit the free passage of these consignments and shall guarantee their protection". (אם האוכלוסייה של שטח נכבש אינה מקבלת אספקה בשיעור מספיק, תסכים המעצמה הכובשת לתכניות סיוע לטובת האוכלוסייה האמורה. ותקל על ביצוען בכל האמצעים העומדים לרשותה. תכליתן המיוחדת של תכניות אלה, שיוזמיהן יוכלו להיות מדינות או ארגונים הומניטאריים חסרי-פנייה, כגון הוועד הבינלאומי של הצלב האדום, תהיה אספקת משלוחי מזון, רפואות ומלבושים. כל בעלי האמנה יתירו את המעבר החופשי של המשלוחים האלה ויערבו להגנתם).

291 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 60.
292 Article 54(2), Protocols Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims in Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 (להלן: הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ז'נבה).

293 שם, בס' 69.

הביטחון²⁹⁴ שם דן בית המשפט העליון במחויבותו ההומניטאריות של צה"ל במהלך מבצע "עופרת יצוקה", ציין בית המשפט כי לפי כללי המשפט הבינלאומי זכאית האוכלוסייה האזרחית לקבל גישה ל"סולר תעשייתי להפעלת תחנת הכוח המקומית בעזה וכן מוצרים הומניטאריים נוספים כגון גז בישול, סולר, מים, מזון ותרופות, לרצועת עזה".²⁹⁵

79. ארגונים הומניטאריים וארגוני זכויות אדם הביעו חשש כי ברצועת עזה אין כמות מספקת של אמצעים חיונים כאלה, ובמיוחד שאין ברצועה כמות מספקת של אמצעי מחסה. אכן, ישראל הטילה מגבלות על ייבוא חומרי בנייה לרצועת עזה והיא גם מפקחת באופן הדוק על העברתם של חומרים אלה. הטעם לכך הוא הפוטנציאל שבחומרים כאלה לשמש לצרכים צבאיים וכן המידע המודיעיני שלפיו עושה חמאס שימוש נרחב בחומרים אלה כדי לבצר מבנים ומנהרות.²⁹⁶ ברי כי מגבלות אלה לא הוטלו לצורך מניעת השימוש בחומרים אלה מן האוכלוסייה האזרחית של רצועת עזה. יתרה מכך, ישראל אף פועלת בשיתוף פעולה מלא עם הקהילה הבינלאומית כדי לאפשר מעבר של חומרי בנייה לצורך פרויקטים שונים המצויים תחת פיקוח ואשר אושרו על-ידיה, באופן שעולה בקנה אחד עם חובתה לספק סיוע לאוכלוסייה האזרחית.²⁹⁷

אכן, כפי שפורט לעיל, מטילה ישראל מגבלות מסוימות על אספקה של סולר ודלקים. לפי עדותו של מתאם פעולות הממשלה בשטחים, ישראל אינה מטילה מגבלות בתחום החשמל. עם זאת, סולר נדרש לצורך הפעלת תחנת החשמל בעזה. בעניין אלבסיוני קבע בית המשפט העליון, על פי הראיות שהובאו לפניו, כי למרות מגבלות אלה, ואף אם היו מוטלות מגבלות בתחום אספקת החשמל, עומדת ישראל בחובות ההומניטאריות המוטלות עליה. בעניין אלבסיוני ציין בית המשפט כי השלטונות הפלסטיניים הרלוונטיים הבהירו "כי יש להם יכולת לבצע הפחתת עומסים במקרה של הטלת הגבלה על קווי החשמל, והם עשו שימוש בפועל ביכולת זו בעבר".²⁹⁸ יתר על כן, כמו בסוגיות רבות המתעוררות לגבי המצב ההומניטארי ברצועת עזה, יש לזכור כי היקף אספקת החשמל מושפע גם ממערכת היחסים בין הרשות הפלסטינית לבין החמאס, זאת מן הטעם שחלק משמעותי מצרכי החשמל של הרצועה אינו מסופק ממילא על-ידי ישראל.

80. אין לפני הוועדה ראיות כלשהן לפיהן מונעת ישראל אמצעים החיוניים להישרדותה של האוכלוסייה האזרחית ומכאן שאין בסיס למסקנה כי ישראל מפרה בהקשר זה את המשפט הבינלאומי ההומניטארי. יתר על כן, בפני הוועדה הוצגו ראיות כבדות משקל להיפוכו של דבר, ועל כך שישראל מאפשרת להכניס אמצעים החיונים להישרדותה של האוכלוסייה האזרחית ומספקת סיוע הומניטארי ככל שנדרש לפי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, באותם תחומים אשר צוינו על-ידי ארגוני זכויות האדם כמקור לדאגה.

294 ראו עניין רופאים לזכויות אדם, לעיל ה"ש 139, בפסקה 27.

295 שם, בפסקה 26.

296 דר"ח מל"מ (14.6.2010), לעיל ה"ש 83.

297 עדות המתפש"פ בדלתים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 104.

298 עניין אלבסיוני, לעיל ה"ש 140, בפסקה 18.

ישראל פעלה, אפוא, בהתאם לעקרונות המשפט הבינלאומי ההומניטארי המנהגי לגבי הטלתו של סגר הימי, כאמור בכלל 102 (א) ובכלל 103 למדריך סן רמו. ומכאן שהיא עומדת בחובותיה המשפטיות.

מעבר של ציוד רפואי

81. דרישה מבוססת נוספת של המשפט הבינלאומי ההומניטארי המנהגי היא לאפשר מעבר של ציוד רפואי, כפוף לזכותו של מי שהטיל את הסגר לקבוע הסדרים טכניים, לרבות חיפוש, שבהם יותר מעבר כזה²⁹⁹ (יצוין כי על סיפונם של חלק מכלי השיט שהשתתפו במשט נשוא דו"ח זה הייתה אספקה רפואית מסוימת, אולי במטרה להצביע על ההיבט ההומניטארי של המשט).³⁰⁰

82. ארגונים הומניטאריים וארגוני זכויות אדם העלו חשש לגבי מצבם והרמה של האספקה הרפואית ושל השירותים הרפואיים ברצועת עזה. חשוב להבהיר כאן כי עקב המצב המורכב השורר ברצועת עזה, אין לראות את ישראל דווקא כאחראית למחסור שנוצר. בהקשר זה ראוי לציין כי לפי דיווח של הוועד הבינלאומי של הצלב האדום: "Stocks of essential medical supplies have reached an all-time low because of a standstill in cooperation between Palestinian authorities in Ramallah and Gaza".³⁰¹ זאת ועוד, אספקה של סוגי ציוד מסוימים מוגבלת באופן לגיטימי על-ידי ישראל מסיבות ביטחוניות. דברים אמורים בפריטים כגון ציוד אופטי, מכשירי רנטגן וכו', היכולים לשמש, נוסף על מטרותיהם הרגילות, גם למטרות צבאיות.³⁰² לא הוצגו בפני הוועדה ראיות לכך שישראל מונעת מעבר של ציוד רפואי מעבר לזה הכלול ברשימת החומרים שהכנסתם לרצועת עזה נמנעת מסיבות ביטחוניות.³⁰³ לטענת המתפ"ש לעיתים אומנם מתחייבת בדיקה פרטנית של בקשות להעברת מכשור רפואי מורכב, ובדיקה זו יכול שתארוך זמן. מובן מאליו שעדיף שתקופת זמן זו תהיה קצרה ככל האפשר. עם זאת, מעדותו של מתאם פעולות הממשלה בשטחים עולה כי כאשר מובא דבר קיומו של מחסור בציוד רפואי מסוים לידיעת הרשויות הישראליות הרלוונטיות, קיימת מערכת מוסדרת שמטרתה למלא מחסור זה.³⁰⁴

299 ראו מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, כלל 104.

300 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 47.

301 הסגר על עזה, לעיל ה"ש 236.

302 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 105; עדות רופאים לזכויות אדם, לעיל ה"ש 244, בעמ' 7.

303 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010, לעיל ה"ש 217, בנספח א. באופן מדויק יותר, המגבלות נובעות משלושה מקורות - הנחיות משרד הבריאות הישראלי, הנחיות משרד התעשייה והמסחר הישראלי וצווי הפיקוח על הייצוא הבטחוני. ראו בהקשר זה "התייחסות לטענות רל"א לוועדה לבדיקת אירוע המשט הימי" (חות דעת מאת מתפ"ש, 6.1.2011), סומן על ידי הוועדה כמרוצג 166 (להלן: התייחסות מתפ"ש לטענות רל"א).

304 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 28. יצוין כי למסמך שהעביר ארגון רופאים לזכויות אדם לידי הוועדה ביום 7.11.2010 זורפה רשימה של ציוד רפואי שכניסתו לא אושרה או עוכבה (ראו מכתב מארגון רופאים לזכויות אדם, אל ועדת טירקל, שכותרתו "דיווח המשך לעדות רופאים לזכויות אדם בפני 'ועדת טירקל'" (מיום 7.11.2010), מצוי בקלסר שסומן על-ידי הוועדה כמרוצג מס' 165). מהתייחסות שהעביר המתפ"ש לעניין זה עולה כי מרבית הבקשות אינן מוכרות למת"ק עזה. באשר לבקשות שאותן הצליח המת"ק לאתר צוין כי הבקשה המקורית, שכללה 21 פריטי ציוד רפואי

83. בהצהרה לעיתונות מיום 14.6.2010 עמד הוועד הבינלאומי של הצלב האדום על כך שמחסור בחומרים מסויימים עלול לגרום להתדרדרות במצב התחזוקה של ציוד רפואי, וכתוצאה מכך לפניות של רבים מתושבי רצועת עזה לקבלת טיפול רפואי בישראל.³⁰⁵ ישראל אכן מאפשרת למספר לא מבוטל של תושבי רצועת עזה גישה למערכת הבריאות בישראל מסיבות שונות הנובעות, בין היתר, מן הקשר ההיסטורי בין רצועת עזה לישראל (במשך השנים ולפני הפעלת מדיניות המעברים היבשתיים והטלתו של הסגר הימי, הורשו תושבי רצועת עזה לפנות למערכת הבריאות הישראלית לצורך קבלת טיפולי מומחים או טיפולים מתקדמים). מחומר הראיות גם עולה כי מספר המבקשים לצאת מרצועת עזה לצורך קבלתו של טיפול רפואי גדל במהלך התקופה שמאז מדיניות מעברי הגבול היבשתיים, ובין היתר, כנראה, גם בשל העובדה שמצרים הפעילה גם היא מדיניות מעברים מגבילה במעבר רפיח, שבאופן מסורתי שימש גם הוא ליציאה מרצועת עזה (אף שבהקשר זה יצוין כי מהמתפ"ש נמסר כי פעילות מעבר רפיח הורחבה באופן משמעותי לאחר מבצע "עופרת יצוקה").³⁰⁶ לעניין זה יש מקום לציין כי גם אחרי שנפתח מעבר זה ביום 1.6.2010 מספר החולים המבקשים להגיע למערכת הבריאות הישראלית הוא עדיין גדול וזאת, כנראה, משום שחולים רבים מעדיפים אותה.³⁰⁷

84. מיון הראיות שקיבלה הוועדה בעניין זה הוא סוגיה מורכבת, הדומה ל"תרגיל" במיון נתונים סטטיסטיים. ישראל מצידה הציגה נתונים סטטיסטיים מפורטים בדבר מספר התושבים של רצועת עזה המורשים לצאת ממנה כדי לקבל טיפול רפואי. כך לדוגמה, לפי החומר שהוגש לוועדה התיירה ישראל בשנת 2009 ל - 11,630 חולים ובני משפחותיהם לעזוב את רצועת עזה לצורך קבלת טיפול רפואי.³⁰⁸ חשוב לציין כי 86% מבקשות היציאה שהוגשו במשך תקופה זו אושרו, ואילו מתוך 14% הבקשות הנתורות, בוטלו כעשרה אחוזים (10%) על-ידי הרשות הפלסטינית מסיבותיה שלה.³⁰⁹ בעדותם בפני הוועדה התמקדו נציגי "רופאים לזכויות אדם" גם בעיכובים בקבלת תשובות לבקשות לקבל טיפול רפואי בישראל, ובמיוחד בסבל שנגרם למעורבים בכך. לפי עדותם, כ- 70% - 80% מהבקשות מעוכבות במשך שמונה שבועות ועד שלושה חודשים, ובשל כך נמנע, במקרים רבים, הטיפול הרפואי, אפילו ניתן היתר בסופו של התהליך.³¹⁰ יאמר כאן כי ברור שיש להימנע, ככל האפשר, מעיכובים בתהליך האישור שיש בהם כדי להשפיע על בריאותו של המטופל. אולם, יש לזכור כי מרבית הסיבות לעיכובים כרוכות בנושאים ביטחוניים. כך גם יש להצביע על מורכבות התהליך אותו עוברת כל בקשה של חולה פלסטיני המבקש

מורכב המחייב בדיקה פרטנית על-ידי מערכת הביטחון, אושרו 18 פריטים וחל עיכוב בהעברתם של שלושה פריטים בשל מחסור בפריטים אלה. (התייחסות מתפ"ש לטענות רל"א, לעיל ה"ש 303).

305 הסגר על עזה, לעיל ה"ש 236.

306 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 60-61; המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010, לעיל ה"ש 217, בעמ' 20-26.

307 עדות רופאים לזכויות אדם, לעיל ה"ש 244, בעמ' 14.

308 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 65.

309 שם, בעמ' 11.

310 עדות רופאים לזכויות אדם, לעיל ה"ש 244, בעמ' 7.

לצאת לטיפול רפואי טרם הגעת הבקשה למת"ק עזה: ככלל, מקבל החולה הפניה מבית חולים פלסטיני. עם ההפניה הוא פונה לנציג משרד הבריאות הפלסטיני ברצועה שמעביר אותה למשרד הבריאות ברמאללה, אשר בוחן אותה. משרד הבריאות הפלסטיני מעביר את ההפנייה למשרד התיאום הפלסטיני, אשר מתאם את הטיפול מול בית חולים בישראל או ביהודה ושומרון. רק בשלב זה מועברת הבקשה למת"ק עזה, אשר בוחן את ההיבטים הביטחוניים של הבקשה. במובן זה, חלק גדול מהתהליך אינו מתבצע כלל על-ידי ישראל.³¹¹ בבואנו לבחון אם מקיימת ישראל את חובותיה על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי מרימה את הכף לזכותה קיומה של מערכת שאותה הקימה במיוחד במטרה לספק את אותם צרכים הומניטאריים בסיסיים, תוך מתן מענה לחשש הביטחוני.

85. ניתוח מצבה של מערכת הבריאות ברצועת עזה מראה שיש מקום להבחין בין סוגיה של קיום מערכת בריאות ובין הסוגיה של רמת הטיפול הרפואי. כך לדוגמה, נאמר בדו"ח של אחת מסוכנויות האו"ם (סוכנות העוסקת בתיאום בין גופים הומניטאריים שונים) כי:

"The blockade, the internal Palestinian divisions and the "Cast Lead" offensive have undermined the ability of the health system in Gaza to function properly. As a result, while most services are available to the population and there were no outbreaks of communicable diseases, there has been an overall decline in the quality of health services provided to the population".³¹²

86. אכן, כפי שנתברר מתוך עדותם של "רופאים לזכויות אדם", ניצבים אתגרים משמעותיים בפני מערכת הבריאות ברצועת עזה, אולם אין הם בתחום אחריותה הבלעדית של ישראל. עוד יאמר כי גם בהקשר זה פועלת ישראל בשיתוף פעולה עם הרשות הפלסטינית והקהיליה הבינלאומית על מנת לצמצם את הקשיים. עם זאת, ראוי שישראל תוסיף ותיתן דעתה על עניינים אלה גם בעתיד במטרה לבחון אם ניתן לשפר את המצב הקיים על מנת שצרכיהם הלגיטימיים ההומניטאריים של תושבי רצועת עזה יזכו בתשומת הלב הראויה.

הוועדה הגיעה לכלל מסקנה כי ישראל מקיימת את חובותיה על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי ככתוב בכלל 104 של מדריך סן רמו לעניין אספקה רפואית בזמן סגר ימי. יודגש כי השיטה שלפיה מועברים הטובין המגיעים בדרך הים לרצועת עזה באמצעות נמל אשדוד ודרך המעברים היבשתיים מאפשרת העברה של אספקה רפואית.

311 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010, לעיל ה"ש 217, בעמ' 22.

312 ראו הערעור המאוחד, לעיל ה"ש 219, בעמ' 26 [ההדגשה אינה במקור].

התועלת הצבאית שבהטלתו של הסגר הימי לעומת הנזק שנגרם לאוכלוסיה האזרחית 87. לפי כלל 102(ב) במדריך סן רמו יש לשקול את הנזק (damage) שנגרם, או שיכול להיגרם, לאוכלוסיה האזרחית ביחס לתועלת הצבאית הישירה והקונקרטיה הצפויה מהטלתו של סגר ימי.³¹³ זהו "עיקרון המידתיות".³¹⁴ בענייננו, יש ליישמו בזהירות רבה; לאמור, לא לגרום נזק "מופרז" ביחס לתועלת הצבאית (הקונקרטיה והישירה) הצפויה מן הסגר.³¹⁵ את הדיבור "מופרז" הוצע לפרש כ"חוסר פרופורציה שניתן להבחין בו בבירור" ("the disproportion is clearly discernable"),³¹⁶ ויוער כי העובדה שנגרם נזק רב, אין משמעה בהכרח כי מדובר בנזק "מופרז". המושג "מופרז" אינו מושג מוחלט והוא נמדד תמיד "in light of the military advantage that the attacker anticipates" ו"to attain through the attack".³¹⁷ יתרון צבאי משמעותי יכול שיצדיק נזק משמעותי, בעוד שיתרון שולי לא יצדיק זאת.³¹⁸

88. בעדותו לפני הוועדה הביע הפרקליט הצבאי הראשי ספק בדבר אופיו המנהגי של כלל זה, אף שהוא ציין כי ישראל מיישמת אותו בפועל.³¹⁹ עם זאת, כלל זה אומץ במדריכים צבאיים שונים,³²⁰ בכתבים שונים הנוגעים לחוק הבינלאומי ההומניטארי³²¹ ובספרות המשפטית.³²² תנאי זה אומץ גם במדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים משנת 2009.³²³ בענייננו, ארגונים הומניטאריים וארגוני זכויות שקלו במונחים של מידתיות את השפעתו של הסגר הימי על האוכלוסייה האזרחית של רצועת עזה.³²⁴ הוועדה מאמצת, אפוא, את הדעה כי כלל 102(ב) אכן משקף מחויבות על פי כללי המשפט הבינלאומי המנהגי.

313 ראו גם DINSTEIN, THE CONDUCT OF HOSTILITIES, לעיל ה"ש 86, בעמ' 138, אשר בהתייחס למבחן זה קובע כי:

"in accordance with the general (customary law) principle of proportionality, the expected injury to civilians in the wake of a blockade must not be excessive in relation to the military advantage anticipated (and, consequently, that a blockade must not have the starvation of civilians as its sole purpose".

314 ראו מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בעמ' 179, כלל 102(ב) והקומנטר על מדריך סן רמו, ה"ש 110, בעמ' 79, פסקאות 102.3-102.4.

315 המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בעמ' 91-94, תקנה 14.

316 DINSTEIN, THE CONDUCT OF HOSTILITIES, לעיל ה"ש 86, בעמ' 120.

317 המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בפסקה 92.

318 שם.

319 עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 54. בנייר העמדה שהגיש הפרקליט הצבאי הראשי לוועדה הובעה עמדה נחרצת יותר לפיה כלל זה הוא דוגמה לחידושים המוצעים במדריך סן רמו ביחס לדין המנהגי הקיים, ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, ה"ש 1, בעמ' 44 - 45.

320 עם זאת, ראו גם U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בפסקאות 7.7.2.5-7.7.3 (המדריך האמריקאי שותק בעניין זה ומתייחס רק לדרישה הספציפית שלא להרעוב את האוכלוסייה האזרחית או למנוע ממנה את התפוצים החיוניים להישרדות שלה, כמו גם להתרת מעבר כלי שיט נייטרלים העוסקים בהעברת אספקת סיוע דרך קווי הסגר, בכפוף לסידורים הטכניים שנקבעו).

321 להתייחסות לכלל 102(ב) ראו DINSTEIN, THE CONDUCT OF HOSTILITIES, לעיל ה"ש 86, בעמ' 137-138; וכן ראו המדריך הגרמני, המשפט הבינלאומי ההומניטארי (מהדורה שניה), לעיל ה"ש 113, בעמ' 555, ה"ש 395.

322 von Heinegg, INT'L L. STUD, לעיל ה"ש 85, בעמ' 217.

323 ראו המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בעמ' 297.

324 ראו הסגר על עזה, לעיל ה"ש 236.

89. אשר לתועלת הצבאית, בעדותו בפני הוועדה פירט הרמטכ"ל, רב אלוף גבי אשכנזי, את מהות האיום הנוכחי הנשקף מן החמאס ושעמו נועד הסגר הימי להתמודד. הרמטכ"ל הסביר כי החמאס ניצל את הרגיעה היחסית לאחר מבצע "עופרת יצוקה" על מנת להרחיב את היכולות הצבאיות שלו בשני תחומים מרכזיים: התחמשות בטילים ופיתוח יכולות קרקעיות.³²⁵ הרמטכ"ל הוסיף ופירט כי בעבר עמדו לרשות החמאס מרגמות בלבד, לאחר מכן רכש החמאס קסאמים לטווחים קצרים, וכי היום מחזיק החמאס בטילים לטווחים ארוכים יותר. הרמטכ"ל ציין כי רקטות, טילי נ"ט, טילי נ"מ, מכשירים לראיית לילה, וכן אמצעי לחימה נוספים מוברחים לרצועת עזה דרך המנהרות, ביבשה ובים. המאמץ המרכזי של חיל הים כיום מתמקד בשיבוש ההברחות, במיוחד בשל העובדה שבדרך הים ניתן להוביל כמות גדולה בהרבה של נשק מאשר דרך המנהרות.³²⁶ להערכתו של הרמטכ"ל, החמאס מבקש גם לשפר את יכולותיו לפעול במים עמוקים נגד ספינות חיל הים. לפיכך, צפה הרמטכ"ל כי האיום במרחב הימי של רצועת עזה נובע לא רק מן האפשרות כי אל חופי רצועת עזה תגיענה ספינות עמוסות בנשק או אמצעי לחימה, כי אם גם מהאפשרות שספינות טרור עמוסות בחומרי נפץ תצאנה ממרחב ימי זה לכיוון חופי ישראל או לכיוונם של מתקנים אסטרטגיים בים.³²⁷ מטרה מרכזית נוספת שעליה עמד הרמטכ"ל היא מניעת כניסה בלתי מבוקרת של כסף אל תוך רצועת עזה, דבר שקורה מעת לעת דרך המנהרות אולם ניתן לעשותו בקלות רבה יותר דרך הים. הרמטכ"ל ציין בעדותו כי הכסף הוא "שמן על גלגלי הטרור" מאחר ולמימון מבצעי ההברחות נדרשים סכומי כסף גדולים.³²⁸ על פי עדות זאת וראיות נוספות שוכנעה הוועדה שאלמלא הסגר הימי, יוכל החמאס להגביר עוד יותר את התחמשותו מחדש או לתקוף את מדינת ישראל דרך הים.

כמו כן, כפי שנאמר, המטרה המשולבת של הסגר הימי ושל מדיניות המעברים היבשתיים היא להגביל את היכולת האסטרטגית של החמאס לנהל פעולות נגד ישראל ואזרחיה. נתון שיש לזכור בהקשר זה הוא כי מספר התקפות הטילים מרצועת עזה אל עבר ישראל פחת משיא של 3,278, בשנת 2008, ל-165 התקפות בשנת 2010 (נכון ליום 7.10.2010).³²⁹

325 עדות הרמטכ"ל בדה"ח מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 8.

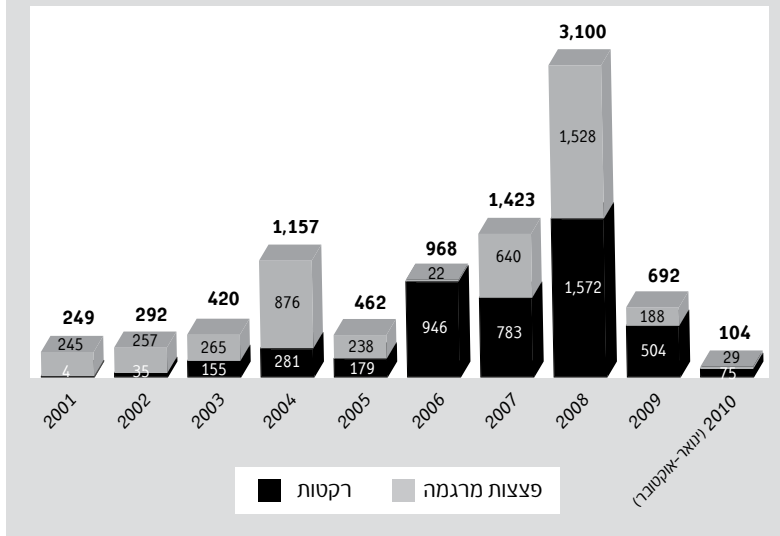
326 שם, בעמ' 9-10.

327 שם, בעמ' 8.

328 שם, בעמ' 11.

Israeli Defense Forces: Rocket Attacks Towards Israel, <http://idfspokesperson.com/facts-figures/rocket-attacks-toward-israel> (2010).

ירי רקטות ופצצות מרגמה לעבר ישראל בין השנים 2001-2010

מתוך נתוני המתפ"ש שהועברו לוועדה.

ניתן להניח כי למבצע "עופרת יצוקה" הייתה השפעה משמעותית על היכולת של החמאס לתקוף את ישראל. ואולם, כאמור לעיל, אחת ממטרות הטלת הסגר היא לסגור את נתיב ההתחמשות מחדש של החמאס. אכן, לא תמיד אפשר לקבוע בוודאות את השפעתו המדויקת של סגר ימי ויש לזכור כי מבצעים ימיים נערכים, פעמים רבות, בשילוב עם מהלכים קרקעיים.³³⁰ לפיכך, בענייננו יש לשקול את ההשפעה הכוללת של מבצע "עופרת יצוקה", של מבצעים נקודתיים נוספים, של הסגר הימי ושל מדיניות המעברים היבשתיים ביחד, על-ידי בחינת הירידה ביכולתו של החמאס לתקוף את ישראל.

במונחים של תועלת צבאית, עמדתה של הוועדה היא כי התועלת הצפויה לישראל ניתנת להערכה בחלקה, על-ידי כך שההתקפות על ישראל ואזרחיה פחתו באופן משמעותי. אומנם, בתקופה האחרונה מתחדש ירי הרקטות על ישראל. עם זאת, נראה כי האמצעים המשולבים שנקטו הובילו לכך שיכולתו של החמאס מוגבלת יחסית וקצב התחמשותו מחדש איטי משהיה יכול להיות אלמלא נקטו צעדים אלה. "תועלת צבאית צפויה" זו הנוגעת להגבלת יכולתו של החמאס להמשיך ולנהל התקפות נגד אזרחי ישראל היא משמעותית ביותר, ובמיוחד בהתחשב בחובתה של ישראל להגן על אזרחיה מפני התקפות ואיומי בטחון; בהתחשב בהיקף ההתקפות ובמשכן בעבר; ובהתחשב בעובדה שישראל מתמודדת בהקשר זה עם אויב המחויב להשמדתה.

330 במובן זה, יפים דבריו של ההיסטוריון הבריטי שאמר: "[a]t no stage of the war was Germany decisively weakened" by shortages due to the blockade alone. That it was not a negligible factor in the Allied war effort is equally certain. Till, *Naval Blockade*, 107, בעמ' 130.

90. מובן כי קביעת התועלת הצבאית הצפויה כתוצאה מהטלת הסגר הימי היא רק השלב הראשון בשקילת המידתיות, ונותרת בעינה השאלה באילו מדדים יש להשתמש כדי לקבוע אם העלות ההומניטארית בהקשר זה היא "מופרזת". בכלל 102(ב) למדריך סן רמו טבועה ההכרה כי האוכלוסייה האזרחית בשטח הנתון במלחמה תסבול במידה מסוימת. ואומנם, סבל זה הוא בגדר מציאות טראגית ובו נושאת הן האוכלוסייה בישראל והן האוכלוסייה של רצועת עזה. המשפט הבינלאומי ההומניטארי מאמץ, אפוא, גישה פרגמטית למציאות זו של העימות המזוין בכך שכלליו אינם מונעים השפעה שלילית על האוכלוסייה אך מבקשים להגבילה.

השאלה שיש להידרש אליה כאן היא, אם כן, מה הוא ה"נזק" (damage) הנזכר בכלל 102(ב) למדריך סן רמו. בקומנטר של מדריך סן רמו קשור המושג "נזק" להרעבה.³³¹ כלל 103 למדריך קובע כי אם האוכלוסייה האזרחית בשטח הנתון בסגר ימי איננה מקבלת אספקה ראויה של מזון ואמצעים אחרים החיוניים להישרדותה, חייב הצד שהטיל את הסגר לספק מעבר חופשי של מוצרי מזון ומוצרי יסוד אחרים, בכפוף לפיקוח הצד שהטיל את הסגר. הדרכה נוספת לגבי הפרשנות הראויה ניתן למצוא במדריך ללוחמה אווירית וללוחמת טילים שבו כלל 157(ב) מחליף את המילה "נזק" (damage) במלה "סבל" (suffering). מהקומנטר למדריך ללוחמה אווירית וללוחמת טילים עולה כי "עיקרו של [הכלל] הוא למנוע קיומו של 'סגר רעב' הגורם סבל קשה לאוכלוסייה" "[t]he main thrust of [the Rule] is to preclude a "hunger blockade" which causes severe suffering of the population".³³² עם זאת, הקומנטר למדריך ללוחמה אווירית וללוחמת טילים מצייין כי "סבל" אינו מוגבל למקרה קיצוני של "סגר רעב". במקום שסבל כזה קיים קובע הקומנטר כי "יש להסיר את הסגר הימי או לאפשר מעבר חופשי של מצרכי מזון ומוצרי יסוד".³³³ מדברים אלה, וכן ממיקומו "הגיאוגרפי" של כלל המידתיות הן במדריך סן רמו והן במדריך ללוחמה אווירית וללוחמת טילים, משתמע, אפוא, בבירור כי "הנזק" או "הסבל" הנדונים במשפט הבינלאומי ההומניטארי הם בעיקרם כאלה המזוהים עם איסורים על הרעבה ומניעת אמצעים חיוניים להישרדות האוכלוסייה האזרחית. בהקשר זה נחזור על מסקנתנו שלמעלה כי הסגר הימי לא גרם לרעב בעזה, וכן כי ישראל לא מנעה מעבר של אמצעים חיוניים להישרדותה של האוכלוסייה האזרחית או מעבר של ציוד רפואי.

91. תוך כדי בחינתו של עקרון המידתיות יש לשקול גם את העלות ההומניטארית הכוללת של אסטרטגיית הלוחמה הכלכלית של ישראל. מטרת הלוחמה הכלכלית ברצועת עזה היא להחליש את הכלכלה ברצועה במטרה לפגוע ביכולתו של החמאס לתקוף את

331 הקומנטר על מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בעמ' 179, פסקאות 102.4.
332 המדריך ללוחמה אווירית וללוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בעמ' 297, פסקה 1.
333 שם, בעמ' 297 פסקה 3.

ישראל ואת אזרחיה.³³⁴ ההגבלות על מעבר סחורות שאינן קשורות לסוגיות ביטחוניות - כגון ההגבלות על מוצרי מזון מסוימים - הן חלק מאסטרטגיה זו. אולם ההגבלות על פריטים כגון מזון מדאיגות במיוחד, בין היתר בשל האיסור החד משמעי על הרעבה, אך גם משום שלהגבלות כאלה יכולה להיות השפעה משמעותית על האוכלוסייה האזרחית. ייאמר כאן כי מדיניות הלוחמה הכלכלית של ישראל מעלה, באופן כללי, שתי בעיות כבדות משקל. האחת, באיזו מידה ניתן להגביל גישה למוצרי מזון ומוצרי יסוד אחרים המשמשים רק לצרכים אזרחיים באמצעות מדיניות המעברים היבשתיים והסגר הימי, כאשר מגבלות אלו אינן גורמות להרעבה (הגבלות כאלה, באופן בלתי מנע, מעוררות ביקורת ודיון בדבר חשיבותו של מצרך מזון כזה או אחר). השנייה, משך הזמן של הסגר הימי. זאת, משום שקיימת סכנה מוחשית שככל שהסגר מוטל לתקופת זמן ארוכה יותר, נגרמת פגיעה מתמשכת בכלכלה. לפיכך, ניתן לשער כי יכולת ההתאוששות של האוכלוסייה האזרחית אחרי הסרתו של הסגר תושפע לרעה ככל שהסגר ימשך תקופת זמן ארוכה יותר. סוגיות אלה יש להביא בחשבון בעת ההערכה השוטפת של עקרון המידתיות.

92. בבואנו לבחון את עקרון המידתיות יש מקום ללמוד מן התגובות הבינלאומיות למשטר הסנקציות הכלכליות שהפעילה מועצת הביטחון של האו"ם לפי פרק 7 למגילת האו"ם (כאשר היא קובעת כי קיים איום על השלום העולמי, הפרה של השלום או מעשי תוקפנות).³³⁵ אומנם, בשל המבוי הסתום (deadlock) שאליה נקלעה מועצת הביטחון במהלך המלחמה הקרה, הוטלו על-ידי האו"ם סנקציות כלכליות רק שתי פעמים.³³⁶ לעומת זאת, בעשורים שחלפו מאז קריסתו של מסך הברזל, הטילה מועצת הביטחון

334 עדות המתפ"ש בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 19; עדות ראש האופוזיציה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 177, בעמ' 10-11.

335 ראו U.N. Charter art. 7, para. 41.

"The Security Council may decide what measures not involving the use of armed force are to be employed to give effect to its decisions, and it may call upon the Members of the United Nations to apply such measures. These may include complete or partial interruption of economic relations and of rail, sea, air, postal, telegraphic, radio, and other means of communication, and the severance of diplomatic relations". יצוין, כי הטלתו של סגר ימי או מדיניות מעברים יבשתיים יכולים להיות סוגים של "סנקציות כלכליות" או "אמצעים כלכליים" שמטרתם לשבש את למנוע מעבר טובין או שירותים אל מדינה או ממנה. סנקציות כאלה יכולות להיות מוטלות על פי החלטתה של מדינה או ארגון אזורי (ולצורך דו"ח זה יכונן סנקציות כאלה גם "חד צדדיות") או החלטות מחייבות של מועצת הביטחון של ארגון האומות המאוחדות (להלן: מועצת הביטחון של האו"ם; לצורך דו"ח זה הן יכונן "סנקציות רב צדדיות"); ראו FARRALL, SANCTIONS, לעיל ה"ש 227, בעמ' 107.

שימוש בסנקציות כלכליות חד צדדיות (כלומר, סנקציות המוטלות על-ידי מדינה או ארגון אזורי) היה נפוץ לאורך ההיסטוריה (ראו GARY CLYDE HUFBAUER ET AL., ECONOMIC SANCTIONS RECONSIDERED: SUPPLEMENTAL CASE HISTORIES 142-270 (3rd ed., 2007), הנותן עשרות רבות של מחקרי מקרים לגבי כל סוגי הסנקציות הכלכליות). סנקציות כאלה הוטלו, בין היתר, במסגרת סכסוכים מזוינים; כטקטיקה כדי להחליש יריבים; כאמצעים נגד הפקעה; ולאחרונה, אף כדי ללחום בהתפשטותו של נשק להשמדה המונית וכן כדי להילחם בטרור הבינלאומי (שם, מאגר הסנקציות על גבי ה-CD הנלווה, בעמ' 14, 65-75). עם זאת, הטלתו של סגר ימי באופן חד צדדי למטרות של לוחמה כלכלית במהלך עימות מזוין (להלן: "לוחמה כלכלית"; בעבר היה מקובל לכנות סגר מסוג זה גם בשם "סגר מסחרי"), נחשבת יוצאת דופן בתקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה.

336 לפני 1990, סנקציות חובה של האו"ם הוטלו רק על דרום רודזיה (1966) ודרום אפריקה (1977), ראו FARRALL, SANCTIONS, לעיל ה"ש 227, בעמ' 107; ראו גם Kimberly Ann Elliot, Trends in Economic Sanctions Policy, in INTERNATIONAL SANCTIONS, BETWEEN WORDS AND WARS IN THE GLOBAL SYSTEM 3, 10-11 (Peter Wallensteen & Carina Staibano eds., 2005).

סנקציות כלכליות ביותר מתריסר מקרים.³³⁷ מכוח סעיף 42 למגילת האו"ם, במידה שהטלתן של סנקציות כלכליות איננה יעילה, רשאית מועצת הביטחון גם להפעיל כוח, ובכלל זה להורות על הטלתו של סגר ימי.³³⁸ סמכות זאת של מועצת הביטחון להטיל סנקציות כלכליות "שאינן כרוכות בשימוש בכוח צבאי" וכן ההכרה בדרך זאת של לוחמה בגדר דיני העימות המזוין, משקפות את ההכרה בחוקיות השימוש בסנקציות כלכליות וכן את האפקטיביות של הפעלת לחץ כלכלי במטרה להשפיע על מדינות וגורמים אחרים. כאן יש לציין כי פעולות הנעשות על פי אישורה של מועצת הביטחון של האו"ם אינן כפופות בהכרח לאותם כללים של המשפט הבינלאומי שנועדו בעיקר להסדיר את התנהגותן של מדינות במסגרת עימות מזוין,³³⁹ ואולם יש בדיון שהתנהל בקשר להטלתן של סנקציות כלכליות אלה כדי לסייע לנו במציאת קנה מידה להערכת האופן שבו ניתן לעשות בהן שימוש במסגרת של לוחמה כלכלית בעימות מזוין.

טרם שנידרש לדיון גופו, חשוב להבהיר, כי בעת בחינת השימוש בסנקציות כלכליות כאמצעי של לוחמה כלכלית, יש להקפיד שלא להתמקד אך ורק ברמה הטקטית של ניהול המלחמה³⁴⁰ במשמעות של "תפיסת קרקע והחלשת או נטרול הכוחות המזוינים של האויב".³⁴¹ עימות מזוין מתנהל, בסופו של דבר, לשם השגת יעדים אסטרטגיים, ולא לשם השגת יעדים טקטיים.

93. סנקציות "מקיפות" (קרי, סנקציות שמשפיעות על כל - או כמעט כל - הסחורות, המוצרים והמשאבים הכלכליים), להבדיל מסנקציות "ספציפיות" או "חכמות" (קרי,

---

337 לקבלת רשימה מעודכנת של סנקציות שהטילה מועצת הביטחון ראו UN Security Council Sanctions Committee: Security Council Resolutions on General Issues Concerning Sanctions, [www.un.org/sc/committees/sanc_Craig_H_Allen, Limits on the Use of Force in Maritime Operations in Support of WMD Counter-Proliferation Initiatives](http://www.un.org/sc/committees/sanc_Craig_H_Allen_Limits_on_the_Use_of_Force_in_Maritime_Operations_in_Support_of_WMD_Counter-Proliferation_Initiatives) 81 INT'L. STUD. SER. US NAVAL WAR COL. 77, at 122, footnote 16 (2006) (להלן: אלן, *Limits on the Use of Force in Maritime Operations in Support of WMD Counter-Proliferation Initiatives*). במושג Maritime Interdiction Operations נעשה שימוש כדי לתאר מגוון של אמצעים; בעוד שבמקור דובר על לעשות בו שימוש כדי לתאר מבצעים ימיים שנועדו לאכוף החלטות של מועצת הביטחון המטילות אמברגו. עתה נעשה שימוש רחב יותר במושג כדי לתאר, בין היתר, מבצעים ימיים למטרות שמירה על השלום או כדי לאכוף סנקציות כלכליות.

ראו גם HUFBAUER ET AL., לעיל ה"ש 335, בעמ' 33.

338 ראו U.N. Charter art. 7, para. 42.

"Should the Security Council consider that measures provided for in Article 41 would be inadequate or have proved to be inadequate, it may take such action by air, sea, or land forces as may be necessary to maintain or restore international peace and security. Such action may include demonstrations, blockade, and other operations by air, sea, or land forces of Members of the United Nations".

339 *von Heinegg, EPIL*, לעיל ה"ש 91.

340 ראו למשל, the United States Department of Defense (DOD) Dictionary of Military and Associated Terms, Joint Publication 1-02 (Jul. 2010), available at www.dtic.mil/doctrine/dod_dictionary/data/t/7465.html, המגדיר את הרמה הטקטית של המלחמה:

"The level of war at which battles and engagements are planned and executed to achieve military objectives assigned to tactical units or task forces. Activities at this level focus on the ordered arrangement and maneuver of combat elements in relation to each other and to the enemy to achieve combat objectives".

341 ראו הקומנטר על הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 285, בס' 57, פסקה 2218; ראו גם מכתב מעמותת גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע לוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 (10.10.2010).

המשפיעות רק על סחורה או מוצר מסוים או המגבילות שירות ספציפי או מכשיר כלכלי מסוים) הוטלו על ידי מועצת הביטחון של האו"ם חמש פעמים, וכולן, למעט פעם אחת, בתחילת שנות ה-90.³⁴² אמצעים אלה עוררו ביקורת בשל ההשפעות השליליות הדרמטיות שנודעו להם על קבוצות פגיעות באוכלוסייה האזרחית, ובמיוחד על ילדים.³⁴³ הסנקציות שהוטלו על עיראק לאחר פלישתה לכווית בשנת 1990 הן דוגמה לסנקציות שגררו אחריהן גל של תגובות במהלך שנות ה-90. מועצת הביטחון של האו"ם הטילה גם סנקציות כלכליות שמקובל לכנותן "סגר ימי", אם כי לא נעשה שימוש במונח זה גופו בהחלטה שאישרה את הטלתן.³⁴⁴ כך למשל, נכתב במפורש בהחלטה 661 של מועצת הביטחון של האו"ם שהטילה על עיראק אמברגו מלא על יצוא ויבוא, כי תותר כניסתה של "אספקה המיועדת אך ורק לצרכים רפואיים, וכן, בניסיונות הומניטאריים, מוצרי מזון..."³⁴⁵ [ההדגשות הוספו]. החשיבות וההשפעה השנויות במחלוקת של הסנקציות הכלכליות ושל הסגר הימי שהוטלו על האוכלוסייה העיראקית תועדו במקומות רבים, ולמותר לחזור על כך כאן.³⁴⁶ הטלת סנקציות בדרך של "סגר ימי" עוררו טענות בדבר הפרה של המשפט הבינלאומי ההומניטארי,³⁴⁷ אף על פי שבסופו של דבר האו"ם והמדינות החברות בו לא טענו שהסגר אינו חוקי.³⁴⁸ בתגובה לביקורות אלה, פתחו ממשלות שונות בהליכים למציאת חלופות לסנקציות מקיפות, ובכלל זה נבחנו דרכים להפוך סנקציות "חכמות"

342 ראו החלטת מועצת הביטחון של האו"ם בעניין דרום רודזיה (29.5.1968) S/RES/253 (29.5.1968); S.C. Res. 253. U.N Doc. S/RES/253 (29.5.1968); בעניין עירק (6.8.1990) S/RES/661 (6.8.1990); S.C. Res. 661. U.N Doc. S/RES/661 (6.8.1990); בעניין יוגוסלביה לשעבר (S/RES/757 (30.5.1992); U.N Doc. S/RES/757 (30.5.1992); ובעניין האיטי (S/RES/820 (17.4.1993); S.C. Res. 820. U.N Doc. S/RES/820 (17.4.1993); S/RES/917 (6.5.1994) S/RES/917

ראו גם FARRALL, SANCTIONS, לעיל ה"ש 227, בעמ' 107-108; וכן Nicco Schrijver, *The Use of Economic Sanctions by the UN: An International Legal Perspective*, in INTERNATIONAL ECONOMIC LAW AND ARMED CONFLICT 129-130; 132-135 (H.H.G. Post ed., 1994).

343 ראו לדוגמה UNICEF: *Iraq Watching Brief*, www.unicef.org/evaldatabase/files/iraq_2003_watching_briefs.pdf (2003) (להלן: עירק, דו"ח מעקב); מחקרים שונים הגיעו למסקנה כי בתקופה של הסנקציות בעיראק, שיעור התמותה של תינוקות וילדים גדל באופן משמעותי. ראו Christopher C. Joyner, *United Nations Sanctions after Iraq: Looking Back to See Ahead*. 4 CHI J. INT'L L. 329, 338-339 (2003)

ראו גם CESCR: *Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 8, E/C.12/1997/8*, 5, 15, www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/974080d2db3ec66d802565c5003b2f57?Opendocument (2007) (להלן: CESCR, פרשנות מס' 8).

344 ראו 295 (2005) EPIL, לעיל ה"ש 91, בפסקה 54 (שם הוא מציין כי מבחינה טכנית ניתן לדון בסגר במונחים של "אכיפה שאינה צבאית" על פי ס' 41 של האמנה).

345 S.C. Res. 661. 3. UN Doc. S/RES/661 (6.8.1990).

346 ראו לדוגמה FARRALL, SANCTIONS, לעיל ה"ש 227, בעמ' 224-227; עירק, דו"ח מעקב, לעיל ה"ש 346; Joyner, *United Nations Sanctions*, לעיל ה"ש 346, בעמ' 338-339; CESCR, פרשנות מס' 8, לעיל ה"ש 346, בפסקה 2.

347 ראו Marc Bossuyt, *The Adverse Consequences of Economic Sanctions*, Working Paper, Economic and Social Council, E/CN.4/Sub.2/2000/33 para. 71 (2000), Available at: www.globalpolicy.org/component/content/article/202/42501.html;

Denis J. Halliday, *The Deadly and Illegal Consequences of Economic Sanctions on the People of Iraq*, 7 THE BROWN J. OF WORLD AFF. 229 (2000)

348 ראו לדוגמה Halliday, *Deadly and Illegal Consequences of Economic Sanctions on the People of Iraq*, 7 THE BROWN J. OF WORLD AFF. 229 (2000); CORTRIGHT & LOPEZ, THE SANCTIONS DECADE, לעיל ה"ש 232, בעמ' 43, 48-49, 57.

לאפקטיביות יותר.³⁴⁹ מגמה זו באה לידי ביטוי בעצרת הכללית של האו"ם,³⁵⁰ ומועצת הביטחון של האו"ם גם היא לא הייתה אדישה לתהליך זה; בתקופה האחרונה לא הוטלו על-ידיה סנקציות מקיפות והיא אף הקימה קבוצת עבודה (Working Group) שתפקידה להמליץ כיצד לשפר את האפקטיביות של סנקציות חכמות.³⁵¹ עם זאת, גם יישומה של גישה זו אינו חף מקשיים. כבר נאמר כי "[e]ven though sanctions of the scope imposed on Iraq may not be employed again, it is likely that relatively comprehensive sanctions will be used in the future, given that mere arms embargoes or travel bans will not prove sufficiently coercive in all situations"³⁵².

94. סיכומם של דברים, במסגרת הערכת עקרון המידתיות בהקשר זה יש להביא בחשבון את ההשפעה השלילית על האוכלוסייה האזרחית הטבועה בסנקציות כלכליות בין בקשר לעימות מזוין ובין מחוצה לו. כפי שנאמר, לא ניתן לצפות או לזהות את השפעתן של סנקציות אלה בדיוק מדעי, אולם המטרה היא לצמצם את הסבל של האוכלוסייה האזרחית. ישראל אכן עשתה זאת על-ידי הקמתו של המערך המקיף לפיקוח ולניטור העברת האספקה הומניטארית לרצועת עזה דרך מעברי הגבול היבשתיים. מהחומר שהובא לפני הוועדה עולה כי גורמים ישראלים מפקחים בקביעות על מדיניות המעברים היבשתיים ומבצעים התאמות במדיניות זו, על מנת לתת מענה לבעיות המובאות לידיעתם. מתאם פעולות הממשלה בשטחים נפגש עם אנשי הרשות הפלסטינית, ארגוני זכויות אדם ונציגים של הקהילה הבינלאומית על בסיס קבוע. בסוף שנת 2009 אף הביא מפגש כזה להרחבת מגוון הסחורות שניתן להכניס לרצועת עזה במטרה לשפץ ולתקן מבני מגורים (כגון, זכוכית, אלומיניום ועץ).³⁵³ עם זאת, נראה כי ראוי לשקול את ההתקדמות שנעשתה בעולם בהקשר של "סנקציות חכמות", ולהמשיך לעשות, כפי שנראה שממשלת ישראל אכן עושה בימים אלה, מאמצים ישירים במטרה למקד את הסנקציות בחמאס עצמו.

95. באשר למשך הזמן של הפעלת הלוחמה הכלכלית, דעת הוועדה היא כי קיימת סכנה שהגבלות מקיפות על טובין לא ייחשבו מידתיות לאורך זמן. כפי שצוין במדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים "[t]he suffering of the civilian population may

349 תהליכים אלה הם: תהליכי אינטרלאקן (2001-1998); בון-ברלין (2001-1999); שטוקהולם (2002-2001). ראו Thomas J. Biersteker et al., *Consensus from the Bottom Up? Assessing the Influence of the Sanctions Reform Processes in INTERNATIONAL SANCTIONS*, לעיל ה"ש 339, בעמ' 15-31.

350 World Summit Document (Sept. 2005) A/60.1/L.1 106, available at www.un.org/summit2005/documents. 350.html במסמך התוצאות, בדיון בנושא הסנקציות, התחייבו המדינות החברות:

To ensure that sanctions are implemented in ways that balance effectiveness to achieve the desired results" against the possible adverse consequences, including socio-economic and humanitarian consequences, for populations and third States".

Report of the Informal Working Group of the Security Council on General Issues of Sanctions (22.12.2006) 351 S/2006/997, available at www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/WG%20Sanctions%20S2006997.pdf.

Robin Geiss, *Humanitarian Safeguards in Economic Sanctions Regimes: A Call for Automatic Suspension Clauses, Periodic Monitoring, and Follow-up Assessments of Long-Term Effects*, 18 HARV. HUM. RTS. J. 167, 198 (2005) (ההגרשה אינה במקור).

353 עדות המתפ"ש בדהיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 120.

not originally be expected to be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated. However, later on, there may be empirical evidence to the effect that such excessive suffering is actually taking place".³⁵⁴ דברים אלה מחזקים את הצורך לקיים משטר של פיקוח אפקטיבי וניהול ביקורות תקופתיות בדרגים הגבוהים ביותר של הממשלה ביחס למגבלות המוטלות על האוכלוסייה האזרחית. עם זאת, מדגישה הוועדה כי לגבי התקופה אותה בחנה - החל ביישום מדיניות המעברים היבשתיים ביום 19.9.2007 ועד האירוע נשוא דו"ח זה ביום 31 במאי 2010 - מסקנתה הברורה היא כי הסגר הימי ומדיניות המעברים היבשתיים לא הפכו בשל התמשכותם לבלתי מידתיים על-פי כללי המשפט הבינלאומי.

96. יוער כאן כי בחינתה של ה"מידתיות" כרוכה לעתים קרובות בפרשנות של החלטות קשות והערכות מורכבות. כבר נאמר כי:

"[a]lthough tribunals and other commentators frequently endorse the principle of proportionality, they have been less fastidious in explaining the exchange rate they have ... used to equate disparate integers".³⁵⁵

שקילתה של המידתיות מצריכה, איזון בשאלות קשות ועדינות (לפי הביטוי העממי - השוואה בין "תפוחים ותפוזים"),³⁵⁶ ובענייננו, בין התועלת הצבאית הצפויה מהטלתו של סגר ימי מול ההיבטים ההומניטאריים.³⁵⁷ בית המשפט העליון התייחס לעקרון "המידתיות" בפרשת הסיכולים הממוקדים במסגרת דיון בהיקף הביקורת השיפוטית, בציינו כי "מידתיות אינה אמת מידה מדויקת. לעיתים קיימות מספר דרכים לקיום תנאיה. נוצר מתחם של מידתיות. על גבולותיו של מתחם זה שומר בית המשפט".³⁵⁸ בעניין זה חשוב להדגיש שני דברים: האחד, בתוך "מתחם המידתיות" יתכן חוסר הסכמה בדבר השפעתה של החלטה כזו או אחרת, והתשובות השונות יכולות להיות שנויות במחלוקת מבחינה פוליטית ומוסרית. מכך נובע שגם אין נוסחה מדויקת שעל פיה ניתן לקבוע האם העלות ההומניטארית היא "מופרזת".

השני, גם הביקורת שמקיימות הרשויות הישראליות על חוקיות הסגר כפופה לפיקוח של מערכת המשפט הישראלית. גורמים ישראליים רשמיים נדרשו לא אחת להגן על עמדתם בפני בית המשפט העליון, ובמסגרת ההתדיינות ניתנה לשני הצדדים הזדמנות לשטוח את טענותיהם.³⁵⁹ כתוצאה מכך, פעלו - ופועלים - גורמים ישראליים בידיעה כי המדיניות שהנהיגו ויישמו נבחנה, ותיבחן, על-ידי בית משפט עצמאי במדינה דמוקרטית

354 ראו המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בכלל 157(ב), פסקה 3.
355 Thomas M. Franck, *On Proportionality of Countermeasures in International Law*, 102 AM. J. INT'L. L 715, 729 (2008).

356 שם.

357 שם, בעמ' 716.

358 פרשת הסיכולים הממוקדים, לעיל ה"ש 17, בפסקה 58.

359 ראו לדוגמא עניין אלבסיוני, לעיל ה"ש 140.

בה פועלים, בין היתר, ארגוני זכויות אדם רבים המביאים סוגיות אלה לפתחו. אכן, יש להצטער על כך שרבות מן הביקורות הנשמעות על מדיניות ישראל ביחס לרצועת עזה אינן מביאות בחשבון את התפקיד החיוני והישיר שמערכת המשפט הישראלית ממלאת כדי להבטיח שפעולות ממשלת ישראל מקיימות את דרישות שלטון החוק. גישה כזאת מערערת מאוד את הבסיס של הביקורת והיא גם מעידה על תפישה הרואה את הקהילה הבינלאומית לבדה כמסוגלת לשפוט את פעולותיה של ממשלת ישראל. גישה כזאת פגומה מזוית הראיה המשפטית, מבחינת המדיניות שהיא מגלמת וגם מן הבחינה המעשית.

97. כאמור לעיל, ולהשלמת התמונה, יצוין כי בחודש יוני 2010 שינתה ממשלת ישראל את מדיניות מעברי הגבול היבשתיים, ממדיניות שלפיה הותר מעבר מוגבל של סחורות הומניטאריות בלבד למדיניות לפיה נאסרה רק הכנסתן של סחורות שיש להן גם שימושים צבאיים.³⁶⁰ ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, ציין כי שינוי זה נעשה משיקולים של מדיניות, ולא משום שמדיניות מעברי הגבול היבשתיים כשלעצמה הייתה בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי.³⁶¹ ביום 8.12.2010, אף הוסיפה הממשלה וקבעה כי, בכפוף למגבלות מסוימות, תאושר תוכנית הדרגתית להוצאת טובין מרצועת עזה אל מחוץ לגבולות ישראל ולאזור יהודה ושומרון. אף על פי כן, בדו"ח שפורסם ביום 30.11.2010 על-ידי ארגוני זכויות אדם שונים נכתב כי בפועל נראה רק שינוי קטן במדיניות ישראל לגבי הכנסת סחורות לרצועת עזה גם אחרי שישראל הכריזה על ההקלות האמורות.³⁶² הוועדה לא בחנה ראיות חדשות שענינן מדיניות המעברים היבשתיים החדשה ולפיכך אין ביכולתה להעריך את השפעתה. עם זאת, ככל שיהיה בכך כדי לשפר את מצבה של האוכלוסיה האזרחית ברצועת עזה, יש, כמובן, לברך על כך.

הוועדה הגיעה, אפוא, למסקנה כי ישראל עומדת בדרישת עקרון המידתיות הקבוע במשפט הבינלאומי ההומניטארי, וזאת במיוחד לאור הצעדים הנרחבים שבהם נקטה על

360 הרשימה הנוכחית של פריטים שכניסתם מבוקרת כוללת, בין היתר, נשק ותחמושת, "סחורות דו-שימושיות" וחומרי בנייה. ראו *Israel Ministry of Foreign Affairs: Gaza: Lists of Controlled Entry Items*, www.mfa.gov.il/MFA/ HumanitarianAid/Palestinians/Lists_Controlled_Entry_Items_4-Jul-2010.htm (2010).

361 עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 82, בעמ' 17.

362 FIDH (International Federation for Human Rights, Dashed Hopes: Continuation of the Gaza Blockade (30.11.2010), www.fidh.org/DASHED-HOPES-CONTINUATION-OF-THE-GAZA-BLOCKADE); עם זאת, בדו"ח של ארגון "גישה" מחודש דצמבר 2010 נכתב: "בחמשת החודשים שחלפו מאז יישומה של החלטת הממשלה בשישה ביולי, נצפתה עלייה מתמדת בכמות מוצרי הצריכה שהוכנסו לרצועת עזה בעקבות הקלת האיסור להכניס מוצרי צריכה ומוצרי מזון, ושינויי התשתית בוצעו במעבר כרם שלום. למרות הדו"ח של קרן המטבע הבינלאומית שפורסם בספטמבר, שנראה היה מבטיח, ושייקף צמיחה ברצועה, מדדים סוציו-אקונומיים מצביעים על תמונה הרבה פחות חיובית. שיעורי האבטלה, העדר הביטחון התזונתי והעוני נותרו גבוהים". הדו"ח של ארגון "גישה" מצביע על כך שנעשו שינויים בשטח בהיבט מדיניותה של ישראל. כך למשל, מציין הדו"ח כי היקף הטובין המוכנסים לרצועת עזה גדל לכ-40% מהצורך לעומת 22% מהצורך לפני שינויה של מדיניות המעברים היבשתיים, וכן מצוין כי "בשבועות האחרונים החל ייצוא במידה מוגבלת וישנה הבטחה להתיר ייצוא נוסף של פריטים מהמגזר החקלאי, ממגזר ייצור הרהיטים וממגזר התעשייה הקלה". כמו כן מציין הדו"ח "עלייה קלה במספר ההיתרים שניתנו לאנשי עסקים" לצאת מרצועת עזה. הדו"ח עומד על כך שהקלות אלה אינן מספקות וכי כדי להשיג "התאוששות כלכלית אמיתית ובת-קיימא [...] דורשת את הסרת המגבלות הנותרות על תנועה של סחורות ושל אנשים". ראו "ההקלות בסגר: לא לבנות על זה" (נייר עמדה מטעם עמותת גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע (ע"ר), דצמבר 2010).

מנת למתן את ההשפעות של הסגר הימי ושל מדיניות המעברים היבשתיים על אוכלוסיית רצועת עזה.³⁶³

משפט זכויות האדם הבינלאומי ותחולתו בענייננו

98. שאלה שיש להידרש אליה היא שאלת הממשק בין כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי ומשפט זכויות האדם הבינלאומי. בחינת הממשק בין שתי מערכות נורמטיביות אלה אינה שאלה פשוטה. בפרשת הגדר הכיר בית הדין הבינלאומי לצדק בהאג (ICJ) בכך שמשפט זכויות האדם הבינלאומי - העוסק הן בזכויות פוליטיות ואזרחיות והן בזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות - ממשיך לחול במהלך עימות מזוין.³⁶⁴ עם זאת, אין זה ברור באיזו מידה חלות זכויות אלה, במיוחד מקום שחלים כללים של המשפט הבינלאומי ההומניטארי כ"דין מיוחד" (lex specialis).³⁶⁵

בטרם נבוא לדון בשאלה אחרונה זו, יוער כי בפרשת הגדר דן בית הדין הבינלאומי בהאג בתחולתן של שתי המערכות הנורמטיביות על שטח שאותו סיווג כ"שטח כבוש". מקובל לחשוב שקל יותר להחיל את משפט זכויות האדם הבינלאומי בשטח כבוש מאשר במסגרת של עימות מזוין. הוועדה הגיעה לכלל מסקנה כי ישראל איננה מהווה עוד כוח השולט ברצועת עזה "שליטה אפקטיבית", ואולם עמדנו על כך שארגונים וגופים שונים ממשיכים להחזיק בעמדה כי ישראל מהווה כוח כובש ברצועה. שאלה גדולה היא אם יש להחיל - והאם ראוי להחיל - את משפט זכויות האדם במלואו על-ידי מדינה כובשת שאינה בגדר סמכות ריבונית.³⁶⁶ שאלה זאת מורכבת אף יותר נוכח העובדה שאלה המחזיקים בעמדה לפיה ישראל היא כוח כובש ברצועת עזה, אינם רשאים להתעלם מקיומה של ישות, חמאס, שהיא השולטת בפועל בשטח ברצועה בעוד שישראל שולטת רק במעברי הגבול היבשתיים. חלק מארגוני זכויות האדם אשר העידו בפני הוועדה ציינו בעצמם, ובצדק ציינו, כי החמאס, הוא השולט ברצועת עזה, והוא האחראי על ההגנה על זכויות האדם של תושבי רצועת עזה, אשר כוללות "הגנה על הזכות לחיים, בריאות, חינוך, תנאים חיים נאותים ומים נקיים".³⁶⁷

99. כאמור לעיל, הואיל וקיימים כללים ספציפיים במשפט הבינלאומי ההומניטארי המסדירים את הטלתו של סגר ימי, נשאלת השאלה באיזו מידה יש להביא בחשבון

363 ראו המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בכלל 157(ב) פסקה 3 (שם נכתב כי אם סגר אווירי גורם לסבל מופרז "blockade has to be lifted, or free passage of foodstuffs and essential supplies is to be allowed" [ההרגשה לא במקור]).

364 ראו פרשת הגדר, לעיל ה"ש 130, בפסקאות 102-107. ש.פ. 365

366 ראו Naz K. Modirzadeh, *The Dark Sides of Convergence: A Pro-civilian Critique of the Extraterritorial Application of Human Rights Law in Armed Conflict*, 86 INT'L L. STUD. 349, 375-376 (2010).

367 "מחסור החשמל בעזה: מי כיבה את האורות?" גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע (ע"ר) 5.2010 / www.gisha.org/ "מחסור החשמל בעזה: מי כיבה את האורות?" גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע (ע"ר) 5.2010 / www.gisha.org/ UserFiles/File/publications/ElectricityReportHeb.pdf; ראו גם עדות רופאים לזכויות אדם, לעיל ה"ש 244, בעמ' 19; עדות חברי ארגון "בעלם", לעיל ה"ש 154, בעמ' 2.

השיקולים את משפט זכויות האדם הבינלאומי. לדוגמה, אותם כללים המצויים בלב המשפט הבינלאומי ההומניטארי העוסק בסגר ימי - כמו האיסור על הרעבה או האיסור על מניעתם של אמצעים החיוניים להישרדותה של האוכלוסייה האזרחית וכן סוגיית "הנזק" או "הסבל" הנדונה בכלל 102(ב) למדריך סן רמו - מתייחסים לזכות לחיים, זכות שמצויה, כמובן, גם בליבת משפט זכויות האדם הבינלאומי. מבחינה זו שני המשטרים הנורמטיביים "share a common 'core' of fundamental standards which are applicable at all times, in all circumstances and to all parties, and from which no derogation is permitted".³⁶⁸ מאחר והזכות לחיים של תושבי רצועת עזה נדונה ממילא בדין המיוחד החל כאן-קרי, כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי- הרי שיש להחיל בעיקר כללים אלה.

100. אכן, נשמעו טענות שלפיהן מפרה ישראל את משפט זכויות האדם הבינלאומי (ולא רק את המשפט הבינלאומי ההומניטארי),³⁶⁹ משום שהיא מגבילה תנועת בני אדם מרצועת עזה ואליה, ובכך היא מפרה את הזכות לחופש תנועה כאמור בסעיף 12 של האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (ICCPR).³⁷⁰ בהקשר זה יוער כי אחד התנאים המשפטיים שמציב הדין המיוחד בדבר הטלתו של סגר ימי הוא תנאי ה"אפקטיביות"³⁷¹ וכן החלתו, ללא משוא פנים, על כלי השיט של כל המדינות.³⁷² לפיכך, נראה שהמושג "סגר ימי" כולל, מעצם טבעו, את ההגבלה של כל תנועה דרך הים. זאת ועוד, הזכות של אזרחי מדינה אחת לחצות את גבולות המדינה לתוך מדינה אחרת, במיוחד למדינה שאיתה הם נמצאים במלחמה, אינה בלתי מוגבלת. מדינה רשאית, ללא ספק, להגביל את חופש התנועה של אנשים מעבר לגבול על מנת להגן על הביטחון הלאומי והסדר הציבורי.³⁷³

Prosecutor v. Delalic, Appeals Judgment, No. IT-96-21-A, para. 149 (20.2.2001) (Celebici case); Theodor Meron, *The Humanization of Humanitarian Law*, 94 AJIL 239, 266-67 (2000).

369 ראו לדוגמה United Nations OHCHR: Human Rights Situation in Palestine and Other Occupied Arab Territories, 30, U.N. Doc. A/HRC/12/37 (19.8.2009), available at <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/71266F7CD47BBDEA85257615004D8635>:

"The military operation and the continued blockade have had severe cumulative effects on the realization of a wide range of economic, social and cultural rights, as well as civil and political rights of the Gaza population".

ראו גם הערעור המאוחד, לעיל ה"ש 219, בעמ' 8 :

Palestinians in the oPT continued to face widespread denial of their basic human rights, including the right" to life, liberty, freedom of movement, self-determination and access to employment, health and education".

370 Gisha: *Gaza Closure Defined: Collective Punishment, Position Paper on the International Law Definition of Israeli Restrictions on Movement in and out of the Gaza Strip*, www.gisha.org/UserFiles/File/publications/GazaClosureDefinedEng.pdf (2008). at 10.

371 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 95.

372 שם, בכלל 100.

373 International Covenant on Civil and Political Rights, Dec. 16, 1966. S. Treaty Doc. No. 95-20, 6 I.L.M. 368 (1967). 999 U.N.T.S. 171.

לפיכך, הגיעה הוועדה לכלל מסקנה כי מרבית הסוגיות בהקשר זה כבר נדונו למעלה לפי הדין המיוחד (lex specialis) החל כאן, קרי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. יתר על כן, מהחומר שבפני הוועדה לא עולה שהסגר הימי ומדיניות המעברים היבשתיים גורמים לפגיעה בזכויות אדם, דבר העושה אמצעים אלה ללא מידתיים וממילא בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי.

טענות בדבר "ענישה קולקטיבית"

101. סוגיה אחת שיש לדון בה היא האם הסגר ומדיניות המעברים היבשתיים של ישראל הם דרך של "ענישה קולקטיבית" העומדת בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. טענות בדבר "ענישה קולקטיבית" הן טענות חמורות בפני עצמן.³⁷⁴ בנסיבות אלה, חשוב לנתח את המושג "ענישה קולקטיבית", לעמוד על הבסיס המשפטי שלו ולעייין בשאלה האם הוא חל בענייננו.

102. הבסיס לסוגיה זו בדיני האמנות מצוי בסעיף 33 של אמנת ז'נבה הרביעית³⁷⁵ וסעיף 50 של תקנות האג משנת 1907, האוסרים על ענישתו של אדם מוגן בשל מעשים שלא ביצע באופן אישי או שהוא אינו אחראי להם בכל דרך אחרת.³⁷⁶ איסור זה נקבע גם בפרוטוקול הנוסף הראשון ובפרוטוקול הנוסף השני כהגנה בסיסית המוקנית לכל האזרחים והפצועים מבין הכוחות הלוחמים שאינם יכולים עוד לשמש כלוחמים (hors de combat).³⁷⁷ למרות שענישה קולקטיבית הוכרה כפשע מלחמה בחוקה של בית הדין הבינלאומי הפלילי לרואנדה ובחוקת בית הדין המיוחד לסיירה ליאונה,³⁷⁸ היא אינה כלולה ברשימת הפשעים המנויים באמנת רומא משנת 1998 של בית הדין הבינלאומי הפלילי. זאת, בניגוד למשל לפשע של "שימוש מכוון בהרעבה של אזרחים כשיטת לחימה על ידי שלילת אמצעים החיוניים להישרדותם, לרבות הפגיעה בזדון באספקת סיוע כפי שנקבע באמנות ז'נבה" ("intentionally using starvation of civilians as a method of warfare by depriving them of objects indispensable to their

374 יצוין כי ענישה קולקטיבית אינה נמנית על פשעי המלחמה בס' 147 לאמנת ז'נבה הרביעית, לעיל ה"ש 30. עם זאת, בעוד הפרות חמורות של אמנות ז'נבה הן פשעי המלחמה החמורים ביותר, הרי שהפרות אחרות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי מסווגות גם כן כפשעי מלחמה. עם זאת, לא ברור אם מן ההאשמה המיוחסת לישראל על-ידי גורמים מסוימים - לפיה הסגר הימי עולה כדי הפרה של כללי המשפט הבינלאומי - משתמעת גם טענה שמדובר בפשע מלחמה.

375 ס' 33 לאמנת ז'נבה הרביעית מורה כדלקמן:

"No protected person may be punished for an offence he or she has not personally committed. Collective penalties and likewise all measures of intimidation or of terrorism are prohibited.

Pillage is prohibited.

Reprisals against protected persons and their property are prohibited".

376 ס' 50 לאמנת האג (1907) מורה כדלקמן:

"No general penalty, pecuniary or otherwise, shall be inflicted upon the population on account of the acts of individuals for which they cannot be regarded as jointly and severally responsible".

377 ראו הקומנטר על הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 285, בעמ' 225, ס' 33, פסקה 1.

378 ראו ס' 4(ב) לחוקת בית הדין הבינלאומי הפלילי לרואנדה וס' 3(ב) לחוקת בית הדין המיוחד לסיירה ליאונה, העוסקים בהפרות ס' 3 לפרוטוקול השני לאמנת ז'נבה, שכותרתם "Collective Punishments".

survival, including willfully impeding relief supplies as provided for under the Geneva Conventions ("the Geneva Conventions"), הנקוב בסעיף 8(2)(ב)(XXV) בחוקת רומא.

103. מן הקומנטרים השונים של הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום עולה פרשנות רחבה במיוחד למונח זה. הפרשנות המוצעת לסעיף 33 בקומנטר על אמנת ז'נבה הרביעית היא כי ענישה קולקטיבית אינה מתייחסת לגזר דין של בית משפט, אלא לעונשים מכל סוג שהוא המוטלים על בני אדם או קבוצות שלמות בגין מעשים שלא ביצעו. באופן דומה, הפרשנות של סעיף 75 בקומנטר של הפרוטוקול הנוסף הראשון מציעה כי "את המושג של ענישה קולקטיבית יש להבין במובן הרחב ביותר: הוא מכסה לא רק גזרי דין משפטיים, אלא גם סנקציות והטרדות מכל סוג שהוא, מנהליות, על ידי פעולה משטרתית או בכל אופן אחר" (the concept of collective punishment must be understood in the broadest sense: it covers not only legal sentences but sanctions and harassment of any sort, administrative, by police action or otherwise).³⁷⁹ לבסוף, הפרשנות המוצעת לסעיף 4(2)(ב) בקומנטר לפרוטוקול הנוסף השני היא שענישה קולקטיבית "שוות ערך כמעט לאיסור על 'פעולות תגמול' נגד מוגנים" על אף שאיסור כזה נמצא בבירור במקום אחר במשפט הבינלאומי.³⁸⁰ בהקשר זה יצוין כי המקרה המזוהה ביותר עם סוגית הענישה הקולקטיבית - פרשת Priebke - עסק בהרשעה בגין פעולות גמול שבוצעו על-ידי כוחות גרמניים נגד אזרחים איטלקים במהלך מלחמת העולם השנייה.³⁸¹ הקומנטר על הפרוטוקול הנוסף הראשון מציע כי "האיסור [על ענישה קולקטיבית] עוסק למעשה בהפחדה" ("prohibition is actually concerned with intimidation"),³⁸² למרות שניסיונות להרחיב את ההוראות להפעלת כפייה פיזית ומוסרית לא צלחו, שכן סעיפים דומים כבר קיימים ביחס לשבויי מלחמה ואזרחים.³⁸³

עיקר הקושי מבחינתם של אלה הטוענים כי הטלת סגר ימי ואימוץ שיטת לוחמה כלכלית מהווים "ענישה קולקטיבית" הוא שפרשנות מרחיבה מדי של המושג "ענישה קולקטיבית" יכולה לעמוד בסתירה להוראות נוספות וספציפיות יותר של המשפט הבינלאומי ההומניטארי כמו גם לדינים החלים על הטלתו של סגר ימי. פרשנות מרחיבה מעין זו יש ליישב הן עם טבעו של סגר ימי כשיטת לוחמה חוקית והן עם העובדה שעל הטלתו של סגר ימי חלות הוראות ספציפיות. ככל שממלא הצד מטיל הסגר אחרי הכללים

379 ראו הקומנטר על הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 285, בעמ' 225, ס' 75, פסקה 3055.

380 ראו Protocols Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977 (להלן: הפרוטוקול השני לאמנת ז'נבה), בפסקה 4536.

381 Sergio Marchisio, The Priebke Case before the Italian Military Tribunals: A Reaffirmation of the Principle of Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes against Humanity, 1 Y.B. Int'l Hum. Law 344, 350 (1998).

יש לציין כי בית הדין הצבאי דחה את הטענה כי הריגה מהווה "ענישה קולקטיבית".

382 ראו הקומנטר על הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 285, בעמ' 225, ס' 75, פסקה 3056.

383 שם, בפסקה 3057.

החלים על הטלתו ואכיפתו של סגר ימי, קשה לראות כיצד יש בכך כדי לעלות כדי ענישה קולקטיבית.

104. מאחר ואחת ממטרות הטלתו של סגר ימי היא להפעיל לחץ נגד מדינת אויב או ישות שהיא צד לעימות מזוין, משמעות הדבר היא שהאוכלוסייה המושפעת תרגיש, בדרך כלל, את ההשפעות של לחץ זה. הבעיה איננה בכך שהפעלת לחץ באמצעות סנקציות כלכליות יש בה כדי להשפיע על האוכלוסייה האזרחית כנוק נלווה (Collateral Damage), אלא בשאלה מהי אותה השפעה ואילו צעדים הומניטאריים ננקטים בהקשר זה. מציאות זו משתקפת בהערכתן של סנקציות כלכליות גם במצבים שאינם עולים כדי עימות מזוין. כפי שצוין על ידי המועצה הכלכלית והחברתית של האו"ם בשנת 1997:

"In considering sanctions, it is essential to distinguish between the basic objective of applying political and economic pressure upon the governing elite of the country to persuade them to conform to international law, and the collateral infliction of suffering upon the most vulnerable groups within the targeted country. For that reason, the sanctions regimes established by the Security Council now include humanitarian exemptions designed to permit the flow of essential goods and services destined for humanitarian purposes. It is commonly assumed that these exemptions ensure basic respect for economic, social and cultural rights within the targeted country".³⁸⁴

הקושי אינו טמון בכך שלחץ מופעל על האוכלוסייה האזרחית באופן קולקטיבי, אלא השאלה היא מהי טיבה של אותה השפעה ובאילו אמצעים הומניטאריים נעשה שימוש כדי למתן השפעה זו. לפיכך, העובדה שמרקם החיים הכלכלי של האוכלוסייה האזרחית מושפע לרעה כתוצאה מלוחמה כלכלית אין בה כשלעצמה, לעלות כדי "ענישה קולקטיבית".

105. יש להבחין הבחנה חדה בין שני סוגים של מצבים: (i) האחד, הרשות השלטונית מענישה קבוצה הידועה כמורכבת מפרטים חפים מפשע; (ii) השני, הרשות מענישה אדם אשם, אבל בעשותה כן, במתכוון או באופן בלתי נמנע, היא גורמת לנזק לצדדים שלישיים חפים מפשע. מצב הדברים השני הוא מצב שניתן לקבל מבחינת המשפט הבינלאומי ההומניטארי, כל עוד הנזק שנגרם איננו בלתי מידתי בהשוואה ליתרון הצבאי. סוגיית המפתח היא, אפוא, אם "הנזק" או הענישה מכוונים לאוכלוסייה האזרחית או שהוא תוצאה נלווית שלהם.³⁸⁵ כך לדוגמה, קבע בית המשפט המיוחד של סיריה ליאון כי מרכיבו של פשע המלחמה של "ענישה קולקטיבית" כוללים "את הכוונה מצד העברייני

384 ראו CESCR, פרשנות מס' 8, לעיל ה"ש 346, בעמ' 2, פסקה 4 (הדו"ח ממשיך ומציין, כי לדוגמאות אין את התוצאה הרצויה, הקוראת להמלצות לעריכת רפורמה).

385 במונחים של ניתוח של "הענישה הקולקטיבית" הנטענת כפשע מלחמה, יש לציין כי אחריות פלילית דורשת באופן כללי יסוד נפשי. העיקרון לפיו לא נוצרת אחריות פלילית ללא הכוונה הנדרשת יכול לנבוע מס' 30 לחוקת בית הדין הפלילי הבינלאומי, המורה כי אדם ישא בחבות בגין פשע רק אם היסודות הממשיים משולבים עם כוונה וידע.

להעניש ללא הבחנה ובאופן קולקטיבי אנשים בגין המעשים היוצרים את הנושא של "העונש" (include the intent on the part of the perpetrator to indiscriminately) and collectively punish the persons for acts which form the subject of the punishment. ("punishment. 386 דוגמה נוספת מצויה בסעיף 51(2) של הפרוטוקול הנוסף הראשון, האוסר על "מעשים או אימים באלימות שמטרתם העיקרית היא לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה האזרחית" (acts or threats of violence the primary purpose of) ("which is to spread terror among the civilian population [הדגשה הוספה].

106. אשר למגבלות שהטילה ישראל על רצועת עזה, הרי שהלוחמה הכלכלית המכוונת להחליש את החמאס, משפיעה לשלילה על חיי היומיום של האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה. עם זאת, כפי שנאמר לעיל, מספר הגבלות שתוארו כראיות לכאורה ל"ענישה קולקטיבית" - הוטלו מסיבות ביטחוניות מובהקות (כך לדוגמה, הגבלות מסוימות על הכנסת חומרים לרצועה, כגון בטון, ופריטים מסוימים של ציוד רפואי שיש להם שימושים צבאיים וכו').³⁸⁷ יתר על כן, בהתאם לחובותיה על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, הקימה ישראל מערכת לניטור ולתיאום הסיוע ההומניטארי לרצועת עזה מתוך כוונה למתן השפעות אלה.³⁸⁸ אין דבר בחומר הראיות, ובכלל זה גם בחומר המצוי בדוחות ההומניטאריים רבים ובדוחות זכויות אדם שהיו לעיני הוועדה, המלמד על כך - ואפילו ברמז - כי ישראל הטילה בכוונה תחילה הגבלות על כניסת סחורות לרצועת עזה, מתוך מטרה בלעדית (או עיקרית) של מניעתן מן האוכלוסייה האזרחית של עזה.

107. אשר להטלתו של הסגר הימי עצמו, הרי שבמסגרת הכללים החלים על הטלתו ואכיפתו של סגר ימי אין כל בסיס לטענה בדבר "ענישה קולקטיבית". כך אין גם דבר במחקר המשפט הבינלאומי המנהגי של הצלב האדום המקשר, בכל דרך שהיא, בין הרעיון של "ענישה קולקטיבית" לבין סגר ימי או לוחמת מצור. להפך, המחקר קובע כי "האיסור על הרעבה כשיטה של לוחמה אינו אוסר הטלתו של סגר ימי, כל עוד מטרת הטלת הסגר היא השגתו של יעד צבאי ולא הרעבת האוכלוסייה האזרחית" (the prohibition of starvation as a method of warfare does not prohibit the imposition of a naval blockade as long as the purpose is to achieve a military objective and not to starve a civilian population).³⁸⁹ באופן דומה, באשר למצור, שהוא אמצעי לחימה כופה נוסף, חוזר מחקר המשפט הבינלאומי המנהגי של הצלב האדום על כך שהאיסור על הרעבה כאמצעי לוחמה אינו אוסר מניה וביה לוחמת מצור כל עוד המטרה היא השגתו של יעד צבאי דווקא ולא הרעבתה של האוכלוסייה האזרחית.³⁹⁰ לא ניתן, אפוא, ליישב

Prosecutor v. Brima, Kamara, and Kanu, Case No. SCSL-2004-16-T, Trial Chamber Judgment, para. 676 386 (20.6.2007).

387 עדות ראש הממשלה בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 82, בעמ' 25; עדות ראש האופוזיציה בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 177, בעמ' 12; עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 60.

388 עדות המתפ"ש בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 162, בעמ' 38.

389 CUSTOMARY INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW, לעיל ה"ש 146, בעמ' 189.

390 שם, בעמ' 188.

טענות כאלה עם הטענה שהסגר הימי שהוטל על רצועת עזה, אפילו כאשר שוקלים אותו בצוותא חדא עם מדיניות המעברים היבשתיים, בא בגדר "ענישה קולקטיבית". גם בחומר שהונח בפני הוועדה אין דבר המצביע על כך שהסגר הימי או מדיניות המעברים היבשתיים בוצעו כפעולת תגמול או כפעולה המכוונת כלפי האוכלוסייה האזרחית.³⁹¹

סוף דבר, מסקנתה של הוועדה היא כי הטלתו ואכיפתו של הסגר הימי על רצועת עזה ומדיניות המעברים של ישראל אינם מהווים "ענישה קולקטיבית" של אוכלוסיית הרצועה.

אמצעים לפתרון מחלוקות בדבר חוקיותו של סגר ימי

108. אפילו היה הסגר הימי שהוטל על רצועת עזה עולה כדי הפרה של כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, ליחידים או לקבוצות אין זכות לקחת את החוק לידיים ולפרוץ את הסגר הימי. ליחידים או לקבוצות אין אפשרות לעשות שימוש ללא הגבלה בעקרון של עשיית דין עצמית (Self Help) מול רשויות המדינה. יתרה מכך, עמדה כזאת אף עלולה להצדיק, בסופו של דבר, שימוש בכוח מחוץ לתחום של מגילת האו"ם.

109. זאת ועוד, הטענה לפיה כלי שיט ניטראליים חופשיים להתעלם מקיומו של סגר ימי מן הטעם שהוא מפר לכאורה את הוראות סעיף 102 למדריך סן רמו, עולה כדי הטענה כי הסגר - פעולה של מדינה ריבונית - הינו בטל ומבוטל (null and void). הוועדה מחזיקה בדעה כי מקרים במשפט הבינלאומי שבהם פעולות של מדינה נחשבות בלתי תקפות - בניגוד לבלתי חוקיות או בלתי צודקות - הם נדירים. באופן כללי, יתכן שפעולותיה של מדינה יעלו כדי הפרה של "הנורמות המחייבות של המשפט הבינלאומי" (jus cogens), יוגדרו כבלתי תקפות מלכתחילה (ab initio) ועל כן ניתן יהיה להתעלם מהן. זהו בבירור המצב בתחום של אמנות בינלאומיות,³⁹² וניתן לטעון כי אפשר להסיק זאת גם מ"טיוטת התקנות על אחריות המדינה של ועדת המשפט הבינלאומי" (International Law Commission's Draft Articles on State Responsibility), במקרים שבהם נראית הפרה גסה של נורמות jus cogens.³⁹³ אומנם קיימת הסכמה מסוימת בשאלת התוכן של נורמות jus cogens, ואולם נורמות אלה אינן מנויות ברשימה פורמאלית סגורה. בהערות על הצעת הוועדה למשפט בינלאומי, שהיא רשימה לא ממצה, נזכרים האיסורים

391 ראו הקומנטר על אמנת וינה הרביעית, בעמ' 225:

Reprisals are measures contrary to law, but which, when taken by one State with regard to another State" to ensure the cessation of certain acts or to obtain compensation for them, are considered as lawful in the particular conditions under which they are carried out".

392 אמנת וינה בדבר דיני אמנות, 1969, 1155) 1969, May 23, Vienna Convention on the Law of Treaties, art. 53 (U.N.T.S. 331, art. 53

393 ראו שם; Int'l L. Comm'n [ILC], Draft Articles on Responsibility for Internationally Wrongful Acts, with ; Commentaries, 2 Y.B. INT'L L. COMM'N (2001), art. 40-41 (להלן: טיוטת ILC).

על תוקפנות; עבדות; רצח עם; אפליה גזעית ואפרטהייד; עינויים; והזכות להגדרה עצמית.³⁹⁴ בענייננו, לא ניתן למצוא בסיס לטענה שהופרו נורמות כאלה.

110. כך גם יש לזכור כי הכללים החלים על הטלתו של סגר ימי, כפי שהם משתקפים במדריכים ימיים מובילים כמו גם במדריך סן רמו, כוללים נורמות שנועדו להגן על האינטרסים של שלוש קבוצות: (1) הצד מטיל הסגר; (2) צדדים ניטראליים; (3) האוכלוסייה האזרחית הנתונה תחת סגר ימי. הנורמות המגנות על האינטרסים של צדדים ניטראליים לעימות המזוין מגנות בעיקר על אינטרס ההסתמכות של כוחות וכלי שיט ניטראליים, ובהן התנאי הקובע כי יש להכריז על הטלתו של סגר ימי;³⁹⁵ לציינו באופן מוגדר;³⁹⁶ תנאי אפקטיביות הסגר;³⁹⁷ אכיפתו של סגר ימי ללא משוא פנים;³⁹⁸ וכך התנאי הקובע שלא ניתן לחסום גישה לנמליהן של מדינות ניטראליות באמצעות הטלתו של סגר ימי.³⁹⁹ האינטרסים של האוכלוסייה בשטח הנתון תחת סגר ימי מוגנים באמצעות כללי מדריך סן רמו עליהם עמדנו לעיל.

כמו כן, במצב שלפנינו אין מחלוקת שהוצע לכלי השיט להעביר את הסיוע ההומניטארי שעל סיפונם לרצועת עזה דרך נמל אשדוד, לאחר בידוק ביטחוני. בנסיבות אלה, במישור שבין הכוח שהטיל את הסגר וכלי שיט ניטראלי, פעלה ישראל על פי הוראות סעיף 103 במדריך סן רמו. לכן, אפילו היינו מקבלים, לצורך הטיעון בלבד, כי כלי שיט ניטראלי יכול לטעון לזכות להפר סגר ימי משום שאינו מידתי הרי שבנסיבות הספציפיות של המקרה שבפנינו, ניתן לומר כי אי החוקיות תוקנה על-ידי הצעתה של ישראל להעביר את האספקה ההומניטארית לרצועת עזה שנמסרה לכלי השיט שהשתתפו במשט. לאמיתו של דבר, לניסיון לפרוץ את הסגר לא הייתה יכולה להיות כל מטרה אחרת זולת מטרה פוליטית. הוועדה סבורה שמטרה פוליטית, כשלעצמה, אינה יכולה לבסס את הזכות של כלי שיט ניטראלי להפר את הסגר.

111. לפיכך, מוצאת הוועדה כי אין יסוד לטענה לפיה המשפט הבינלאומי מעניק ליחידים או קבוצות את הזכות להתעלם מהטלתו של סגר ימי המקיים את התנאים להטלתו והנאכף בהתאם - ובמיוחד מקום שהוא מקיים את ההתחייבויות הנדרשות כלפי גורמים ניטראליים - מן הטעם שלדעת יחידים או קבוצות אלה מפר הסגר הימי את החובות של הצד מטיל הסגר כלפי הישות הנתונה תחת הסגר. השקפה כזאת עלולה להביא לתוהו ובוהו במערכת היחסים בין מדינות ובין מדינות ויחידים.

394 טיוטת ILC, לעיל ה"ש 396, בעמ' 12 פסקאות 3-4.

395 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 93.

396 שם, בכלל 94.

397 שם, בכלל 95.

398 שם, בכלל 100.

399 שם, בכלל 99.

מסקנות פרק א'

112. זה המקום לסכם את המסקנות אליהן הגיעה הוועדה בחלק זה של הדו"ח:

- העימות בין ישראל ובין רצועת עזה הוא עימות מזוין בינלאומי.
- "השליטה האפקטיבית" של ישראל ברצועת עזה הסתיימה עם השלמת ההתנתקות.
- מטרת הסגר הימי שהטילה ישראל על רצועת עזה הייתה, בעיקרה, מטרה צבאית - ביטחונית.
- הסגר הימי הוטל על רצועת עזה באופן חוקי תוך שישאל ממלאת אחר התנאים להטלתו.
- ישראל עומדת בחובות ההומניטאריות המוטלות על הצד מטיל הסגר, ובהן איסור על הרעבת האוכלוסייה, אי מניעת אספקתם של אמצעים חיוניים לאוכלוסיה האזרחית, העברת אספקה רפואית ודרישת המידתיות.
- הטלתו ואכיפתו של הסגר הימי על רצועת עזה אינם מהווים "ענישה קולקטיבית" של אוכלוסיית רצועת עזה.
- המשפט הבינלאומי אינו מעניק ליחידים או קבוצות את החופש להתעלם מעובדת הטלתו של סגר ימי המקיים את התנאים להטלתו והנאכף בהתאם, במיוחד מקום שהוא ממלא אחר ההתחייבויות כלפי גורמים ניטראליים רק משום שלדעת יחידים או קבוצות אלה יש בו כדי להפר את החובות של הצד מטיל הסגר כלפי הישות הנתונה תחת הסגר.

פרק ב': הפעולות לאכיפת הסגר הימי ביום 31 במאי 2010

כללי

113. ביום 31.5.2010 התקרב אל חופי מדינת ישראל משט של שישה כלי שיט שיעדם המוצהר רצועת עזה. שש אוניות המשט יצאו במהלך חודש מאי מנמלי אירלנד, טורקיה ויוון, וחברו בנקודת כינוס כ-30 מייל דרומית לקפריסין.⁴⁰⁰ הגדולה שבאוניות המשט הייתה המרמרה, אשר הפליגה מנמל איסטנבול ואספה את מרבית המפליגים בנמל אנטליה. על סיפונה של המרמרה היו כ-590 נוסעים ואנשי צוות, רובם בעלי אזרחות טורקית.

דיווחים על התארגנותו של המשט החלו בסוף ינואר - תחילת פברואר 2010. הערכת צה"ל הייתה כי מדובר במשט שונה מהמשטים שקדמו לו, שכן מן הידיעות הראשוניות שהצטברו עלה כי מדובר במשט גדול במיוחד בהיקפו (דובר על כעשרה כלי שיט) ובכמות הנוסעים והציוד שביכולתם של כלי השיט השונים לשאת. בהתאם לכך החלה היערכות ישראלית, הן בהיבט המדיני-דיפלומטי במטרה למנוע את יציאת המשט מנמלי המוצא, והן בהיבט הצבאי, במטרה לאכוף את הסגר הימי ולמנוע את הגעת כלי השיט לרצועת עזה. המאמצים המדיניים לא צלחו והמשט יצא, אפוא, לדרכו, בהיקף של שישה כלי שיט, כאמור.

בסמוך להגעתו של המשט לחופי ישראל הועברו מספר אזהרות לכלי השיט, בהן צוין כי כלי השיט מתקרבים לאזור סגר ימי וכי הם מתבקשים לשוב על עקבותיהם. עוד צוין בהודעות כי ככל שכלי השיט לא יצייתו להוראה זו ינקוט חיל הים הישראלי בכל האמצעים העומדים לרשותו כדי לאכוף את הסגר הימי, וכן צוין, בכל אחת מההודעות, שלאחר בידוק בטחוני ניתן להעביר את המטען ההומניטארי המצוי על סיפונם של כלי השיט לרצועת עזה באמצעות המעברים היבשתיים. עם הגעתם של כלי השיט למרחק של כ-70 מייל מחופי עתלית ומשלא נענו לקריאות האזהרה, החלה בשעה 04:26 פעולה צבאית להשתלטות על כלי השיט באמצעות גלישה של כוחות שייטת 13 ממסוקים ועליה על סיפונם ממורנות (מורנה היא כלי שיט לתובלת כוחות מתוצרת ארצות הברית

400 למעשה יצאו הפליגו שמונה כלי שיט שמטרתם הייתה לחבור ולהגיע לעזה יחדיו. שני כלי שיט התעכבו בדרך מסיבות שונות והוחלט שלא להמתין להם: אחד מכלי השיט, ה-2 CHALLENGER, לא נטל חלק במשט בשל תקלה טכנית וחלק מנוסעיו עברו לסיפונה של המרמרה, ראו ס' א למענה השלמה צה"ל לשאלות הועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79. כלי השיט השני, ה-Rachel Corrie, ניסה להגיע לרצועת עזה בשלב מאוחר יותר. לאחר אירועי המשט בו עסקינן. האוניה הגיעה לחופי ישראל ביום 5.6.2010 ולאחר שנחקקה על-ידי צה"ל לעצור, הוצע כי תפרוק את מטענה בנמל אשדוד וכי הסחורות שעל סיפונה יועברו לאחר בידוק לעזה, דרך המעברים האזרחיים. כך אכן היה. ראו החלטה 1759 של הממשלה ה-32 "הטיפול במשט של רייצ'ל קורי לעזה" (6.6.2010), וכן עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 15.

[מכונה שם RIB] הנמצא בשימוש הכוחות המיוחדים האמריקאים ומתאפיין ביכולות תמרון מתקדמות והגעה למהירות גבוהה; להלן: מורנות) של חיל הים. על סיפון המרמרה נתקלו חיילי צה"ל באלימות קשה. האירועים שהתפתחו הובילו למותם של תשעה מן המשתתפים במשט, לפציעתם של כחמישים וחמישה מהם, וכן לפציעתם של תשעה מחיילי צה"ל. על סיפון שאר כלי השיט לא נתקלו חיילי צה"ל בהתנגדות או שנתקלו בהתנגדות פחותה, ולא נרשמו אבידות בנפש.

לאחר שהושלמה ההשתלטות על כלי השיט החל פינויים של הפצועים לבתי החולים השונים וכן החל הטיפול בגופות ההרוגים להן בוצעה בדיקה חיצונית בלבד במכון הפתולוגי באבו כביר והן הועברו לטורקיה, על פי דרישתה, מבלי שבוצעה בהן נתיחה שלאחר המוות. כלי השיט ועליהם שאר משתתפי המשט נלקחו לנמל אשדוד, אליו החלו כלי השיט להגיע ביום 31.5.2010 החל מהשעה 13:00. פינוי משתתפי המשט מכלי השיט נמשך עד סביבות השעה 09:45 בבוקר ביום 1.6.2010. באשדוד נקלטו משתתפי המשט בתהליך שכלל בדיקה ביטחונית, הוצאת צו משמורת (בשפתו של כל אחד ממשתתפי המשט), בדיקה רפואית ולחלק מהם אף בוצעה "הרכשה ביומטרית" (נטילת טביעות אצבע וצילום). לאחר מכן הועברו משתתפי המשט למספר בתי כלא לצורך משמורת. ביום 2.6.2010, לאחר שהתקבלה החלטת היועץ המשפטי לממשלה להפסיק את החקירה הפלילית שעליה הורה ביום 1.6.2010 ולאחר שניתן אישורו של בית המשפט העליון בעניין זה, הועברו המשתתפים לנתב"ג ומשם הוטסו לארצות מהן יצאו למשט.

114. פרק זה יעסוק בהרחבה באירועי יום 31.5.2010 (קרי, בהכנות שקדמו לאירועים אלה, באירועים עצמם ובתוצאות הקשות של אירועים אלה). בחלקו הראשון של פרק זה תיסקר ביתר פירוט השתלשלות העניינים העובדתית של הפעולות שנקטו על-ידי ישראל לאכיפת הסגר הימי ביום 31 במאי 2010, כפי שהיא משתקפת מהחומרים שנאספו על-ידי הוועדה ובעדויות שנשמעו בפניה. תחילה, נעמוד על שלב ההיערכות הישראלית לקראת הגעתו של המשט, הן בפן המדיני והן בפן הבטחוני. לאחר מכן יידונו פרטיה של הפעולה הצבאית עצמה. מטבע הדברים, יוקדש רובו של הניתוח לבחינת מהלך ההשתלטות על המרמרה. עוד תבחן הוועדה, אם כי בקצרה ובמידה הדרושה להכרעה בסוגיות שבפניה, את זהותם של משתתפי המשט, וכן את פעולותיהם בשלב ההתארגנות למשט ובמשט עצמו. כן יוצגו השאלות שהציבה לעצמה הוועדה במהלך עבודתה ושעליהן תשיב בדו"ח זה.

לאחר מכן, תידון מערכת הדינים החלה על הסוגיות שלפני הוועדה בהתאם למשפט הבינלאומי. הדיון המשפטי יחולק למספר חלקים. כפי שצוין לעיל (ראו פסקאות 33-32, 35-36), הכללים החלים על אכיפתו של סגר ימי הם כללי הלוחמה הימית המצויים, בעיקרם, במדריך סן רמו. כללים רלוונטיים נוספים הם כללים ועקרונות מנהגיים של המשפט הבינלאומי. בפרק זה נתמקד בזכות להפעיל כוח כדי לאכוף סגר ימי. בהקשר

זה, ועל כך נעמוד בהרחבה בהמשך הדברים, חשוב להבחין בין שימוש בכוח שמטרתו לעצור את כלי השיט לבין שימוש בכוח המכוון כלפי אנשים מסויימים שעל סיפון כלי השיט.

בשלושת חלקיו הראשונים של הניתוח בפרק זה נעמוד על הכללים החלים על "תפיסה" של כלי שיט בעת אכיפתו של סגר ימי. בחלק הרביעי של פרק זה נדון בשאלה האם הכוח שהופעל נגד אנשים שהיו על המרמרה היה בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי. דיון זה מצריך ניתוח מפורט של אותם כללים שעניינם המעמד של משתתפי המשפט לפי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. בחלק החמישי של פרק זה יוצגו שיקולים נוספים הנוגעים להוראות הפתיחה באש שנכתבו עבור הפעולה. בחלק השישי יוצגו מספר גורמים ושיקולים משפטיים שהם רלוונטיים בעת הערכת השימוש בכוח על-ידי חיילי צה"ל במבצע, וכן נדון באופן כללי בהפעלת הכוח על-ידי החיילים, כולל השימוש שעשו בכלי נשק פחות קטלניים ובכלי נשק קטלניים.

בחלק השביעי יובאו מסקנותיו של ניתוח מפורט שערכה הוועדה לגבי כל אחד מהמקרים בהם הופעל כוח באירוע. כאמור לעיל, פנתה הוועדה לצה"ל וביקשה לקבל את עדויותיהם של כל החיילים והמפקדים שעשו שימוש בכוח במהלך ההשתלטות על כלי השיט. עדויות אלה נותחו על-ידי הוועדה על פי כללי המשפט הבינלאומי. מסקנותיו של ניתוח זה יובאו מטה בפסקאות 432 - 722.

לבסוף, בחלקו השמיני של פרק זה, נבחן את התכנון ואת הארגון של הפעולה הצבאית בכללותה וגם את האימונים וההכנות שעברו חיילי צה"ל עצמם לקראתה, במטרה לקבוע את מידת ההשפעה של הכנות אלה על השימוש בכוח במסגרת האירוע הנדון.

התשתית העובדתית

שלב ההכנות

תמונת המודיעין טרם המבצע

115. בראשיתו של חלק זה תובא תמונת המודיעין כפי שהייתה בידי הדרג המדיני ובידי צה"ל ערב היציאה למבצע "רוחות שמיים 7". במסגרת זו יובאו חלק מן הפרטים אשר היו ידועים טרם היציאה למבצע ואשר על בסיסם נערכו ההכנות לקראתו.⁴⁰¹

116. בחודש מרץ 2010 החל מודיעין חיל הים לפרסם בצה"ל לקטים ומבזקי מודיעין ביחס למשט.⁴⁰² לאור מידע ראשוני גלוי על התארגנות המשט שהחל להגיע בסוף

401 יצוין כי גורמי איסוף נוספים על אלו שיוזכרו להלן עסקו באיסוף תמונת מודיעין ביחס לאירוע. ראו למשל, גלעד כהן "המשט לפריצת המצור על עזה" (17.5.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 28.

402 ראו עמ' 29 "רוחות שמיים 7" (תחקיר מומחים מטכ"לי של גיורא איילנד, 11.7.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 5 (להלן: דו"ח איילנד); ללקטי המודיעין ראו "רוחות שמיים 7" - הצגת עיקרי נוהל קרב" (סיכום של אגף המבצעים בצה"ל,

חודש ינואר 2010, פורסם ביום 4.3.2010 לקט מודיעין שעסק במעורבות במשט של ארגון בשם Insani Yardim Vakfi, ובעברית - קרן הסיוע ההומניטארי (להלן: IHH), ארגון טורקי שפעילותו בארץ נאסרה. הפצות נוספות של מודיעין חיל הים עסקו במספר המשתתפים במשט, בהיענותם של פעילי זכויות אדם ואישי ציבור להשתתף במשט, במועדים המתוכננים ליציאת המשט ובאמירות של מארגני המשט לפיהן הם מייחסים חשיבות רבה למעורבות של ממשלת טורקיה; לכוונתם לייצר הד תקשורת בזמן אמת; למודעותם לכוונתה של ישראל למנוע את הגעת המשט לרצועת עזה ובעמיתות סביב תגובתם לפעולה כאמור של ישראל.⁴⁰³ ביום 26.5.2010 כלל לקט המודיעין פרסום בערוץ חדשות איראני המיוחס לראש ממשלת טורקיה לפיו כל צעד שיינקט כדי לחסום את המשט לעזה יגרור תגובה (שמהותה, כך צוין בלקט, "אינה נהירה"). ביום 29.5.2010 פורסם לקט מודיעין שלפיו יושב ראש ארגון ה-IHH, בולנט ילדרים, השוהה על המרמרה עצמה ציין כי אין ברשות משתתפי המשט אמצעי לחימה, אך הוסיף שבכוונתם להתנגד בכוח להשתלטות על האוניה. עוד צוין בלקט כי מארגני המשט ציינו שעל האוניה מצויים צוללנים במטרה לאתר פגיעה באוניה. בתאריך 30.5.2010 הופץ לקט במסגרתו צוין כי אוניות המשט החלו לנוע לכיוון רצועת עזה וכן צוין, בין היתר, כי הפעילים ב-BOAT 8000 מתכוונים לכבול עצמם בשלשלאות ולפתוח בשביתת רעב.⁴⁰⁴ ביום 30.5.2010, בשעה 22:45, נכתב בדו"ח מודיעין מיוחד שהופץ על-ידי מודיעין חיל הים כי בשעות האחרונות התרבו התבטאויות אודות כוונה להתנגד בכוח פיזי להשתלטות, וכי אף משתתפי המשט הדגישו שאין בכוונתם להשתמש בכלי נשק חמים או קרים, הם הזהירו מפני תגובות ספונטאניות להפעלת כוח נגדם והצהירו "שיהיה קשה" לכוחות חיל הים להיכנס לאוניה.⁴⁰⁵

חטיבת המחקר באגף המודיעין הפיצה גם היא מספר מסמכים, ואולם הפצות אלה היו דלות באופן יחסי והמידע שהופץ בהן לא שינה את תמונת המודיעין.⁴⁰⁶ חומרים נוספים שהם בבחינת מודיעין גלוי פורסמו על-ידי המרכז למודיעין וטרור של מרכז

אוקטובר 2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 106 (להלן: סיכום אגף המבצעים); נספחים לה-לו, מג-מה, מט לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 209.

403 שם; ביום 6.4.2010 נמסר כי קיימת אפשרות שאת המשט ילוו כלי שיט טורקיים. ביום 26.4.2010 אוזכרה כוונה לייצר הד תקשורת בזמן אמת וציון חשיבות רבה למארגני המשט למעורבות ממשלת טורקיה. ביום 23.5.2010 צוין כי יום קודם לכן נערך מפגן רב משתתפים של ארגון ה-IHH בנמל איסטנבול וכי מארגני המשט ציינו שהם מודעים לכוונת חיל הים למנוע את הגעת המשט לעזה, אולם הם שומרים על עמימות באשר לאופי התנהלותם מול חיילי צה"ל. ביום 25.5.2010 צוין בלקט המודיעין כי הארגונים הפעילים במשט החלו להפעיל שידורים ישירים באמצעות לוויין וכי המרמרה נכנסה לנמל אנטליה לצורך איסוף מפליגים. ביום 27.5.2010 פורסם לקט שעסק בו צוין, בין היתר, כי בשלב זה לא ידוע האם המפליגים מכינים תוכנית תגובה כדי למנוע את השתלטות כוחותינו על כלי השיט המשתתפים.

404 שם, בלקט מיום 29.5.2010.

405 ראו "טופס מברק לכוח במבצע "רוחות שמיים 7" מאת חמ"א - מד"ן, הקלסר בו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 90.

406 ראו נספחים לו, מג לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 209. ביום 14.4.2010 הופצה ידיעה כללית על התארגנותו של משט ההומניטארי. ביום 16.5.2010 אוזכרה היערכותם של מארגני המשט לעימות מתוקשר עם כוחות צה"ל. עוד הופצו שני מסמכים בהפצה פנימית בלבד (קרי, מסמכים שהופצו בתוך חטיבת המחקר עצמה בלבד): ביום 24.5.2010 פורסם מסמך שדן בפעילותו של ארגון ה-IHH. המסמך דן בפעילותו של הארגון כארגון לא ממשלתי שמטרתו לסייע לקהילות

למורשת המודיעין (להלן: מל"מ) כבר מחודש ינואר 2010. במסמך שפרסם המל"מ ביום 19.1.2010 אוזכר כאטם צואלחה, פעיל חמאס בבריטניה שהוביל את המערכה לשבירת המצור על עזה והמקושר לארגון ה-IHH הטורקי, שהתבטא ביום 17.1.2010 באתר המזוהה עם החיזבאללה כי "שיירה חדשה של סיוע תצא לעזה דרך הים" וכי הפעם (ככל הנראה, בניגוד לאירוע שאירע בחודש ינואר 2010, במסגרת ניסיון של אחת השיירות היבשתיות להיכנס לעזה דרך מעבר רפיח במהלכו התפתח עימות מול המצרים ונהרג שוטר מצרי) - "אנחנו רוצים שהעימות יהיה ישירות עם האויב הציוני".⁴⁰⁷ במסמך מיום 7.4.2010 צוינה האפשרות כי מארגני המשט לוקחים בחשבון תסריט אפשרי של עימותים עם חיל הים הישראלי, וכי בכוונתם "לעורר פרובוקציה" מול ישראל.⁴⁰⁸ ביום 26.5.2010 הופץ על-ידי המל"מ מסמך המשרטט קווים לדמותו של ארגון ה-IHH, והמצביע על קשריו של הארגון עם גורמים איסלמיים קיצוניים, לרבות החמאס וגורמי ג'יהאד בעולם. הדו"ח עמד על כך שארגון ה-IHH הוא ארגון בעל אוריינטציה איסלמית רדיקלית המקיים קשרים עם ארגון החמאס, בין היתר, במסגרת חברותו של הארגון בקואליציית הצדקה (ארגון גג המונה למעלה מ-50 קרנות איסלמיות ברחבי העולם ואשר מעבירות כספים, בין היתר, לארגון החמאס) וכן בסיוע למערכת התעמולה של החמאס בטורקיה.⁴⁰⁹ ביום 30.5.2010 הופץ מסמך בו צוטט בולנט ילדרים באומרו, בעודו על המרמרה, כי הצעיר בנוסעי המרמרה הוא בן שנה והמבוגרים בני שמונים וכי למרות שהתנגדותם לא תהיה אלימה, הם לא יאפשרו לחיילים ישראלים לעלות על האונייה.⁴¹⁰ עוד צוין במסמך כי מארגני המשט הביעו את רצונם שהעימות עם חיל הים יתקיים לאור יום על מנת שאמצעי התקשורת יוכלו לתעד אותו וכדי ליצור תהודה בתקשורת הבינלאומית.⁴¹¹ דו"חות נוספים שהופצו מתייחסים ברובם להיבטי הסיוע ההומניטארי, הציוד שיש בכוונת מארגני המשט להעביר לרצועת עזה ואישי הציבור ופעילים שייקחו חלק במשט.⁴¹²

המוסד נתבקש על-ידי מודיעין חיל הים להעביר לרשותו מידע, שאכן הועבר.

ביום 11.5.2010 התקבל דיווח מטעם המטה לביטחון לאומי כי לפי דיווח בתקשורת הפלסטינית, נפגש ראש ממשלת טורקיה, רגיפ ארדואן, עם מארגני המשט ואמר כי "הסרת המצור עומדת בראש סדר העדיפויות של טורקיה".⁴¹³

מוסלמיות בעולם. ביום 26.5.2010 הופץ מסמך בו אוזכרה האמירה המיוחסת לראש ממשלת טורקיה, רגיפ ארדואן, לפיה צעדים שיינקטו לעצירת המשט יגרו תגובה.

407 ראו דו"ח מל"מ (19.1.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 5; דו"ח מל"מ (31.1.2010), שם, בעמ' 1; דו"ח מל"מ (7.4.2010), שם, בעמ' 3.

408 דו"ח מל"מ (7.4.2010), שם, בעמ' 3.

409 דו"ח מל"מ (26.5.2010), שם; ראו גם דו"ח זהה שהופץ ביום 27.5.2010.

410 דו"ח מל"מ (30.5.2010), שם, בעמ' 2, המפנה לאתר האינטרנט הרשמי של ארגון ה-IHH. ראו גם דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 405, בעמ' 32.

411 ראו דו"ח מל"מ (30.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 2, המפנה לכתבה בערוץ אלג'זירה מיום 29.5.2010 וכן לראיון בערוץ הפתוח של ארגון ה-IHH מיום 30.5.2010.

412 ראו לדוגמה דו"ח מל"מ (11.5.2010), שם. ראו גם דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 405, בעמ' 32.

413 ראו נספח לט לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 209.

החלטת הדרג המדיני

117. ככלל, מבצעים במתווה "רוחות שמיים" - מתווה כללי שגובש בצה"ל בכדי להתמודד עם תופעת המשטים לעזה⁴¹⁴ - אושרו על-ידי הדרג המדיני, לאמור ראש הממשלה ושר הביטחון. במסגרת גיבוש מתווה מבצע "רוחות שמיים" נדונו בצה"ל אפשרויות שונות לתפיסת כלי שיט ונבדקו אפשרויות שונות לביצוע "עצירה קרה" של כלי השיט שהוכחו כבלתי ישימות. עם זאת, לחיל הים היו הצלחות בעצירת אוניות באמצעות השתלטות עליהן; בין בטיפוס אל סיפונן מסירות קטנות הנצמדות לדופן כלי שיט ובין בגלישה ממסוק היישר אל הסיפון או אל גשר הפיקוד (תרגולת זו מכונה "Fast Rope").

לפיכך, ביום 22.4.2010 התקיים דיון בסוגיית המשט נשוא דו"ח זה על רקע סקירות מודיעין שהוכנו, במסגרת ישיבת עדכון מצב שבועית שהתקיימה בלשכת שר הביטחון, בהשתתפות מפקדי צה"ל.⁴¹⁵ עמדת צה"ל בישיבה הייתה שאם לא יצלח המאמץ הדיפלומטי למניעת יציאתו של המשט, לא יהיה מנוס מלמנוע את הגעתו של המשט לרצועת עזה במתווה מבצעי, דבר שיחייב השתלטות על כלי השיט.

בישיבה נוספת שהתקיימה ביום 6.5.2010 אישר שר הביטחון את המתווה הכולל לפעולה, אף כי הנחה שההערכות למשט תוצג לאישור ראש הממשלה, בהשתתפות השר לביטחון פנים, שר החוץ ושר הפנים.⁴¹⁶ בישיבה שנערכה ביום 13.5.2010 הוצגה לשר הביטחון פקודת המבצע.⁴¹⁷

ביום 26.5.2010 העלה ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, את נושא המשט לדיון בפורום "השביעייה" (פורום מצומצם הכולל את בכירי הדרג המדיני-בטחוני ואנשים בעלי ניסיון בתחומים אלה).⁴¹⁸ הדיון בנושא זה לא תוכנן מראש. השרים שהשתתפו בדיון תמכו במניעת הגעתו של המשט לרצועת עזה. בסיום הדיון ביקש ראש הממשלה משר הביטחון לרכז את הטיפול בנושא ההיערכות הבין-משרדית והמוכנות של כלל הגופים למבצע, זאת עקב נסיעתו הצפויה לחו"ל זמן קצר לאחר אותה ישיבה.⁴¹⁹

באותו יום התקיימה בלשכת שר הביטחון ישיבה בהשתתפות נציגי גופים שונים ומשרדי ממשלה שעסקו בהיערכות לקראת המבצע, ובכלל כן משרד החוץ, משרד הפנים, המשרד לביטחון פנים, משרד המשפטים, גורמי צה"ל ומערך ההסברה.⁴²⁰ במסגרת פגישה

414 ראו לעיל פסקאות 24-27; כן ראו "תוכנית מטכ"לית - 'רוחות שמיים'", במענה לבקשת השלמה מיום 29.12.2010, הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 167 (להלן: התוכנית המטכ"לית);

415 תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 176, בעמ' 32-34.

416 תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 176, בעמ' 34-35.

417 שם, בעמ' 35.

418 "דיון בנושא ההיערכות לקראת משט עזה" (פרוטוקול ישיבת פורום השביעייה, 26.5.2010).

419 שם, בעמ' 45.

420 ראו סיכום ישיבה בלשכת שר הביטחון "הערכות ומוכנות הגופים ל'רוחות שמיים' - סיכום שר הביטחון" (26.5.2010); פרוטוקול ישיבה "רוחות שמיים" חלק א", הקלסר שבו מצויים המוצגים סומנו על ידי הוועדה כקלסר מס' 28. ראו גם

תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 176, בעמ' 53.

זו סקר מפקד חיל הים את מוכנות הכוחות למבצע. ישיבה נוספת שהתקיימה בלשכת שר הביטחון באותו יום עסקה בנושא ההסברה במסגרת ביצוע ההכנות וההערכות למבצע.⁴²¹ בעקבות כך הפיץ משרד החוץ, ביום 27.5.2010, מסמך לכל נציגויות ישראל בחו"ל.⁴²² ביום 27.5.2010, בישיבת עדכון שבועית שהתקיימה בלשכת שר הביטחון, הביע שר הביטחון את התרשמותו מרמת המוכנות הגבוהה של הכוחות והגופים להתמודדות עם המשט, עמד על החיכוך הצפוי עם פעילי המשט ועל הקושי בהסברת האירוע.⁴²³

הניסיונות הדיפלומטיים למנוע יציאת המשט

118. מהחומר שהובאו לפני הוועדה עולה בבירור כי במהלך התקופה שקדמה ליציאתו של המשט ננקטו מהלכים דיפלומטיים רבים, בדרגים שונים ואל מול מדינות שונות, שמטרתם הייתה מניעת יציאתו של המשט לעזה.

כך, למשל, ציין ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, בעדותו בפני הוועדה כי נוכח היקפו הצפוי של המשט, נעשה "מאמץ מדיני מיוחד" על מנת לנסות ולמנוע את הגעתו לחופי עזה, ולחלופין להסיט לאשדוד או לנמל אל-עריש לצורך פריקת הציוד ההומניטארי והעברתו דרך המעברים היבשתיים.⁴²⁴ ראש הממשלה הוסיף וציין כי בחודש מאי ננקטו מהלכים מדיניים רצופים מול מדינות רבות, לרבות מדינות שאזרחיהן היו על סיפון כלי השיט במשט או שנמליהן שימשו בשלב כלשהו להפלגת כלי השיט במשט. ראש הממשלה הוסיף וציין כי מאמצים דיפלומטיים נעשו גם מול ארגון האו"ם ומול טורקיה עצמה, שרבים ממשפטי המשט הם אזרחיה. במסגרת זו ציין ראש הממשלה כי משרדו קיים מגעים ישירים עם "הדרגים הגבוהים ביותר של ממשלת טורקיה", וכן ציין ראש הממשלה כי ביום 27 במאי 2010 פנה באופן אישי לגורם בכיר בממשלת מצרים, בבקשה כי זו מצידה תפעל מול ממשלת טורקיה.⁴²⁵ בעדותו החסויה לפני הוועדה הוסיף ראש הממשלה ומסר פרטים מדויקים לגבי אופיים של המגעים הדיפלומטיים ועיתויים.⁴²⁶ חרף פעולות אלה, סיכם ראש הממשלה, "כל המאמצים העלו חרס".⁴²⁷

שר הביטחון, רב אלוף (במיל.) אהוד ברק, העיד גם הוא על קיומם של מגעים דיפלומטיים שמטרתם הייתה מניעת יציאתו של המשט לדרך:

"לאורך כל התקופה האמורה, נעשתה פעילות דיפלומטית מקיפה על ידי ראש הממשלה, משרד החוץ, בכירים במשרד הביטחון ובצה"ל וגם מצדי,

421 ראו סיכום ישיבה בלשכת שר הביטחון "רוחות שמיים" - הסברה - סכום שהב"ט" (27.5.2010); פרוטוקול ישיבה "רוחות שמיים" חלק א", הקלסר שבו מצויים המוצגים סומנו על ידי הוועדה כקלסר מס' 28; ראו גם תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 176, בעמ' 53.

422 הודעה מדובר משרד החוץ לנציגויות ישראל (27.5.2010), נספח 2/0 לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 209.

423 ראו פרוטוקול הערכת מצב שבועית בלשכת שר הביטחון "מו"א + הערכת מצב שבועית" (27.5.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 28; ראו גם תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 176, בעמ' 54.

424 עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 82, בעמ' 8.

425 שם, בעמ' 9.

426 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 2 של הוועדה "עדות ראש הממשלה בדלתיים סגורות" (9.8.2010).

427 עדות ראש הממשלה בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 82, בעמ' 9.

מתוך מאמצים להביא לביטול המשט ועצירתו או צמצומו. בשבועיים שקדמו להגעת המשט הטורקי, דנתי בנושא עם נציגי הקוורטט, טוני בלייר, עם שליח מזכ"ל האו"ם, רוברט סרי, ראש המודיעין הכללי של מצרים, סגן שר החוץ של יוון, שר החוץ הטורקי, שר החוץ האירלנדי, שגריר טורקיה בישראל ועוד כמה שבגלל אופי הקשרים הדיפלומטים שלהם ביקשו לא לצטט את שמם. המאמצים הדיפלומטים הרבים האלה לא הניבו, לצערי, את הפרי שרצינו".⁴²⁸

בעדותו החסויה הוסיף שר הביטחון ופירט את המגעים הדיפלומטים עם טורקיה ערב המשט בניסיון למנוע את יציאתו. כאן עמד על המגעים הדיפלומטיים עם הנציגים הטורקים בארצות הברית, עם בכירים במצרים, קפריסין וארה"ב וכן עם בכירים בממשלת טורקיה עצמה.⁴²⁹

פירוט נוסף בדבר מטרות המגעים הדיפלומטיים, אופיים ומועדיהם המדויקים נמסר לוועדה בעדותו של מנכ"ל משרד החוץ לשעבר, השגריר יוסי גל. בעדותו עמד מנכ"ל משרד החוץ על כך שבמשך כל תקופת המאמצים הדיפלומטיים, חזרה ישראל והדגישה את דבר קיומו של הסגר הימי ואת העובדה כי, ככלל, ישראל אינה מונעת את הכנסתו של ציוד הומניטארי לעזה, כפוף לבדיקה ביטחונית במעברים היבשתיים.⁴³⁰ מנכ"ל משרד החוץ ציין בעדותו את היקפם של המגעים שנעשו מול נציגים בכירות שונות (בהן, וושינגטון, ניקוסיה, אתונה, דבלין, לונדון, שטוקהולם ובכירות נוספות), מגעים אשר לפי עדותו, החלו שבועות רבים לפני האירוע הימי ונמשכו עד זמן קצר לפני הגעת המשט.⁴³¹ הוא הוסיף וציין כי במסגרת מפגש עם שגרירי עשרים ושבע המדינות החברות באיחוד האירופאי ביום 23.5.2010, העלה בפניהם את נושא המשט, וכי לאחר מכן אף בוצע סבב פניות נוסף במסגרתו הועברו איגרות דיפלומטיות (Diplomatic Note); הגדרה כללית לצורת התכתבות רשמית בין מדינות על בסיס העיקרון של שוויון ריבוני וכבוד הדדי בין מדינות) לנציגי מדינות שהיה בידיהן, לכאורה, לסייע.⁴³² עוד ציין מנכ"ל משרד החוץ כי סמוך ליציאת המשט זומנו אליו שגרירים של המדינות מהן הפליגו אוניות המשט והועבר מסר נוסף למדינות אלה. מאמצים אלה לא נשאו פרי למעט מול קפריסין, שאכן הודיעה באמצע חודש מאי כי, בין היתר, לא תאפשר לספינות המשתתפות במשט לעגון בנמליה.⁴³³

428 עדות שר הביטחון בדלתיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 43-44.
429 ראו עמ' 7-8 לפרוטוקול ישיבה מס' 3 של הוועדה, "עדות שר הביטחון בדלתיים סגורות" (10.8.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 85 (להלן: עדות שר הביטחון בדלתיים סגורות).
430 פרוטוקול ישיבה מס' 10 של הוועדה, "עדות מנכ"ל משרד החוץ בדלתיים פתוחות", 7-5 (15.9.2010) (להלן: עדות מנכ"ל משרד החוץ בדלתיים פתוחות).
431 שם, בעמ' 7.
432 ראו גם מכתב מגלעד כהן, מנהל תאום במשרד החוץ, לוועדת טירקל, שכותרתו "השלמת עובדות הנדרשות ממשרד החוץ", מס' סימוכין 1-4657389 (22.11.2010).
433 ראו: "ריכוז פניות רשמיות לקפריסין" וחומרים נוספים שנמסרו לוועדה על-ידי משרד החוץ, סומן על-ידי הוועדה כמוצג מס' 60; ראו: עדות הממטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 14.

מנכ"ל משרד החוץ עמד בעדותו גם על הפעילות הדיפלומטית האינטנסיבית שנעשתה מול טורקיה עצמה בכל הדרגים.⁴³⁴ כמו כן בעדותו הוסיף ופירט מספר הצעות שהועברו בין ישראל וטורקיה, ובכלל זה הסכמתה של ישראל להצעתו של השגריר הטורקי בארצות הברית (שנמסרה לשגריר ישראל בארצות הברית) לפיה יהיה זה ארגון הסהר האדום אשר יקבל את הציוד ההומניטארי מידיה במעברים היבשתיים, אולם גם הצעות אלה נדחו.⁴³⁵ עוד הדגיש מנכ"ל משרד החוץ את ההיקף הגדול של המגעים מול טורקיה, וכלשונו:

"ניסינו בכל ערוץ אפשרי למנוע את יציאתו של המשט [...] בכל אחת מהשיחות הרבות מאוד, שר הביטחון ושר החוץ הטורקי, ממני לעמית הטורקי, לשגרירות בווינגטון ובאנקרה, ובכל המגעים האחרים, היה ניסיון ברור להציע פתרון לספינות, להציע פתרון לציוד של הספינות, ובשום שלב לא התקבלה תשובה חיובית".⁴³⁶

מאמצים מדיניים נעשו גם על-ידי הדרג הצבאי. מפקד חיל הים נפגש עם הנספח הצבאי של טורקיה ויוון וכן כתב אגרות אישיות למפקדי חיילות הים שלהן; בכירי החיל נפגשו עם הנספחים הצבאיים; נערכה פגישת תדרוך לכל נספחי צה"ל ועוד.⁴³⁷ בתקופה של שבועיים שלפני הגעת המשט התגברה גם מעורבות אגף התכנון בצה"ל (להלן גם: אג"ת). מחלקת הקישור באגף התכנון החלה בסדרה של שיחות עם ארגונים בינלאומיים שונים, בהם הצלב האדום, יוניפי"ל (UNIFIL), כוח האומות המאוחדות הזמני בלבנון) ואונדו"ף (UNDOF), כוח הפיקוח על ההפרדה של האומות המאוחדות המוצב בגבול ישראל-סוריה), וכן בשיחות עם מספר מדינות, ובעיקר עם מצרים וירדן, שתפקידן היה להכשיר את הקרקע לאפשרות שמדינות אלה יצטרכו לסייע בקליטת משתתפי המשט לאחר שיגורשו מישראל, ולחלופין בטיפול במי מהמשתתפים שהינו אזרח של מדינה שלישראל אין קשרים דיפלומטיים עימה. כמו כן העביר אגף התכנון מסרים לכלל הנספחים הצבאיים הזרים בארץ ולנספחי צה"ל בחו"ל.⁴³⁸

ההכנות בצה"ל לקראת מבצע "רוחות שמיים 7"

119. ההכנות הצבאיות שנעשו בצה"ל לאכיפתו של הסגר הימי יסקרו בשני היבטים מרכזיים: (1) ההכנות המשפטיות, שהיו חלק אינטגרלי של עבודת ההכנה לקראת המבצע; (2) ההכנות הצבאיות גופן, קרי פקודת המבצע, תדריכי החיילים והוראות

434 פרוטוקול ישיבה מס' 10 של הוועדה, עדות מנכ"ל משרד החוץ בדלתיים סגורות (15.9.2010).
435 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 10 של הוועדה, "עדות מנכ"ל משרד החוץ בדלתיים סגורות", 6 (15.9.2010) (להלן: עדות מנכ"ל משרד החוץ בדלתיים סגורות), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 117. מסמך המעיד על הצעה זו נשלח מאת מנהל לשכת השגריר הישראלי בווינגטון, ביום 19.5.10, וכותרתו "הנדרון: המשט לעזה" ראו מכתב מליאור וינטרוב, מנהל לשכת השגריר בווינגטון למנכ"ל משרד החוץ (19.5.2010), נספח נא לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 209.
436 ראו עדות מנכ"ל משרד החוץ בדלתיים סגורות, לעיל ה"ש 438, בעמ' 15.
437 דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 49; לפירוט המגעים הצבאיים-דיפלומטים ראו סיכום אגף המבצעים, לעיל ה"ש 408.
438 דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402.

הפתיחה באש שנקבעו למבצע. יובהר כי בפרק זה יוצגו רק ההיבטים שהם הרלוונטיים לדין בשאלות שבפני הוועדה בלבד.

כעולה מן החומר שבפני הוועדה, נעשתה בצה"ל עבודת הכנה לקראת הגעתו של המשט האמור והודגש הצורך להימנע, ככל הניתן, משימוש בכוח לצורך עצירת הספינות המשתתפות בו. הפרקליטות הצבאית הראשית ליוותה את תהליך ההכנות עקב בצד אגודל והמלצותיה נשמעו ושולבו בפקודת המבצע ובנהלים השונים שנקבעו לקראת המבצע. מן המסמכים והעדויות עולה כי כל הגורמים המעורבים בדבר, בכל הדרגים, היו מודעים היטב לצורך להשלים את המבצע ללא נפגעים מקרב משתתפי המשט. עם זאת יצוין כי מהחומר שבפני הוועדה עולה שרמת ההתנגדות האלימה שצפה צה"ל מצד משתתפי המשט סמוך למבצע הוערכה בחסר מובהק.

120. ההכנות המשפטיות. כפי שצוין בפרק א' ההמלצה לעשות שימוש בכלי של סגר ימי במטרה לתת בידי צה"ל את כל הכלים והסמכויות הדרושים כדי למנוע מעבר כלי שיט לרצועת עזה הועלתה על-ידי הפצ"ר עוד באוגוסט 2008, עם תחילת הערכות למבצע "רוחות שמיים 1". לצורך זה אף יזם הפצ"ר פניה ליועץ המשפטי לממשלה כדי לקבל את חוות דעתו.⁴³⁹

במסגרת ההכנות למבצע "רוחות שמיים 7" - היא הפעולה שלפנינו - ניכר שיתופה של הפרקליטות הצבאית בתהליך התכנון ברמת המטכ"ל וברמת חיל הים, בעריכת חוות דעת משפטיות בסוגיות מבצעיות שונות, בגיבוש נספח משפטי לפקודת המבצע ובתיאום העמדה המשפטית עם גורמים חוץ-צה"ליים.⁴⁴⁰ בחוות הדעת נסקרו, בין היתר, הסמכויות שיכול חיל הים לעשות בהן שימוש לגבי ספינות זרות מול חופי עזה; החרמת כלי שיט מכוח דיני הלחימה בכלל, ובשל הפרת סגר ימי בפרט; נהלי טיפול בצידוד הומניטארי שנתפס על כלי שיט המפר סגר ימי; ועוד. הפרקליטות הצבאית נדרשה גם לסוגיית השימוש בנשק פחות קטלני במהלך המבצע, תוך מתן אישור פרטני לכלי הנשק ששימשו

439 מכתב מהפרקליט הצבאי הראשי, תא"ל אביחי מנדלבלט, ליועץ המשפטי לממשלה (11.8.2008); דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 408, בעמ' 151.

440 ראו עדות הרמטכ"ל בדרלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 51: "אני חושב שאבל צריך להיות ברור שאנחנו את כל הפעילות, משלב נוהל הקרב, משלב התכנון, ולכל אורך שלבי המבצע והשלבים השונים שלו, כולל שאלות שנבעו מהביצוע וכולל היערכות אחרי זה, כדרך קבע אגב, ולא באופן מיוחד, הפרקליטות הצבאית משולבת בפרקי התכנון המבצעי שם [של] צה"ל, מעשה של דבר יום ביומו. הם חלק מהמופעים המבצעיים שלנו. בזרועות ובמטה הכללי".
כן ראו דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 408, בעמ' 152-163.

במבצע⁴⁴¹ וכן נדרשה הפרקליטות לסוגיית ביצוע חסימות תקשורת במהלך המבצע,⁴⁴² ולסוגיית הסתייעות צה"ל בשירות בתי הסוהר ובמשטרת ישראל במהלך המבצע.⁴⁴³ הפרקליטות השתתפה גם בגיבוש הנוסח הסופי של המסרים שהועברו לכלי השיט טרם

441 הפרקליטות הצבאית הייתה זו אשר הסבה את תשומת לב הגורמים הצה"ליים הרלוונטיים לצורך בהשלמת תהליכי אישור השימוש בנשק פחות קטלני המיועד לשימוש במבצע. במסגרת דיון שנערך ביום 17.5.2010 ואשר עסק בשימוש בנשק פחות קטלני במסגרת מבצע "רוחות שמיים 7", הציגו נציגי הפרקליטות את המסגרת המשפטית לשימוש בנשק במבצע לאור דיני הלחימה ואת שלושת התנאים שקיומם הוא תנאי להפעלת אמצעים מסוג זה, קרי, אישור שמדובר באמצעי לא קטלני; קביעת כללי הפעלה ובטיחות המתאימים לסיטואציה בה קיימת כוונה להפעילו; והסמכה של החיילים הצפויים לעשות שימוש באמצעי; ראו נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77, ראו גם דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 405, בעמ' 155-156.

במישור הפרטי הביעו גורמי הפרקליטות את דעתם כי ניתן, במסגרת המבצע, לעשות שימוש במספר אמצעים המצויים בשימוש דרך קבע בצה"ל ונפסל השימוש ב"כדורי צבע" וב"כדורי טלק". לאחר שהגורמים המבצעיים ביקשו לשוב ולשקול זאת, הופצה ביום 27.5.2010 על-ידי הפרקליטות הצבאית חוות דעת מפורטת שבה נבחנו חוקיות השימוש באמצעים אלה. נוכח עמדת קצין הרפואה הראשי כי ההסתברות שהשימוש בנשקים אלה, בהתאם להוראות ההפעלה שנקבעו, יגרום לפגיעה בלתי הפיכה או קטלנית היא נמוכה, אושר השימוש באמצעים אלה, תוך הגדרת כללי ההפעלה שנקבעו להם, אישור להפעלתם על-ידי לוחמים מיחידות מסוימות בלבד, והוראה להסמיך את החיילים שיצוידו בנשק זה. עם זאת צוין כי בשל אילוצי זמן לא גובשה הוראה מקצועית פורמאלית ביחס לשימוש בנשקים אלה. לפיכך, ניתן אישור לשימוש בנשקים אלה במבצע "רוחות שמיים 7" בלבד והומלץ על התנתות תהליך קליטה מסודר של אמצעים אלה. ראו סיכום ישיבה בראשות רע"ן בט"ש בחיל הים "היבטים משפטיים של סוגיית שימוש בנשק במבצע 'רוחות שמיים 7'" (27.5.2010), נספח 14 לנייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

442 ביום 18.5.2010 הוציאה מחלקת הדין הבינלאומי בפרקליטות הצבאית התייחסות משפטית ראשונית לאפשרות ביצוע חסימות אלקטרוניות ושיבוש אמצעי תקשורת, בה צוין כי לא קיימת מניעה משפטית עקרונית מבחינת הדין הבינלאומי לביצוע חסימות/שיבוש שידורי תקשורת מסוימים שפורטו, למעט חסימות תשדורות של מערכות ניווט לווייניות (GPS), שלגביהן צוין כי בהיעדר תשתית עובדתית מספקת לא ניתן להידרש לחוקיותן. לחוות הדעת צורף גם נספח משפטי הרלוונטי להיבטים השונים של חסימות התקשורת שצורף לנספח המשפטי לפקודה; ראו "חסימות תקשורת במסגרת פקודת 'רוחות שמיים 7'" (חוות דעת של הפרקליטות הצבאיות, 18.5.2010), נספח 12 לנייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, שם. עוד יצוין כי ביום 30.5.2010 פנה ארגון "עדאלה" ליועץ המשפטי לממשלה ולפרקליט הצבאי הראשי בעניין ה"מיסוך האלקטרוני כלפי המשטרה לעזה". במכתבו של הארגון הועלתה הטענה כי מיסוך זה נועד למנוע שידור תמונות קשות מההשתלטות על ספינות המשטרה ואשר יכול שיפגעו בתדמיתה של מדינת ישראל וכי, ככל שמיסוך זה יפגע ביכולת לשרד אותות מצוקה או יפגע ביכולת הניווט, יש בו כדי לסכן את חיי המפליגים בספינות. בעקבות כך, ולבקשת הפרקליטות, התקיים דיון בהול בהשתתפות גורמים שונים בחיל הים ובראשות ראש מטה חיל הים. בדיון הוצגו היכולות המבצעיות של חיל הים ביחס לחסימת ערוצי תקשורת של כלי שיט ואת האופן שבו יעשה שימוש ביכולות אלה במהלך המבצע והודגש כי לאורך המבצע לא תיפגע היכולת של כלי השיט לנוע בבטחה וכי במקרה של מצוקה יינתן מענה על-ידי כלי שיט של חיל הים המצויים בסמוך. נוכח דברים אלה, הוציאה בו ביום מחלקת הדין הבינלאומי בפרקליטות הצבאית מכתב תשובה לארגון עדאלה, בו צוין כי אין אפשרות לחשוף את האמצעים המבצעיים והשיטות אשר ישמשו את צה"ל בפעולתו, ואולם במסגרת הפעלת האמצעים השונים המצויים בידי צה"ל, הרי ש"השיקול המוביל הוא מניעת סיכון חיי אדם בים והאפשרות להזעיק עזרה בזמן מצוקה". דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 405, בעמ' 158.

443 בחוות דעתה מיום 17.5.2010 ציינה מחלקת ייעוץ וחקיקה בפרקליטות הצבאית הראשית כי לדעתה אין מניעה שכוחות משטרה ושירות בתי הסוהר יסייעו לצה"ל בביצוע פעולות לאכיפת הסגר משום שדיני הלחימה אינם מגבילים מדינה בבחירת הכוחות המזוינים שישתתפו מטעמה בפעילות לאכיפת דיני הלחימה; ראו "סיוע מ"י ושב"ס לצה"ל במהלך מבצע 'רוחות השמיים 7'" (חוות דעת של הפרקליטות הצבאיות, 17.5.2010), נספח 11 לנייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, לעיל ה"ש 77.

נוכח חילוקי דעות שהתגלעו בין הפרקליטות ובין גורמים במשרד המשפטים ובמשרד לביטחון פנים לגבי שילובה של יחידת מצדה, יחידה מיוחדת של שירות בתי הסוהר, פנה הפצ"ר, ביום 24.5.2010, ליועץ המשפטי לממשלה על מנת לקבל את אישורו המשפטי לשלב את יחידת "מצדה" במבצע; ראו מכתב מתא"ל אביחי מנדלבלט, הפרקליט הצבאי הראשי, לעו"ד יהודה וינשטיין, היועץ המשפטי לממשלה (24.5.2010), נספח 13 לנייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, שם. אישור כאמור, ניתן ביום 26.5.2010, ואולם זאת רק ביחס לפעילות שתבוצע מחוץ למים הטריטוריאליים של מדינת ישראל (בעוד שבתוך המים הטריטוריאליים נקבע כי אנשי מצדה יוכלו לסייע רק בפעולות ליווי ושמירה על נוסעי הספינות); ראו מכתב מעו"ד רז ניורי, עוזר בכיר ליועץ המשפטי לממשלה, לעו"ד בני פולצ'ק, נציבות שב"ס (26.5.2010), נספח 13 לנייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, שם.

ההשתלטות, וכן חיברה נספח משפטי לפקודת המבצע אשר כלל כללי התנהגות לכוחות, והוראות פתיחה באש למבצע וכן כללי הפעלת אמצעי מיסוך אלקטרוני, לרבות רשימת חסימות מאושרת לביצוע.⁴⁴⁴

121. ההכנות הצבאיות. כאמור, החלו ההכנות בצה"ל כבר בחודש פברואר 2010, עם קבלת הידיעות בדבר ההתארגנות ליציאתו של המשט. לוועדה הוגשו פקודות מבצע מטכ"ליות (פקודה מספר 1 ופקודה מספר 3), וכן פקודת מבצע ימית (מספר 3) ופקודת מבצע יבשתית (מספר 2), שהוכנו בצה"ל לקראת הגעתו של המשט האמור.⁴⁴⁵ כמו כן, הועברו לידי הוועדה תדרוך שערך מפקד חיל הים למפקדים ולחיילים ביום 20.5.2010, וכן סיכום "חיתוך מצב" בראשות מפקד חיל הים אשר התקיים ביום 26.5.2010.⁴⁴⁶

פקודת המבצע המטכ"לית המעודכנת ביותר שהופצה לפני האירוע (להלן: הפקודה המטכ"לית) מגדירה את המטרה באופן הבא: "צה"ל ימנע הגעת כלי שיט בלתי מורשים לרצועת עזה".⁴⁴⁷ המשימה מוגדרת באופן הבא: "חה"י יאכוף סגר ימי המוטל על רצועת עזה וימנע כניסת כלי שיט לרצועת עזה תוך שמירה על פרופיל תקשורתי נמוך ככל הניתן".⁴⁴⁸ הפקודה המטכ"לית סוקרת את הכוחות וחלוקת המשימות ומצורפים לה שבעה נספחים העוסקים בנושאים שונים, בהם חלוקת תחומי האחריות לטיפול בהרחקת מישראל של נתינים זרים שהשתתפו במשט; תפיסת ציוד לנתינים זרים המגורשים על רקע ביצוע עבירות ביטחוניות; דגשים משפטיים וכן נספחים העוסקים בתחומים כגון הפעלת מיסוך אלקטרוני, דוברות, תקשוב ולוגיסטיקה. במסגרת הנספח העוסק בתפיסת ציוד אישי של משתתפי המשט הושם דגש על ביצוע בדיקות בהקשר של ביטחון מידע ומצוינת הסמכות המוסמכת לאשר פעולות שונות ביחס לתפיסת הציוד ולטיפול בו.

פקודת המבצע הימית מגדירה את המשימה באופן הבא: "כוח משולב של מ/ש 13 [שייטת 13] בסיוע לוחמים 'גל ב' [לוחמים מיחידות נוספות שנועדו לעלות על כלי השיט לאחר סיום ההשתלטות] ימנעו כניסת כ"ש [כלי שיט] 'רוחות שמיים 7' לרצועת עזה תוך שמירה על הלגיטימציה".⁴⁴⁹ הפקודה הימית מפורטת מאוד. נעמוד כאן בקצרה על היבטים מסוימים שלה הנוגעים לענייננו, בעיקר בהיבט הפעלת הכוח והטיפול במשתתפי המשט.

444 ראו נספח 14 לנייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית - נספח, שם.
445 לפקודות המבצע המעודכנות ראו פקודת מבצע מטכ"לית מס' 3 "רוחות השמיים 7 - פקודת ח.מ.", במענה לבקשת השלמה מיום 7.11.2010, הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 136 (להלן: פקודת המבצע המטכ"לית מס' 3); פקודת מבצע ימית מס' 3 "רוחות השמיים 7", הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 90 (להלן: פקודת המבצע הימית מס' 3); פקודת מבצע יבשתית מס' 2 "רוחות השמיים 7", במענה לבקשת השלמה מיום 7.11.2010, הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 136 (להלן: פקודת המבצע היבשתית מס' 2).
446 סיכום חיתוך מצב בראשות מפקד חיל הים "חתמ"צ 'רוחות השמיים' 26/5/10 - סיכום מח"י" (26.5.2010), הקלסר בו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 90.
447 ס' 5 לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445. ראו גם ס' 4 לפקודת מבצע מטכ"לית מס' 1 "רוחות השמיים" - פקודה ח/מ", נספח מב לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 209 (להלן: פקודת המבצע המטכ"לית מס' 1).
448 ס' 6 לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445.
449 ס' 4 לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445.

אשר להיבט של הקצאת הכוחות לשלב הימי של המבצע, הוחלט (כבר בשלבים מוקדמים של ההערכות למבצע) שהדרג המפקד יהיה דרג בכיר ביותר, כולל מפקד חיל הים עצמו.⁴⁵⁰ במסגרת הפקודה לשלב הימי חולק הכוח לשני סוגים: (1) הכוח המשתלט, שתפקידו היה להשתלט על האוניות ככל שלא ייענו לקריאות הקשר. כוח ההשתלטות נבנה בשלושה מוקדים עצמאיים בפיקוד מפקד בכיר בדרגת סגן אלוף - מוקד א' יועד להשתלט על המרמרה, מוקד ב' יועד להשתלט על BOAT 8000 ועל ה-GAZZE ומוקד ג' יועד להשתלט על ה- CHALLENGER 1 ועל ה-SOFIA. על ה-DEFNE Y יועד להשתלט כוח נוסף. כל אחד מהמוקדים נועד להיות בעל עצמאות מלאה בשלב הביצוע, דהיינו הוכפפו לו כוח רפואי עצמאי, כוח תמרון וכוח עתודה משלו.⁴⁵¹ (2) "כוח גל ב" שהורכב מארבעה צוותים בפיקוד סגני אלופים, ואשר תפקידיו: (1) להוביל את כלי השיט המשתתפים במשט הנמלי ישראל; (2) לבצע רישום של המפליגים ולטפל במדיה המגנטית שתימצא על סיפון כלי השיט.

במסגרת סעיף "פירוט השיטה הכללית" מציינת הפקודה כי יש לבצע פעולות לאכיפת הסגר הימי על פי "סדר הידרדרות - התראה/מניעה/עצירה/השתלטות". במסגרת סעיף "פירוט השיטה", תחת שלב הפעולה העוסק ב"איתור מעקב והעברת מסרים לכלי השיט", בסעיף הוראות מיוחדות, צוין כי טרם שלב ההשתלטות ולאחר קבלת אישור מפקד חיל הים, למפקד הכוח אפשרות להפעיל אמצעים שונים לעצירת כלי השיט ובהם התזת "בואש" / מים מזרנוקי מים, הסטה ממסלול/עצירה על-ידי סט"לים, חציות חרטום, ירי אזהרה באוויר ו"הדלקת לבן" (סינוור באמצעות אמצעי תאורה).⁴⁵² בנספח המשפטי לפקודה צוינו דגשים משפטיים לשימוש באמצעים אלה, ובכלל כך מדרג השימוש באמצעים אלה ואופן הפעלתם. בהקדמת המאוחר יצוין כבר כעת כי בפועל לא נעשה שימוש באמצעים אלה.⁴⁵³

עוד עלולות מהפקודה הימית, בין היתר, ההוראות הבאות:

א. ההוראות לגבי מסרים ואזהרות שיועברו בכריזה - על פי פקודת המבצע של חיל הים תוכננו חמישה מסרים, שרמת האזהרה הטמונה בהם גוברת עם התקרבות

450 במסגרת הצגת עקרונות התוכנית לרמטכ"ל לפני המבצע קבע הרמטכ"ל כי מפקד חיל הים הינו מפקד המבצע. הנחיה זו ניתנה זו במסגרת מו"ג (מבצעים וגיחות) רמטכ"ל מיום 6.5.2010; ראו סעיף ד' למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010 לעיל ה"ש 78. הנחיה זו שולבה בפקודות, ראו ס' 8 לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 1, לעיל ה"ש 447; ס' 13 לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445. בנוסף, בסיכום מו"ג מיום 13.5.2010, ס' ה', תת ס' 4 צוין: "הרמטכ"ל עמד על חשיבות הימצאות פיקוד בכיר בנקודות החיכוך הצפויות תוך פעולה רגישה ושקולה - אחריות מח"י סעיף ד' למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010 לעיל ה"ש 79.

451 ראו עמ' 3 לעדות מפקד שייטת 13 "העמקה והרחבה של תחקיר מומחים מטכ"ל" (20.9.2010) סומן על ידי הוועדה כמוצג 104 (להלן: הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010).

452 פקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445.

453 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 13 של הוועדה "עדות ראש המטה הכללי של צבא ההגנה לישראל בדלתיים סגורות" 15-14 (24.10.2010). הרמטכ"ל ציין בעדותו כי "הפקודה לא מחייבת להשתמש בכל האמצעים. הפקודה מציינת את כל האמצעים שמותר להשתמש בהם והשיקול לשימוש באמצעים הוא בהתאם לנסיבות, למשימות [...] אין חובה לעבור דרך כל האמצעים, אלא צריך להשתמש באמצעים שמתאימים לעניין".

ספינות המשט לאזור הסגר הימי. לשון חמשת המסרים, והנקודות בהן נקבע כי יועברו לספינות המשט, כפי שהובאו בפקודת המבצע של חיל הים הן כדלקמן:

מסר מספר 1: מסר ראשוני מאת הממשלה, יועד להעברה בעת מפגש (צורך לרשימת המסרים ערב הפעולה על פי בקשת ראש הממשלה)⁴⁵⁴

"This is the Israeli Navy. You are approaching an area of hostilities which is under a naval blockade. The Gaza area, coastal region and Gaza Harbor are closed to all maritime traffic. The Israeli government supports delivery of humanitarian supplies to the civilian population in the Gaza strip and invites you to enter the Ashdod port. Delivery of the supplies in accordance with the authorities' regulations will be through the formal land crossings and under your observation, after which you can return to your home ports aboard the vessels on which you arrived".⁴⁵⁵

מסר שני: יועד להעברה בעת מפגש

"This is the Israeli Navy. You are approaching an area of hostilities which is under a naval blockade. The Gaza area, coastal region and Gaza Harbor are closed to all maritime traffic. You are hereby requested to change your course and refrain from entering the area. Delivery of humanitarian supplies to the civilian population in the Gaza strip is possible through the formal land crossing between Israel and the Gaza strip, subject to prior coordination with the Israeli authorities".⁴⁵⁶

מסר שלישי: מסר ביניים

"This is the Israeli Navy. You are approaching an area of hostilities which is under a naval blockade. The Gaza area, coastal region and Gaza Harbor are closed to all maritime traffic. You are hereby ordered to change your course and refrain from entering the area. If you ignore this order and attempt to enter the blockaded area, the Israeli Navy will be forced to take all the necessary measures in order to enforce this blockade. By ignoring this order, you are putting your crew members and your motor vessel at risk. You alone are responsible for the consequences of your action. Delivery of humanitarian supplies to the civilian population in the Gaza strip is possible through the formal land crossings

454 ראו ס' ד למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

455 נספח ו' לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 54.

456 ש.ם.

between Israel and the Gaza strip subject to prior coordination with the Israeli authorities".⁴⁵⁷

מסר רביעי: מיועד להעברה לפני כניסה לטווח של 20 מייל מאזור הסגר הימי

"This is the Israeli Navy. You are approaching an area of hostilities which is under a naval blockade. The Gaza area is a combat zone, by entering this zone you are putting your vessel at risk.

You are hereby ordered to change your course and refrain from entering the area. If you ignore this order and attempt to enter the blockaded area, the Israeli Navy will be forced to take all the necessary measures including boarding your vessel in order to enforce this blockade. Be aware that you are violating a legal naval blockade and that the organizers and captains of this sail will be held responsible. Delivery of humanitarian supplies to the civilian population in the Gaza strip is possible through the formal land crossings between Israel and the Gaza strip subject to prior coordination with the Israeli authorities".⁴⁵⁸

מסר חמישי אופציונאלי: לאחר כניסה לאזור הסגר

"This is the Israeli Navy. You are sailing in a blockaded area according to international law. You were ordered several times to avoid entering this area. Due to your refusal to obey this order and your intent to violate a legal naval blockade, the Israeli Navy is obliged to take all necessary measures in order to enforce this blockade. By ignoring this order, you are putting your crew members and your motor vessel at risk. If you do not change your course immediately, you alone will be responsible for the consequences of your actions".⁴⁵⁹

ב. כלי הנשק המותרים לשימוש במבצע - כנספח הבטיחות נקבע כי חימוש הלוחמים ייעשה רק על פי הוראות הפרקליטות הצבאית והוראות מפקדת קצין רפואה ראשי (להלן גם: מקרפ"ר).⁴⁶⁰ עוד נקבע כי המפקדים יוודאו, לאחר הנפקת הנשק, כי בידי החיילים מצוי רק נשק המותר לשימוש על פי הוראות אלה.⁴⁶¹
על פי פקודת המבצע, כלי הנשק הפחות קטלניים שאושרו לשימוש במבצע היו:

---

457 שם, בעמ' 55.

458 שם, בעמ' 56.

459 שם, בעמ' 57.

460 נספח ג, ס' 4(ג)1 לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 33.

461 נספח ג, ס' 4(ג)4, שם.

1. אקדח טייזר בתצורת שוקר, ללא ירי - אמצעי הפועל בדומה לשוקר, על-ידי סגירת מעגל חשמלי על האובייקט מטווח קרוב. פועל על בסיס סוללות. סוג התחמושת: זרם חשמלי.

2. רובה רמינגטון 870 - נשק חם שניתן לעשות בו שימוש כנשק פחות קטלני. נטען ידנית, בעל "שחלה" (חלק בנשק) המכילה שלושה כדורים (בנוסף לכדור אחד בקנה). ניתן להרכיב עליו אמצעי כינון ואמצעי לפריצת חלונות. התחמושת שאושרה לשימוש בנשק זה: כדור Bean Bag (אמצעי אל-הרג המשמש לפיזור הפגנות והפרות סדר; הקלע הנורה מאמצעי זה הינו שקית בד בקוטר 18.2 מ"מ עם כדוריות עופרת) מסוג שקית רכה (סוג תרמיל - שקית בעלת מהירות לוע של 82 מטר לשנייה),⁴⁶² קליבר 12 GAUGE.

3. רובה צבע TIPPAN 98 - נשק המיועד לירי כדורי צבע, בעל יכולת ירי חצי אוטומטית. פועל על בסיס מנגנון פניאומטי המופעל על-ידי מיכל אוויר בלחץ של עד 2000 PSI. התחמושת שאושרה לשימוש בנשק זה: כדור צבע בקוטר 0.68 אינץ'.

4. רימון הלם - רימון שבעת הפעלתו נוצר רשף למרחק של עד 30 ס"מ מחלקו התחתון. זמן השהייה: 1.5 שניות. הודגש כי יש לעשות שימוש ברימונים מסוג זה ללא גז וללא עשן.

בנספח הבטיחות שצורף לפקודה הודגש בבירור כי חל איסור על שימוש בנשק או בתחמושת לבד מאלה המופיעים בהוראות,⁴⁶³ נקבע כי כל הלוחמים יעברו הסמכה ותדריכים לגבי הוראות השימוש בנשק,⁴⁶⁴ כי תחמושת חיה תופרד הפרדה ברורה מתחמושת פחות קטלנית, וכי יוגדרו נהלי הפעלה ברורים למניעת טעויות בין תחמושת חיה לבין תחמושת פחות קטלנית.⁴⁶⁵ כמו כן, בהוראות לעניין השימוש בנשקי צבע נקבע כי ככל שיתעורר הצורך לעשות בהם שימוש, יש לירות תחילה לעבר כפות הרגליים, ולבצע תיקונים כלפי מעלה, ככל שיידרשו (למעט ירי לאזור המפשעה).⁴⁶⁶ בנספח המשפטי של הפקודה נקבע כי אין לעשות בנשקי הצבע שימוש אם כתוצאה מכך "עלול להיפגע ילד הנראה מתחת לגיל 14 או נשים הנראות בהריון".⁴⁶⁷

462 קיימים בצה"ל שני סוגי תרמילים הנבדלים בכמות אבק השריפה בתרמיל: שקית רכה ושקית קשה שבה לא נעשה שימוש במבצע, ראו ס' ה למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

463 שם, בס' 4(1), בעמ' 33.

464 נספח ד, ס' 6(6) ו-6(8) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 35.

465 נספח ד, ס' 6(10), שם.

466 נספח ג, ס' 4(ח), שם.

467 נספח ג, ס' 2(ז)2(ב)9) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 19; נספח ז ס' 2(ז)2(ב)9) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 62.

ג. הוראות הפתיחה באש - הוראות הפתיחה באש מצויות בנספח המשפטי לפקודת המבצע הימית והיבשתית. במסגרת "כללי ההתנהגות לכוחות" (לצורך דו"ח זה יכוננו כללים אלה "הוראות הפתיחה באש") צוין כי, עקרונית, נוכח "התרחיש בו מדובר", קרי "התמודדות עם אזרחים זרים, שאינם לוחמים על פי המידע הקיים" - אין להפעיל סמכויות ואמצעים שכרוך בהם שימוש בכוח כלפי אזרחים מעבר למינימום הנדרש להשלמת המשימה, דהיינו עצירת כלי השיט. במסגרת העקרונות הכלליים לשימוש בכוח נקבע כי, ככלל, אין לעשות שימוש בכוח וכי שימוש כאמור ייעשה כמוצא אחרון, ולצורך "מניעת סכנת חבלה באדם או לצורך התמודדות עם ניסיון לסיכול הבאת כלי השיט לנמל ישראלי".⁴⁶⁸ הובהר כי השימוש בכוח חייב להיות מינימאלי, מידתי ותוך הפעלת מדרג בשימוש באמצעי לחימה.⁴⁶⁹ השימוש בנשק פחות קטלני הותר בפקודת המבצע אך ורק כאשר שימוש זה נדרש לצורך "נטרול סכנה ממשית לשלומם או לחייהם של בני אדם הנשקפת מצד אדם מסויים", וכן נקבע כי ככל שניתן לנטרל את גורם הסכנה מבלי להשתמש בנפ"ק - יש לעשות כן.⁴⁷⁰ עוד נקבע כי מותר יהיה לעשות שימוש בנפ"ק אם קיים חשש ממשי שהאירוע עלול להתדרדר למצב שבו צפויה סכנת חיים ממשית ומיידית והשימוש בנפ"ק עשוי למנוע דרדר זה וכמו כן נקבע כי השימוש בנפ"ק ייעשה רק על-ידי מי שהוכשר לכך ובהתאם להוראות ההפעלה והבטיחות הייעודיות שגובשו לכך.

אשר לשימוש בנשק קטלני נקבע בפקודת המבצע כי, ככלל, אין לפתוח בירי אש חיה.⁴⁷¹ השימוש בנשק קטלני הותר במצב אחד בלבד, קרי במסגרת הגנה עצמית, לצורך הסרת סכנת חיים ממשית ומיידית, כאשר לא ניתן להסיר את הסכנה באמצעים פוגעניים פחות. יצוין כי ההגדרה של "סכנת חיים" בפקודת המבצע היא: "סכנה ממשית ומיידית לאובדן חייו של אדם או לחבלה חמורה בגופו".⁴⁷² עוד יצוין כי הפקודה קובעת לשימוש בנשק קטלני ייעשה כמוצא אחרון בלבד, לאחר שניתנו אזהרות לגורם נגדו עומדים לעשות שימוש בכלי נשק קטלני, וכי לאחר שהוסרה סכנת החיים יש לנסות לתפוס את הגורם מסכן החיים ללא שימוש בנשק. כן נקבע בהקשר לשימוש בנשק קטלני כי ככל שקיים חשש ממשי שפעולה מדורגת כאמור "תגרום סכנה לחיים, ניתן לירות לעבר יוצר הסכנה על

468 נספח ג, ס' 2(1)(א) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 17; נספח ז, ס' 2(1)(א) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 60

469 נספח ג, ס' 2(1)(ב) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 18; נספח ז, ס' 2(1)(ב) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 60.

470 נספח ג, ס' 2(2)(ב)(3) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 18; נספח ז, ס' 2(2)(ב)(3) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 61.

471 נספח ג, ס' 2(2)(א)(2) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 18; נספח ז, ס' 2(2)(א)(2) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 61.

472 נספח ג, ס' 2(2)(א) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 16; נספח ז, ס' 4(ח) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 59.

מנת להסירה באופן מידי, גם ללא ביצוע כל השלבים שפורטו לעיל⁴⁷³. עוד נקבע כי משהוסרה הסכנה יש לנסות ולתפוס את הגורם מסכן החיים בדרך אחרת, ללא שימוש בנשק, כי יש להימנע מפגיעה בבלתי מעורבים, כי אין לירות לעבר אדם שנכנע או שהפסיק להוות איום וכי מיד עם סיום הירי יש להגיש טיפול רפואי לנפגע.

מעדויות המפקדים והלוחמים בכל הדרגים עולה כי הוראות אלה הובהרו לכוחות שהשתתפו במבצע⁴⁷⁴. בתדריך מבצעי מיום 20.5.2010 אמר מפקד חיל הים שאין כל כוונה לפגוע או להעניש את המפליגים, והוא הוסיף וציין שמטרת חיל הים היא למלא את המשימה "כמקצוענים ובהתאם לערכי צה"ל"⁴⁷⁵. כמו כן נאמר באותו תדריך כי פתיחה באש תבצע רק במצב של סכנת חיים, לנטרול הגורם המסכן, ושעם זאת "במידת האפשר יש לפעול למיצוי הספק"⁴⁷⁶. כך גם, החייל הראשון שגלש מן המסוק הראשון (להלן: חייל מספר 1) העיד במסגרת הרחבת תחקירי ועדת איילנד שנעשו על פי בקשת הוועדה: "בתדריכים, כולל השיחה האישית שלי עם מפקד הצוות שלי, הודגש כי השימוש בנשק חם הינו אופציה אחרונה וכמענה לסכנת חיים מיידית"⁴⁷⁷. החייל השני שגלש מן המסוק הראשון (להלן: חייל מס' 2) העיד גם הוא: "הוראות הפתיחה באש היו מאוד מחמירות והדגש היה שמעבר לנשק חם זה אירוע מאוד חריג ורק במידה ונשקפת לנו סכנת חיים ממשית ומיידית ולא ניתן להימנע מהפגיעה בו עלינו להשתמש בנשק חי על מנת לנטרל את האיום"⁴⁷⁸.

ד. חסימות תקשורת - ההוראות שניתנו בפקודת המבצע היו לאפשר תשדורות מצוקה, ככל שאלה אינן מסכנות את הפעולה הצבאית. כמו כן הודגשה חובת הזהירות בהקשר זה, הצורך למקד את החסימות ככל הניתן ולהפסיק את החסימות כאשר הצורך הצבאי בא על סיומו. עוד נקבע כי במקרה של מצוקה, ככל שתשדורת אינה מתאפשרת, יוגש סיוע לאוניות המשט על-ידי ספינות חיל הים.⁴⁷⁹ כך נקבע

473 לנוסח המלא של הוראות הפתיחה באש ראו פסקה 206 להלן.
474 ראו עמ' 2 לעדות מפקד שייטת 13, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451, וכן ראו עמ' 1 לעדות מפקד כוח ההשתלטות; ועמ' 2 לעדות מתשאל 2, שם. יצוין כי כעולה מהחומר שלפני הוועדה, בוצעה לכוחות הכנה מנטלית נרחבת שכללה איסוף ידע וכתובת תוכנות לקראת ההכנה והכנת המפקדים לביצוע ההכנה (על-ידי מדור מדעי ההתנהגות חיל הים); שיחת מפקד השייטת לכל המפקדים במבצע; שתי שיחות של מפל"ג לכלל המפקדים; 2 הרצאות של לוחם יחידת "מצדה" על דרכי התמודדות באירועים של הפרות סדר (הרצאה אחת למפקדים ואחת ללוחמים); שיחה של כל מפקד מוקד עם הכוחות במקור; ניתוח ותחקור המודל אל מול התנהלות מנטלית (ראו בהקשר זה ס' ו למענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79). על חשיבותה של הכנה זו ביחס ליישום הוראות הפתיחה באש, ראו גם עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 38.
475 ס' 2(א)(5) ל"תדריך אחרון למבצע 'רוחות שמיים 7' - סיכום מח"י" (סיכום ישיבה בראשות מפקד חיל הים, 4.7.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 90.
476 שם, בס' 2(8)(ב); ראו גם ס' ו למענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.
477 עמ' 1 לעדות חייל מס' 1, שם.
478 עמ' 1 לעדות חייל מס' 2, שם.
479 נספח ג, ס' 3(א)(4) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 21-22; נספח ז, ס' 3(א)(4) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 63-64.

גם כי כל ביצוע חסימה אלקטרונית/שיבוש תקשורת שאינו מסוג החסימות המאושרות בפקודת המבצע מחייב בחינה משפטית קונקרטית, נפרדת ומפורטת וכי חסימות נוספות כאמור יבוצעו באישור מטכ"לי בלבד.

ה. נוהל טיפול בפצועים - נספח הרפואה בפקודה מתייחס, כאמור בסעיף המטרה בו, הן לטיפול בלוחמים והן להגשת סיוע רפואי לאזרחים על גבי כלי השיט השונים.⁴⁸⁰ הנוהל עצמו מפרט את כוח האדם הרפואי והציוד הרפואי למבצע, דרכי הפינוי והטיפול בפצועים ופרטים מקצועיים אחרים. בין היתר מתייחס הנוהל לנושא של בדיקת העצורים, תהליך שמטרתו לוודא העדר מצב רפואי הדורש הפניה לטיפול בחדר מיון.⁴⁸¹ כמו כן מציין הנוהל כי אין לבדוק עצירים ללא הסכמתם ונקבע כי עציר שיסרב לבדיקה, תוסבר לו חשיבותה על-ידי רופא וסירובו יתועד. בנספח המשפטי לפקודה צוין כי יש לתת לנפגעים ולחולים טיפול רפואי ולאפשר פינויים ממקום האירוע, וככל שמתנהלת לחימה בשטח בו נמצאים הנפגעים, יש לאפשר הדבר מוקדם ככל הניתן.⁴⁸²

ז. יחס לאזרחים - הנספח המשפטי לפקודת המבצע מתווה כללי התנהגות לכוחות, ובכלל כך מציין כי יש לנהוג באזרחים "בכל עת בצורה מכובדת ומנומסת, תוך שמירה על כבודם ועל רכושם". עוד מצוין כי יש לגלות רגישות לצרכים בסיסיים של האזרחים, במידת הצורך יש לספק להם מים ומזון, אין להשמיע כלפיהם אימים ואין להסתייע בהם לביצוע פעילות צבאית. מודגש האיסור לעשות שימוש באזרחים כ"מגן חי" או "כבני ערובה" וכן מודגשת העובדה שיש להימנע מגרימת נזק לרכוש אזרחי, כי אין להשתמש בו וכי נטילתו מהווה עבירה חמורה.⁴⁸³

ח. טיפול בחשודים בפעילות צבאית/טרור או בסיוע לפעילות כאמור - הנספח המשפטי מנחה את הכוחות כי עם כניסת כלי השיט לתחומי המים הטריטוריאליים של מדינת ישראל, יש להעביר, ככלל, את הטיפול בחשודים, לרבות סוגיית מעצרים, לשוטרי משטרת ישראל או לאנשי שירות בתי הסוהר. עוד מצוין בהוראות כי ניתן לעצור חשודים בפעילות כאמור, אך לצורך כך ניתן להפעיל כוח סביר אך ורק במידה הנדרשת לביצוע המעצר. הנוהל מוסיף ומדגיש כי אין לפגוע בעצורים לאחר מעצרו וכי יש לשמור על כבודם וביטחונם. כן מצוין בנוהל כי יש לוודא את תיעוד נסיבות המעצר וזהותם של העצורים.⁴⁸⁴

480 נספח ב, ס' 1 לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 29.

481 נספח ב, ס' 6, שם.

482 נספח ז, ס' 2(א), שם; נספח ג, ס' 2(ג) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 17.

483 נספח ז, ס' 2(ב) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 59; נספח ג, ס' 2(ב) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 16-17.

484 נספח ז, ס' 2(ד) לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 73; נספח ג, ס' 2(ד) לפקודת המבצע המטכ"לית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 17.

פקודת המבצע היבשתית מגדירה את המשימה באופן הבא: "חיל הים - זירת אשדוד בשיתוף פעולה כוחות חבירים יערך לקבלת כלי השיט 'רוחות שמיים' (מטען ומפליגים) והעברתם להמשך טיפול על-ידי גורמים מוסמכים". הפקודה מגדירה ארבעה שלבים בטיפול במשתתפי המשט: כניסת כלי השיט לנמל; הורדת משתתפי המשט למתחם קליטה ומיון; עזיבת משתתפי המשט את שטח הנמל (עליה לאוטובוסים והגעה למתקן המשמורת); שלב המשמורת ועד היציאה מגבולות המדינה. הפקודה מפורטת ומצויינות בה משימות וחלוקת האחריות בין הגופים השונים (בהם, בין היתר, חיל הים, אגף המודיעין, אגף התכנון, אגף התקשוב, מפקדת זרוע היבשה, דובר צה"ל, מתאם פעולות הממשלה בשטחים, מפקדת הפרקליט הצבאי הראשי, המשטרה הצבאית, משטרת ישראל, משרד הפנים, משרד החוץ, שירות בתי הסוהר, משרד התחבורה, ועוד). לפקודה צורפו, בין היתר, נספחי בטיחות, רפואה, ביטחון מידע, נספח העוסק בתפיסת ציודם של משתתפי המשט ונספח משפטי הזהה לנספח המשפטי שצורף לפקודה הימית ובו מוגדרים כללי התנהגות לכוחות.

הפעולה הצבאית לאכיפת הסגר הימי ביום 31.5.2010 - שלב הביצוע

122. הפעולה הצבאית שננקטה כדי לעצור את המשט האמור, תיסקר להלן על פי השלבים הבאים: (1) שלב התישואל והאזהרות; (2) מתן ההוראה לביצוע ההשתלטות; (3) שלב ההשתלטות והובלת כלי השיט לנמל-אשדוד. ראשית תיסקר ההשתלטות על המרמרה ולאחר מכן, נתייחס, בקצרה, להשתלטות על הספינות הנוספות; (4) מההגעה לנמל אשדוד ועד הרחקתם של משתתפי המשט מהארץ, ביום 2.6.2010.

שלב התישואל והאזהרות

123. שלב תשואל כלי השיט החל ביום 30.5.2010, בסביבות השעה 00:21⁴⁸⁵. שלב העברת המסרים בקשר החל ביום 30.5.2010, בשעה 22:40, כאשר כלי השיט, אשר נעו ביחד, בטווחים קרובים נמצאו באזור קו רוחב צידון (בלבנון), בטווח של שמונים מייל ימי מהחוף. שלב זה הסתיים ביום 31.5.2010, בשעה 00:41 כאשר כלי השיט נמצאו באזור קו רוחב נקורה (בלבנון), בטווח של 80 מייל ימי מהחוף.⁴⁸⁶ על העברת המסרים הופקדו מתשאלים (קציני ים [חובלים] משייטת 3 של חיל הים שנמצאו על ספינת הפיקוד במהלך המבצע והעבירו לכלי השיט במשט את המסרים בהתאם לפקודת המבצע). המסרים הועברו באמצעות ה"סיילור" (אמצעי קשר אזרחי בינלאומי המשמש לתקשורת בין כלי שיט בים ובין כלי שיט לתחנות חופיות. במכשיר הסיילור קבועים ערוצים הצרובים בו ואשר אינם ניתנים לשינוי, ובכלל זה ערוץ מצוקה בינלאומי [ערוץ 16]).

485 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 24.
486 "מענה צה"ל לבקשת השלמה" 5 (7.11.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כמוצג 136 (להלן: מענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010).

ההקלטות ברשת הקשר שנמסרו לוועדה מעידות כי ארבעת המסרים הראשונים אכן הועברו במלואם וכלשונם. המסר החמישי - האופציונאלי - לא הועבר. כאמור, באזהרות הודגשה העובדה כי הספינות עומדות להיכנס לאזור שעליו הוטל סגר ימי. כמו כן הובהר כי אין מניעה להכניס את הציוד ההומניטארי שעל הספינות לרצועת עזה דרך המעברים היבשתיים, וכלי השיט הוזמנו לפנות לנמל אשדוד לצורך זה. האזהרה השלישית כללה הודעה כי יינקטו כל האמצעים החוקיים על מנת למנוע את הכניסה לאזור הסגר הימי, והאזהרה הרביעית כללה הודעה לפיה ככל שיהיה בכך צורך יעלו כוחות צה"ל על סיפון כלי השיט.⁴⁸⁷

שניים מהמתשאלים, שתפקידם היה העברת המסרים, העידו במסגרת הרחבת התחקירים:⁴⁸⁸

מתשאל 1 העיד:

"התחלנו בתשאל סטנדרטי לכל כ"ש [כלי השיט] בים. לאחר מכן עברנו לבקשה מטעם ממשלת ישראל להיכנס לנמל אשדוד והעברת ציוד לעזה. לאחר מכן עברנו למסר שאומר שהאזור סגור ועפ"י החוק הבינ"ל אסור להיכנס לאזור וציינו שהספינה בסכנה. הקפטן עצמו ומארגני המשט הוזהרו שהם יהיו אחראים לכל פגיעה בספינה ולאנשים שעל הסיפון ולמטען. בשום שלב לא היה ניתוק בקשר והמסר עבר בצורה ברורה. [...]

העברת המסרים החלה מאוד רחוק מהחוף העזתי והיה מספיק זמן להגיב [...] מכיוון המרמרה עבר מסר קבוע כי אין לחה"י [חיל הים] סמכות לעצור אותם וכי הם נוסעים לעזה שוב ושוב [...] לדעתי כל המסרים הועברו בצורה ברורה ובשפה ברורה והחלטית".⁴⁸⁹

124. כל כלי השיט, מלבד האוניה SOFIA, ענו להודעות בקשר.⁴⁹⁰ ההקלטות ברשת הקשר מעידות על אופיין של התגובות שנתקבלו מכלי השיט במשט. רב החובל של המרמרה הודיע כי הוא מסרב לעצור משום שמטרת המשט היא הומניטארית בלבד, ומשום שאין לישראל סמכות לפעול נגד האוניה מחוץ למים הטריטוריאליים שלה. משהוזהר רב החובל של המרמרה כי אם האוניה לא תעצור, היא תישא בתוצאות, נשמעת תשובה ברשת הקשר לפיה אם חיל הים הישראלי יתקוף את האוניה, יהיה זה חיל הים שיישא בתוצאות. בהמשך נשמעת בקשר הצעקה: "shut up Israeli navy, shut up!".⁴⁹¹ בהקלטות הקשר נשמעה גם התשובה: "Shut up, go back to Auschwitz" וכן

487 עמ' 1-2 לעדות מתשאל 2, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.
488 לנוסחי האזהרות המדויקים, ראה פסקה 121 מדו"ח זה. מתשאל 2, העיד כי המסרים הועברו: "מילה במילה כפי שמופיע בפקודה", ראו עמ' 2 לעדות מתשאל 2, שם.

489 עדות מתשאל 1, שם.

490 ראו עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 25; ראו גם עמ' 6 למענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

491 ראו קובץ וידאו "Shut Up.wav", מצוי בתיקיה 663, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5; ראו גם את ההקלטות בתיקית "אחי חנית" שבתוך תיקית "רוחות שמיים 7", שם; בחקירתו על ידי המודיעין הצבאי לאחר האירוע העיד רב החובל של

התשובה: "we're helping arab's to go and get the US, don't forget 9/11 guys" (נוכח העובדה כי הקשר נוהל באמצעות ערוץ 16, התדר הבינלאומי, לא ניתן לומר באופן חד משמעי מי מכלי השיט העביר הודעות אלה).

על כך העיד גם מתשאל 2:

"התשובות [שנתקבלו מכלי השיט] היו שאסור לנו לעשות את הפעילות שאנו מבצעים. ותמיד סיימו בהדגשת העובדה שהם בדרך לעזה. ככל שעבר הזמן התגובות החריפו, בהתאם למסרים התקיפים שלנו. הם אמרו כל הזמן שהם יגיעו לעזה אך לא אמרו בשום שלב שתהיה התנגדות להשתלטות למרות שנאמר להם שאנו עומדים להשתלט. באחת התגובות הם אמרו באנגלית: "תחזרו לאושוויץ"⁴⁹².

מתשאל 1 מסר בעדותו: "מהתגובות של הספינות ניתן להבין כי הייתה נחישות להגיע לעימות ולנסות להגיע לעזה בכל מחיר"⁴⁹³.

125. יצוין כי מלבד התגובות שנתקבלו ברשת הקשר, לא נצפה גם כל ניסיון לשינוי נתיב. תצפיתן אמצעי החוזי באירוע (להלן: תצפיתן צופית) העיד כי "התחלתי את המשמרת שלי בשעה 03:00 לערך [...] במהלך כל ההפלגה והמעקב שלי אחרי הספינות לא זיהיתי שינוי קורס [נתיב] הפלגה של המרמרה או אחת הספינות האחרות"⁴⁹⁴.

לאחר שהועברו 4 האזהרות האמורות, לא ניתנה התראה נוספת טרם ההשתלטות. מתשאל מספר 1 העיד כי וידא שהמסרים הועברו לכל כלי השיט, וכי הסיבה לכך שלא ניתנה התראה נוספת הייתה הצורך המבצעי בהשתלטות חשאית.⁴⁹⁵

מתן ההוראה לביצוע פעולת השתלטות

126. בתום שלב האזהרות וכאשר אוניות המשט היו במרחק של כ-70 מייל מערבית לחוף עתלית, ניתנה הפקודה להתחיל את ההשתלטות על כלי השיט.⁴⁹⁶ הפקודה ניתנה על-ידי מפקד חיל הים, הועברה למוצב השליטה הימי במפקדת חיל הים, בו נכח גם ראש אגף המבצעים, האלוף טל רוסו, ובמקביל גם למוצב הפיקוד העליון (המצפ"ע).

המרמרה כי במסגרת התשאול השיב לשאלות חיל הים הישראלי, שינה מסלול לכ-180 מעלות ושט דרומה במרחק של 75 מייל מהחוף הישראלי. לטענתו זו הייתה הפעם האחרונה בה נוצר עימו קשר עד לשעת הפשיטה ובזמן זה לא קיבל אף התראה נוספת; ראו כתבה: 03/06/10/825/5092 "דוחות המודיעין הצבאי" (3.6.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 89 (להלן: דוחות המודיעין הצבאי).

492 שם; להקלטת הדברים בקשר, ראו תקליטור "ממשט שלום למשט טרור", שהתקבל מאת הצבא (דקה 3:00), מצוי בקלסר סומן על ידי הוועדה כמוצג 89.

493 עמ' 2 לעדות מתשאל 1, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם דיאגרמות השיט המצויות בקלסר 89.

494 עדות תצפיתן צופית וכן עמ' 2 לעדות מתשאל 1, שם.

495 עמ' 2 לעדות מתשאל 1, שם.

496 ראו מצגת הרמטכ"ל, אשר הוצגה במסגרת עדות הרמטכ"ל בדלהיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 25. ראו גם מצגת הרמטכ"ל באתר האינטרנט של הוועדה.

משם הועברה הפקודה למוקד השליטה על הכוחות הימיים, אשר עדכן את מפקדת כוחות ההשתלטות, שהעבירה למפקדי מוקד ההשתלטות.⁴⁹⁷

טרם התחלת פעולת ההשתלטות, בהתאם להוראות המבצע ולפקודת מפקד חיל הים, הופעלו בשעה 04:06 אמצעי המיסוך האלקטרוני מול המרמרה. מצה"ל נמסר כי פעילות המיסוך לא פגעה ביכולת כלי השיט לנוע בבטחה. חרף הפעלת המיסוך דלפו מהמרמרה קטעי וידאו קצרים ומספר הודעות במהלך פעולת ההשתלטות.⁴⁹⁸

פעולת ההשתלטות עצמה החלה בשעה 04:26, עם תחילת ההשתלטות על המרמרה.⁴⁹⁹ בכך נעסוק בהרחבה כעת. לאחר מכן, נדון בקצרה גם בפעולות ההשתלטות על כלי השיט הנוספים במשט, שבמהלכן לא נגרמו אבידות בנפש.

ההשתלטות על המרמרה

127. כאמור, הייתה המרמרה אוניית הנוסעים הגדולה שבאוניות המשט. כבר בשלב זה יצוין, אף שדברים אלה יורחבו בהמשך (ראו סעיפים 163-166, 187-198 להלן), כי בדיעבד התברר שמפליגי המרמרה נחלקו, בפועל, לשתי קבוצות עיקריות: קבוצה אחת של פעילי שלום - הקבוצה הגדולה יותר, שהנמנים עליה עלו על סיפון המרמרה בנמל אנטליה; קבוצה שנייה, שכללה הן "גרעין קשה" כ-40 פעילים בארגון טורקי המכונה IHH שעלו על המרמרה בנמל איסטנבול, ואשר סימנה עצמה לאורך ההפלגה כקבוצה נבדלת משאר המפליגים באמצעות פרטי ציוד והכנות מקדימות, והן פעילים בארגונים נוספים ומשתתפים אחרים במשט שהחליטו, מסיבות כאלה ואחרות, ליטול חלק באירועים האלימים. קבוצה שנייה זו, שתכונה בהמשך הדברים ולצורך נוחות הקריאה "פעילי IHH", היא זו שלקחה חלק באלימות על המרמרה, שתואר להלן.

מהעדויות והחומרים, כמו גם מהמדיה המגנטית, עולה שההשתלטות על המרמרה החלה בניסיון לעלות על סיפונה ממורנות של חיל הים. ניסיון זה כשל בשל התנגדות אלימה של חלק ממשתתפי המשט שכללה זריקת חפצים לעבר החיילים, התזת מים מזרנוקים לעברם, חיתוך הסולמות עליהם טיפסו באמצעות מסור חשמלי, סינוורם ועוד. בשלב זה הוחלט להשתלט על האוניה באמצעות חמישה עשר חיילים שיגלושו אל הגג ממסוק. החיילים נתקלו באלימות קשה - שלושה מהם נלקחו לבטן האוניה כשהם פצועים, שניים נורו ואחרים סבלו פגיעות גופניות קשות. בתגובה ירו החיילים מנשק פחות קטלני

497 סדר פעולות זה זה מתואר בעמ' 6 למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486. יצוין כי מדו"ח ועדת איילנד עולה (אך עניין זה אינו מצוין במענה ההשלמה הצה"לי שנמסר לוועדה) כי בהתאם להנחיות הרמטכ"ל לאשר את פעולת ההשתלטות בזמן אמת קיים הרמטכ"ל, בשעה 04:00 (כחצי שעה לפני התחלת פעולת ההשתלטות), "חיתוך מצב טלפוני" עם ראש אגף המבצעים, ואישר את פעולת ההשתלטות נוכח תמונת המצב שנמסרה לו. על פי האמור בדו"ח ועדת איילנד גם שר הביטחון התקשר למוצב השליטה הימי כרבע שעה לפני ההשתלטות, עודכן בתמונת המצב ובאישור הרמטכ"ל להשתלטות על-ידי ראש אמ"ץ (ראו דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 54).

498 ראו עמ' 6 למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

499 הרמטכ"ל העיד כי הפעולה החלה בשעה 04:28; ראו עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 25; ואולם מחומרים אחרים המצויים בפני הוועדה נראה כי הפעולה החלה בשעה 04:26; ראו דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 96; עמ' 1 לעדות מפקד מוקד א', הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

וכן ירו אש חיה. לאחר כעשר דקות גלש כוח נוסף אל המרמרה ממסוק שני, נתקל גם הוא באלומות קשה, וסייע בניסיונות לאבטח את הסיפון העליון. עשר דקות לאחר מכן גלש אל סיפון המרמרה ממסוק נוסף כוח שלישי, סייע באבטחה ונע אל גשר הפיקוד. במקביל לגלישת לוחמי הכוח השלישי אל המרמרה בוצע טיפוס ממורנות של חיל הים. זאת, לאחר שמפקד הכוח במורנות הבין שככל הנראה אחד החיילים מהכוח שעל הסיפון העליון חסר (בפועל שלושה חיילים היו חסרים). שלב ההשתלטות על המרמרה הגיע אל סיומו לאחר שלוחמי המסוק השלישי השתלטו על גשר הפיקוד ורב החובל של המרמרה הודיע במערכת הכריזה של המרמרה כי האוניה בידי צה"ל.

להלן נסקור את שלבי פעולת ההשתלטות על המרמרה באופן מפורט, כפי שעולה מעדויות הלוחמים שלקחו חלק בהשתלטות ומחומרים נוספים שהועדה עיינה בהם. יצוין כי מטרתו של חלק זה היא לתאר בקווים כלליים את ההשתלטות על המרמרה, ובכלל כך את האלימות בה נתקלו חיילי צה"ל. בשלב מאוחר יותר של דו"ח זה, נעמוד באופן מפורט על השימוש בכוח שעשו חיילי צה"ל במהלך הפעולה.

הניסיון הראשון לעלות על סיפון המרמרה מהמורנות

128. על פי תוכנית ההשתלטות, בשלב הראשון של המבצע נעשה ניסיון של לוחמי שייטת 13 לטפס על המרמרה מהים, באמצעות שתי מורנות (להלן: מורנה 1 ומורנה 2). על מורנה 1 פיקד מפקד מוקד א', המפקד הבכיר בכוח שיועד להשתלט על המרמרה (להלן: מפקד מוקד א').

מורנה 1 הגיעה בסמוך למרמרה, נצמדה לדופן ונעשה ניסיון להניף את המוטות עם ווי הטיפוס עליהם כדי לאפשר את עלייתם של הלוחמים אל הסיפון. המורנה נתקלה בהתנגדות אשר כללה השפצת מים מזרנוקים לעברה, סינוור בזרקורים, וכן השלכה של חפצים שונים, בהם ברזלים, בקבוקים ויידוי של גולות זכוכית מדרגטקה. מפקד מוקד א' החליט לאפשר ירי של כדורי צבע ושימוש ברימוני הלם, אולם לאחר כדקה במהלכה לא נחלשה ההתנגדות, החליט לסגת עם המורנה ולאפשר לכוח המוסק לפתוח נתיב לעלייה מהים.⁵⁰⁰

129. מורנה 2 נתקלה בהתנגדות מצד פעילי IHH אשר זרקו על הלוחמים חפצים שונים, ובכלל כך מוטות ברזל, ברגים ועוד. מפקד מורנה 2 (להלן: מפקד כוח ההשתלטות) נתן הוראה לבצע ירי מנשק פחות קטלני (שקיות רכות, תחמושת צבע ורימוני הלם) לעבר פעילים אלה, ובעקבות כך התפנו חלקם מן הדופן. בשלב זה השליכו הלוחמים סולם במטרה לאפשר טיפוס. עם התחלת הטיפוס גילה מפקד כוח ההשתלטות כי קרס הברזל המחזיק את הסולם אל דופן האוניה נחתך. נוכח העובדה כי משתתפים במשט

500 עמ' 1 לעדות מפקד מוקד א, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; עמ' 1 לעדות מפקד צ"ר, שם; ראו גם עדות חייל 19, שנמצא אף הוא בכלי הפיקוד: "בשלב זה בוצעה הארה ע"י 2 פרוזקטורים גדולים (קסנונים) מכיוון האוניה לכיוון המורנות, וכל האירוע לווה ברעש גדול ובהמולה רבה. כמו כן, ראיתי כי הפעילים על האוניה משפריצים בעזרת זרנוקי מים על המורנות", שם.

שבו אל נקודת הטיפוס והמשיכו להשליך ממנה חפצים אל עבר הכוח, החליט מפקד כוח ההשתלטות לסגת עם המורנות.

מפקד כוח ההשתלטות העיד:

"אנחנו מגיעים לקשר עין עם המרמרה, אני מזהה כמות גדולה מאוד של פעילים שמחכים לנו על הדפנות מסביב לכל האוניה ובכל הקומות, לרבות בירכתיים, בכל הסיפונים בחרטום ובדפנות [...].

כאמור האנשים על הדפנות- רובם רעולי פנים, חלקם עם מסכות גז, כולם עם שכפצים כתומים, האנשים מחזיקים מוטות ברזל, רוגטקות, שרשראות. ככל [ההדגשה במקור] שאנחנו מתקרבים אני נותן פקודה שאין לבצע ירי כלל בשלב זה כולל בנפ"ק. כאשר אנחנו מצמצמים טווח מהירכתיים- אנחנו מתחילים לקבל מטר של חפצים, בכל הבא ליד לרבות מוטות ברזל, כיסאות ברזל, קופסאות שימורים גדולות, ברגים גדולים, שפוגעים בלוחמים ובסירה, אחד מהלוחמים חוטף חפץ כזה בפנים ונחתך מתחת לעין, לוחם נוסף מקבל חפץ ברזל בראש ואני נותן פקודה לבצע ירי נפ"ק לעבר האנשים שמשתמשים באלימות כנגדנו.

האנשים שנמצאים בסיפון התחתון של הירכתיים בורחים אחורה, בעוד שהסיפונים מעל ממשיכים לזרוק עלינו דברים [...].

בעקבות ירי הנפ"ק- התפתה הדופן והלוחמים שלי מניפים את הסולמות ותולים אותם על הדופן. יש לציין שלאורך כל שלב הנפת הסולמות אנחנו ממשיכים לקבל מטר של חפצים מהסיפונים העליונים שפוגעים בלוחמים. הלוחמים מבקשים אישור לבצע ירי חי ואני לא מאשר להם. יש לציין שבעקבות ירי הנפ"ק- כאמור האנשים על הדופן זזו לאחור ומבחינתי כמפקד הנפ"ק השיג את מטרתו ואין צורך לבצע ירי חי. אני מתחיל לטפס ראשון בסולם ובשלב זה הקרס שבחלק העליון של הסולם עף עלי לפנים (הסולם מורכב מסולם- חבלים מכרסי ברזל גמיש שבקצהו קרס ברזל שמתלבשת על דופן האוניה). אני מסתכל על הקרס ומזהה שהיא נחתכה בעזרת מסור חשמלי. במקביל אנחנו מכינים סולם נוסף לטיפוס בעודנו צמודים לאוניה, כאשר בו בזמן המפליגים- הפעילים שנסוגו בעקבות ירי הנפ"ק חוזרים לנקודת הטיפוס, בשלב זה הם נמצאים מעלינו. המרחק שהם מעלינו הוא כ- 2 מטר והם למעשה שולטים עלי מלמעלה- כלומר נמצאים ביתרון גובה מעליי. הפעילים חוזרים לזרוק עלינו חפצים, בשלב הזה אני שומע שהם צועקים קריאות "אללה אכבר" אני מבין שמי שצועק צעקות כאלה ובצורה כזאת של "טירוף" ו"קיצוניות" מהווה גורם להוט, קיצוני ומסוכן. אנחנו ממשיכים לקבל מטר של חפצים שבגלל שאנחנו נמצאים מאוד קרוב לפעילים אני והחיילים נמצאים בסכנה, אני מתלבט האם לפתוח באש חיה ומחליט- להתרחק עם הסירה. אני נותן דיווח בקשר לגבי זה שיש אלימות כבדה על האוניה. מקבל עדכון שאותו דבר קורה גם בדופן השנייה מול הצוות השני שמנסה לטפס מהים".⁵⁰¹

501 עמ' 2-3 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם.

מפקד מורנה 2 החליט לבצע ניסיון נוסף לטיפוס על האוניה מהים, זאת ממרכז האונייה. גם ניסיון זה נתקל בהתנגדות כבדה של פעילי ה-IHH ומפקד כוח ההשתלטות החליט לסגת עם המורנה ולהמתין עד שחיילי המוסק יפתחו את הדופן לטיפוס.⁵⁰²

130. על ההתרחשויות העיד תצפיתן הצופית:

“בזמן ההתארגנות ראיתי את הפעילים על הספינה מכינים כל מיני חפצים, ראיתי אנשים עם מצלמות והתקהלויות של המון אנשים לאורך הסיפונים. עם התקרבות המורנות לספינה ראיתי השלכת חפצים מסיבית של הפעילים לכיוון כלי השיט שלנו. הבחנתי גם בכמה פיצוצים שיתכן שהיו ירי לכיוון המורנות.

המורנות יצאו מכיוון שלא הצליחו לטפס.”⁵⁰³

עוד יצוין כי בהקלטת רשת הקשר של תצפיתן הצופית, נשמעים בשעה 04:29 דיווחים מהמורנות לפיהם הוטח עליהן מטח חזק של אבנים ובקבוקים וכי עקב כך נמנעה מהלוחמים העלייה למרמרה.⁵⁰⁴

בצילומי וידאו שנמסרו לוועדה על-ידי צה"ל מתועדת חלק מן ההתנגדות האלימה של פעילי ה-IHH בירכתי המרמרה:⁵⁰⁵ כך למשל, במצלמת האבטחה שהוצבה במפלס התחתון של המרמרה, נצפים בשעה 04:26, שמונה גברים לבושי מצופי הצלה כתומים, חלקם חובשים מסכות אב"כ ואחד מהם אוחז בידו אלת עץ כשהם צופים לעבר כיוון הגעתה של מורנה מספר 1.⁵⁰⁶ בסרט וידאו שצילם אחד ממשתתפי המשט באמצעות מצלמה דיגיטלית שנשא ברשותו (שעון המצלמה מראה כי תחילת הצילום היא השעה 04:27),⁵⁰⁷ נראית מורנה 1 נצמדת לירכתי המרמרה בעוד מספר פעילי IHH הנמצאים בירכתיים מתיזים לעבר המורנה מים מזרנוקים ומכוונים זרקור לכיוונה. עוד יצוין כי במהלך הסרט, שאורכו 02:05 דקות, נשמעות קריאות “אללה אכבר” מצד המשתתפים שבירכתיים.⁵⁰⁸ בשני קבצי וידאו נוספים נראים משתתפים במשט כשהם נושאים מוטות ארוכים, חלקם עוטים מסכות על פניהם, אחד מהם מכוון זרקור לכיוון המורנות ואחד מהם אף נראה משליך דבר מה לעבר המורנות.⁵⁰⁹

502 עמ' 2-3 לעדות מפקד מוקד א, שם.

503 עדות תצפיתן צופית, שם.

504 ראו קובץ וידאו “Neshek Ham.mov”, מצוי בתיקייה Air, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5; המדובר בצילום מאמצעי החוץ בתוספת הקריאות בקשר כפי שנקלטו בצופית. בצילום מופיע באופן קבוע שעון המורה את מועד הצילום במדויק.

505 ראו דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5.

506 ראו קבצי וידאו ממצלמת האבטחה, מצוי בתיקייה Security Cam, בתיקייה Arab שבתוך התיקייה Ruhot HaShamaim7, בדיסק נתונים קשיח שהתקבל מאת הצבא, סומן על ידי הוועדה כמוצג 133 (להלן: דיסק נתונים Arab).

507 כך על פי מאפייני הקובץ (Properties) של המצלמה הדיגיטלית שנתפסה לאחר מכן על-ידי כוחות צה"ל.

508 ראו קובץ וידאו “MTS00983.mov” (דקה 1:30), מצוי בתיקייה STREAM, בתיקייה BMDV, בתיקייה AVCHD בתיקייה Sony שבתוך התיקייה Video, דיסק נתונים Arab, לעיל ה"ש 506.

509 ראו קובץ וידאו “SatilCam_GoingOnBoard14.mov”, מצוי בתיקייה Sea, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5, (נשיאת מוטות וכיוון זרקור לעבר המורנות); ראו גם קובץ וידאו “SatilCam_GoingOnBoard13.mov”, שם, (נשיאת מוטות, זריקת דבר לעבר המורנות).

עוד יצוין כי סרטי וידאו שונים מעידים שלאחר שהניסיונות לעלות מהמורנות לירכתי המרמרה הופסקו והמורנות התרחקו, נותרה במקום קבוצת פעילי IHH, חמושים במוטות ארוכים, חלקם חובשים מסכות אב"כ ואחד מהם אוחד ברוגטקה.⁵¹⁰

הגלישה מהמסוקים

131. המסוק הראשון. בשעה 04:29 החלה גלישת החיילים מהמסוק הראשון. נוכח האלימות בה נתקל הכוח הימי,⁵¹¹ והעובדה כי על גג האוניה נמצאו כ-10-15 פעילי IHH, הורה מפקד שייטת 13 למפקד הכוח במסוק הראשון ממנו גלשו החיילים (להלן, בהתאמה: חייל מספר 3 ו-המסוק הראשון) להכין שני רימוני הלם ולזרוק אותם טרם הגלישה מהמסוק.⁵¹² המסוק הראשון הגיע אל מעל למרמרה ובו חמישה עשר (15) לוחמי שייטת 13. חלק מן החיילים על המסוק זיהו על גג המרמרה עשרות אנשים, חלקם לבושים במה שנראה כמו חליפות הצלה כתומות ועם מסכות גז על פניהם.⁵¹³ חבל הגלישה שולשל ונזרקו שני רימוני הלם.⁵¹⁴ מיד לאחר מכן וטרם שהחלה גלישת החיילים, נקשר החבל עצמו לאנטנת המכ"מ בגג האוניה על-ידי פעילי IHH.⁵¹⁵ נוכח כך, שולשל חבל נוסף

510 עניין זה מאומת על ידי שני מקורות: מצלמת האבטחה שמוקמה במפלס התחתון מראה כי קבוצת פעילים זו נותרה במקום בין השעות 04:30 ו-04:05 (ראו קבצי וידאו ממצלמת האבטחה בתיקייה Security Cam, דיסק נתונים Arab, לעיל ה"ש 506). בקבצי מצלמת האבטחה אף נצפה אחד הפעילים מידה גולה עם הרוגטקה שבשימוש בשעה 04:44 (על פי שערן מצלמת האבטחה) לעבר המים הסמוכים לירכתיים, וכן נצפה אחד הפעילים זורק חפץ כלשהו לכיוון המים הסמוכים לירכתיים בשעה 05:04 (על פי שערן מצלמת האבטחה). כן תועד הדבר בסרט וידאו שצולם על-ידי אחד מהמשתתפים במשט באמצעות מצלמה דיגיטלית שנשא ברשותו. על פי שערן המצלמה צולמו הדברים בשעה 04:47, קרי בעיצומה של פעולת ההשתלטות באמצעות גלישה ממסוקים, כפי שיפורט בהמשך.

511 מערויות חלק מהחיילים עולה כי לא שמעו בקשר כל דיווח על הנעשה במורנות באותה עת, ראו למשל עמ' 1 לעדותו של חייל מס' 1 (הגענו עם המסוק לכיוון האוניה, לפני הגלישה לא שמעתי בקשר כל דיווח על הנעשה באוניה); עם זאת, נראה כי המפקדים שמעו דיווח על הנעשה, ראו עמ' 3 לעדות מפקד שייטת 13 ("אני מודע לכמות הגדולה מאוד של האנשים בדפנות ועל ההתנגדות") וכן עמ' 1 לעדות חייל מס' 3 ("אני מקבל בקשר שהכוח הימי נתקבל באלימות ואגרסיביות קשה ושהחלטה היא שהכוח הימי לא מטפס. אני זוכר שנאמר בקשר שניסרו להם את הסולמות ונזרקו עליהם חפצים שרשראות, כיסאות ומזלגות"), הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

512 ראו עמ' 1 לעדות חייל מס' 1 ("מהמסוק זיהיתי כ-15 אנשים, חלקם עם מסיכות עשן/גז על פניהם/ראשיהם ורובם היו עם חגורות הצלה (בדיעבד הסתבר לנו כי אלו היו אפורי מגן לכל דבר); עמ' 2 לעדות חייל מס' 3 ("אני מזהה כמות של עשרות אנשים, 30-40 [כך במקור] איש על הגג, עם חליפות הצלה, מסכות אב"כ, אוזנים בכיסאות"), שם; לעומתם, העיד חייל מס' 4 בתשובה לשאלה "מה הבחנת מלמעלה לפני שגלשת?" כי "היה אור אבל לא הבחנתי בכלום והאור היה מהמסוק", עמ' 1 לעדות חייל מס' 4; וחיל מס' 12 העיד: "קצת לפני ההגעה אנחנו פותחים את הדלת, אני ומפקד הצוות יושבים עם רגליים מחוץ לדלת והלוחם שמאחורי מחזיק אותי על פי הנוהל, הגענו מעל האוניה, אני רואה הרבה אנשים על הגג (15-20 אנשים) בחבורה. ראיתי שהם לבושים בחגורות כתומות", עמ' 1 לעדות חייל מס' 12, שם.

513 ראו עמ' 1 לעדות חייל מס' 1 ("מהמסוק זיהיתי כ-15 אנשים, חלקם עם מסיכות עשן/גז על פניהם/ראשיהם ורובם היו עם חגורות הצלה (בדיעבד הסתבר לנו כי אלו היו אפורי מגן לכל דבר); עמ' 2 לעדות חייל מס' 3 ("אני מזהה כמות של עשרות אנשים. 30-40 [כך במקור] איש על הגג, עם חליפות הצלה, מסכות אב"כ, אוזנים בכיסאות"), שם; לעומתם, העיד חייל מס' 4 בתשובה לשאלה "מה הבחנת מלמעלה לפני שגלשת", כי "היה אור אבל לא הבחנתי בכלום והאור היה מהמסוק", עמ' 1 לעדות חייל מס' 4; וחיל מס' 12 העיד: "קצת לפני ההגעה אנחנו פותחים את הדלת, אני ומפקד הצוות יושבים עם רגליים מחוץ לדלת והלוחם שמאחורי מחזיק אותי על פי הנוהל. הגענו מעל האוניה, אני רואה הרבה אנשים על הגג (15-20 אנשים) בחבורה. ראיתי שהם לבושים בחגורות כתומות", עמ' 1 לעדות חייל מס' 12, שם.

514 לא ברור אם בפועל הושלך רימון אחד או שניים, מספר חיילים סברו כי הושלכו שני רימוני הלם, אחרים סברו כי הושלך אחד; ראו ס' יא למענה השלמה צה"ל לשאלות הועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

515 ראו עמ' 2 לעדות של החייל מס' 3 ("לאחר שהחבל נורק מדופן ימין, נזרקו כאמור שני רימוני הלם (פלאש בנג), תוך זמן קצר החבל נלקח ונקשר לאנטנה בגג מצב זה מטפן את המסוק ואת את [כך במקור] הגולשים. אני נמצא במקום בו אני

מציודו השני של המסוק, נזרק רימון הלם נוסף והחלה גלישת החיילים על החבל השני, שלא בסדר הירידה שתוכנן מראש.⁵¹⁶

ציון כי הגעת המסוק הראשון, שלשול החבל הראשון למטה לכיוון הגג וקשירתו על-ידי הפעילים שעל הגג, זריקת רימון הלם (אחד) מהמסוק לכיוון גג האוניה, שלשול החבל השני וגלישת החיילים מהמסוק - כל אלה נקלטו באמצעי החושי שכוון אל המרמרה מהצופית של צה"ל.⁵¹⁷

132. מעדויות הלוחמים ומקבצי הווידאו שהועברו לידי הוועדה ואשר צולמו על-ידי גורמים שונים (בהם משתתפים במשט, אמצעי חוזי ועוד), עולה כי חמישה עשר הלוחמים אשר גלשו אחד לאחר השני מהמסוק הראשון נתקלו באלימות קשה עם הגיעם אל גג המרמרה. אלימות זו כללה הפעלת כוח פיזי ותקיפת החיילים באמצעים שונים כגון אלות עץ, מוטות ברזל, רוגטקות, סכינים ועוד, וכן שימוש בנשק חם. שלושה חיילים אף נלקחו אל בטן האוניה. מעדויותיהם של החיילים עולה עוד כי נדהמו מעוצמת ההתנגדות. ציפיתם הייתה, לכל היותר, להתנגדות מילולית, לדחיפות או מכות בידיים, אך לא לזירת העימות אליה נקלעו על גג המרמרה.⁵¹⁸

מסתכל על הגג האוניה מפתח המסוק, המסוק מרחף בגובה של כ-25 מטר מעל האוניה. לאחר שהחבל נקשר לאנטנה אני מבין שלא ניתן לגלוש ונתן פקודה לזרוק את החבל השני מהדופן השנייה. לאחר שנוק החבל הלוחמים מתחילים לגלוש למטה ("עמ' 3 לעדות מפקד כוח ההשלטות ("בשלב הזה אני רואה את החבל של המסוק נקשר ואני אומר לעצמי שהמסוק הולך ליפול אם החבל ממשיך להיות קשור"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 4, שבפועל היה החייל השלישי שגלש ממסוק מס' 1 והיה הקשר של חייל מס' 3 ("חייל מס' 5 ישב בדלת המסוק, הבחין במספר אנשים על הגג וזרק מספר רימוני הלם על מנת לפזר אותן לאחר מכן זרק את חבל הגלישה והבחנתי שהם תופסים את החבל וקושרים אותו"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 5 ("בשלב זה המכונאי המוטס וזרק את החבל שעליו אנחנו מתכוננים לגלוש לכיוון הגג. מיד אחר כך אני זורק רימון הלם לעבר האנשים שבאו לתפוס את החבל. על הגג יש קבוצה של כ-5 אנשים שמנסים לתפוס את החבל. האנשים על הגג תופסים את החבל מהמסוק ומותחים אותו לכיוון האנטנה של המכ"מ שעל הגג. מיד אחר כך אני זורק רימון הלם לעבר קבוצת הפעילים שמתעסקת בחבל. הרימון הראשון שנוק גרם להלם של שנייה או שתיים והרימון השני כבר לא משפיע על התנהגותם (יש לציין שרימונים מסוג זה עושים רעש והבזק אור בלבד). לאחר מכן אני אומר לחייל שיושב לידי לזרוק את רימון ההלם שברשותו"); ראו גם עמ' 1 לעדות חייל מס' 12 ("המכונאי המוטס שלשל את חבל הגלישה, לאחר שהוא זרק את החבל האנשים למטה קשרו אותו סביב אנטנת המכ"מ, ראינו שהם מתעסקים בחבל ומפקד הצוות זרק רימון פלש בנג. האנשים למטה נבהלו מעט אבל מכיוון שהרימונים עושים רק רעש, הם הבינו את זה והמשיכו בשלהם"). הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

516 ראו עמ' 1 לעדות חייל מס' 1 ("חייל מס' 5 הורה לי לזרוק את רימון ההלם, זרקתי אותו לגג, הרימון התפוצץ [...]) הטייס נתן פקודה להוריד את חבל הגלישה הראשון מהצד הנגדי שלי במסוק, החבל הורד, לא ראיתי זאת אך בדיעבד החבל נתפס על-ידי הפעילים ונקשר לגוף האוניה. השלה [כך במקור] הבא הוא שזרקו את החבל השני בצד שלי, מישהו טפח על גבי וסימן לי לרדת. התחלתי לגלוש לכיוון האוניה [...])"; עמ' 2-1 לעדות חייל מס' 5 ("בשלב זה החבל קשור לא טגנת המכ"מ ונמצא בזווית אלכסונית שלא מאפשרת גלישה בשלב זה אנחנו מקבלים פקודה בקשר לגלוש, אני מעדכן את מפקד הכוח [חייל מס' 3] שאין אפשרות לגלוש בצד שלי מכיוון שהחבל נמצא בזווית שלא מאפשרת גלישה ומפקד הכוח מחליט לגלוש מהדופן השנייה ומעדכן אותי. בשלב זה אנחנו מתחילים בגלישה, בגלל המעבר לצד השני של המסוק (החבל בצד המתוכנן היה קשור) סדר הגלישה משתבש ואנחנו גולשים לא על פי התכנון המקורי"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 4 ("נאמרה בוויקה [כך במקור] לפתוח דלת שנייה ולהיערך לגלישה מהדלת השנייה. יצא מצב שסדר הירידה קצת שונה מהתכנון וחייל 1 ו-2 ירדו ראשונים ואני וחייל 3 ירדנו אחרים"); ראו גם עמ' 1 לעדות חייל מס' 12 ("חייל מס' 1 יורד ראשון וכל סדר הירידה השתבש. בהתחלה ירדנו בסדר הפוך אבל אחר כך סדר הירידה היה על פי סדר הגעת הלוחמים לחבל"), שם.

517 ראו קובץ וידאו "Neshek Ham.mov", מצוי בתיקיה Air, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5.

518 ראו למשל עמ' 1 לעדות חייל מס' 2 ("במהלך ההכנות הועבר המסר שאנו צפויים לפגוש פעילים שינסו לפגוע לנו ברגש ע"מ ליצור פרובוקציה ברמת קללות, יריקות, הורדת כיסוי פנים וכו' אך לא ציפינו להתמודדות פיזית קשה"), הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; עמ' 5-4 לעדות חייל מס' 5 ("מלכתחילה התכוננו למצב של התנגדות, אבל

ייאמר כבר עתה כי בתגובה להתנגדות זו הפעילו החיילים כוח מסוגים שונים: קרב מגע, ירי בנשק פחות קטלני, ובכלל כך שימוש ברימוני הלם, טייזרים, ירי כדורי צבע (פיינטבול) וירי של שקיות רכות, וכן ביצעו ירי בנשק חם. מסקנות ניתוח חוקיות השימוש בכוח על-ידי חיילי צה"ל בנסיבות שנוצרו יובאו להלן בפיסקאות 232-239. בשלב זה, ענייננו בתיאור כללי של הנסיבות שנוצרו מיד אחרי גלישתם של חיילי צה"ל אל גג המרמרה בלבד, כעולה מהראיות השונות שנאספו על-ידי הוועדה, ועיקרן עדויות החיילים שהשתתפו בפשיטה על המרמרה והמדיה מגנטית שנאספה על-ידי צה"ל ונמסרה לידי הוועדה.

החיילים העידו כי מיד עם תחילת הגלישה הוכפל מספר פעילי ה-IHH שהיו על הגג, ואף למעלה מכך. כך העיד בעניין זה חייל מס' 1 (החייל הראשון שגלש מן המסוק):

"בעודי באוויר ראיתי כי לאותם 15 אנשים שהיו מצטרפים במהירות עוד עשרות אנשים לבושים במסכות עשן, חליפות הצלה/מגן וחמושים באלות/מוטות ברזל/מפתחות צינורות [כך במקור] גרזנים".⁵¹⁹

והייל מס' 3 העיד: "תוך כדי הירידה בחבל אני מזהה שכמות האנשים על הגג הוכפלה פי 4".⁵²⁰

מעדויותיהם של החיילים שגלשו מן המסוק הראשון עולה שהם נתקלו בכוח התנגדות של ממש, חמוש באלות, מוטות ברזל, כיסאות ועוד. בסרט וידאו בן 23 שניות שצולם על-ידי אחד מהמשתתפים במשט שהיו על גג המרמרה ברגע גלישת הלוחמים מהמסוק הראשון נראים מספר לוחמים גולשים בחבל מהמסוק, בעוד שפעילי IHH, כולם לבושים במצופי הצלה, חובטים בהם במקלות ומכים אותם באגרופים ובבעיטות.⁵²¹ בסרטון נראים גם מספר חיילים כשהם שכובים על הרצפה, מוקפים על-ידי פעילי IHH.⁵²²

צילום סיפון המרמרה מאמצעי החוזי שבצופית של צה"ל מתעד גם הוא חלק מהאלימות שהופעלה כלפי חיילי צה"ל שירדו מהמסוקים. על פי הנראה בצילום, בסביבות השעה 04:32, גלש הלוחם הראשון מהחבל. עם הגעתו לגג התנפלו עליו ארבעה גברים,

ציפינו להתנגדות שבעיקרה תנסה למנוע מאיתנו לעלות לאוניה, ציפינו צעקות, קללות, דחיפות אפילו עימות אלים אבל של מכות בלבד [...] כאשר אני צופה באירוע מהמסוק וגם במהלך הגלישה כלפי מטה אני עדיין בתחושה שאני יורד אל התנגדות מתונה- פיזית- אבל לא מצב של קרב. בפועל אני מוצא את עצמי בקרב של ממש [...] החיים שלי בסכנה ואני צריך להגן על עצמי ועל יתר חיילי הצוות שבפיקודי"; עמ' 2-1 לעדות חייל מס' 6 ("בהכנות ותדריכים תמיד תדרכו אותנו שאנחנו צפויים להיתקל בפעילי שלום ולכן הסיכוי שנצטרך להשתמש בנשק או באמצעים אחרים נמוך מאוד ומבחינתי הסיכוי היה שואף ל-0 [...] גם אחרי שקיבלתי מכות והתנפלו עלי האנשים בכדי לפגוע בי הקריאה שצעקו 'נשק חם ושחבר לצוות נפל' הביאה לי את התחושה שהדברים השתבשו"); עמ' 5 לעדות חייל מס' 12 ("היה פער מאוד גדול בין מה שהתכונתי אליו, שזה עליה על ספינה תוך התנגדות לעליה של 'פעילי שלום', לבין מצב בו אני נלחם כדי להגן על חיילי"); ראו גם עמ' 1 לעדות חייל מס' 15 ("הבנתי שאני במצב של לחימה מול אנשים שמנסים להרוג אותי ולא מול פעילי שלום כפי שתודרכנו במהלך נוהל הקרב"). שם.

519 עמ' 1 לעדות חייל מס' 1, שם.

520 עמ' 2 לעדות חייל מס' 3, שם.

521 ראו קובץ וידאו "M2U0004.MPG", מצוי בתיקייה #2_sony_handycam(silver) שבתוך תיקיית video, דיסק נתונים Arab, לעיל ה"ש 506.

522 יצוין כי בסוף הסרט נראה חייל צה"ל יורה באקדח לעבר אחד מפעילי ה-IHH הנמצא כמטר ממנו והלה נופל לרצפה.

היכו אותו וגררו אותו. עוד נראים חיילים נוספים הגולשים בחבל ומותקפים מייד עם ירידתם, זאת, תוך שימוש במוטות, זריקת חפצים לעברם, דחיפות והכאתם עם הידיים. גם תצפיתן הצופית שהפעיל את אמצעי החוזי העיד: "עם ההגעה לגג ראיתי אלימות קשה המופנית כלפי החיילים, כולל הכאתם בלומים, ברזלים, כיסאות וכו'".⁵²³

133. שלושה חיילים, חייל מספר 1, 3 ו-4, הותקפו, הוכו, נזרקו לסיפון התחתון ומשם נלקחו לבטן האוניה.

חייל מספר 1 העיד:

עם הגעתי לגובה של 2.5-2 מ' מהספינה, תפסו אנשים את שארית החבל והסיטו אותי הצידה. לפני שהספקתי לגעת עם רגליי בסיפון, קפצו עליי כ-10 אנשים והתחילו להכות אותי בברוטאליות מכל כיוון תוך שימוש באלות, מקלות ברזל ואגרופים מכל הבא ליד. המכות היו בכל חלקי הגוף והתרכזו בעיקר באזור הפנים והראש. חשוב לציין כי בשלב זה לא הייתי חמוש- הנשק היה קשור מאחורי הגב ובכיס האפוד היה לי טייזר (שוקר חשמלי) שלאור ההתקפה הברוטאלית עליי היה ממש לא רלוונטי. בשלב זה חשתי סכנת חיים ממשית ומיידית וניסיתי להגיע אל הנשק (מיני עוזי) שהיה על גבי, הצלחתי רק לפתוח את הקליפס המאבטח את הנשק אך לא הצלחתי להגיע אל הנשק. בשלב זה הייתי עסוק בניסיונות להגיע אל הנשק שלי תוך ניסיון לשמור על עצמי ככל האפשר מפני פגיעה קטלנית מההמון וחייתי להגעת שאר החיילים.

התוקפים הדפו אותי לכיוון דופן האוניה, בגלל כמות התוקפים הגדולה לא הצלחתי להתנגד, מספר תוקפים תפסו אותי ברגליי ובגופי וזרקו אותי מעבר לדופן אל הסיפון למטה- כ-3.5 מטרים.

עד שלב זה לא ראיתי אף חייל נוסף בספינה ולהבנתי הייתי החייל היחיד שגלש לספינה. עם נחיתתי בסיפון האמצעי שברתי את ידי והמון שמונה עשרות אנשים התנפל עליי ופשוט ביצע בי לינץ' שכלל- משיכת הקסדה מעללי, חניקה, הכנסת אצבעות לעיניי ע"מ לעקורן ממקומן, משיכות בגפיי לכל הכיוונים הוכאתי בצורה מאוד חזקה באלות/ מקלות ברזל בעיקר בראשי. הרגשתי ממש כי אני עומד למות, הרבה מעבר למה שאנו מגדירים סכנת חיים. התנהגות האנשים בשלב זה הייתה בפירוש כלוחמים של האויב שבאו להרוג את הצד השני קרי- אותי. הרגשתי כי כל רגע אני עומד לקבל מכה בראש שתהרוג אותי. בשלב זה הצליח ההמון לקרוע ממני את האפוד (שכלל את הנשק) והנשק נפל אל מחוץ לאפוד.

הבנתי כי לא אוכל להתגבר על כלל התוקפים וע"מ להציל את חיי ניסיתי לקפוץ למים אולם- א' חששתי כי לא אפול למים אלא לסיפון שמתחתיי. ב' ההמון מנע ממני גישה לדופן. בשלב מסוים הצלחתי להגיע אל הנשק, דרכתי אותו ויריתי לאחור התוקפים ברגל. השיקולים לירי היו כדלהלן:

523 עדות תצפיתן צופית, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

- (1) להרחיק את ההמון התוקף ממני ולמזער את הפגיעה בי.
(2) לסמן לשאר הכוח את מיקומי על הספינה ואת העובדה שאני נמצא במצוקה ובסכנת חיים.”

מייד לאחר הירי שביצעתי, קיבלתי חבטה חזקה מאוד ממוט ברזל ישירות בראשי, זה גרם לי לזעזוע קצר ובשנייה זו חטפו ממני את הנשק. בשלב זה חשבתי כי ההמון רוצה לקחת אותי כשבוי ולהשתמש בי בקלף מיקוח לכניסה לעזה ובכלל. החל לנזול לי המון דם על הפנים מן הפגיעות בראש, ההמון המשיך להכות אותי ודחף אותי פנימה לתוך בטן האוניה.⁵²⁴

חייל מספר 3 (מפקד הכוח של מסוק 1 והשלישי שגלש ממסוק זה) העיד על האירועים שקדמו ללקיחתו לבטן האוניה:

“ תוך כדי הירידה בחבל אני רואה שמנסים לזרוק עלינו חפצים שונים. פוגעים בי מוטות ברזל ואבנים. עם הגעתי לגג אני מרגיש חבטה חזקה מאוד בצוואר מאחורה, ורואה סביבי סדר גודל של 15-20 איש הנמצאים סביבי - חלקם עם אלות חלקם עם סכינים, גרזנים. כולם לבושים בחגורות הצלה כתומות, חלקם עם כאפיות על הפנים וחלקם עם מסכות אב”כ וחלקם בפנים גלריות. אני מבין מיד שאני בסכנת חיים, אני מבין שהלוחמים הנוספים שגלשו וגולשים נמצאים בסכנת חיים. אני מבין כמפקד שאני לא שולט במצב. אני מצליח להוציא את המיני עוזי שלי שנמצא מאובטח על הגב שלי (הנשק צמוד לאפוד המגן - בצורה שניתן “לשלוף” אותו בצורה מהירה).

תוך כדי שאני שולף את הנשק, אני מרגיש את עצמי עף - כתוצאה מדחיפה. מישוהו דוחף אותי בחוזקה ואני נופל על הדופן. אני מוצא את עצמי יושב על הרצפה עם הגב לדופן והפנים לכל האנשים שמקיפים אותי. האנשים סביבי עם גרזנים, סכינים, מוטות ברזל ואלות ורצים אלי, מדובר בשניה-שתים עד שהם מגיעים אלי. אני מצליח לדרוך את הנשק ומשחרר שני כדורים.

לא ידוע לי אם פגעתי ובמי, מיד האנשים מגיעים אלי, חוטפים לי את הנשק, ומכים בי בכל הכוח במוטות ובאלות. אני יושב צמוד לדופן ברכיים מקופלות- הצד מופנה לכיוון הדופן ידיים מגינות על הפנים. ומסביבי המון אנשים שמכים בי מכות רבות בעיקר לכיוון הראש. האנשים סביבי אחוזי טירוף וצועקים כל הזמן “אללה אכבר”. אני מרגיש את המכות בכל חלקי גופי וכמו שאמרת מכות רבות לכיוון הראש. לאחר סדר גודל של שתי דקות בהן האנשים מכים בי ואני מנסה להתגונן אני מרגיש מספר אנשים תופסים לי את הידיים והרגליים מרימים אותי, בשניה הזו אני מבין שהכוונה שלהם היא לזרוק אותי מהדופן למים. אני מתנגד, משתולל, נאבק אך ללא הצלחה. חשוב לומר שגם בזמן הזה אני ממשיך לקבל מכות חזקות מאוד בבטן. אני נאבק ככל יכולתי עד שבשלב מסויים הם מצליחים להעביר אותי

524 עמ' 1-2 לעדות חייל מס' 1, שם.

לצד השני של הדופן. אני מחזיק בדופן, עם הידיים ותלוי על הדופן. בשלב הזה האנשים מלמעלה מרביצים לי בידיים וקבוצה שניה של אנשים מושכת אותי מלמטה על ידי תפיסת הרגליים.

מהר מאוד אני נופל לקומה שמתחת לגג, עם הגעתי לקרקע - כמות נוספת של אנשים רצים אלי. גם שם יש צעקות של רבכא הללא, אני שוכב על הרצפה מעלי אנשים רבים, אחד האנשים קופץ עלי ואני מרגיש כאב חד בבטן התחתונה אני מושיט לשם את היד ומרגיש סכין, ומבין שנדקרתי, אני מוציא את הסכין מהבטן בצורה אינסטינקטיבית. חשוב לומר שגם בשלב זה אני מקבל מכות רבות כולל מאלות".⁵²⁵

וחייל מספר 4, קשרו של חייל מספר 3 והרביעי שגלש מהמסוק הראשון, העיד: איך שהגעתי לקרקע הבחנתי במחבל עם לום ברזל ממתין להוריד לי אותו בראש, אך כשניסיה לפגוע בי הדפתי אותו וישר קפצו עלי עוד 4 מחבלים כשאחד ליפף את השרשרת סביב צווארי וחנק אותי, תוך כדי שאני נאבק איתם חשבתי לשלוף את האקדח אבל הרגשתי שאם אשלוף אותו בגלל שהם צמודים אליי וחובטים בי, אני לא אספיק לבצע ירי והם יחטפו את האקדח ממני. בשלב הזה איבדתי את ההכרה (כנראה מהחניקה-ראיתי כוכבים), וכשהתעוררתי הרגשתי שאני באוויר ושלושה/ ארבעה מחבלים זורקים אותי מהסיפון העליון לסיפון הגשר, הייתי מאוד כבד והרגשתי נפילה מאוד מהירה וחזקה. שם חיכו כ-20 איש עם מוטות גרזנים ועוד ואיך שנפלתי (זה היה נראה לי מתוכנן) תפסו אותי וגררו אותי לתוך האוניה".⁵²⁶

יצוין כי חייל מס' 4 נפצע קשה באירוע, הוא סבל משבר גולגולתי דחוס, המטומה בעין ימין ומפרוכסים, ולאחר האירוע הוא הורדם, הונשם ונותח לטיפול בשבר גולגולתי.⁵²⁷

134. שני חיילים מכוח ההשתלטות שבמסוק הראשון נפגעו מאש חיה שנורתה לעברם, כך על פי עדותם, על-ידי פעילי IHH: חייל מספר 2 (החייל השני שגלש מן המסוק הראשון) נורה בבטנו מכדור חי בקוטר 9 מ"מ; חייל מספר 5 נורה בברך רגלו הימנית.

חייל מס' 2 העיד:

"ביציאה לא ראיתי מה קורה למטה וגלשתי שתוך כדי אני מרגיש משיכות בחבל ושמנסים להעיף אותי, עוד לפני שנגעתי בקרקע אני מקבל אגרוף עם אלה לראש והבנתי שאני נכנס לסיטואציה מאוד אלימה ולא כפי שתכננתי, כ- 5 מחבלים קופצים עלי ואני נאבק בהם בפרעות הותקפתי עם אלות, מוטות, כסאות ברזל, אגרופים, חנקו אותי וניסו לזרוק אותי מהדופן הימנית של המרמרה, ירדתי לחצי כריעה ואחזתי ברלס (מוט של האוניה) הבנתי שאני בסכנת חיים ומנסים להרוג אותי ולהעיף אותי על מנת לחסל אותי. הרגשתי שאני נלחם על החיים שלי ואינן פה משחק של עצירת כלי-שייט אלא מלחמה על החיים שלי ולכן נאבקתי בהם קשות.

525 עמ' 2-3 לעדות חייל מס' 3, שם.

526 עמ' 1-2 לעדות חייל מס' 4, שם.

527 ראו ס' טז למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

בשלב זה חשתי במכה חזקה בבטן בצד שמאל והבנתי שכנראה נפגעת
מירי בבטן...⁵²⁸.

יצוין, כי חייל מספר 2 אכן נפגע מפגיעת כדור בבטנו, הוא נותח פעמיים ונאלץ
לעבור שיקום פיזיותרפי.⁵²⁹

חייל מספר 5 נפגע מאלימות קשה שהופעלה נגדו, ובכלל כך ירי חי לעבר ברך
רגלו הימנית וכן דקירות בסכין. החייל העיד:

"אני נוחת עם הרגליים על הקרקע, תוך כדי שאני זורק את כפפות הגלישה.
אני מתחיל לקבל מכות עם מוטות ברזל, כמו כן אני מזהה בוודאות מחבל
עם גרזן ביד, אני מתרחק 4-5 מטרים לכיוון הירכתיים כדי להתרחק
מההיתקלות שיש ליד החבל, וקבוצה של כ-6 (ובהרגשה שלי יותר) רודפת
אחריי לכיוון הירכתיים. זכור לי היטב מה היה לאנשים בידיים: היו 3
אנשים עם מוטות ברזל בצבע תכלת (הצבע של האוניה), לרגע לא הבנתי
במה מדובר חשבתי שאולי זה סוג של צעצוע אבל ברגע שקיבלתי מכה
מאחד המוטות הבנתי שמדובר במוטות ברזל, היו שני אנשים עם סכינים
שלופות- רצים לעברי בכוונה לדקור אותי וכן אדם נוסף עם לום- כלי
עבודה מברזל כחצי מטר, בצידו האחד חד ובצידו השני שטוח [...]

אני מוקף ב-6 אנשים ואדם נוסף שמגיע כמה שניות לאחר מכן. לכן אדם
זה יש ביד חצובה גדולה של מצלמה והוא מצטרף למחבלים ומרביץ לי
עם החצובה. המצב שלי בשלב זה הוא שאני כאמור מוקף במחבלים, הם
מרביצים לי עם המוטות, אני סופג מכות בכל חלקי גופי, אני מקבל כמה
מכות ממוטות הברזל לפנים, אני מקבל מכות רבות לראש, הראש מוגן על
ידי הקסדה (לאחר תום הקרב- הקסדה שלי הייתה מנופצת לחלוטין), אני
מקבל מכות לגוף המוגן על ידי אפוד קרמי. אני מנסה להגן על הפנים עם
הידיים וחוטף מכות בידיים. אחת הידיים שלי נשברת [...] אני מנסה עם
היד הזאת להוציא את האקדח שנמצא הדוק במנשא לרגל שלי אבל אני
לא מצליח כיוון שהם רואים את הניסיון שלי להוציא את האקדח ומונעים
ממני על ידי מכות עם מוטות ברזל לעבר היד. הלחימה נמשכת זמן קצר,
ובשלב הזה אני מבין שאני לא מצליח להוציא את האקדח, מנסה למצוא
פתרון ואז רץ אליי מחבל עם סכין שלופה ודוקר אותי בכל הכוח בחזה.
מה שעוצר את הסכין זה האפוד הקרמי אותו אני לובש, המחבל שניסה
לדקור אותי נראה מופתע מכך שהסכין נעצרה במגן הקרמי ואני הודף אותו
מעליי על ידי מכה לכיוון הראש. אני מבין שאני חייב נשק על מנת להגן על
עצמי. אני רץ אל אחד המחבלים שתוקף אותי אני חוטף לו את מוט הברזל
מהיד ובעזרתו אני מתחיל להחזיר למחבלים שמקיפים אותי- מכות עם מוט
הברזל שבידי. בהרגשה שלי ברגע שלקחתי את מוט הברזל המכות התרבו,
אני התחלתי להרגיש את השפעתן והיה לי קשה לנשום, ובנוסף התחלתי

528 עמ' 2 לעדות חייל מס' 2, שם.

529 ראו ס' טז למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

להרגיש סחרחורת. בשלב הזה אני מרגיש חתך באזור האוזן/ הראש לא ברור לי בדיוק היכן, אני מסתובב ורואה מישהו עם סכין - אני מרביץ לו עם מוט הברזל והבן אדם נופל. כשהסתובבתי [אל] המחבל עם הסכין - נותר הגב שלי חשוף והמחבלים שמאחוריי מכים אותי מספר מכות באזור העורף אני נסוג מספר צעדים ובשלב זה אני מועד, רגל ימין של קורסת - אני נופל לריצפה, אני נופל כאשר מתחתי יש פתח פתוח - ההאץ' שעל דופן ימין בגג - רוחבו כמטר, האנשים שלמעלה מנסים לדחוף אותי דרך הפתח כלפי מטה - לקומה שמתחת, ובמקביל מלמטה מנסים למשוך אותי למטה. אני מצליח לראות שמתחתי על הדופן מרוכזים המון אנשים. במצב כזה אני מבין שאסור לי לאפשר למחבלים לדחוף אותי כלפי מטה, אני מתגלגל כמטר הצידה על מנת להתרחק מהפתח בכל שלב המכות עם המוטות ממשיכות ללא הרף, אני מקבל מכות בראש, בבטן וברגליים. לאחר שאני מצליח להתרחק מההאץ' אני מקבל מספר מכות בראש ובעורף ומאבד הכרה. השלב הבא אותו אני זוכר- שאני מתעורר מכאב חזק מאוד בברך ורואה שחיילים מהצוות שבפיקודי מניחים לי חוסם עורקים. למשך מספר דקות אני מאבד את ההכרה לסירוגין. אני שומע דיווח של החייל מפקד החוליה הרפואית שמעביר דיווח לגבי מצבי, בשלב הזה אני מבין בפעם הראשונה שאני סובל מפגיעת ירי בברך, אני גם מבין שאני סובל מחתך באוזן וחתך בראש ומשברים ביד כיוון שהיד שלי מעוותת ויש לי כאבים חזקים במרפק".⁵³⁰

חייל מספר 5 אכן נפגע, בין היתר, מכדור ירי לברכו (כמו גם סבל מחבלות קהות בראשו ובבטנו, שבר בכף יד ימין פציעה באוזן ימין ודימום לעור התוף) והוא נותח לאחר האירוע.⁵³¹

האלימות הקשה שהופעלה כלפי החיילים עם גלישתם מהמסוק הראשון לגג המרמה מתוארת גם בעדויותיהם של חייל מספר 6,⁵³² חייל מספר 7,⁵³³ חייל מספר 8,⁵³⁴

530 עמ' 2-4 לעדות חייל מס' 5, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם עמ' 2 לעדות חייל מס' 6, שם; עמ' 3 לעדות חייל מס' 6, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 7, שם; עמ' 2 לעדות חייל מס' 8, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 9, שם.

531 ראו ס' טז למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

532 ראו עמ' 3-2 לעדות חייל מס' 6, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; בעדותו תיאר כי עם הגעתו אל המרמה הושלך לעברו כיסא מצד אחד הגברים על הסיפון וזה פגע בפניו, אדם אחר ניסה לחנוק אותו והוא הוכה נמרצות בראשו עד שנשכב על הסיפון כשהוא מרדם. כמו כן, נעשה ניסיון לדחפו לדופן האוניה ולהשליכו לסיפון התחתון.

533 עמ' 1 לעדות חייל מס' 7, שם; החייל מתאר בעדותו כי מיד לאחר שהושלך לעברו כיסא מצד אחד ה"פעילים" (כך בלשוננו), הכה אותו אחר בראשו, באמצעות אלה, ובעקבות כך צנח לקרקע והוכה בעודו שוכב.

534 עמ' 2 לעדות חייל מס' 8, שם; לפי עדותו של החייל, מיד עם הגעתו למרמה, קפצו עליו שלושה "מחבלים" (כך בלשוננו), אשר הכו אותו באמצעות אלות וניסו לחנקו ולשבור את מפרקתו.

חייל מספר 9, 535 חייל מספר 10, 536 חייל מספר 11, 537 חייל מספר 12, 538 חייל מספר 13, 539
חייל מספר 14⁵⁴⁰ וחייל מספר 15.⁵⁴¹

135. מלבד האלימות בה נתקלו חיילי צה"ל על סיפון המרמרה, הוסיפו והעידו שלושת החיילים שנחטפו ונלקחו לבטן האוניה על-ידי פעילי IHH - חייל מספר 1, 3 ו-4 - כי במהלך שהותם בבטן האוניה, שארכה כארבעים דקות, נלקח מהם ציודם ונשקם, הם הוכו ונמנע מהם טיפול רפואי שהלם את מצבם.

חייל מספר 1 אשר הותקף והושלך אל הסיפון התחתון (גובה של כ-3.5 מטרים), העיד שבמהלך שהותו בבטן האוניה הוא הוכה בראשו באמצעות אלות ופעילי IHH חנקו אותו. עוד תיאר חייל מס' 1 כי אף שבראשו היה חתך עמוק מאוד, כל שעשה הרופא שטיפל בו היה לנגב את הדם ממצחו. וכך בלשונו:

"כשהכניסו אותי פנימה [לבטן האוניה] הבנתי כי התנגדות פיזית שלי הינה חסרת תועלת ולא אצליח להילחם בכולם ופשוט חיפשתי הזדמנות לברוח ולקפוץ למים. בשלב זה הייתי בטוח שאני הולך למות והתחילו לרוץ במוחי כל מיני תרחישים: הוצאה להורג ע"י ההמון, הוצאה להורג וצילום שלה ע"מ להפיץ בעולם ולרשום הישג לטובתם, הכנסה שלי לעזה כחטוף (גלעד שליט) וכו'.

בשלב זה ניסיתי לחשוב על דרכי מילוט כגון: קפיצה למים, קפיצה דרך חלון האוניה וכו'. לאחר מכן הורידו אותי למטה לתוך בטן האוניה תוך כדי כך צילמו אותי הרבה פעמים (וידאו, סטילס ממש "מסיבת עיתונאים") והמשיכו להכות אותי בעיקר בראש בעיקר באמצעות אלות. כל מכה שקיבלתי בראש חששתי שאתעלף או גרוע מכך אמות. במהלך כל התנועה

535 עמ' 1 לעדות חייל מס' 9, שם; בעדותו תיאר כיצד הוכה באמצעות לוס בראשו, עד שקסדתו נפלה והוא נשכב על הקרקע. בעודו שוכב הכו אותו כחמישה אנשים באמצעות לומים, באמצעות כיסא וכן בידיים חשופות.

536 ראו עמ' 1-2 לעדות חייל מס' 10, שם; בעדותו הוא מתאר כי עם הגעתו אל גג המרמרה הותקף על-ידי 4-5 "מחבלים" (כך בלשוננו) אשר לא הפסיקו להכותו באלות/מקלות ברזל/גרזנים וניסו לדחוף אותו לדופן האוניה ולזרוק אותו לסיפון מתחת. עוד הוא מתאר כיצד לא הצליח להגיע לנשק שהיה מאובטח על גבו, ולכן התכנס בתוך עצמו על מנת להפחית את עוצמת הפגיעות.

537 ראו עמ' 1 לעדות חייל מס' 11, מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486; בעדותו הוא מתאר שרץ לכיוון מספר משתתפים שהיכו את אחד החיילים והם תקפו אותו, היכו אותו בראשו ושברו את ידו. כמו כן הוא מתאר כיצד כיסא שנוקף לעברו שבר את רובה הצבע שהיה בידו (הרובה יצא מכלל פעולה ולא ניתן היה להשתמש בו).

538 ראו עמ' 1-2 לעדות חייל מס' 12, הרחבת החקירה מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451. בעדותו תיאר החייל זריקת כסא לעברו וניסיון לדקור אותו באמצעות סכין בכף ידו.

539 ראו עמ' 1-3 לעדות חייל מס' 13, שם; בה הוא מתאר תחושה של סכנת חיים ושל מיעוט לוחמים מול מספר רב של מתנגדים אלימים. כן תיאר החייל כיצד תפסו אותו 3 מתנגדים, אחד היכה אותו עם מוט ברזל, השני משך אותו בחוזקה והביא לפריקת כתפו, והשלושה ניסו לזרוק אותו מעבר לדופן הגג לסיפון נמוך יותר באוניה.

540 ראו עמ' 1 לעדות חייל מס' 14, שם; בה הוא מתאר כיצד הבחין עם גלישתו אל גג המרמרה כי חיילי הכוח שלו מכותרים, כל אחד בנפרד, על ידי מספר מתנגדים החמושים בנשק קר. כן תיאר כי הבחין במתנגד אחד מכוון אקדח לכיוון כמה חיילים.

541 ראו עמ' 1-2 לעדות חייל מס' 15, שם; בה הוא מתאר כיצד הבחין כיצד כל אחד מן החיילים מכותר על-ידי 3-5 מתנגדים, חלק מהחיילים שוכבים על הרצפה, החיילים הוכו באלות ובמוטות ברזל. כן ראה החייל גרון אחד בשימוש המתנגדים. עוד הוא מתאר כי שני מתנגדים רצו לעברו עם מוטות ברזל בניסיון להכותו, כי הוא הצליח לחמוק, אך לבסוף הוכה במוט בידו (ככל הנראה על-ידי מתנגד אחר).

בבטן האוניה אויב אחד חנק אותי מאחור ועיקם את ידי מאחור תוך כדי תנועה כל מי שעבר על ידי "דאג" להכות אותי ולקחת חלק בהכאתי. "לאחר ירידת חצי גרם מדרגות התחלתי להגיד "דוקטור, דוקטור" והובא אליי רופא. באותו שלב היה לי חתך עמוק מאוד בראש, ברופא ש"טיפל" בי לעיני המצלמות כאשר בפועל הדבר היחיד שעשה היה לנגב את הדם ממצחי, בפצע הפתוח בגולגולתי הוא בכלל לא נגע. (בדיעבד, בביה"ח בארץ הובחן חתך עמוק מאוד בגולגולת ושבר בגולגולת ובוצעה תפירה של 14 תפרים לחתך). לאחר מכן הובילו אותי למטה לאולם הנוסעים, השכיבו אותי על ספות הישיבה ואחד האויבים שמר עליי כאשר הוא עם אלה מונפת מעל ראשי. ביקשתי מים כי הרגשתי שאני עומד להתעלף מאיבוד הדם, בהתחלה לא הביאו לי מים ורק לאחר 10-15 דק' הביאו לי מים".⁵⁴²

חייל מספר 3, אשר נפצע כזכור מדקירת סכין בבטנו, תיאר את גרירתו לבטן האוניה, תוך הכאתו ונשיכת ידיו בכל פעם שניסה לאחוז בדבר מה. עוד תיאר החייל את פציעותיו בשלב זה - דימום מסיבי מבטנו ומעיו שנשפכים החוצה, חתך עמוק ביד שמאל ודם הנוזל מאפו. על פי עדותו, רופא שראה אותו לבקשתו נתן לו פד גזה בלבד כדי לטפל בפציעותיו, והוא הצמיד את הפד לבטנו באמצעות תחתוניו. עוד תיאר חייל מס' 3 שנקשר בידיו וברגליו בבטן האוניה וכן תיאר את העובדה שהוצב עליו שומר עם מוט עץ. כך בלשונו:

"בשלב מסויים כמות אנשים גוררת אותי לתוך האוניה. מה שעובר לי בראש שגוררים אותי לתוך האוניה על-מנת להרוג אותי. אני מנסה להתנגד ולתפוס בכל מה שבדרכי. בכל פעם שאני מתנגד אני מקבל מכות חזקות. בשלב הראשון גוררים אותי פנימה מהדופן לתוך גרם המדרגות, לפני שמתחילים להוריד אותי למטה דרך המדרגות מורידים לי את הצידוד, אני מתנגד ככל יכולתי, ללא הצלחה. אני זוכר שם צעקות רבות, טירוף בעיניים של האנשים, שנאה, אני מבין שזה הסוף שלי ושהולכים להרוג אותי. מתחילים לגרור אותי במורד המדרגות שני אנשים אחד מלמעלה ואחד מלמטה. לכל אורך הדרך אני מנסה לתפוס במעקות ובברזלים - כי אני מבין שברגע שאני יורד למטה ומגיע לקומה התחתונה מוציאים אותי להורג. אני שומע את המסוק השני נכנס שומע קולות ירי ופיצוצים על הסיפון ומקווה שתוך זמן קצר יבואו לחלץ אותי ומבין שזה הסיכוי שלי להישאר בחיים. בכל פעם שאני תופס במשהו אני ננשך בידיים (את הסימנים בידיים שלי אפשר לראות עד היום).

תוך כדי שמורידים אותי במדרגות המכנסיים שלי יורדים למטה והחולצה עולה למעלה - אני רואה שאני מדמם בצורה מאסיבית כלומר יורד לי דם רב ומזהה חלק מהמעיים שלי שנשפכים החוצה (היום אני יודע שהם יצאו כתוצאה משליפת הסכין מהבטן שלי). בנוסף אני מזהה חתך עמוק ביד שמאל שגם ממנו אני מאבד כמות גדולה של דם.

542 ראו עמ' 4-2 לעדות חייל מס' 1, שם.

בנוסף אני מרגיש דם שנוזל לי מהאף לתוך הפה. בשלב הזה אני ללא כיסוי ראש שהורידו לי אותו לאחר שהורידו לי את הציוד.

תוך כדי הירידה במדרגות אני מזהה את חייל מספר 4 שוכב בקומה התחתונה שסביבו נמצאת כמות גדולה של אנשים מוטרפים, כשהוא חוטף מכות ללא הרף. אותי ממשיכים לגרור במורד המדרגות - תוך כדי כך יורדים לי המכנסיים והחולצה עולה למעלה. בשלב הזה קצת מתרחקים ממני אני מוצא את עצמי מוקף באנשים עם מצלמות, וידאו וסטילס שמצלמים אותי מספר רב של צילומים ופלאשים. בשלב הזה אני מבקש רופא ומצביע על החתך בבטן, מקבל פד גזה, אותו אני מצמיד לפצע בבטן ומהדק באמצעות הגומי של התחתונים.

תמונת המצב שלי בשלב הזה היא כזאת, אני נגררתי למטה שתי קומות במורד המדרגות, אני שוכב על גרם המדרגות - מול הכניסה לקומה באוניה לוחם מספר 4 שוכב בכניסה לקומה מוקף אנשים שמצד אחד מצלמים אותו ואותי ובמקביל ממשיכים להכות אותו.

שני אנשים אותם אני זוכר בשלב הזה היו עם מטפחות דגל חמאס (ירוק) קשורות על הראש, שהיו ממש להוטים להרוג אותנו. הם ניסו לחנוק אותי ואת חייל מספר 4, השנאה בעיניים שלהם ממש בערה, הם אמרו לנו באנגלית שהם הולכים להרוג אותנו. מה שמנע מהם להצליח היה כנראה אנשים שמנעו מהם לעשות את זה דחפו אותם מהמקום.

לאחר מכן ממשיכים לגרור אותי עוד קומה למטה במורד המדרגות ומכניסים אותי לתוך אולם גדול. עם הכניסה לאולם אני מזהה את חייל מס' 1 שכל הפנים שלו מלאות דם. משכיבים אותי בספה מול לוחם מס' 1. האולם הוא אולם גדול עם ספות רבות באולם עשרות אנשים. יש בו נשים רעולות פנים שמטפלות באנשים פצועים אך לא בנו. מיד לאחר שמורידים אותי מורידים את לוחם מס' 4 ומשכיבים אותי בספה ליד.

המצב עכשיו הוא ששלושתנו באולם על 3 ספות. חייל 1 יושב, חייל 4 שוכב ואני שוכב על ספה מולם בטווח של כ-3 מטרים.

קושרים את הידיים והרגליים עם חבל מוצב עלי בן אדם שמחזיק מוט עץ וביד השניה אווז לי את היד. הוא מרביץ לי עם מוט העץ ומסמן לי ביד להיות בשקט ושכל תזוזה שלי משמעותה מכות חזקות עם מוט העץ. כנראה כתוצאה מאיבוד הדם - אני מתחיל להיות מטושטש, אני מזהה התגודדות סביב חייל מס' 4, אני מסתכל לכיוון ורואה שיושבים עליו ומרביצים לו מכות חזקות. חייל מס' 4 - התחיל לפרקס, גם אני וגם חייל מס' 1 התחלנו לצעוק לרופא באנגלית.

בשלב זה הפעילים הביאו מים ושפכו לו על הפנים והוא הפסיק ושכב בשקט. אני הייתי בטווח שבשלב זה הוא פשוט מת".⁵⁴³

543 ראו עמ' 3-5 לעדות חייל מס' 3, שם.

חייל מספר 4, הקשר של חייל מספר 3, פירכס ואיבד את הכרתו בבטן האוניה בשל מכות שספג לראשו. כך הוא העיד:

”שם חיכו כ-20 איש עם מוטות גרזנים ועוד ואיך שנפלתי (זה היה נראה לי מתוכנן) תפסו אותי וגררו אותי לתוך האוניה אני מבחין בסכינים וחתכו ממני את כל הציוד ובנוסף מרביצים לי כל הזמן, תוך כדי ראיתי את חייל 3 אחרי שדקרו אותו בבטן ניסיתי להגיע אליו ולעזור לו והוא סימן לי להיות רגוע ולא לעשות שטויות על מנת שלא יפגעו בי יותר. הורידו אותנו- הייתי די מעורפל, בגרם מדרגות לבטן האוניה, הכניסו אותנו לחדר תוך כדי שמעתי כל מיני צעקות לא ברורות אבל זה נראה/ נשמע לי כמו חנין זועבי, הגעתי לתוך החדר ובדרך חטפתי מכות כל הזמן, בחדר היו מלא ספות כחולות השכיבו אותי על אחת הספות, היו 2 אנשים שאחד כל הזמן הרביץ לי כשאני כפות לספה וגם החזיקו אותי ותוך כדי הבחור ממשיך להכות בי והיה בחור נוסף שניסה להרגיע אותו אך ללא הועיל. הרגשתי בשלב הזה מעורפל ולא טוב, הרגשתי את הראש, ראיתי את חייל 1 עם היד על הראש מלא בדם ואת אחד המחבלים כשאחד יושב עליי כל הזמן (או שזה אותו אחד עם אקדח ביד) ולוחש לי כל הזמן דברים בערבית והבנתי שכנראה אני הולך למות, בשלב הזה איבדתי את ההכרה (מתיאור חבריי התחלתי גם לפרכס).⁵⁴⁴”

בסרט וידאו שאורכו 34 שניות ואשר צולם על-ידי אחד ממתתפי המשט, נראה חייל מס' 1 כשהוא בבטן האוניה, מדמם מראשו ונאנק מכאבים, בעוד פעיל IHH שומר עליו כשהוא לבוש אפוד הצלה, מסכת אב"כ ומוט עץ גדול.⁵⁴⁵ בסרט וידאו שאורכו עשרים שניות נראה חייל מס' 4 כשהוא שכוב על הרצפה בבטן האוניה, בעוד פעיל IHH עם אפוד הצלה ומוט ברזל בידו אווז בו. אנשים נוספים נראים כשהם מצלמים את החייל.⁵⁴⁶ בסרט אחר נראה חייל מס' 3 כשהוא נגרר בכוח במורד המדרגות אל בטן האוניה על-ידי פעיל IHH לבוש באפוד הצלה וחובש מסכת אב"כ. החייל נראה כשהוא מנסה לאחוז בכוח במעקה, הוא נהדף בכוח, פעיל אחד סוטר לו והחייל מדמם מאפו.⁵⁴⁷

136. יצוין כי מעדויות שלושת החיילים שנלקחו לבטן האוניה עולה שאוכלוסיית משתתפי המשט על המרמרה נחלקה לשניים: פעילי IHH, אותם משתתפים אלימים שתפסו את החיילים על גג המרמרה ולקחו אותם לבטן האוניה תוך שהם מונעים מהם טיפול רפואי הולם; משתתפים אחרים, בהם פגשו בבטן האוניה, שניסו להגן עליהם ולהטיב את מצבם.

544 ראו עמ' 2 לעדות חייל מס' 4, שם.

545 ראו קובץ "M2U00007.mov", מצוי בתקליטור שסומן כמוצג 159 במוצגי הוועדה, התקבל ביום 30.12.2010. אירוע זה מזוויית אחרת נקלט גם בסרטון נוסף, ראו: "M2U00008.mov", שם.

546 קובץ "M2U00011.mov", שם.

547 קובץ "Hayalim" (01:06), שם; וראו גם "M2U00012" (17 שניות), שם.

העיד על כך חייל מספר 1 :

”בשלב זה הבחנתי כי יש בחדר 2 סוגי אוכלוסייה :

1. מחבלים- גברים גדולים מאוד וחזקים מאוד בגילאי 40-20 לערך חמושים בנשק קר⁵⁴⁸ מתרוצצים הלוך ושוב ונראים כבאמצע פעילות קרבית. חלקם דיברו במוטורולות, העבירו דיווחים בתוך הספינה ומעבר למדים שלא היו להם הם נראו ופעלו ככוח צבאי לכל דבר.

2. האנשים המתונים יחסית- גברים ונשים, מעט יותר מבוגרים אשר יחסית גילו איפוק ולא פגעו בי.

הבחנתי כי קיימת אי הסכמה בין שתי הקבוצות, קבוצת המחבלים רצתה לפגוע בי ולגרום למותי בעוד שהקבוצה המתונה ניסתה להגן עליי. בשלב זה חששתי כי משהו מקבוצת המחבלים יצליח להגיע אליי ולהרוג אותי בירי או בדקירה⁵⁴⁹.”

חייל מספר 3 העיד גם הוא :

”היו שם שתי קבוצות, האחת שניסתה להרוג אותנו ורק חיכו לרגע שיצליחו. הייתה שם קבוצה נוספת שניסתה להרגיע את הרוחות והם למעשה מי שמנע מהקבוצה הקיצונית להרוג אותנו⁵⁵⁰.”

וחייל מספר 4 העיד :

”חשוב לציין שכשהייתי בבטן האוניה קשרו אותי והיה אחד שכל הזמן משך לי בשיער לחש לי כל מיני דברים באוזן והיכה אותי עם אלות ובמקביל היה אחד שכל הזמן ריסן אותי⁵⁵¹.”

כאן המקום לציין כי דבר חטיפתם של שלושת חיילי צה"ל לא הובן על-ידי שרשרת הפיקוד מייד עם החטיפה, אלא כעבור דקות ארוכות. מן החומר המצוי בידי הוועדה עולה כי תצפיתן בצופית הבחין בגרירתו של חייל מספר 1 והפלתו מהגג למפלס הנמוך יותר עם קרות האירועים, והוא העלה בקשר את חששו כי חייל מס' 1 נחטף על-ידי פעילי ה-IHH על המרמרה. בדיווח קשר מהשעה 04:39 דיווח התצפיתן למפקד מוקד א' על חששו, ואף שאל אותו, פעמיים, אם לא חסר חייל על האוניה. מפקד מוקד א' השיב כי אין לו קשר עם הכוח של מסוק מס' 1, ועל כן איננו מסוגל לענות⁵⁵². ככל הנראה, הבין מפקד מוקד א' שבכוח חסרים חיילים לאחר הגעתו של המסוק השלישי, כמפורט להלן (בין השעה 04:46

548 נשק קר מתייחס לכלי נשק הפוצע או ממת על-ידי דקירה וחבטה (מילון אבן שושן המרוכז); הכוונה היא לנשק שאין בו חומרים המפיקים אש או חום כלשהו כתוצאה משימוש באבק שריפה (בניגוד לנשק חם).

549 ראו עמ' 3 לעדות חייל מס' 1, ש.ם.

550 ראו עמ' 6 לעדות חייל מס' 3, ש.ם.

551 ראו עמ' 3 לעדות חייל מס' 4, ש.ם.

552 הקלטות הקשר ביחס להיעדרות חייל מס' 1 נשמעים בקובץ וידאו ראו קובץ וידאו "Neshek Ham.mov", מצוי בתיקיה Air, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש" 5. גם מועד ההתקשרות בין התצפיתן בחוץ (צופית) למפקד שייטת 13 נלמד מהשעון המופיע במצלמת החוץ; ראו גם עמ' 4 לעדות מפקד שייטת 13, הרחבת החקירה מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש" 451, לפיה: "בזמן זה אני לא מצליח ליצור קשר עם המפקדים של גבי הסיפון על מנת לקבל דיווח מהם על מצב הכוח בדעבד היה זה משום שכל ששת החיילים או המפקדים אשר ירדו ראשונים מהמסוק נפגעו באופן כזה או אחר אך היו במצב שאינם יכולים לדבר איתי".

בבוקר אז החלה הגלישה מהמסוק השלישי, לשעה 05:07 בבוקר, אז ניתנה הפקודה לעלות על המרמרה מהמורנות). מפקד הכוח במסוק השני (להלן: חייל מספר 21), העיד כי כאשר הבחין לראשונה בחיילים מס' 1, 3 ו-4 בקרבת חרטום האוניה (בסביבות השעה 05:13, כפי שיפורט להלן), הופתע משום שלא ידע כלל שחסרים חיילים בכוח.⁵⁵³

בנקודה זו העיד לפני הוועדה הרמטכ"ל, רב אלוף גבי אשכנזי, כי דבר היעדרם של שלושת החיילים חלחל לתודעת הכוחות באוניה וכוחות הפיקוד בסביבתה רק כעבור כרבע שעה.⁵⁵⁴ הרמטכ"ל הוסיף והעיד: "מבחינתנו ברור לגמרי שיש לנו פה לקח שהיינו צריכים לדעת את זה קודם".⁵⁵⁵

137. המסוק השני. החיילים שגלשו מן המסוק הראשון לא ענו לקריאות שהופנו אליהם בקשר. לפיכך, בשלב זה הורה מפקד שייטת 13 להפנות למרמרה מסוק נוסף (להלן: המסוק השני) שנקבע בתוכנית המבצע כמסוק גיבוי למסוק הראשון. על המסוק השני היו 12 לוחמים. בשעה 04:36 החלה הגלישה מן המסוק השני, זאת באמצעות שני חבלי גלישה.⁵⁵⁶ מפקד הכוח של המסוק השני, קיבל דיווח ממפקד החוליה הרפואית בכוח של המסוק הראשון (להלן: חייל מספר 15), על מצבם של הפצועים והחל בתנועה לכיוון חלקו הקדמי של הגג, בו, לפי תיאורם של החיילים, התרכזו פעילי ה-IHH שתקפו את חיילי המסוק הראשון. הכוח התקדם עד לקצה הגג תוך ביצוע סריקות על פעילי ה-IHH שנמצאים על הגג ומספר חיילים הושארו במקום כדי לאבטח אותו. עם ההגעה לקצה המרפסת בגג הציב מפקד הכוח מספר חיילים בעמדות שולטות על הגג והורה להם לאבטח כלפי הסיפונים התחתונים. אחד החיילים ניסה לרדת בפתח בגג ("האץ") כדי להגיע לגשר האוניה ונתקל בהתנגדות. מפקד הכוח החליט לאזוק את המשתתפים המצויים על הגג כדי לפנות חיילים נוספים למשימת הירידה לגשר, ובלשונו: "אני מבין שצריך לפנות את החיילים על מנת לעבות את הכוח היורד לסיפון ולכן החלטנו לאזוק את המחבלים שעל הגג. נתתי פקודה לאזוק את המחבלים ששוכבים על הרצפה ואזקתי אותם כשהם שוכבים על הבטן ואזקתי את הידיים מאחורי הגב וכך הם מנוטרלים ולא מהווים יותר איום לכוח וניתן לצמצם את כמות המאבטחים ששומרים עליהם".⁵⁵⁷

553 פרוטוקול ישיבה מס' 13 של הוועדה "עדות ראש המטה הכללי של צבא ההגנה לישראל בדלתיים פתוחות" 32-33 (24.10.2010) (להלן: עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 24.10.2010). יצוין כי מדור"ח איילנד עולה שהכוחות לא היו מודעים לחטיפת שלושת החיילים במשך 43 דקות (דור"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, עמ' 106). כאמור, נראה כי אמירה זו נכונה לגבי מרבית הכוח, אף שכאמור - ולכך ככל הנראה מתייחס הרמטכ"ל - גורמים מסוימים בכוח הבינו את דבר החטיפה של לפחות חייל אחד מוקדם יותר.

554 פרוטוקול ישיבה מס' 13 של הוועדה "עדות ראש המטה הכללי של צבא ההגנה לישראל בדלתיים פתוחות" 32-33 (24.10.2010) (להלן: עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 24.10.2010). יצוין כי מדור"ח איילנד עולה שהכוחות לא היו מודעים לחטיפת שלושת החיילים במשך 43 דקות (דור"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, עמ' 106). כאמור, נראה כי אמירה זו נכונה לגבי מרבית הכוח, אף שכאמור - ולכך ככל הנראה מתייחס הרמטכ"ל - גורמים מסוימים בכוח הבינו את דבר החטיפה של לפחות חייל אחד מוקדם יותר.

555 שם, בעמ' 33; כן ראו דור"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 112.

556 שעת התחלת הגלישה הוערכה על-פי על פי שערן אמצעי החווי (צופית); ראו קובץ וידאו "Neshek Ham.mov", מצוי בתיקיה Air, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5.

557 ראו עמ' 3 לעדות חייל מס' 21, הרחבת התקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

יצוין כי בשלב זה התקרב מפקד מוקד א' עם המורנה אל המרמרה וניסה להעביר לחיילים שעל הגג הוראה באמצעות מגפון. על פי עדותו ההוראה שניתנה לחיילים שעל הגג הייתה: "לנוע לגשר תוך שימוש באש חיה במידת הצורך. אני פוקד על החיילים שבמידה ויש סכנה לחייהם לירות על מנת לפגוע בפעילים שמסכנים, אך לאלו שלא מהווים סכנת חיים - ירי לרגליים".⁵⁵⁸

138. המסוק השלישי. בשלב זה ניתנה הוראה על-ידי מפקד השיטת למסוק שלישי, שהיה מיועד לבצע השתלטות על כלי שיט אחר (ה-DEFENE Y), לשנות יעד ולבצע גלישה למרמרה כדי לסייע לכוחות שם (להלן: המסוק השלישי). בשעה 04:46 החלה הגלישה ממסוק זה, עליו היו 14 לוחמים, באמצעות שני חבלים. הכוח ביצע אבטחה היקפית בגג וכלפי הסיפונים התחתונים⁵⁵⁹ וחבר למפקד מסוק 2 ממנו קיבל תמונת מצב. מפקד הכוח (להלן: חייל מספר 18) החליט להתחיל לנוע לכיוון הגשר.⁵⁶⁰ יצוין כי כוח זה לא היה מכויל על תדר הקשר של שאר הכוח עקב שינוי המשימה. לפיכך, הושאר קשרו של חייל מספר 18 על הגג והוגדר לו שעליו ליצור קשר עם מפקד מוקד א' או עם מפקד המבצע ולדווח על מצבם של הפצועים. חוליה הושארה לאבטח את הגג ליד פתח הירידה. הפקודה שקיבלה חוליה זו הייתה לבצע ירי לכיוון גוף האוניה (לגזרה נקייה) על מנת להרתיע את הפעילים וככל שיש סכנה לכוחותינו - לבצע ירי לעבר הגורם המאיים.

ההשתלטות על גשר הפיקוד

139. חייל מספר 18, מפקד כוח ההשתלטות במסוק השלישי, אסף את הכוח והחל לנוע כלפי הירידה. במהלך הירידה נפתחה דלת מגוף האוניה במרחק של כשני מטרים מהכוח ומפתח זה יצאו שני פעילי IHH, שעל פי עדות מפקד הכוח היו חמושים באלות ובגרזנים. הכוח ביצע ירי אש חיה לעבר אחד מהם, הוא נפגע, והמשתתף השני גרר אותו חזרה פנימה וסגר את הדלת. חייל מספר 18 ירה מספר רייות דרך חלון בדלת זו לכיוון קיר פנימי באוניה. בדרך אל הגשר זיהה הכוח שני פעילי IHH נוספים עם אלות. אחד החיילים בכוח ביצע ירי לרגלי שני הפעילים. עם ההגעה לאזור הגשר, נתן חייל מספר 18 פקודה לכניסה באש וכן ירה מספר כדורים חיים לגזרה נקייה מאנשים. הכוח פרץ אל הגשר, שם נמצאו חמישה אנשים מלבד רב החובל של המרמרה. הנוכחים בגשר לא התנגדו להשתלטות על הגשר, אולם ממסדרון פנימי באוניה נורו על חיילי צה"ל גולות וברגים מרוגטקה. חייל

558 ראו עמ' 2 לעדות מפקד מוקד א', שם. עם זאת, בהשלמה לעניין זה ציין מפקד מוקד א' כי להערכתו קריאותיו אלה לא נשמעו על-ידי החיילים שעל האוניה, זאת משום שהם לא אישרו בפניו או סימנו בדרך כלשהי כי קיבלו את ההנחיה (ראו מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 29.11.2010, סעיף 6, סומן על-ידי הוועדה כמורצג מס' 147).

559 ראו עמ' 1 לעדות חייל מס' 18, שם; הכוונה לגזרה נקייה מאנשים ולצרכי הרתעה ומניעת התקדמות של אנשים לאותה גזרה.

560 חייל מס' 9 העיד כי בעת ההשתלטות על הגשר הורו לרב החובל של המרמרה לעצור מאת הספינה וזה החל לדבר בטורקית בקשר הפנימי שהיה לו. חייל מס' 9 הוסיף וציין בעדותו כי התברר לו שרב החובל נתן הוראה לחבל באוניה. בפועל, אכן הייתה תקלה טכנית באוניה, שזוהתה על-ידי קצין מכונות של חיל הים כתקלה יזומה. ראו עמ' 2 לעדותו של חייל מס' 9, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79; עדותו של צ"ף [קצין מכונות] הבת ים [אוניה של חיל הים], שם, עוד ציין חייל מס' 9 כי רב החובל, שלבש אפור קרמי, נשאר ליד הגה האוניה והחל לקלל את החיילים ולדרוש שירדו מהאוניה.

מספר 18, מפקד הכוח, נתן פקודה לבצע ירי לכיוון המסדרון הפנימי, ובמידה והירי נמשך לרגלי המשתתפים המחזיקים ברוגטקה.

חייל מספר 18 הורה לרב החובל של המרמרה לעצור אותה. הנוכחים בגשר, למעט רב החובל, נאזקו.⁵⁶¹ רב החובל העביר הודעה במערכת הכריזה של האוניה שזו אינה בידיו עוד כי אם בשליטת חיילי צה"ל והורה לכל הנוסעים להיכנס לבטן האוניה.

עליית הלוחמים מהמורנות

140. במקביל להתרחשות על המרמרה עצמה, המשיך הכוח הימי בניסיונות לעלות על המרמרה. ממיקומו בים הצליח הכוח לראות, באופן חלקי בלבד בשל מיקומו, חלק מההתרחשויות על המרמרה. בשלב מסוים אף ראה הכוח במורנות אדם הנזרק מהגג אל הסיפונים התחתונים.⁵⁶² ניסיונות ליצור קשר עם הכוחות שעל גג המרמרה נכשלו. טרם הגעתו של המסוק השלישי, ולאחר קבלת דיווח בקשר שיש שני פצועים על הגג, הנחה מפקד מוקד א' את מורנה 1 לגשת לחרטום. הכוח נתקל בהתנגדות של זרנוקי מים, מוטות, גולות זכוכית ועוד, וניסיון נוסף להניף את הסולמות כדי לאפשר טיפוס נכשל.⁵⁶³ מפקד מוקד א' החליט שלא לאשר ירי אש חיה בשלב זה ולהמתין עד שהמסוק השלישי ייצב את המצב ויפנה את הדופן. מפקד כוח ההשתלטות שנמצא במורנה 2 העיד כי שמע ירי על הגג וביקש אישור ממפקד שייטת 13 לפתוח באש חיה. מפקד שייטת 13 סירב לתת אישור לירי "כדי למנוע הרוגים מקרב משתתפי המשט".⁵⁶⁴

ניסיונות נוספים ליצור קשר עם הכוח שעל הגג נכשלו (כאמור לעיל, ניסה מפקד מוקד א' ששהה על מורנה 1 לקרוא לחיילים באמצעות מגפון). מפקד כוח ההשתלטות זיהה ירי שמבוצע אל עבר סירות חיל הים, אך לא זיהה את מקור הירי ולא השיב באש.⁵⁶⁵ גם מפקד צ'ר' ששהה על מורנה 1 ביחד עם מפקד מוקד א' זיהה ירי לכיוון המורנה ופגיעות במים בסמוך למורנה.⁵⁶⁶ בשלב זה הועברו בקשר שמות הפצועים, ומפקד מוקד א' הבין שחסר חייל בכוח של המסוק הראשון.

561 חייל מס' 9 העיד כי בעת ההשתלטות על הגשר הורו לרב החובל של המרמרה לעצור מאת הספינה וזה החל לדבר בטורקית בקשר הפנימי שהיה לו. חייל מס' 9 הוסיף וציין בעדותו כי התברר לו שרב החובל נתן הוראה לחבל באוניה. בפועל, אכן הייתה תקלה טכנית באוניה, שזוהתה על-ידי קצין מכונות של חיל הים כתקלה יזומה. ראו עמ' 2 לעדותו של חייל מס' 9, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79; עדותו של צ"ף [קצין מכונות] הבת ים [אוניה של חיל הים], שם, עוד ציין חייל מס' 9 כי רב החובל, שלבש אפור קרמי, נשאר ליד הגה האוניה והחל לקלל את החיילים ולדרוש שירדו מהאוניה.

562 ראו עמ' 2 לעדות חייל מס' 20, וכן עמ' 1 לעדות מפקד מוקד א', שם.

563 שם.

564 ראו עמ' 4 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם.

565 ראו עמ' 4 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם.

566 ראו עמ' 1 לעדות מפקד צ'ר', שם.

בשעה 07:05 לפנות בוקר, נתן מפקד מוקד א' פקודה ללוחמי שתי המורנות לעלות על המרמרה.⁵⁶⁷ מפקד מוקד א' (מורנה 1) הורה על ביצוע ירי הרתעתי לדופן על מנת להרחיק את קבוצת פעילי ה-IHH שעמדה במקום, אך על פי עדותו הפעילים לא נרתעו עקב כך. לאחר מכן ביצע הכוח ירי אש חיה לעבר שניים מפעילי ה-IHH שהשליכו לעבר הכוח חפצים שונים.⁵⁶⁸ לוחמי מורנה 2 עלו מצד דופן ימין, ללא ביצוע ירי אש חיה.⁵⁶⁹ הירי הביא להתפזרות האנשים שבירכתי האוניה.

הכוחות משתי המורנות עלו על המרמרה. מפקד מוקד א' פקד על מפקד כוח ההשתלטות לאבטח את הפתחים, הבין שבינתיים הושלמה ההשתלטות על הגשר, ועלה לגג כדי לקבל תמונת מצב של הכוחות המצויים שם. תמונת המצב שהתקבלה הייתה שלכוח יש שני פצועים ושני חיילים חסרים.⁵⁷⁰ הכוח נערך לירידה לאולמות כדי לאתר את הלוחמים החסרים. בשלב זה, ולאחר דיווחו של רב החובל במערכת הכריזה כי האוניה בשליטת חיילי צה"ל, התקבל דיווח על התרחשות בחרטום - שלושת החיילים שנחטפו הוצאו והובלו אל החרטום. חייל מספר 3 תיאר בעדותו כי ברגע זה נשמעה ירייה.⁵⁷¹ חייל מספר 21, מפקד הכוח במסוק השני, תיאר בעדותו כי בוצע ירי מנשק פחות קטלני לעבר הפעילים האלימים שאחזו בחיילים מספר 1, 3 ו-4.⁵⁷² שניים מהחיילים, חייל מספר 1 וחייל מספר 3, ניצלו את ההזדמנות, קפצו למים ונאספו על-ידי מורנה 1 של חיל הים (משם הועברו לסטי"ל אח"י חנית).⁵⁷³ חייל מספר 4, שלו פציעת ראש קשה, נותר על החרטום. מפקד מוקד א' וחייל מס' 21 הגיעו אל חייל מספר 4, ביצעו בו בדיקה רפואית ראשונית ומפקד מוקד א' נתן הוראה לפנותו אל הגג.

על שהתרחש ברגעים אלה, העיד חייל מספר 1:

"לאחר זמן נוסף, נשמע קפטן הספינה אומר במערכת הכריזה כי הספינה הינה בשליטת החיילים וכי הם משתמשים בנשק חי וכי על כל הנוסעים להיכנס לבטן האוניה. הודעה זו גרמה לתסיסה רבה בבטן האוניה, ההמון החל בצעקות "אללה אכבר" והחלו לשלהב אחד את השני. לאחר מכן הובילו אותנו והושיבו אותנו צמוד לחרטום האוניה. בשלב זה ראיתי כי חייל 4 אינו הולך בכוחות עצמו אלא נגרר. גם אותי גררו 2 אנשים. בשלב זה

567 ראו עמ' 1-2 לעדות מפקד מוקד א', שם; ראו קובץ וידאו "Neshek Ham.mov", מצוי בתיקייה Air, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5.

568 ראו עמ' 2 לעדות מפקד מוקד א', הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; עמ' 1 - 2 לעדות מפקד מוקד א', מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010 לעיל ה"ש 486.

569 ראו עמ' 2 לעדות מפקד מוקד א', וכן עמ' 4 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם. ראו קובץ וידאו "VIDEO_100530_003.asf", מצוי בתיקייה cd11 שבתוך תיקייה sea, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5. כמו כן, קיים סרט נוסף, שצולם על-ידי כוחות צה"ל, בו נקלטה ההתקהלות של המתנגדים בירכתיים, התפורותם ברגע אחד (לא נקלט הירי מכיוון מורנה 1), ועליית החיילים מהמורנות אל המרמרה, ראו תקליטור 5 "ההשתלטות על המאווי מרמרה", מצוי בקלסר שסומן על ידי הוועדה כמוצג 90.

570 ראו עמ' 2 לעדות מפקד מוקד א', הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

571 ראו עמ' 5 לעדות חייל מס' 3, שם.

572 ראו עמ' 4 לעדות חייל מס' 21, שם.

573 ראו עמ' 5 לעדות חייל מס' 1, שם.

חשבתי כי עומדים להוציא אותנו להורג בחרטום האוניה, פעולה שמטרתה מבחינתם הינה להוציא חייל אחד להורג (אותי) ולאיים כי עשו זאת לשניים האחרים במידה ולא יתנו להם להיכנס לעזה.

לאחר כ-10 שניות, פתחו את הדלת והוציאו אותי לכיוון החרטום, השומר שהוביל אותי החזיק אותי קצת פחות חזק ונופף בידו ימינה ושמאלה לכיוון כלי השייט שלנו, להבנתי זה היה בכדי להראות לכוחותינו כי הם מחזיקים בחיילים ברשותם. ניצלתי את ההזדמנות שהוא החזיק בי רק ביד אחת ויחסית בצורה רפויה, נתתי לו מרפק בצלעות וקפצתי למים, תוך כדי ניסיון הקפיצה השומר ניסה לתפוס אותי אך הצלחתי להשתחרר ונפלתי למים. עשיתי זאת כי הבנתי שזו הדרך היחידה שבה אציל את חיי מיד עם הגעתי למים צללתי ע"מ שלא יוכלו לפגוע בי מהאוניה, הורדתי את החולצה תוך כדי צלילה ושחיה והתכוונתי לשחיה וצלילה מהירים ב"זיג זג" ע"מ לחמוק מהאויב על האוניה. לאחר הצלילה הראשונה עליתי לפני המים וראיתי מורנה מתקרבת אליי ולידי את חייל מס' 3 שגם הוא קפץ אחרי מהאוניה. המורנה הגיעה, לא הצלחנו לטפס עליה בכוחות עצמנו ונמשכנו למעלה ע"י חברינו ליחידה. החובש על המורנה החל לטפל בחיילי 3. אני הסתכלתי לעבר האוניה וראיתי את חייל 4 נשען על דופן האוניה מעורפל הכרה לחלוטין. לקחתי רובה M16 שהיה במורנה והתחלתי לבצע ירי באוויר לגזרה נקייה וזאת מכיוון שחששתי שההמון על האוניה ירצה לחטוף את חייל 4 חזרה לתוך בטן האוניה ורציתי להרתיע אותם.

צעקתי לחייל 4 שיקפוץ למים אך בשלב זה ראיתי מספר חיילים מכוחותינו חוברים אל חייל 4. בדיעבד התברר לי כי חייל 4 סבל משבר דחוס בגולגולת והניתוח שבוצע ע"י פרמדיק היחידה על גבי סיפון המרמרה הציל את חייו. לאחר מכן המורנה העבירה אותי ואת חייל 3 לספינת הטילים אח"י חנית. במהלך התנועה של המורנה אל הסטי"ל, חלפנו ליד זהרון הפיקוד והעברתי לו בצעקות כי בידי המחבלים נמצא הציוד והנשקים של שלושתנו (אני, חייל 3 וחייל 4).⁵⁷⁴

חייל מספר 3 העיד:

שכבנו שם מה שנראה לי סדר גודל שעה וחצי (בדיעבד אני יודע שמרגע הגלישה ועד שיצאתי החוצה עברו 43 דקות). [...]

הצעקות ממשיכות לאורך כל הזמן, יש המון רעש, המון אנשים שמתעסקים איתנו וצועקים לנו. באיזה שלב עוברת הכריזה של הקפטן באוניה הקפטן צועק לכולם להיכנס לכל החדרים. לאחר כריזת הקפטן נוצרו לחץ ובהלה. סביבנו כפי שאמרתי כל הזמן יש אנשים שצועקים ומקללים האנשים כל הזמן הסתכלו בחלונות.

בשלב הבא השומר שלי מוחלף בשומר אחר. השומר החדש מקים אותי, אני מבקש ממנו שיפתח לי את הקשר בידיים וברגליים, הוא משחרר לי את

574 ראו עמ' 4-5 לעדות חייל מס' 1, שם.

הקשרים (את החבל), ומתחיל להוביל אותי לכיוון החרטום כשהמרחק ביני לבין היציאה לחרטום הוא כ- 50-70 מטר.

התנועה לכיוון החרטום מתבצעת דרך האולם. תוך כדי התנועה השומר מנסה לחנוק אותי. ובכל פעם שאני מרגיש שאין לי אוויר אני מנסה לצעוק ואנשים משחררים אותו ממני ולא מאפשרים לו להצליח בחניקה.

ניסיון חניקה זה בוצע מספר פעמים. חשוב לומר שאת חייל מס' 4 הובילו לפני שני אנשים תפסו אותו מכל צד. הוא לא הצליח ללכת, פשוט גררו אותו קדימה והשכיבו אותו על ספה צמוד לדלת היוצאת לחרטום. אותי הושיבו לידו כשתוך כדי שמושיבים אותו אני רואה שאת חייל מס' 1 משהו מוציא החוצה. אני קם בכוח כדי לנסות לצאת איתם ביחד ומוצא את עצמי בחוץ עם חייל מס' 1.

אני מוצא את עצמי בחוץ יחד עם חייל מס' 1 ו"השומר הטורקי" אני שומע ירייה מסתובב אחורה ומזהה ש"השומר הטורקי" בורח פנימה.

אני וחייל מס' 1 רצים לדופן האוניה קופצים למים מגובה 12 מטר ומתחילים בשחיה לכיוון הסירות שלנו לכיוון המורנות. אנחנו עולים למורנה שם מתחילים בי טיפול ראשוני ומשם מעבירים אותי לסטי"ל ומשם במסוק לבית החולים".⁵⁷⁵

חייל מספר 20, שהיה על אחת המורנות שאספו את חיילים 1 ו-3 שקפצו למים,

העיד:

[...] "בשלב הזה, ניגשנו לדופן ימין של המרמרה (שליש אחורי) ותוך כדי הגישה אני מזהה 2 אנשים קופצים למים (2 דמויות) מכיוון החרטום לכיוון דופן ימין, היה כבר אור יום, המרמרה למיטב זכרוני לא הייתה בתנועה. לא ידענו מי הדמויות שקפצו וניגשנו לכיוון עם נשק בכוננות וזיהינו את חייל 1 וחייל 3.

חייל 1 שחה אלינו בטירוף הגיע אלינו ראינו אותו ושכול הפנים שלו מנופחות וחבולות והראש שלו פתוח והוא פצוע גם ביד. את חייל 3 ראינו שוחה בקושי הסתכלנו אליו הוא אמר שהבטן שלו חתוכה ושהוא לא יכול לטפס.

העלינו אותו לכלי השייט שלנו הבחנו שהוא מלא חתכים בידיים, פנים נפוחות ממכות ופיצוצים וחתך פתוח בבטן שחלקים פנימיים מהבטן נשפכים לו החוצה והוא נראה פצוע קשה.

תוך כדי הסתכלנו למקום שממנו הם קפצו וראינו את חייל 4 נשען על דופן של המרמרה, עיניים פקוחות, קראנו לו והוא לא הגיב הבנו שהוא פצוע קשה.

בשלב הזה כלי השייט של הפיקוד הימי התקרב אלינו ואמר לנו שהוא ממשיך את ההתעסקות (הטיפול) בחילוץ חייל 4 ושנחנו נפנה את הפצועים".

575 ראו עמ' 4-5 לעדות חייל מס' 3, שם.

חייל מספר 21, מפקד הכוח במסוק 2, העיד על ביצוע ירי מנשק פחות קטלני שאיפשר את הימלטות חיילים מספר 1 ו-3, וכן על מצבו של חייל מספר 4:

"[...] אני התמקמתי בדופן שמאל של הגג ולפתע שמעתי צעקות מכיוון החלק הימני של הגג "הם לוקחים איתם את חייל 1 ואת חייל 3" בשלב זה עלה האור.

ביצענו ירי נפ"ק לעבר החוטפים ע"י החיילים שזיהו את האירוע ומייד לאחר מכן נשמעה קריאה "הם קפצו למים". אני מגיע לצד ימין של הגג ומבחין בחייל 4 שנמצא שעון על מעקה אונייה בדופן ימין בסיפון הפתוח (התחתון). אני לא מבחין שהוא פצוע אבל אני רואה שהוא רק עם מדים ללא ציוד כלל, הייתי בהלם נשארתי איתו, לא ידעתי שחסרים חיילים בכוח. אני מבין שכנראה לא כל הסיפונים נסרקו עדיין והנה אני נמצא בסיפון הגשר קומה מתחתנו והוא נמצא 3 קומות מתחתינו ואני צועק לו לקפוץ למים. אני רואה שהוא לא מגיב ניראה מעורפל אבל לא מגיב כלל. בשלב הזה אני והסגן שלי קופצים למטה על מנת להגיע אליו. אחרי שעברנו קומה אחת הגעתי לקומה השנייה ושם אני מבחין דרך המסדרון שהוא מלא באנשים אני משאיר את הסגן ואני יורד במדרגות לסיפון הפתוח וניגש לחייל 4. הבנתי ישר שהוא לא איתנו מזהה עליו סימני חבלה על הפנים הרחקתי אותו מהדופן, השכבתי אותו על הרצפה ובשלב הזה מגיע מפקד המוקד יחד עם הקשר שלו, שואל אותו אם ירו בו ואם הכול בסדר, לאחר מכן אני מרים את הפצוע ומעלה אותו לנקודת הטיפול בפצועים שם פגשתי את הפרמדיק שמורה לי להשכיב אותו".⁵⁷⁶

שלב הטיפול בפצועים

141. מעדויות הלוחמים עולה כי לאורך כל המבצע טיפלו החיילים בפצועים.⁵⁷⁷ לאחר שהושלמה ההשתלטות על האוניה, בסביבות השעה 05:17,⁵⁷⁸ החל שלב הטיפול המסודר בפצועים ופינויים. מעדויות הסגל הרפואי עולה כי תעדוף הטיפול בפצועים בוצע על-פי קריטריונים רפואיים אובייקטיביים כך שחלק מנפגעי צה"ל קיבלו טיפול לאחר הטיפול בפצועים מקרב משתתפי המשט.⁵⁷⁹ על הגג נמצאו כ-15 פצועים מבין פעילי ה-IIIH⁵⁸⁰ וכן שמונה פצועים מבין חיילי צה"ל, מתוכם שלושה פצועים קשה.⁵⁸¹ הרופא שעלה

576 ראו עמ' 4 לעדות חייל מס' 21, שם.

577 ראו למשל עמ' 3 לעדות חייל מס' 7 ("התחלתי לטפל בכ-15 פצועים מאותם אנשים שתקפו אותנו לפני כן"); עמ' 4 לעדותו של חייל מס' 15 ("הרופאים ביצעו בהם ניתוחים [הכוונה לפעילים שהיו ע"ג האוניה ותקפו אותנו], ככה במשך 4 שעות טיפלו בכל הפצועים מהאוניה"); עמ' 3 לעדות מפקד מוקד א'; בעדות מתאר המפקד כי קיבל דיווחים שוטפים מרופא היחידה שטיפל בפצועים, וכי כל פצוע - כולל פעילי המשט - זכה לטיפול רפואי מלא; עמ' 2 לעדות מפקד היחידה לפינוי וחילוץ בהיטס, המתאר כי כשהגיע למרמרה הבחין שכבר ניתן לפצועים קשה טיפול ראשוני והניח שניתן על ידי חיילי השייטת; ראו גם עמ' 7 לעדות מפקד כוח השתלטות; עמ' 4-5 לעדות חייל מס' 6; עמ' 2 לעדות חייל מס' 10 וכן עמ' 5 לעדות חייל מס' 13, שם.

578 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 27.

579 ראו עדות מפקד 669, ס' טז למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79; ראו גם עמ' 4 לעדות חייל מס' 9 ("הטיפול בי בוצע לאחר הטיפול בפצועים הטורקים").

580 ראו עמ' 2 לעדות הרופא, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

581 ראו דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 107.

עם הכוח ממורנה 2 העיד כי טיפל בפניניים של מספר מחיילי צה"ל שנפצעו קשה והוא העיד על המצב המסוכן בו נמצאו פצועים אלה.⁵⁸² בשלב זה הבינו הכוחות כי יש פצועים מבין משתתפי המשט באולמות האוניה ולכן ניתנת הוראה להוציא החוצה, דרך פתחי הכניסה לאולמות, קודם כל את הפצועים. רופא, חובש וחוליה רפואית נערכו בכל אחד מפתחים ובדקו בדיקה ראשונית את הפצועים. משם הועברו הפצועים לגג. על הגג היו בכל רגע נתון כשישה - שבעה רופאים (בהם גם מנהל חדר מיון), וכן טיפלו על הגג שישה פרמדיקים, ארבע חוליות רפואיות וכן לוחמים מיחידה 669 - היחידה לחילוץ ופינוי בהיטס 669 (להלן: יחידת 669) - כולם חובשים בהכשרתם. סך הכל הופעלו באירוע 18 רופאים, שישה פרמדיקים, כ-70 לוחמים-חובשים וכן רופא בכיר מיחידת 669, שסייע בתעדוף פינוי הפצועים. מפקד 669 העיד כי על פי הוראתו החלו הרופאים בייצוב מצבם של הפצועים. פצועים שמצבם יוצב, נרתמו לאלונקות פינוי, הוכנו לחילוץ מוסק והועברו למסוקים. 14 ניתוחי שדה בוצעו על סיפון המרמרה. עד השעה 11:40 פונו 31 פצועים ממשתפי המשט, 20 מהם במצב קשה והשאר במצב בינוני וקל. הרופא העיד כי בסביבות השעה 12:00 הוא ביצע באופן אישי סריקה בבטן האוניה, הזדהה כרופא וביקש לדעת אם יש פצועים נוספים. כן העיד הרופא כי סגנו ביצע סריקה דומה מספר דקות לפניו. בשלב זה האמין הצוות הרפואי שאין עוד פצועים באוניה.⁵⁸³ בדיעבד התברר כי היו באולם עוד 14 נוסעים שהיו פצועי ירי. פציעות אלה התגלו בבדיקת רופא שבוצעה בנמל אשדוד.

142. מעדויות המטפלים עולה כי חלק מהפצועים התנגדו לקבלת טיפול רפואי. הרופא העיד:

"באירוע היו אירועים שלא הכרתי באף אירוע אחר של התנגדות לטיפול רפואי באמצע טיפול. במהלך ביצוע נקז חזה (טרוקר) הפצוע תלש את הנקז עצמו ואומר לי: "אני רוצה למות כמו שהיד". למרות זאת התעקשנו לטפל בו ולהעלות אותו למסוק לטיפול.

היו אירועים רבים כאלה נוספים, כולל תלישת עירוניים ועוד".⁵⁸⁴

הרופא הוסיף וציין כי אף פצוע לא מת מפצעיו מרגע בו התחיל הטיפול הרפואי וזאת חרף ההתנגדות בה נתקלו במהלך הטיפול והתנאים המורכבים בהם התנהל הטיפול, ובכלל כך מחסור מסוים בציוד רפואי (וציוד שהועף באוויר בגלל פעילות המסוקים), קושי בהעברת הפצועים במסדרונות הצרים של האוניה ומן הסיפונים התחתונים אל הגג, וחוסר בתמונת מצב מלאה ביחס למספר הפצועים.⁵⁸⁵ עוד יצוין כי חיילי שייטת 13 מצוותי ההשתלטות לקחו חלק בפינוי הפצועים מקרב משתתפי המשט ובטיפול בהם. כך למשל העיד חייל מספר 14: "בנקודת טיפול הפצועים, ביצעתי הנשמה לאחד מפצועי

582 עמ' 2 לעדות הרופא, הרהבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451. יצוין כי הרופא העיד ש"לאחר פינוי כל הפצועים של כוחותינו אנחנו מתחילים לטפל בפצועים מבין הפעילים שעל הגג" (עמ' 2 לעדותו). עם זאת, מעדויות אחרות עולה שהטיפול הרפואי בוצע על פי קריטריונים רפואיים אובייקטיביים.

583 ראו עמ' 3 לעדות הרופא, הרהבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם עדות מפקד 669, ס' טז למענה השלמה צה"לי לשאלות הועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

584 ראו עמ' 2 לעדות הרופא, הרהבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.
585 שם, בעמ' 2-3.

האויב והנחתי חוסם עורקים לפצוע אחר אשר היה פצוע מכדור ברגל".⁵⁸⁶ וחייל מספר 15 העיד: "הנשמתי עוד שני פצועים מצוות האוניה ('הפעילים') עד שהפרמדיק התפנה לטפל בהם ולאחר מכן הם פונו במסוק. הרופא, החובשים והפרמדיקים עבדו שעות ועברו מאחד לשני, טיפלו, נתנו עירוים, ביצעו הנשמות וביצעו ניתוחים בכל הפצועים שהיו בסיפון העליון ובהמשך פונו חלקם באמצעות מסוקים לבתי החולים. אפילו ראיתי מקרה שאחד החובשים טיפל בפצוע והנשים אותו וכאשר הוא חזר להכרה הוא ניסה לקום ולתקוף אותו".⁵⁸⁷

ככל הנראה כבר בשלב זה שוחררו האזיקים מחלק ממשותפי המשט שנאזקו במהלך שלב ההשתלטות.⁵⁸⁸

יצוין כי גם הפצועים ששהו בבטן האוניה קיבלו טיפול רפואי, חלקם נגד רצונם. מפקד כוח ההשתלטות העיד:

"לאט לאט כל האנשים יצאו מהאולמות מלבד חברת הכנסת ומספר פעילים שלא היו מוכנים לצאת ובנוסף מי שלא היו מוכנים לצאת היו אותם פצועים שהם לא הסכימו להתפנות. בשלב מסוים אני שואל את הפעילים בתוך האוניה האם יש גורם רפואי שנמצא בפנים ומבקש מהם להחביר אותו אליי. [...]"

לאחר שביקשתי מהפעילים מגיע אליי רופא שלהם, ואני שואל אותו לשלומם של הפצועים, הוא אומר לי שיש כמות רבה של פצועים שלא מוכנים להתפנות, חלקם פצועים קשה שפעילים אחרים לא מוכנים לפנות אותם. אני מקבל החלטה שלמרות האיום על אנשיי בתוך האוניה אני נכנס לתוך האולמות לסריקה של הנשק שנלקח מאיתנו ומפנה את הפצועים מתוך האוניה למרות אי רצונם להתפנות על מנת להציל את חייהם. אנחנו נכנסים לתוך האולמות מתחילים בסריקה, מעדכנים אם הפעילים שאנחנו נכנסים ע"מ לפנות את הפצועים. בשלב הזה אנחנו נתקלים בהתנגדות: חברת הכנסת ופעילים נוספים חוסמים אותנו בגופם ומנסים למנוע מאיתנו להגיע לפצועים. אנחנו מזיזים אותם הצידה בעזרת הידיים, לא מכים פשוט מזיזים הצידה, ומגיעים לפצועים ששוכבים על הספות- מביאים רופא שלנו ומתחילים בטיפול ובפינוי של הפצועים. תו"כ [תוך כדי] פינוי הפצועים אנחנו מבצעים סריקה וחיפוש של אמל"חים [אמצעי לחימה] [...].⁵⁸⁹

586 ראו עמ' 3 לעדות חייל מס' 14, שם.

587 ראו עמ' 5 לעדות חייל מס' 15, שם. וראו גם עמ' 5 לעדות חייל מס' 13, שם.

588 ראו לעניין זה עמ' 3-4 לעדות חייל מס' 21, וכן עמ' 4-5 לעדות חייל מס' 12, שם.

589 ראו עמ' 6-7 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם.

143. על פי עדויות החיילים, רוכזו הגופות בנקודה מסוימת בגג,⁵⁹⁰ הן כוסו,⁵⁹¹ הועברו למורנות ולאחר מכן הועלו על גבי סטי"לים של חיל הים והוסעו בנפרד לנמל חיפה.

העיד על כך מפקד שייטת 13:

"כיסינו את ההרוגים בצורה מכובדת בצד [...] את ההרוגים כיסינו והעברנו בצורה נסתרת למורנות כדי שלא לייצר התלהמות מיותרת וגם מפאת כבודם והם הועברו מהמורנות לסטי"ל ומשם פונו לבסיס חיפה".⁵⁹²

שלב ההשתלטות על האולמות

144. במקביל לטיפול בפצועים ולפינוי ההרוגים, עלה על המרמרה כוח "מצדה" של שירות בתי הסוהר (יחידת "מצדה" היא יחידת ההשתלטות המבצעית של שירות בתי הסוהר הפועלת באירועי פיגוע מיקוח במתקני הכליאה הנמצאים באחריות שירות בתי הסוהר, וכן מהווה כוח כוננות אופרטיבי בתחומי מומחיות היחידה, ובכלל זה טיפול בהפרות סדר חמורות תוך שימוש בנשק פחות קטלני); כמו כן, עלה על המרמרה כוח יחידת סיור מיוחדת של משמר הגבול אשר כלל 51 שוטרים ושתי שוטרות.⁵⁹³ לאחר שיצאו הפצועים מהאולמות, הורו כוחות צה"ל לכל משתתפי המשט לצאת מן האולמות. בשלב זה נבדקו המשתתפים כדי לוודא שאין על גופם אמצעי לחימה. על פי עדויות החיילים, בדיקות המשתתפים בוצעו בהתאם להנחיות (קרי, חיפוש על גופן של נשים בוצע על-ידי שוטרות בלבד),⁵⁹⁴ וכן כי "החיפוש בוצע בכבוד, מבלי להפשיט את האנשים ותוך שמירה על כבודם".⁵⁹⁵

מהחומר שבידי הוועדה עולה שחלק ממשתתפי המשט נאזקו, בעיקר גברים צעירים שהכוחות חששו שינסו לתקוף אותם או להפר את הסדר. מפקד שייטת 13 העיד כי כך הנחה את החיילים: "הוגדר לחיילים שיש לאזוק אנשים שמתפרעים או שמהווים סכנה/ איום לחיילים והוגדר כי אין לאזוק נשים ילדים וזקנים וכך גם בוצע בפועל".⁵⁹⁶ כך גם העיד חייל מספר 15: "את כל הנשים ואת כל האנשים המבוגרים שהיו בצוות האוניה (גברים ונשים כאחד) לא אזקנו כלל. רק את הבחורים הצעירים שיכולים להתפרע

590 ראו לדוגמה עמ' 2 לעדות הרופא, שם: "על הגג מצאתי כ-20 פעילים שוכבים, מתוכם חמישה הרוגים ו-15 פצועים. קיבצנו את הפצועים וההרוגים לחוד; וכן עמ' 5 לעדות חייל 13, שם: "חייל 18 ביקש ממני לבצע סדר והפרדה בין גופות המחבלים לפצועים [...] אני וחייל 14 ריכזנו את הגופות (כ-5 גופות)".

591 ראו עמ' 7 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם, לפיה כוסו הגופות בשקי שינה שנמצאו באוניה.

592 ראו עמ' 6 לעדות מפקד שייטת 13, שם.

593 כוח מצומצם של יחידת "מצדה" עלה על המרמרה בשעה 05:10 לערך, לאחר שהסתיימה הלחימה על המרמרה. הכוח העיקרי עלה על המרמרה בסביבות השעה 05:38.

594 ראו לדוגמה עמ' 3 לעדות חייל מס' 14, שם.

595 שם.

596 ראו עמ' 2 לעדות מפקד השיטת, שם.

או לתקוף אותנו".⁵⁹⁷ וחייל מספר 10 העיד: "חשוב לציין שלא ראיתי אף אישה או גבר מבוגר/זקן אזוק באזיקים. היחידים אשר היו אזוקים היו מחבלים חשודים אשר היוו איום לביטחון כוחותינו".⁵⁹⁸ על חלק מהמשתתפים שנאזקו נתפסו סכינים, רוגטקות וגולות.⁵⁹⁹ מפקד כוח ההשתלטות העיד גם כי לאחר שהוצאו הפצועים, המשיכה התנגדות פיזית של חלק מהמשתתפים:

"לאחר שהוצאנו את כל הפצועים (כ-15-10) לא זוכר בדיוק, המשיכה התנגדות פיזית של חלק מהפעילים- כולל השתוללות של אחד מהם שחייבה אותנו להשתמש בכוח כדי לעצור אותו".⁶⁰⁰

יצוין כי בעדותו של מוחמד זידאן, ראש ועדת המעקב של ערביי ישראל, לפני הוועדה ביום 25.10.2010, נטען כי כל משתתפי המשט נאזקו.⁶⁰¹ עם זאת, בעדותו של מחמוד אבו-דעבס, ראש הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית, מיום 25.10.2010, נטען כי לא כל הנוסעים נאזקו, אלא רק "הרוב המכריע".⁶⁰² ראיות נוספות המצויות בפני הוועדה תומכות במסקנה כי לא כל משתתפי המשט נאזקו. כך למשל, סרטים שונים שצולמו על המרמרה לאחר ההשתלטות ובטרם עגינתה בנמל אשדוד תומכים בבירור במסקנה זו.⁶⁰³ כך גם בתחקיר הפנימי שערכה יחידת "מצדה" בעקבות מבצע ההשתלטות על המרמרה מצוין כי 195 נוסעים היו בהשגחת אנשי היחידה לא נאזקו, וכי רק "בעלי פוטנציאל לחימה" נאזקו.⁶⁰⁴

145. במסגרת הבדיקות האמורות, נמצאו על חלק מפעילי ה-IHH סכינים וסכומי כסף גדולים. במסגרת הסריקות נאספה מדיה מגנטית שנמצאה (המדיה המגנטית שנאספה כללה, בין היתר, מחשבים ניידים, טלפונים ניידים, כרטיסי זיכרון, דיסקים קשיחים, קלטות, דיסקטים, דיסקים, נגנים ועוד. לא נאספו מצלמות, כי אם רק כרטיסי

597 ראו עמ' 5 לעדות חייל מס' 15, שם.

598 ראו עמ' 3 לעדות חייל מס' 10, שם; אמנם מפקד כוח ההשתלטות העיד בזו הלשון: "אנחנו מרכזים אותם בנקודות בסיפון הפתוח, סורקים את גופם - מבצעים עליהם חיפוש לראות שאין עליהם נשקים, עם הנשים שיוצאות מתבצע חיפוש ע"י שוטרות היס"מ, ואנחנו אזוקים את כולם", אולם מיד לאחר מכן הוא מציין: "את כל הנשים ואנשים המבוגרים לא אזקנו". ראו עמ' 6-7 לעדותו של מפקד כוח ההשתלטות, שם. לתיאור נוסף של איוק המתנגדים על גג האונייה מחשש שימשיכו לתקוף את חיילי צה"ל, ראו עמ' 2 לעדות חייל מס' 24, מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

599 ראו בעניין זה עמ' 2 לעדות חייל מס' 11; עמ' 2 לעדות חייל מס' 24, וכן עמ' 3 לעדות חייל מס' 25, שם.

600 ראו עמ' 6-7 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם.

601 ראו פרוטוקול ישיבה 15 של הוועדה "עדות מר מוחמד זידאן" 11 (25.10.2010).

602 ראו פרוטוקול ישיבה מס' 15 של הוועדה "עדות השיח' חמאד אבו-דעבס" 33 (25.10.2010).

603 ראו לדוגמה קובץ וידאו "Salah_is_a_live.mov", מצוי בתיקייה 13, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5, שצולם לאחר ההשתלטות על-ידי גורמי הצבא, ומראה כמה עשרות גברים, חלקם אזוקים וחלקם לא (מועד צילום הסרט במדויק אינו ברור ממאפייני הקובץ שנמסר לוועדה, אך עולה בבירור שצולם לאחר ההשתלטות ובטרם הגיעה האונייה לנמל אשדוד). ראו גם קובץ וידאו "MOV023.mov", מצוי בתיקייה Memory Card, שבתוך תיקייה Sea, שם (הסרט צולם בתאריך 31.5.2010 שעה 10:54, על פי מאפייני הקובץ).

604 ראו "תחקיר יחידת מצדה" 11 (5.10.2010), הקלסר בו מצוי התחקיר סומן על ידי הוועדה כמוצג 98. מן התחקיר עולה כי 314 נוסעים נכבלו בידי אנשי "מצדה", בעוד היתר נכבלו על-ידי לוחמי צה"ל.

הזיכרון שלהן).⁶⁰⁵ בסריקות נמצא חלק מהציוד שנלקח מחיילים מספר 1, 3 ו-4 (החיילים שנלקחו לבטן האוניה). כמו כן נמצא מוסתר בתוך האולמות אקדחו של חייל מספר 3, שעל פי הידוע לא הספיק כלל לבצע ירי בנשק טרם נלקח ממנו על-ידי פעילי ה-IHH, כשמחסניתו של הנשק ריקה והצינה לאחור (דהיינו, נשק שמישהו ביצע בו ירי עד גמר תחמושת, ללא תפעול לאחר גמר התחמושת, כמקובל בצה"ל).⁶⁰⁶ מעבר לכך לא נמצא נשק חם על המרמרה, ובכלל כן לא נמצאו נשקיהם של שני לוחמים שנלקחו מהם על-ידי פעילי ה-IHH. עם זאת, העיד חייל אחד כי ראה נשק חם נזרק לים.⁶⁰⁷ עוד נמצאו על המרמרה אמצעי לחימה שונים אחרים, שהועלו על האוניה, ככל הנראה, על-ידי משתתפים במשט, ובהם זיקוקים, מקלות, גרזנים, סכינים, גז מדמיע, מסכות אב"כ, גולות, ברגים, אפודים עם סמל של חצי סהר, אמצעי ראיית לילה, כגון שפנפים (אמצעי ראיית לילה על בסיס אור כוכבים המאפשר ראיית לילה באמצעות שתי העיניים) וחד-עיניים (סוג נוסף של אמצעי ראיית לילה מגביר אור כוכבים המאפשר ראייה באמצעות עין אחת בלבד), ועוד.⁶⁰⁸ מפקד מוקד ב' (מפקד המוקד שהשתלט על Boat SFENDONH 8000 ועל ה-GAZZE ולאחר מכן עלה על המרמרה כדי לסייע) העיד שאף ראה בקבוקי תבערה שהונחו בערימה מסודרת.⁶⁰⁹ כמו כן, נמצאו צעיפים ודגלים של תנועת החמאס ושל הזרוע הצבאית שלה.

לאחר סיום הסריקות והאיזוק, הוכנסו המשתתפים במשט חזרה אל האולמות, שם ישבו עד ההגעה לנמל אשדוד. על פי עדות הלוחמים ניתנו למשתתפים מים ומזון בשלב זה והם לוו לשירותים על פי בקשתם.⁶¹⁰ כמו כן, על פי עדויות החיילים, בשלב זה הורדו האזיקונים מחלק מהמשתתפים שנאזקו קודם לכן, כמו גם מצוות האוניה, ולאחרים הוחלפו האזיקונים והושמו באופן רפוי יותר.⁶¹¹ יצוין כי אחת מנוסעות האוניה נשאה בידיה תינוק. מעדויות החיילים עולה כי הם איפשרו לה לגשת אל תיקה על מנת ליטול ציוד עבור התינוק, וכך אפשרו לה להסתובב באופן חופשי ברחבי האוניה.⁶¹²

יצוין כי בסריקות שבוצעו על המרמרה לא נמצא ציוד הומניטארי.

605 ראו ס' יד למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79, לפיו חלק מן המדיה המגנטית שנאספה בשלב זה הועברה לישראל באמצעות מסוק לשימוש דובר צה"ל ומערך ההסברה. שאר החומר הועבר ליחידת אמש"ט נאייסוף מסמכים ושלל טכנין עם כניסת כלי השיט לנמל אשדוד.

606 ראו ס' יא, שם.

607 ראו לדוגמה ראו עמ' 3-2 לעדות חייל מס' 33, מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

608 ראו עמ' 2 לעדות מפקד צ'ר, וכן עמ' 5-6 לעדות חייל מס' 15, הרחבת החקירה מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

609 ראו עמ' 2 לעדות מפקד מוקד ב', שם.

610 ראו לדוגמה עמ' 6-7 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, וכן עמ' 2 לעדות מפקד מוקד א', שם.

611 ראו עמ' 3 לעדות חייל מס' 10, שם; וכן עמ' 3-2 לעדות חייל מס' 27, מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486. ראו גם פרוטוקול ישיבה 11 של הוועדה "עדות ראש מינהל אכיפה זורים" 10 (12.10.2010) (להלן: "עדות ראש מינהל אכיפה זורים"), לפיה: "היו חלק שהורדו מהספינה והם היו אזוקים. רובם לא היו אזוקים. חלקם, אלו שהיו פרובוקאטורים במלוא מובן המילה, הם היו אזוקים." עדות זו מקבלת חיזוק מסרט שצולם בנמל אשדוד ונמסר לוועדה על-ידי שב"ס - ראו תקליטור וידאו "עצורי המשט נמל אשדוד" (5.10.2010), הקלסר בו מצוי התחקיר סומן על ידי הוועדה כמוצג 98 (להלן: תקליטור וידאו שב"ס).

612 ראו בהקשר זה עמ' 2-3 לעדות חייל מס' 26; עמ' 4 לעדות חייל מס' 25, וכן עדות חייל מס' 27, שם.

ההשתלטות על כלי השיט הנוספים

146. כאמור לעיל, נוסף על המרמרה התקרבו לחופי ישראל ביום 31.5.2010 חמישה כלי שיט נוספים: הספינות Boat SFENDONH 8000 (להלן: Boat 8000)⁶¹³ ו-CHALLENGER 1, והאוניות DEFENE Y; GAZZE; ו-1. SOFIA. צה"ל השתלט על כלי שיט אלה לאחר שסירבו להישמע לאזהרות שהועברו להן. בכלי שיט אלה לא נגרמו אבידות נפש, ואולם במהלך ההשתלטות על חלקן נתקלו הלוחמים באלימות, אם כי ברמה פחותה בהרבה מזו שנתקלו בה על המרמרה. ביחס לחלק מכלי השיט נעשה שימוש בכוח על מנת להשלים את ההשתלטות עליהן. להלן תיסקר בקצרה פעילות ההשתלטות על כלי שיט אלה, על פי סדר ההשתלטות הכרונולוגי עליהן.

BOAT 8000

147. בשעה 04:27 החלה ההשתלטות על ספינה זו, שעל סיפונה היו כ-48 משתתפים ואנשי צוות (רובם אירופאים, ארבעה אמריקאים, ירדני, מרוקאי, לבנוני ושני איראניים). 19 לוחמים עלו על סיפון הספינה משתי מורנות אשר ניגשו בו זמנית לדפנות האנייה, וזאת לאחר שירי כדורי צבע לעבר משתתפים במשט שעמדו על הסיפון וזרקו על הלוחמים חפצים שונים, הבריח משתתפים אלה מן הסיפון. במהלך ההשתלטות נתקל הכוח באלימות שכללה ניסיון חטיפת נשק לחייל, הדיפה ודחיפת חיילים מהמדרגות לקומה התחתונה, עימותים פיזיים בטווחים קרובים והתבצרות בגשר האנייה. במהלך ההשתלטות הופעל כוח פיזי כנגד הפעילים האלימים וכן נעשה שימוש ברובי צבע (157 כדורי צבע נורו במהלך ההשתלטות; חלק מרובי הצבע נשברו במהלך פעולת ההשתלטות), נזרקו 4 רימוני פלאש באנג (סוג של רימון הלם היוצר רעש והזק סינוור והמשמש לפיזור הפגנות ונטרול הפרות סדר) ונעשה שימוש בטייזרים.⁶¹⁴ לא נעשה שימוש בנשק חם במהלך ההשתלטות. ארבעה מפליגים נפצעו במהלך ההשתלטות ממכות קרב מגע. מפליגים אלה סירבו לקבלת טיפול רפואי ישראלי וטופלו על-ידי רופא האנייה כשהם אינם אזוקים. מבין המשתתפים במשט שעל סיפונה של אוניה זו נאזקו כחמישה מפליגים בעת ההשתלטות על הגשר ועוד כשלושה מפליגים נאזקו בשלב מאוחר יותר משום ש"ניסו לשלהב את הרוחות [...] והחלו בקריאות לקום ולהתנגד בשילוב קריאות בערבית מן הקוראן".⁶¹⁵ על פי עדותו של מפקד מוקד ב', המפקד הבכיר בכוח שיועד להשתלט על ספינה זו, האיזוק התבצע בעוד המשתתפים ישובים על כסאות פלסטיק, חלקם שוחררו במהלך ההפלגה לנמל אשדוד ולאחרים שוחרר הלחץ מהאזיקונים כאשר התלוננו על כך.⁶¹⁶

613 במסמכי האוניה מופיע השם SFENDONH בלבד. במסמכי צה"ל היא מכונה "Boat 8000". בכדי למנוע בלבול תכונה אוניה זו בשם שניתן לה במסמכי צה"ל. ראו "מסמכי מידע BOAT 8000-Sfendonh" שאותרו בספינה על-ידי צה"ל והועברו לידי הוועדה; סומן על-ידי הוועדה כמוצג 91.

614 ראו תחקיר חיל הים, סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 90.

615 ראו עדות מפקד מוקד ב', מענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

616 ש.ש.

יצוין כי חייל מספר 19 העיד שבמהלך שלב הגלישה מהמסוקים אל המרמרה, תמרנה הספינה באופן שכמעט הוביל לנתיב התנגשות וכן ביצעה מרדף אחר כלי הפיקוד (הזהרון) של מוקד א' (המוקד שנועד להשתלט על המרמרה). לטענתו, הגיעה הספינה לטווח של פחות מעשרים מטרים מכלי הפיקוד וכי לבסוף, לאחר תמרון התחמקות חד, הצליח כלי הפיקוד לחמוק.⁶¹⁷

על ספינה זו לא נמצא ציוד הומניטארי.⁶¹⁸

CHALLENGER 1 (צ'לנג'ר 1)

148. בשעה 04:56 החלה ההשתלטות על הצ'לנג'ר 1, עליה היו 17 אנשי צוות ונוסעים (ביניהם, בין היתר, 6 בעלי דרכון אמריקאי, שני בעלי דרכון בריטי ובעל דרכון ישראלי אחד). קודם להשתלטות ביצעה הספינה תמרון התחמקות והכוח נאלץ לבצע מרדף בכדי להגיע אליה. עוד העיד מפקד כוח ההשתלטות (מפקד הכוח שנועד להשתלט על המרמרה) כי הספינה ניסתה לדרוס את המורנה בו שהה הכוח שלו, והמורנה נאלצה לחמוק, תוך ביצוע תמרון.⁶¹⁹ לאחר שהגיע הכוח אל הספינה, טיפסו 15 לוחמים אל האוניה משתי מורנות. על סיפון הספינה נתקלו הלוחמים באלימות מילולית וניסיון להדיפת חיילים. חדר האוכל ננעל מבפנים על-ידי המפליגים. במהלך ההשתלטות נורו כ-15 כדורי צבע ונעשה שימוש בטייזרים כנגד מספר משתתפים במשט.⁶²⁰ המשתתפים התנגדו לקבלת טיפול רפואי וחלקם נאזקו על-ידי חיילי צה"ל.

על הספינה לא נמצא ציוד הומניטארי.⁶²¹

DEFENE Y

149. בשעה 05:15 החלה ההשתלטות על אוניה זו שעל סיפונה היו 21 מפליגים ואנשי צוות, כולם טורקים. 14 חיילים גלשו אל סיפון האוניה ממסוק והשתלטו עליה, זאת מבלי שנרשמו אירועים אלימים למעט אלימות מילולית. יצוין כי מנופי האוניה הוצבו באופן אשר הפריע לגלישה מהמסוק וכן חייב גלישה מגובה רב יותר ושינוי של נקודת הגלישה (הגלישה בוצעה אל נקודה בסמוך לגשר האוניה). עוד יצוין כי בחדר התקשורת שהוקם על האוניה איתר הכוח המשתלט סרטים בהם תועדו אנשי הצוות כשהם מתרגלים שימוש

617 ראו עמ' 1-2 לעדות חייל מס' 19, שם.

618 ראו עמ' 2 לעדות מפקד מוקד ב', הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם נספח יב למדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק ב, לעיל ה"ש 57.

619 ראו עמ' 1 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451: "בקרבת האוניה הצ'לנג'ר מבצעת ניסיון דריסה של כלי השיט שלנו, ותוך תמרון אגרסיבי אנחנו מתחמקים ממנה". כך גם בעמ' 1 לעדות חייל מס' 20, שם: "בשלב זה כשאני נע מהר לכיון המטרה אני מבחין שהצ'לנג'ר נעה מהר לכיוונינו ומנסה להתנגש בנו, ביצענו התחמקות ממנה ותוך כדי גם עלה בקשר חייל 19 ודיווח לי להיזהר כיוון שהצ'לנג'ר נעה לכיווני. אני מאשר את הדיווח מעלה מהירות ומצליח לחמוק מהמטרה ומתקרב למרמרה [...]."

620 ראו תחקיר חיל הים "תיאור הביצוע מוקד ג", סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 90.

621 ראו נספח יב למדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק ב, לעיל ה"ש 57.

בזרנוקי מים כנגד השתלטות. כמו כן, נמתחו כבלים, והוצבו אבנים ומוטות ברזל בדפנות האנייה. נוסעי האנייה לא נאזקו לאחר ביצוע ההשתלטות.

כך העיד מפקד הכוח:

"התחושה הכללית שלי מהתחקור של האנשים ומההיערכות ע"ג האונייה הייתה שאונייה זו נערכה לעימות פיזי ופרובוקציה, ובחירה בזמן ההשתלטות שלנו לא לעשות כך משום שהיא שמעה בזמן אמת שיש פצועים במרמה (דרך הסיילור) ולכן הם פחדו".⁶²²

על האנייה נמצא ציוד הומניטארי (כסאות גלגלים, ציוד רפואי, כלים סניטריים, ארגזי בגדים, צעצועים, מיטות, שטיחים, שמיכות ועוד), וכן ציוד לבניה (חומרי גלם לבניה, קונסטרוקציה למבנים, לוחות מתכת ועוד).⁶²³ לפירוט מלא של הציוד שנמצא על אונייה זו, ראו נספח "ה".

GAZZE

150. בשעה 05:45 החלה ההשתלטות על אונייה זו שעל סיפונה היו 18 מפליגים, כולם בעלי אזרחות טורקית. 19 לוחמים עלו על האנייה משתי מורנות שניגשו לדפנות האנייה. ההשתלטות על האנייה לא היה כרוכה באלימות.

מפקד מוקד ב' העיד:

"החפ"ק הנחה אותי לעבור להשתלט על ה- "גזה". עדכנתי את הכוח והפלגנו ל"גזה". החפ"ק עלה מולי תוך כדי הפלגה ואמר לי שכולם נכנעים ונמצאים בגשר עם הידיים למעלה. עליתי לאונייה שעמדה באותו זמן, כל האנשים היו מרוכזים בגשר, עלינו, לא הייתה התנגדות. הקפטן העביר לי את רשימת המפליגים. היה שיתוף פעולה מלא. לא זיהינו שם נשק או אמל"ח מכל סוג. בספינה היו כ-18 איש מפוחדים מאוד".⁶²⁴

מטענה של האנייה כלל 1,358 יחידות של "בלות" בטון ו-304 יחידות של קורות מתכת.⁶²⁵

SOFIA

151. בשעה 05:54 החלה ההשתלטות על אונייה זו שעל סיפונה היו 31 מפליגים, 28 מהם בעלי דרכון יווני ושלושה שבדים. 18 לוחמים עלו על הספינה משתי מורנות שניגשו לדפנות האנייה. הלוחמים לא נתקלו באלימות, עם זאת מספר משתתפים לא שיתפו פעולה ולא נענו להנחיות החיילים. החיילים דרשו מהמפליגים להתלוות אליהם, לרדת מגשר האנייה ולהגיע לנקודת ריכוז שהוגדרה על הסיפון העליון בחזית מבנה הגשר, תחת רשת צל. מספר פעילים סירבו לשותף פעולה, קיללו וגידפו את החיילים והתסיסו ושילהבו

622 ראו עמ' 2 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

623 המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - התייחסות לטענות ארגוני זכויות אדם מיום 31.10.2010, לעיל ה"ש 217, בעמ' 31-30.

624 ראו עדות מפקד מוקד ב', הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

625 ראו נספח יב למדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק ב, לעיל ה"ש 57.

את שאר המפליגים. משתתפים אלה אף נאחזו במעקה האוניה ובגדרות הברזל בכנפי גשר האוניה. הופעל כוח ונעשה שימוש בטייזר כדי לאזוק משתתפים אלה. כמו כן, מהחומר שלפני הוועדה עולה כי במסגרת הניסיון להניע משתתפים אלה לעבר נקודת הריכוז נורו חמישה כדורי צבע לעבר פלג גופם התחתון.⁶²⁶

על האוניה נמצא ציוד הומניטארי (כסאות גלגלים חשמליים, ציוד רפואי, ארגזי בגדים, צעצועים, מיכלי מים ועוד). לפירוט מלא של הציוד שנמצא על סיפון האוניה, ראו נספח "ה".

הטיפול במשתתפי המשט מרגע ההגעה לנמל אשדוד ועד הרחקתם מישראל

152. החל מהשעה 11:00 ביום 31.5.2010 החלו אוניות המשט להיכנס לנמל אשדוד. המרמרה נקשרה ברציף 1 בנמל אשדוד ביום 31.5.2010, בשעה 17:19.⁶²⁷ עם ההגעה לנמל אשדוד, בוצעה "העברת מקל" (העברת האחריות) בין כוחות צה"ל לכוח ימ"מ שקיבל לידיו את השליטה על הנעשה באוניות. לאחר מכן החל תהליך הורדת משתתפי המשט מהאוניה. בכבש האוניות בוצעה "העברת מקל" נוספת בין אנשי הימ"מ לכוח הליווי שהורכב משוטר יס"מ וקציין או נגד מכוחות צה"ל. יצוין כי משתתפי המשט הונחו להשאיר את הציוד האישי שלהם על כלי השיט. כוחות צה"ל שמרו על הציוד האישי, ולאחר שזה נבדק על-ידי כוחות היחידה לסילוק פצצות הוא נאסף על-ידי צה"ל, כל אחד מהתיקים נחתם על-ידי סוגר בטיחות ("פלומבה עם ספרור אישי") ותועד. הציוד נסרק על-ידי המשטרה הצבאית ורוכז במכולות נפרדות, בהתאם לכלי השיט עליהם הפליגו המשתתפים.⁶²⁸ כבר כאן ייאמר כי לאחר האירוע נפתחו מספר חקירות (חלקן אף הבשילו לכתבי אישום) בגין גניבות שביצעו מספר חיילי צה"ל בשלב בו הופקדו על שמירת הציוד האישי של המשתתפים. לעניין זה נתייחס בהמשך הדברים (ראו פסקה 160).

על פי תחקיר שירות בתי הסוהר, קליטת משתתפי המשט ביבשה החלה בשעה 13:00.⁶²⁹ בנמל אשדוד הוקמו 4 אוהלים: הראשון שימש לצורך בידוק ביטחוני של משתתפי המשט שהורדו מהאוניות; השני שימש לצורך עריכת שימועים על-ידי ממונה ביקורת הגבולות מטעם רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים ובהתאם לאמור בחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952 (להלן: חוק הכניסה לישראל);⁶³⁰ השלישי שימש לצורך עריכת בדיקות רפואיות; הרביעי שימש לצורך הכנת המשתתפים לקראת ליוויים מחוץ

626 ראו עמ' 4 לעדות חייל מס' 18, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם עמ' 10 לסיכום, שם.
627 הספינה CHALLENGER 1 נכנסה לנמל אשדוד בשעה 11:00; הספינה Boat 8000 נכנסה לנמל אשדוד בשעה 12:00; האוניה DEFENE Y נכנסה לנמל אשדוד בשעה 15:19; האוניה GAZZE נכנסה לנמל אשדוד בשעה 15:30; האוניה SOFIA נכנסה לנמל אשדוד בשעה 16:25.
628 ס' יד למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.
629 "מבצע 'רוחות שמיים 7' 14 (דו"ח תחקיר של נציב שירות בתי הסוהר, 5.10.10), סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 98 (להלן: דו"ח תחקיר שב"ס).
630 ראו הפרק הרביעי לחוק, העוסק בהרחקה ובמשמורת. באופן מיוחד קבוע ס' 13(א) לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952, כי "מי שאינו אזרח ישראל או עולה לפי חוק השבות, התשי"ב-1950, ונמצא בישראל בלי רשיון ישיבה (בחוק זה - שוהה שלא כדין), יורחק מישראל בהקדם האפשרי אלא אם כן יצא מרצונו קודם לכן".

לנמל אשדוד אל מתקני הכליאה או אל נתב"ג.⁶³¹ יצוין כי המתחם כולו היה מתחם סגור בשליטתו של צה"ל, מראש הוכנו בו תאי שירותים. וכן יצוין כי במהלך שהותם במתחם קיבלו המשתתפים מים לשתייה וארוחה קלה.⁶³²

עם ירידת המשתתפים מהאוניות לנמל אשדוד, נערכה לכל אחד מהם בדיקה לגילוי מתכות (בדומה לאופן שבו נערכת בדיקה כאמור בשדות תעופה ברחבי העולם). תחילה נערך החיפוש באמצעות שער מגנומטרי. בשלב מסוים התקלקל השער המגנומטרי ולפיכך נערך חיפוש באמצעות מגלה מתכות ידני על-ידי סוהרי יחידת נחשון.⁶³³ ככלל, לא נערך חיפוש גופני על המשתתפים, למעט מקום שבו מגלה המתכות העביר התרעה על קיום מתכות חשדות. ככל שנדרש חיפוש גופני - שנדרש, על פי דיווח יחידת נחשון בכ- 20% מהמקרים - הועברו הנבדקים לתא בידוק סגור.⁶³⁴ מהראיות שלפני הוועדה עולה כי חיפוש על גבר נערך בידי גבר בלבד וחיפוש על אישה נערך בידי אישה בלבד.⁶³⁵ יצוין כי במהלך בדיקתה של אחת מהמשתתפות במשט התקבלה התרעה ממגלה המתכות הידני כאשר הועבר המכשיר בסמוך למפשעתה.⁶³⁶ מהחומר שהועבר לוועדה מביטחון נמל אשדוד עולה כי המשתתפת לבשה סרבל וכי באזור האמור לא היו מתכות נראות לעין (רוכסן/כפתורים וכו'). הבודקת התייעצה בסוגיה זו עם הממונים עליה והוחלט לבצע בידוק נוסף ללא הסרבל. המשתתפת נתבקשה להיכנס לתא חיפוש סגור שכניסתם של גברים אליו נאסרה, ולהפשיל את הסרבל עד גובה הברכיים. מביטחון נמל אשדוד נמסר כי המשתתפת נשארה לבושה בחולצתה ובכגדיה התחתונים. הבודקת ביצעה בדיקה נוספת בסיוע מגלה המתכות הידני. כשהתקבלה התרעה נוספת, שאלה הבודקת את המשתתפת במשט מה היא מחביאה, והמשתתפת הוציאה בעצמה את הטלפון הנייד שלה. הטלפון הנייד הועבר לנציגי צה"ל במקום; המשתתפת עצמה שוחררה להמשך טיפול של גורמים אחרים בתהליך הקליטה.

ליווי העצורים והשמירה עליהם נעשתה על-ידי יחידת "נחשון" של שב"ס (האמונה ברגיל על נושא ליווי והעברה של עצירים ואסירים) ואנשי יחידת "עוז" של רשות האוכלוסין וההגירה במשרד הפנים.⁶³⁷

לאחר שלב הבדיקה הביטחונית, הופנו משתתפי המשט לאחת מ-14 עמדות שהוקמו על-ידי ממונה ביקורת גבולות של רשות האוכלוסין וההגירה. עם הבאתם

631 ראו עדות ראש מינהל אכיפה זורים, לעיל ה"ש 611, בעמ' 2.

632 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 24.10.2010, לעיל ה"ש 554, בעמ' 35.

633 ראו בעניין זה "המשט לעזה - התייחסות" (סיכום אירועים של תג"ד יוסי מקדש, מפקד יחידת נחשון בשב"ס, 17.10.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג 130 (להלן: התייחסות מפקד יחידת נחשון בשב"ס).

634 מכתב מתג"ד יוסי מקדש, מפקד יחידת נחשון אל עוזר הנציב שכותרתו "המשט לעזה - התייחסות", מס' אסמכתא 58740610 (17.10.2010), סעיף 1, סומן על-ידי הוועדה כמוצג מס' 130.

635 ראו עדות ראש מינהל אכיפה זורים, לעיל ה"ש 611, בעמ' 11-10; כן ראו התייחסות מפקד יחידת נחשון בשב"ס, לעיל ה"ש 633.

636 ראו מכתב מלשכת מנכ"ל נמל אשדוד לוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 מאי 2010 (21.12.2010).

637 פרוטוקול ישיבה מס' 11 של הוועדה "עדות נציב שירות בתי הסוהר" 9-12 (12.10.2010) (להלן: עדות נציב שב"ס).

לשימוע בפני נציגי מינהל אכיפה זורים, שוחררו מאזיקיהם אותם משתתפי המשט שנאזקו. בעמדות זוהו המשתתפים, פניהם צולמו ונערך להם שימוע בסיוע מתורגמנים.⁶³⁸ על פי עדותו של ראש מנהל אכיפה זורים, מר יוסי אדלשטיין, בשלב זה נרשמה התנגדות פסיבית על-ידי חלק ממשתתפי המשט, אך לא נעשה שימוש בכוח.⁶³⁹

בסיומו של התהליך הוצאו צווי משמורת (כולל העתק בשפתו של כל עצור ועצור), מכוחם התאפשרה החזקתם עד לביצוע ההרחקה בפועל מתחומי מדינת-ישראל. צווי המשמורת מעניקים זכות לעצור להישאר כלוא בתחומי מדינת ישראל במשך 72 שעות, על מנת שיוכל לממש את זכותו לערער על החלטת משרד הפנים לגרשו מישראל בפני בית-הדין למשמורת.⁶⁴⁰ לאחר סיום תהליך זה, הועברו משתתפי המשט לאוהל הרפואי בו נפרסו 14 עמדות גם כן (תאים סגורים). בעמדות תושאלו המשתתפים על מצבם הרפואי (בסיוע מתורגמנים), ונבדקו על-ידי רופא או חובש. לאחר מכן הועברו משתתפי המשט לאוהל האחרון בו בוצעה הרכשה ביומטרית (נטילת טביעות אצבע וצילום).⁶⁴¹ יצוין כי מתחקיר שירות בתי הסוהר עולה כי עמדה זו בוטלה על-ידי סגן מפקד יחידת "נחשון" בשלבים הראשוניים של הליך הקליטה מאחר ונוצר סביבה עומס רב. תחת זאת נקבע כי הרכשה ביומטרית תבוצע בבתי הסוהר. עם זאת, התהליך לא הושלם גם בבתי הסוהר עצמם מפאת "עומס ושיטת הקליטה באגפים".⁶⁴²

יצוין כי מסרט שנמסר לוועדה על-ידי שירות בתי הסוהר עולה שחלק ממשתתפי המשט סירבו לעבור בין האוהלים השונים, ואנשי יחידת "נחשון" נאלצו לגרור אותם פיזית ממקום למקום. עוד יצוין כי בתדריך מיום 31.5.2010 שנתן מפקד יחידת "נחשון", תג"ד יוסי מקדש, לאנשי היחידה עובר לירידת משתתפי המשט מהאוניות, הובהר שאין לאזוק את משתתפי המשט, למעט במקרים חריגים ובאישור מראש.⁶⁴³ נקבע כי הגורם המאשר בהקשר זה הינו סגן נציב שב"ס, למעט במקרה של התפתחות אירוע חריג וספונטני, המחייב איזוק אף בלא אישור כאמור.⁶⁴⁴ במהלך שלבי הקליטה בנמל אשדוד ניסו שלושה ממשתתפי המשט לתקוף אנשי סגל, ובהנחיית מפקד יחידת "נחשון" הם נאזקו תוך שימוש בכוח.⁶⁴⁵

638 ראו עמ' 2 לעדות ראש מינהל אכיפה זורים, לעיל ה"ש 611, לפיה היו במקום כ-40 מתורגמנים, בהם, בין היתר, 26 דוברי טורקית, 8 דוברי ערבית, 4 דוברי צרפתית, דובר גרמנית, 3 דוברי ספרדית, וכן מתורגמנים רבים לשפה האנגלית, רוסיית וכו'.

639 שם, בעמ' 3; בהקשר זה יצוין כי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952, אינו מציב דרישה לקבלת הסכמתו של השוהה שלא כדין להרחקתו ממדינת ישראל.

640 ראו ס' 13(ד) לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952.

641 שם, בעמ' 13.

642 דו"ח תחקיר שב"ס, לעיל ה"ש 631, בעמ' 22.

643 ראו תקליטור וידאו שב"ס, לעיל ה"ש 611, בו מצולם התדריך.

644 עדות נציב שב"ס, לעיל ה"ש 637, בעמ' 16.

645 דו"ח תחקיר שב"ס, לעיל ה"ש 629, בעמ' 15.

153. שלב קליטת המשתתפים בנמל אשדוד הסתיים ביום 1.6.2010, בשעה 09:45 בבוקר.⁶⁴⁶ ארבעים וחמישה (45) ממשותפי המשט ביקשו את הרחקתם לאלתר משטח מדינת ישראל, ועל כן לוו ישירות על-ידי יחידת "נחשון" של שב"ס מנמל אשדוד לנתב"ג.⁶⁴⁷ שאר משותפי המשט הועברו⁶⁴⁸ למתקנים של השב"ס על פי החלוקה הבאה: 604 מהעצורים הועברו לבית-הסוהר "אלה"; שמונה מהעצורים הועברו לבית-הסוהר "גבעון"; 19 עצורים הועברו לטיפול רפואי במרכז הרפואי של שב"ס (להלן: "מר"ש); שבעה מהעצורים, אזרחי מדינת-ישראל, הועברו לאחריות משטרת-ישראל לחקירה ומעצר; ו-3 מתוך שבעה אלה הושמו לאחר חקירתם בבית-הסוהר "שקמה".⁶⁴⁹ על פי תחקיר השב"ס, לא נכללו המשתתפים במהלך ליווים לבתי הסוהר (למעט אותם שלושה מהמשתתפים אשר התפרעו בנמל והוסעו כך לבית הסוהר "אלה")⁶⁵⁰ וגברים ונשים הוסעו בנפרד.⁶⁵¹

מהחומר שבפני הוועדה עולה כי משותפי המשט הוחזקו באגפים פתוחים (למעט במהלך ארבע ספירות יומיות),⁶⁵² הותר להם להיפגש עם עורכי-דין ועם קונסולים ממדינות אזרחותם (בפועל נכנסו בשערי בית הסוהר 19 עורכי דין וארבעים וחמישה קונסולים),⁶⁵³ וכן ניתן להם מזון, ציוד אישי, אימוניות ולבנים.⁶⁵⁴ כמו כן בוצעה קליטה סוציאלית לרוב המשתתפים (וניתנו הנחיות מיוחדות לגבי משתתפת אחת במשט שזוהתה כמצויה במצוקה נפשית).⁶⁵⁵ נראה כי במהלך שלב המשמורת הופעל כוח באירוע אחד בלבד: במהלך שהותה של אחת ממשותפות המשט בבית-הסוהר "אלה", חסמה היא את דרכה של מפקדת צוות מיחידת "נחשון" וסירבה לזוז ממקומה. באישור סגן מפקד יחידת "נחשון" הוזזה המשתתפת באופן פיזי. בתגובה דחפה העצורה את מפקדת הצוות, שרטה אותה בפניה וקרעה את חולצתה. באירוע הופעל כוח על מנת להשתלט על המשתתפת.⁶⁵⁶

646 ראו שם, בעמ' 6.

647 ראו שם, בעמ' 45-46; יצוין כי ארבעים וחמישה משותפים אלה נתבקשו לחתום על טופס לפיו הם מוותרים על זכותם לערער על ההחלטה להרחיקם ממדינת ישראל.

648 כל האסירים הועברו למתקנים של השב"ס באוטובוסים ממוזגים. יצוין כי על פי הנהלים הקיימים בישראל, אוטובוס שאינו ממוזג אינו ראוי לשימוש בעת העברת אסירים; ראו עדות נציב שב"ס, לעיל ה"ש 637, בעמ' 12-13.

649 שם, בעמ' 3-5.

650 ראו דו"ח תחקיר שב"ס, לעיל ה"ש 629, בעמ' 23.

651 שם.

652 שם, בעמ' 27.

653 שם, בעמ' 26; יצוין, כי לאחר האירוע נשמעו טענות לפיהן נמנעה במתכוון אפשרות פגישתם של משותפי המשט עם עורכי דינם. מהחומר שלפני הוועדה (הכולל, בין היתר, חומרים המתייחסים להכנות שנעשו לקראת קליטת משותפי המשט, תחקיר שירות בתי הסוהר שנעשה לאחר מכן ועוד) עולה שלא הייתה מגמה מכוונת למנוע מפגש בין משותפי המשט ועורכי דין. עם זאת, בפועל אכן היו קשיים לא מעטים בהקשר זה שנבעו הן מהזמן הקצר בו שהו משותפי המשט בישראל, הן ממספרם הרב של המשתתפים והן מהעובדה שהם הוחזקו בתאים פתוחים וצוות בית הסוהר "אלה" התקשה באיתורם כאשר נתבקשו להגיע לפגישות שונות. בהקשר זה ראו החלטתו של בית המשפט העליון בבג"ץ 4193/10, 4220/10, 4242/10, 4240/10, 4243/10 כהן נ' שר הביטחון (טרם פורסם, 2.6.2010), בפסקה 6 (להלן: עניין כהן); ראו גם עדות נציב שב"ס, לעיל ה"ש 637, בעמ' 22-23.

654 ראו דו"ח תחקיר שב"ס, לעיל ה"ש 629, בעמ' 27.

655 שם, בעמ' 26.

656 שם, בעמ' 23-24.

154. על פי הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מיום 31.5.2010, פתחה משטרת ישראל בחקירה נגד משתתפי המשט בחשד לביצוע עבירות של תקיפת חיילי צה"ל שהשתלטו על המרמרה ועבירות נוספות. ביום 1.6.2010 אישרה מועצת הביטחון של האו"ם הצהרה נשיאותית (Presidential Statement) שגינתה את פעולות ישראל וקראה לשחרור הספינות והעצורים וכן להעברת גופות ההרוגים חזרה לטורקיה.⁶⁵⁷ בו ביום התכנסה ישיבת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי והמליצה, מטעמים מדיניים, לשחרר את כל משתתפי המשט ולא למצות את ההליכים המשפטיים נגדם.⁶⁵⁸ לאחר התייעצות שקיים בנושא, אימץ היועץ המשפטי לממשלה עמדה זו, וביום 2.6.2010 הורה בכתב לאפשר את הרחקתם המיידית מישראל של "הזרים שהגיעו על המשט החשודים בביצוע עבירות פליליות" מנימוקים שפירט.⁶⁵⁹ שלוש עתירות שהוגשו לבית המשפט העליון נגד החלטה זו של היועץ המשפטי לממשלה - נדחו.⁶⁶⁰ לפיכך, הועברו משתתפי המשט ממתקני הכליאה לנתב"ג ומשם הוטסו למדינות שמהן יצאו למשט. משך השהות של משתתפי המשט במתקני הכליאה של שירות בתי הסוהר לא עלה, אפוא, על שתי יממות.⁶⁶¹

יצוין כי לאחר שהועברו משתתפי המשט לנתב"ג, החלו כ-40 משתתפים במשט שהגיעו לנתב"ג ופגשו שם בנציגים דיפלומטיים טורקיים, להתעמת עם כוחות המשטרה שנמצאו באולם הנוסעים בשדה התעופה. העימות תועד על-ידי מספר אנשי תקשורת שהגיעו לנתב"ג כדי לתעד את הרחקת המשתתפים.⁶⁶² מהחומר שנמסר לידי הוועדה עולה שמשטרת ישראל הפעילה כעשרים שוטרים כדי להשתלט על הפרת הסדר אשר נעזרו בידיהם ובאזיקים כדי להשתלט על ההתפרעות.⁶⁶³ מהחומר עולה עוד כי במקרה אחד נעשה שימוש באלה למול התפרעות שהוגדרה על-ידי משטרת ישראל כ"התפרעות חריגה". בעקבות האירוע נזקקו לטיפול רפואי שישה מהמתפרעים.⁶⁶⁴

ההרוגים והפצועים

155. ההרוגים. כאמור, עם סיומה של פעולת ההשתלטות על המרמרה נמנו, למרבה הצער, תשעה הרוגים מקרב משתתפי המשט. גופות ההרוגים הועברו למכון לרפואה

657 ראו "המשט לעזה - עדכון תגובות מס' 4", 1, 4-5 (לקט של משרד החוץ, המרכז למחקר מדיני, 1.6.2010); סומן על ידי הוועדה כמוצג מס' 59.

658 החלטה ב/39 של ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי "מדיניות ישראל מול עזה (צבאי ואזרחי)" (19.9.2007) (להלן: החלטת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי מיום 1.6.2010), הקלסר בו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 4.

659 ראו החלטת היועץ המשפטי לממשלה (2.6.2010).

660 ראו עניין כהן, לעיל ה"ש 653; בפסק הדין נדחו שלוש העתירות (בג"ץ 4221/10 שהגיש יקותיאל בן יעקב, בג"ץ 4240/10 שהוגש על ידי ארגון "שורת הדין" ובג"ץ 4243/10 של ארגון נפגעי הטרור - "אלמגור") אשר ביקשו למנוע את שחרורם של משתתפי המשט הזרים, לאחר שבית המשפט העליון קבע כי ההחלטה לשחררם מצויה במתחם שיקול הדעת של היועץ המשפטי לממשלה.

661 על פי עדות הרמטכ"ל, עזב אחרון הנוסעים את ישראל ביום 6.7.2010, ראו עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 29.

662 ראו דו"ח תחקיר שב"ס, לעיל ה"ש 629, בעמ' 24, 30; על פי התחקיר, שירות בתי הסוהר לא היה מעורב באירוע, אך המהומה עיכבה את קצב ליווי משתתפי המשט ממתקני הכליאה לנתב"ג.

663 "משטרת ישראל - השלמת נתונים" 1-2 (14.12.2010) מצוי בקלסר שסומן על ידי הוועדה כמוצג 149.

664 "משטרת ישראל - השלמת נתונים" 1 (22.12.2010), שם.

משפטית באבו-כביר לצורך ביצוע בדיקה פתולוגית. עם זאת, ביום 2.6.2010 פנתה טורקיה למדינת ישראל וביקשה להעביר לידיה את גופות ההרוגים עוד באותו היום.⁶⁶⁵ למחרת, העבירה טורקיה בקשה בכתב להעביר לידיה את הגופות המוחזקות על ידי ישראל מבלי לבצע בהן נתיחה.⁶⁶⁶ אף שנבחנו מספר אפשרויות שונות, כגון שילוב פתולוגיים טורקיים בביצוע הנתיחה שלאחר המוות, הוחלט לבסוף להעביר לטורקיה את גופות ההרוגים לאחר שבוצעה בהם בדיקה חיצונית בלבד.⁶⁶⁷ כאן המקום לציין כי אין באפשרות הוועדה לזהות את ההרוגים בשמותיהם.

להלן יובאו ממצאי הבדיקה החיצונית:⁶⁶⁸

הרוג מס' 1: פצעי מעבר קליע: 2 בבטן-חזה משמאל, 1 פצע משיקי בבטן משמאל, בגב מימין, במרפק הימנית, בזרוע הימנית, בכף היד השמאלית, 2 בירך השמאלית. פצעי קרע שטחיים בפנים, שפשופים ושריטות.

הרוג מס' 2: פצעי מעבר קליע: בקודקוד הימני, עורף מימין, בלחי הימנית, בתת-הסנטר, בגב מימין, בירך שמאלית. קליע נמוש בחזה משמאל. פצע שפשוף בזרוע ימנית.

הרוג מס' 3: פצע מעבר קליע בעורף מימין, 2 פצעי מעבר קליע בצוואר מאחורה מימין, פצע מעבר קליע בבטן מימין, פצע מעבר קליע בגב תחתון ימני, פצע מעבר קליע בגב-עכוז משמאל.

הרוג מס' 4: פצעי מעבר קליע: בשד השמאלי, בעכוז השמאלי, בכתף הימנית, בירך הימנית, בשוק הימנית, שניים בירך השמאלית. דימומים תת עוריים במצח מימין, בעפעפיים. פצעי קרע במצח. שפשופים שונים נוספים.

הרוג מס' 5: שני פצעי מעבר קליע בכתף שמאל, פצע מעבר קליע בבית החזה מימין, פצע מעבר קליע בכתף ימנית, פצע פגיעת קליע בירך ימנית.

665 ראו מכתב מרפאל ברק, המשנה למנכ"ל משרד החוץ, ליוסי גל, מנכ"ל משרד החוץ (1.6.2010). הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 60; במכתב מפורטת בקשה טלפונית משגריר טורקיה בישראל להחזרת הגופות עוד באותו היום.

666 מכתב מ-Jülide Kayihan, סגן השגריר הטורקי בישראל, לרפאל ברק, המשנה למנכ"ל משרד החוץ (2.6.2010). הקלסר בו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 60.

667 ראו קלסר מס' 74 במוצגי הוועדה. מדינת ישראל ביקשה לברר האם הרשויות בטורקיה מעוניינות כי פתולוג מטעמן ילווה את ההליך בישראל, בעניין זה ראו מכתב מרפאל ברק, המשנה למנכ"ל משרד החוץ, לאהמת אוגוז סליקול, שגריר טורקיה בישראל (2.6.2010); בתשובה לפנייתה של ישראל, השיבה טורקיה כי בשל אילוצי זמן, לא תוכל לשלוח פתולוג כאמור, ראו מכתב מ-Jülide Kayihan, סגן השגריר הטורקי בישראל, לרפאל ברק, המשנה למנכ"ל משרד החוץ (2.6.2010). הקלסר בו מצויים המוצגים סומנו על ידי הוועדה כקלסר מס' 60.

668 ראו "דו"ח פתולוגי" (חוות דעת של המרכז הלאומי לרפואה משפטית, 1.6.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 74.

הרוג מס' 6 : פצעי מעבר קליע במצח וכן בעורף. פצעי שפשוף במצח מימין, באף, בכרך הימנית.

הרוג מס' 7 : פצע מעבר קליע בבית החזה משמאל, דימומים תת עוריים בגב, בשוק שמאל, בשקע מרפק ימין.

הרוג מס' 8 : מעבר קליע בקדמת האפרכסת הימנית, נמוש קליע בתת העור בגו משמאל, שני פצעי מעבר קליע בגב מימין, פצע מעבר קליע בעכוז מימין, פצעי שפשוף שונים.

הרוג מס' 9 : פצעי מעבר קליע באזור רקתי-עורפי מימין, מעבר קליע בזיו פיטמתי משמאל, מעבר קליע באזור קודקודי-מצחי משמאל, מעבר קליע בפנים (אף), מעבר קליע בגו משמאל, מעבר קליע בגב מימין, שני פצעי מעבר קליע בירך שמאל, 2 פצעי קרע כתוצאה ממעבר קליע בין בהונות 4-5 בכף רגל שמאל.

156. הפצועים מבין משתתפי המשט. כאמור לעיל, 55 הפצועים מבין משתתפי המשט הובלו לבתי חולים בישראל. בבית החולים ע"ש חיים שיבא בתל השומר טופלו 10 פצועים, בבית החולים רמב"ם טופלו שישה פצועים, בבית החולים בלינסון טופלו 14 פצועים, בבית החולים הדסה עין כרם טופלו ארבעה פצועים ו-21 פצועים טופלו בבית החולים ברזילי.⁶⁶⁹

157. חיילי צה"ל הפצועים. כאמור לעיל, תשעה חיילי צה"ל נפצעו באירוע ההשתלטות על המרמרה. בבית החולים ע"ש חיים שיבא בתל השומר טופלו ארבעה חיילים (חייל מספר 2, חייל מספר 4, חייל מספר 5, חייל מספר 7), שניים מהם פצועי ירי. חייל מספר 2, פצוע ירי בבטנו, נזקק לשני ניתוחים. חייל מספר 4 נותח בראשו. חייל מספר 5, פצוע ירי בכרך שמאל וסבל מחבלות קשות בראשו ובבטנו, אושפז לטיפול בבית החולים. בבית החולים רמב"ם טופלו שלושה חיילים (חייל מספר 1, חייל מספר 6 וחייל מספר 3). חייל מספר 3 שנדקר בבטנו נותח. חייל מספר 1 וחייל מספר 6 אושפזו לטיפול בבית החולים. שני חיילי צה"ל (חייל מספר 9, חייל מספר 11) טופלו בבית החולים איכילוב.

---

669 31 פצועים פונו בהיסק על-ידי יחידת 699; 24 פצועים פונו בנמל אשרוד. דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 146. החומרים שהתקבלו מבתי החולים השונים מצויים, בקלסר שסומן 147 במוצגי הוועדה.

לאחר האירוע

158. כל כלי השיט, למעט הספינה CHALLENGER 1 (שעזבה את רציף העגינה בנמל אשדוד ביום 13.7.2010 והיא עוגנת כיום במעגן בסיס חיל הים באשדוד), עזבו את נמל אשדוד והם עוגנים בנמל חיפה.⁶⁷⁰

אשר לציוד שנמצא בכלי השיט, סוכם בין מתאם פעולות הממשלה בשטחים ובין שליח מזכ"ל האו"ם למזרח התיכון, מר רוברט סרי, בהתאם לעקרונות המנחים את המתפ"ש בעניינים אלה, כי הציוד ההומניטארי וציוד הבניה שנמצא על סיפון כלי השיט יועבר לידו האו"ם לשימוש סוכנויותיו ברצועת עזה. מהחומר שהוגש לוועדה עולה כי בתוך האו"ם סוכם על חלוקת הציוד בין הסוכנויות השונות באופן הבא: (א) חומרי הבניין - 70% יועברו לשימוש אונר"א (סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם) ו-30% יועברו לידו UNDP (תוכנית הפיתוח של האו"ם); (ב) שאר הציוד - יחולק בין אונר"א (אשר קיבלה לידה ציוד ואמצעים לטובת האוכלוסייה שבטיפולה), WHO ("ארגון הבריאות העולמי" של האו"ם אשר קיבלה לידה ציוד רפואי וציוד רפואי נלווה, ובכלל זה תרופות, כסאות גלגלים ועוד) ו-UNICEF (ארגון האו"ם למען ילדי העולם, אשר קיבל לידו ציוד ואמצעים לחלוקה לילדים ובכלל זה בגדים, צעצועים וילקוטים). נכון ליום 26.12.2010, הוכנסו לרצועת עזה, בתיאום עם סוכנויות האו"ם, 114 משאיות המכילות אספקה הומניטארית שהייתה על כלי השיט במשט נשוא דו"ח זה, מתוך סך כולל של כ-200 משאיות.⁶⁷¹

159. הציוד האישי של משתתפי המשט הוטס בחזרה לטורקיה עם משתתפי המשט (לאחר שהובל על-ידי קציני חיל הים לכלא "אלה" בבאר שבע, שם סירב סגל הכלא לקבל את הציוד כיוון שמשתתפי המשט היו בתהליך העברתם לנתב"ג).⁶⁷² על פי הנחיית משרד הביטחון, מאוחסנות בבסיס ציוד חיל הים 105 מזוודות שהוחזרו מטורקיה לאחר שלא נמצא להן דורש.⁶⁷³ המדיה המגנטית ואמצעי הלחימה שנמצאו על גבי כלי השיט הושארו בישראל להמשך חקירה.⁶⁷⁴ יצוין, כי במהלך הסריקה בכלי השיט לאחר האירוע התגלה

670 המרמרה עזבה את נמל אשדוד ביום 6.6.2010; DEFNE Y ו-8000 Boat עזבו את נמל אשדוד ביום 11.6.2010; SOFIA עזבה את נמל אשדוד ביום 6.11.2010; GAZZE עזבה את נמל אשדוד ביום 17.6.2010; ראו "משט לעזה מיום 31/05/2010" (השלמת פרטים מאת חברת נמל אשדוד בע"מ, 25.11.2010). מצוי בקלסר שסומן על ידי הוועדה כמוצג 149.

671 ראו המדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק א, לעיל ה"ש 52, בעמ' 30; ראו גם נספח ג למדיניות האזרחית כלפי רצועת עזה - חלק ב, לעיל ה"ש 57; בכלל זה הוכנסו 35 משאיות מלט ושמונה משאיות ברזל-בניין המיועדות לשבעה פרויקטים של אונר"א, וכן הוכנסו 71 משאיות המכילות ציוד מגוון (קלנועיות, מצברים, ציוד רפואי ותרופות, 2 מכולות להתפלת מים, גנרטורים, מיטות ועוד). טובין שטרם הועברו וממתנים לתיאום עם האו"ם כוללים: (1) חומרי גלם עבור פרויקטים של UNDP ועבור שני פרויקטים של אונר"א; (2) 3 מכשירי רנטגן שהאו"ם מסרב להכניס לרצועה בטענה שאין צורך בציוד משומש וולא אחריות; (3) יבילים וחומרי הגלם להרכבתם - נכון ליום 26.12.2010 האו"ם לא הצליח לקבל הנחיות הרכבה ליבילים. נושא זה אמור לבוא על פתרונו בשבועות הקרובים על-ידי האו"ם.

672 ראו ס' די למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

673 שם; לרשימת הציוד המאוחסן בבסיס חיל הים ראו גם נספח ה, שם.

674 ראו "השלמת מידע בנוגע למדיה המגנטית שנתפסה במהלך מבצע "רוחות שמיים 7" (23.12.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג 158.

ציוד אישי נוסף (ארנקים ומסמכים) וכן נאסף ציוד אישי ממשתפי המשט בנמל אשדוד. ציוד זה נארוז בשישה שקים, נרשם בחוברת תיעוד ונמסר למשרד החוץ. ציוד זה הועבר לנציג השגרירות הטורקית בישראל.⁶⁷⁵

יצוין כי בתאי בית הסוהר בהם שהו משתפי המשט בכלא "אלה" נמצא סכום כסף בסך 3,500 אירו ו-4,000 דולרים. סכומים אלה מוחזקים כעת בכספת בלשכה המשפטית של שירות בתי הסוהר (בעניין זה נמסר לוועדה כי שירות בתי הסוהר פנה למשרד החוץ, אך לא קיבל כל הנחייה לעניין המשך הטיפול בכספים).⁶⁷⁶

ביום 15.9.2010 הועבר ציוד הצילום שנאסף באירוע לנציג העיתונאים, מר דני זקן, יו"ר אגודת העיתונאים ירושלים.⁶⁷⁷

160. כאמור, לאחר האירוע נפתחו על-ידי המשטרה הצבאית החוקרת (מצ"ח) שבע חקירות פליליות כנגד 16 חשודים בגין אירועי גניבה שונים של רכוש השייך למשתפי המשט על-ידי חיילי צה"ל שבאו במגע עם הרכוש האמור.⁶⁷⁸ בעת כתיבתו של דו"ח זה, הבשילו שלוש חקירות לכדי הגשת כתב אישום נגד ארבעה נאשמים וניהול משפט פלילי (ההליכים באחד המשפטים אף הסתיימו). להלן פירוט החקירות:

א. תיק מצ"ח ימ"ר מרכז 67/10 - עניינו של התיק בגניבת מחשב נייד חדש, שתי עדשות מצלמה ומצפן שנתפסו על המרמרה וכן בקשירת קשר לביצוע עבירות של גניבת ציוד שנתפס על המרמרה. החקירה הניבה כתב-אישום שהוגש לבית-הדין הצבאי נגד מפקד כיתת טירונים בדרגת רב"ט, אשר עלה על המרמרה לאחר עגינתה בנמל אשדוד וביצע בה סריקות. לנאשם יוחסה עבירה של גניבה בידי עובד ציבור, לפי סעיף 390 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977 וקשירת קשר לביצוע פשע, לפי סעיף 499(א)(1) לחוק הנ"ל (תיק ז"י (מחוזי) 430/10). לאחר הגשת כתב-האישום, במסגרת הסדר טיעון, נמחקה עבירת קשירת הקשר לביצוע פשע. בית-הדין הצבאי דן ביום 18.10.2010 את הנאשם לעונשים הבאים: חמישה (5) חודשי מאסר בפועל (בניכוי 39 ימי מעצרו של הנאשם); חמישה (5) חודשי מאסר על תנאי למשך שלוש שנים;

675 ראו ס' יד למענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79; ראו גם מסמך החתום על ידי הנציג הטורקי המאשר את קבלת הציוד, נספח ד, שם.

676 ראו "המשט התורכי - כסף מזומן המצוי בידי שב"ס" (השלמת פרטים מאת שב"ס, 16.11.2010), מצוי בקלסר סומן על ידי הוועדה כמוצג 149.

677 בעת מסירת הציוד נערכה תערוכה של הציוד וכן בוצעה בדיקה חוזרת וספירה פיזית והשוואה לקטלוגים שהוכנו; ראו מכתב מאגף מבצעים לוגיסטיים ונכסים במשרד הביטחון לוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 (19.9.2010), מצוי בקלסר סומן על ידי הוועדה כמוצג 165.

678 ראו "מענה צה"ל לבקשת השלמה" (7.12.2010), הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 148 (להלן: מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.12.2010). "מענה צה"ל לבקשת השלמה" (15.12.2010). הקלסר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלסר מס' 154 (להלן: מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.12.2010).

הקנס המקסימאלי האפשרי לפי סעיף 29 לחוק השיפוט הצבאי (סך של 700 שקלים או שלושה ימי מאסר תמורתו); הורדה בדרגה לדרגת טוראי.⁶⁷⁹

ב. תיק מצ"ח ימ"ר מרכז 64/10 ותיק צח"מ צפון 10/03 - עניינו של התיק בגניבה של ארבעה מחשבים נישאים ששווי השוק הכולל שלהם מוערך בכ-10,000 ₪, ומכירתם לחייל צה"ל אחר תמורת סכום כולל של 4,800 ₪. החקירה הניבה כתב-אישום שהוגש לבית-הדין הצבאי נגד מפקד מחלקת טירונים בדרגת סג"מ וסמל מחלקת טירונים, אשר עלו על המרמרה לאחר עגינתה בנמל אשדוד וביצעו בה סריקות. לשני הנאשמים יוחסו עבירות של גניבה בידי עובד ציבור, לפי סעיף 390 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977 והתנהגות שאינה הולמת לפי סעיף 130 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו - 1955.

ג. תיק מצ"ח ימ"ר מרכז 66/10 - עניינו של התיק בגניבת מחשב נייד וקונסולת משחקי מחשב וכן בקשירת קשר לגניבת מחשבים ניידים שנתפסו מקרב נוסעי המרמרה. החקירה הניבה כתב-אישום שהוגש לבית-הדין הצבאי נגד מפקדת כיתת טירונים בדרגת רב"ט, אשר עלה על המרמרה לאחר עגינתה בנמל אשדוד וביצע בה סריקות. לנאשם יוחסה עבירה של גניבה בידי עובד ציבור, לפי סעיף 390 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977 וקשירת קשר לביצוע פשע, לפי סעיף 499(א)(1) לחוק הנ"ל.

ד. תיק מצ"ח ימ"ר מרכז 68/10, 65/10, 63/10 ותיק צח"מ צפון 3/10 - ענינם של תיקים אלה בחשד לביצוע עבירות של גניבה בידי עובד ציבור והחזקת רכוש גנוב על-ידי שבעה חיילים, עבירות של קניית רכוש גנוב והחזקת רכוש גנוב על-ידי חמישה חיילים נוספים (סה"כ 12 חיילים). ענינם של תיקים אלה בחשד לגניבת מחשבים ניידים, שנמצאו על המרמרה על-ידי כמה מהחיילים שעלו על האוניה וסרקו אותה לאחר תום ההשתלטות, ומכירתם לחיילים אחרים. בתיקים אלה הסתיימה החקירה הפלילית והתיקים הועברו לעיון והחלטה של הפרקליטות הצבאית. טרם התקבלה החלטת הפרקליטות הצבאית בנוגע לתיקים אלה.

נוסף על האמור, ביום 15.12.2010 עידכן צה"ל את הוועדה כי הפרקליטות הצבאית הורתה על פתיחה בחקירת מצ"ח נוספת בחשד לביצוע עבירות של שימוש שלא כדין בכרטיס אשראי של אזרח איטלקי אשר היה על גבי המרמרה. התלונה הועברה לצה"ל בשמו של האזרח האיטלקי באמצעות שגרירות איטליה בישראל, וממנה עולה כי ארנקו של המתלונן הוחרם ממנו לאחר תום ההשתלטות

679 כתב-אישום ופרוטוקול בית-הדין הצבאי בתיק ז"י (מחוזי) 430/10, מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010, לעיל ה"ש 79.

על האוניה. עם שובו של המתלונן לארצו, גילה לטענתו כי בוצעו שימושים בלתי מורשים בכרטיס האשראי שלו, שהיה בארנק שהוחרם.⁶⁸⁰

המשתתפים במשט ופעולותיהם: פירוט נוסף

161. בהתאם לסעיף 4(ג) להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010, נתבקשה הוועדה לבחון גם את "הפעולות שננקטו על-ידי מארגני המשט והמשתתפים בו וזהותם". אומנם, נושאים אלה קשורים בטבורם לדברים שכבר נסקרו לעיל ואשר ינותחו בהמשך. עם זאת, הוועדה מצאה לנכון לשלב כאן פרטים נוספים, אשר ברובם, כפי שנראה, התבררו בדיעבד ולאחר סיום הפעולה הצבאית, ביחס לזהות משתתפי ומארגני המשט ופעולות שננקטו על-ידם. ראשית, נרחיב ביחס לזהותם של מארגני המשט. לאחר מכן נעסוק במספר פרטים הנוגעים לזהותם של המשתתפים במשט. לבסוף, נעמוד על ההכנות המקדימות שנקטו חלק מהמשתתפים במשט לקראת העימות עם חיילי צה"ל, כפי שעולה ממסמכים ומעדויות שבידי הוועדה.

מארגני המשט

162. המשט עצמו אורגן על-ידי קואליציה של מספר ארגונים, המרכזי בהם הוא ארגון ה-IHH.⁶⁸¹ ארגון ה-IHH הוא, כאמור, ארגון הומניטארי בעל אוריינטציה איסלמית-רדיקלית, אשר הוקם בשנת 1992 ונרשם פורמאלית באיסטנבול בשנת 1995.⁶⁸² בראש הארגון עומד בולנט ילדרים. הארגון מקיים פעילות הומניטארית רחבה וענפה, ובמסגרת כך פועל באזורי מצוקה ובתחומים של משלוחי מזון, תוכניות סיוע ליתומים, הקמת מבני חינוך, הקמת בתי חולים ומרפאות, תוכניות לחינוך מקצועי, אספקת תרופות, הקמת מסגדים ומניעת הפרה של זכויות אדם ברחבי העולם.⁶⁸³ הארגון אף פועל במדינות שונות באירופה באמצעות סניפים.⁶⁸⁴ עם זאת, ולצד פעילות הומניטארית, מסייע ארגון ה-IHH לארגוני טרור בעלי אופי אסלאמי-רדיקלי ואנטי-מערבי.⁶⁸⁵ הארגון גם תומך בחמאס

680 ראו מענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 15.12.2010, לעיל ה"ש 678. בשולי הדברים יצוין כי לוועדה נודע באקראי על כתבת טלוויזיה ששודרה אודות חשד לגניבת ציוד שהיה על כלי השיט שלקחו חלק במשט על-ידי מי מעובדי נמל אשדוד, ואולם בידי הוועדה לא עלה לאתר מידע נוסף בהקשר זה.

681 ראו פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט, לעיל ה"ש 209.

682 דו"ח מל"מ (27.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 1; חלקם של פרטים אלה, ובמיוחד הפרטים הכלליים הנוגעים לארגון ה-IHH ופעילותו, היה ידוע עוד קודם לאירוע המשט. עם זאת, פרטים קונקרטיים על היקף המעורבות של ארגון ה-IHH בארגון המשט וכן פרטים קונקרטיים על המשתתפים עצמם התבררו לאחר מכן.

683 דו"ח מל"מ (26.5.2010), שם, בעמ' 1-2.

684 שם.

685 ראו בהקשר זה דו"ח מל"מ (20.9.2010), שם, בעמ' 2, בו מתואר ראיון שהעניק חוקר איראני בשם יודאן כרימי (Yazdan Karimi) לסוכנות הידיעות האיראנית פארס בעניין ארגון ה-IHH. בראיון מספר כרימי כי ארגון ה-IHH הוקם בשנת 1992 על-ידי המג'אדין (לוחמי הג'יהאד) של טורקיה, כאשר מטרתו המיידית הייתה לסייע למוסלמים אשר נלחמו בבוסניה-הרצגובינה ובאזורים אחרים. באותה תקופה ביקשו המג'אדין הטורקיים את סיוע הסהר האדום הטורקי כדי להעניק עזרה

ואינו מסתיר את הקשרים בין הארגונים.⁶⁸⁶ בין היתר, עומד דו"ח המל"מ מיום 27.5.2010 על כך שארגון ה-IHH חבר בקואליציית הצדקה, וכן מסייע לחמאס באמצעות ארגון כנסי תמיכה פומביים בטורקיה בהם נטלו חלק בכירי החמאס, בהעברת מימון בהיקפים משמעותיים למוסדות חמאס ביהודה ושומרון (ובהם לאגודות שהוצאו מחוץ לחוק בישראל) והוא מקיים פעילות ענפה ברצועת עזה.⁶⁸⁷ הארגון אף הקים סניף ברצועת עזה, בראשו עומד מחמד כאיא. בינואר 2008, במסגרת פגישה של משלחת הארגון עם אחמד בחר, פעיל בכיר בחמאס המשמש כממלא מקום יו"ר המועצה המחוקקת של ממשל חמאס ברצועה, הציג הארגון את היקף הסיוע אותו הוא מגיש לרצועה ואף הודיע כי בעתיד יוכפל סיוע זה. בינואר 2009 נפגש ראש ארגון ה-IHH, בולנט ילדרים, עם ח'אלד משעל, ראש הלשכה המדינית של חמאס בדמשק. בפגישה הודה משעל לילדרים על הסיוע שארגון ה-IHH מעניק לחמאס.⁶⁸⁸ בינואר 2010 ביקר מנהיג ארגון ה-IHH ברצועת עזה ואף נפגש עם אסמאעיל הניה, ראש ממשלת חמאס ברצועה.⁶⁸⁹

בשנת 2008 הכריז שר הביטחון, מר אהוד ברק, על 36 ארגונים החברים בקואליציית הצדקה -ארגון גג המונה למעלה מ-50 קרנות איסלמיות ברחבי העולם ואשר מעבירות כספים, בין היתר, לארגון החמאס - ובכלל כך על ארגון ה-IHH - כעל "התאחדויות בלתי מותרות".⁶⁹⁰ בנובמבר 2009 שלח ארגון ה-IHH פעיל מטעמו, מר עזאת שאהין, לשטחי יהודה ושומרון כדי להקים שם סניף נוסף של הארגון. במסגרת פעילותו של שאהין גויסו עשרות אלפי דולרים לשתי אגודות מרכזיות של החמאס הפועלות בשטחי יהודה ושומרון.⁶⁹¹ שאהין נעצר לחקירה על-ידי כוחות הביטחון הישראליים באפריל 2010 בחשד לעבירות מימון טרור ותמיכה בארגון החמאס והוא הורחק מישראל, עם תום חקירתו, לבקשת גורמים טורקיים רשמיים. עוד יצוין כי ביום 12.7.2010 הכריזה גם ממשלת גרמניה על ארגון ה-IHH "כהתאחדות בלתי מותרת" בשל סיוע כלכלי ותמיכה לחמאס, ולמעשה הוציאה אותו אל מחוץ לחוק בשטחי גרמניה.⁶⁹² בחודשים האחרונים מתבצעת בחינה אמריקאית להכרזה על ה-IHH כארגון מממן טרור, קרי ארגון הנכלל

לנפגעי הלחימה בבוסניה אך פנייתם סורבה. לפיכך, כך כרימי, החליט ה-IHH להקים בעצמו גוף שיעניק סיוע לעמים המוסלמיים באזורי לחימה ואשר יסייע גם לשאר העניים והחלשים באזורים שונים בעולם.

686 דו"ח מל"מ (27.5.2010), שם, בעמ' 2-3.

687 שם.

688 שם; ראו גם The Spittoon: Viva Palestina, Mahathir and IHH, www.spittoon.org/archives/4168 (2009).

689 ראו דו"ח מל"מ (27.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 3; ראו גם Velfecr: Gazze'de Göz Yaşartan Büyük Buluşma (2010) (Video-Foto), www.velfecr.com/GAZZE-de-goz-yasartan-bulusma-video-foto-1408-haberi.html.

690 הכרזה של שר הביטחון "הכרזה על התאחדות בלתי מותרת - קואליציית הצדקה" 3521 (26.5.2008) www.mod.gov.il/pages/general/pdfs/teror.pdf; עוד יצוין כי במאי 2008 הכריזה ארצות הברית על "קואליציית הצדקה" באופן רשמי כארגון מממן טרור וככזה הוא נכלל ב"רשימות שחורות" של משרד האוצר בווישינגטון, מצוי בקלטר שסומן שסומן על ידי הוועדה כמוצג 149.

691 אגודת הצדקה האסלאמית בחברון ואגודת אל-תצ'אמן בשכם; ראו דו"ח מל"מ (27.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 4.

692 ראו דברי שר הפנים הגרמני, דה מאזויר, "השלמת עובדות הנדרשות ממשרד החוץ" 1 (השלמת פרטים מאת משרד החוץ, 22.11.2010). מצוי בקלטר שסומן על ידי הוועדה כמוצג 149: ה-IHH תומך באופן מודע וממוקד בארגונים הקשורים לחמאס באופן ישיר [...] בכך הוא מקל על החמאס להפנות גם יותר משאבים כספיים למימון פעולות הטרור שלו. בכך מעניק ה-IHH תמיכה להגברת האלימות והטרור בשטחי הרש"פ". אף שמדובר בסניפים שונים של הארגון נראה כי קיים קשר בין הסניף הגרמני והסניף הטורקי.

ב"רשימות השחורות" של משרד האוצר בושינגטון ויישומן של סנקציות כלכליות על הארגון.⁶⁹³

יוער כי בדו"ח המל"מ מיום 27.5.2010 צוין שבעבר ניהל ארגון ה-IHH קשרים עם גורמי ג'יהאד עולמיים, במסגרתם סייע לתאי טרור בבוסניה, סוריה, עיראק, אפגניסטן וצ'צ'ניה, בעיקר באמצעות מתן סיוע לוגיסטי לצרכי העברת אמצעי לחימה ומימון כספי.⁶⁹⁴ עם זאת ציין המל"מ כי אין בידי מידע עדכני אודות קשרים כאמור של הארגון כיום.⁶⁹⁵ בעדותו הסגורה העיד ראש המוסד כי להערכת המוסד חלק מהכספים שמגייס ארגון ה-IHH מופנה לג'יהאד האיסלאמי.⁶⁹⁶

מדו"ח המל"מ מיום 20.6.2010 משתמע קשר בין ארגון ה-IHH וממשלת טורקיה. מנהיג הארגון, ילדרים, נהנה מקשרים הדוקים עם צמרת הממשל בטורקיה, ובכלל כך עם ראש ממשלת טורקיה, ארדואן.⁶⁹⁷ בהקשר זה יצוין גם כי מפרוטוקול פגישה שנערכה ביום 16.5.2010 בה השתתפו נציגי הארגונים המרכזיים שלקחו חלק במשט וכן מספר מרבי החובלים של כלי השיט שהיו אמורים ליטול חלק במשט (להלן: פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט) ואשר נתפס במחשבה של אחת ממשתתפות המשט, עולה שסגן נשיא ארגון ה-IHH, מר יבוז דדה (Yavuz Dede), מסר כי בימים האחרונים החלו ראש ממשלת טורקיה ומספר שרים נוספים להביע תמיכה במשט:

"Government did not announce openly support for mission at first; but last few days. Getting direct support from PM and other ministers. During F2F discussions, openly said that if we have any difficulties, gov will extend what support they

693 שם, בעמ' 2.

694 דו"ח מל"מ (27.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 8-5; מכון המחקר הדני, Danish Institute for International Studies, מוסד מחקר עצמאי העוסק במחקרים בינתחומיים בסוגיות בינלאומיות, עמד במחקר משנת 2006 על קשריו של הארגון עם ארגון אלקאעדה, ראו Evan F. Kohlmann, *The Role of Islamic Charities in International Terrorist Recruitment and Financing*, Danish institute for International Studies, (2006), available at www.diis.dk/graphics/Publications/WP2006/DIIS%20WP%202006-7.web.pdf.

מחקר זה, שנערך על-ידי חוקר אמריקאי בכיר לענייני טרור, ד"ר איוואן קוהלמן, ואשר עסק במעורבות קרובה של איסלמיות בסיוע לטרור, מציין בין היתר כי בדצמבר 1997 נפתחה על-ידי השלטונות הטורקיים חקירה אודות ארגון ה-IHH בעקבות ידיעה לפיה בכירים בארגון רכשו כלי נשק אוטומטיים מארגונים איסלאמיים קיצוניים. בעקבות כך נערכה פשיטה על משרד הארגון באיסטנבול, נעצרו פעילים ונחשפו כלי נשק, חומרי חבלה, הוראות להכנת מטענים, דגל נושא מסר של ג'יהאד ומסמכים שונים מהם עולה כי חברים בארגון התכוונו לקחת חלק בפעילות ג'יהאד באפגניסטן, בבוסניה וצ'צ'ניה, שם, בעמ' 10-11. עוד מצטט המחקר דו"ח שחיבר המודיעין הצרפתי לפני מנהיג הארגון, בולנט ילדרים, פעל בעבר באופן ישיר כדי לגייס אנשי צבא לשעבר לפעילות ג'יהאד. הדו"ח מציין גם כי מספר פעילים נשלחו ל-IHH לאזורי לחימה במדינות איסלמיות וזאת במטרה לרכוש ניסיון קרבי וכן כי ארגון ה-IHH העיר ללוחמים מוסלמים במדינות אלה סיוע כספי, נשק וחומרי נפץ. המחקר מציין עוד כי בדיקה של שיחות הטלפון שנוהלו על-ידי פעילי IHH מאיסטנבול בשנת 1996 מלמדת על התקשרויות חוזרות ונשנות עם בית הארחה של אלקאעדה במילאנו שבאטליה וכן לפעילי טרור אלג'יריים שפעלו באירופה, ובהם גם בכיר באלקאעדה בשם אבו מעאלי (עבד אלקאדר מח'תארי) שפעל בבוסניה. עוד צוין כי בעקבות הפלישה האמריקאית לעיראק בשנת 2003 מילאו ילדרים וארגון ה-IHH תפקיד בהסתה אנטי-מערבית בקרב מוסלמים טורקים, ובכלל כך ארגונו פעולות מחאה, תהלוכות והפגנות.

695 דו"ח מל"מ (27.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 5. על קשריו של ארגון ה-IHH עם ארגונים הקשורים לאל-קאעדה, ראו גם JEAN-LOUIS BRUGUIERE, *CE QUE JE N'AI PAS PU DIRE* (Robert Laffont ed., 2009).

696 פרוטוקול ישיבה מס' 8 של הוועדה "עדות ראש המוסד בדלתיים סגורות" 20 (14.9.2010).

697 דו"ח מל"מ (20.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 2.

can. During Dec. land convoy, although gov didn't announce support, they provided, not only to Turkish, but to all who were on the mission".⁶⁹⁸

כאמור, על פי הידוע, ארגון ה-IHH היה אחד הארגונים המרכזיים שלקחו חלק בארגון המשט נשוא דו"ח זה. ארגון ה-IHH הוא בעליה של המרמרה וכן הבעלים של כלי השיט GAZZE.⁶⁹⁹ על פי דו"ח המל"מ מיום 27.5.2010, בחודשים שקדמו ליציאת המשט, סייע הארגון למשרד התחבורה ולמשרד העבודות הציבוריות בממשל החמאס בכביצוע עבודות בנמל עזה לשם הכשרתו לקליטת כלי השיט שלקחו חלק במשט.⁷⁰⁰ במסגרת חקירותיהם במשטרה לאחר האירוע, מסרו חלק מן המשתתפים במשט כי ארגון ה-IHH עומד מאחורי ארגון המשט⁷⁰¹ וכי הם עצמם פעילים בארגון (חלקם אף מקבלים ממנו משכורת),⁷⁰² או הצטרפו למשט לבקשת הארגון.⁷⁰³ גם משתתפים אחרים במשט,

698 ראו פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט, לעיל ה"ש 209; עוד יצוין כי אמיר אכאן, עובד בספינה GAZA שהשתתפה במשט ביחד עם המרמרה, טען בחקירתו בפני המודיעין הצבאי, כי ממשלת טורקיה אישרה את יציאת ספינתו לכיוון עזה. בשל עובדה זו חש בטוח יחסית במהלך המשט; ראו כתבה 03/06/10/821/5062, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 497.

699 בתעודת הרישום של המרמרה, אשר הונפקה ביום 19.5.2010 מופיע ארגון IHH (Insan Hak ve Hurriyetleri ve Insani Yardim Vakfi - Turkey) כבעלים, ראו (19.5.2010) Provisional Registration Certificate D/RG/0333/UAE, הקלטר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלטר מס' 92; כך, גם בתעודת הרישום של GAZZE, אשר הונפקה ביום 1.4.2010, ראו (1.4.2010) Certificate of Registry DM10GS0143Q254937, הקלטר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלטר מס' 93; גם מחקירתם של חלק ממשתתפי המשט, פעילי ה-IHH, על ידי המודיעין הצבאי, עולה, כי כלי השיט נרכשו על ידי הארגון, ראו דו"ח חקירתו של איסמעיל ילמו, כתבה 03/06/10/895/5026, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491.

700 דו"ח מל"מ (27.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 9.

701 סך הכל נחקרו במשטרה 41 משתתפים במשט שהיו על המרמרה, מתוכם 13 ציינו את הקשר שבין המשט ובין ארגון ה-IHH; קשר זה עלה גם בחקירות שנערכו בין התאריכים 31.5.2010 ל-3.6.2010 לכ-105 ממשתתפי המשט, על-ידי המודיעין הצבאי.

702 ראו למשל הודעותיו במשטרה של מר חקיר אירדנך, לפיהן הינו עובד הארגון, הודעת חשוד 18 "הודעות חיילים רופאים וחשודים" (1.6.2010), הקלטר שבו מצוי המוצג סומן על ידי הוועדה כקלטר 71 (להלן: הודעות רופאים, חיילים וחשודים במשטרה); הודעת חשוד 18 "הודעות חיילים רופאים וחשודים" (2.6.2010). שם; ראו גם דו"ח חקירתו של מוחסאן אינגין, במסגרתו הודה כי הינו פעיל ה-IHH, כתבה 03/06/10/825/5090, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491; דו"ח חקירתו של ישר קוטלי, לפיו הוא עובד כמזכ"ל ה-IHH, כתבה 03/06/10/825/5056, שם; דו"ח חקירתו של מוחמט בולגה, אשר שהה על כלי השיט GAZZE, לפיו הוא עובד בארכיב ה-IHH, כתבה 03/06/10/821/5057, שם; דו"ח חקירתו של אנפי סינן לפיו הינו חבר בארגון IHH, כתבה 03/06/10/821/5077, שם; דו"ח חקירתו של עבדאללה איזקיה, במסגרתו הודה כי החל כמתנדב ב-IHH אך זה שבע שנים שהוא עובד הארגון, כתבה 03/06/10/821/5069, שם; דו"ח חקירתו של איסמעיל ילמו לפיו בשנתיים האחרונות עבד בארגון IHH כאחראי רכש מוצרים, כתבה 03/06/10/895/5026, שם; דו"ח חקירתו של קפטן המרמרה, מהמוט טורל, לפיו IHH שכרו את שירותיו למשט, כתבות 03/06/10/825/5080 ו-03/06/10/825/5092, שם; דו"ח חקירתו של קפטן הספינה Defne Y, חלוק קלקון, לפיו על הספינה היו עובדי IHH וסחורה של הארגון, כתבה 03/06/10/825/5081, שם; דוחות חקירתו של חוסיין אורוז, לפיו הינו פועל למען הארגון זה שבע שנים ועוסק בקשרי ה-IHH עם ארגונים זרים ותקשורת, כתבות 03/06/10/825/5098 ו-03/06/10/825/5050, שם; דו"ח חקירתו של ראש ה-IHH, בולנט ילדרים, לפיו שלושה מהרוגי המשט הינם מתנדבים של IHH, כתבה 03/06/10/825/5059, שם; דו"ח חקירתו של מחמד אחמד סלאם, לפיו הוא משמש כתב הארגון, כתבה 03/06/10/825/5060, שם; דו"ח חקירתו של מחמט עוזמשה לפיו הינו תורם של הארגון וגם מתנדב, כתבה 03/06/10/825/5036, שם; דו"ח חקירתו של רדואן קייה, לפיו ארגן תרומות לארגון וכן הינו מתנדב של הארגון, כתבה 03/06/10/825/5062, שם.

703 ראו הודעתו במשטרה של מוחרם גונאש, לפיה הינו מתנדב ב-IHH, הודעת חשוד 3 להודעות רופאים, חיילים וחשודים במשטרה, לעיל ה"ש 702; הודעתו של מוסטפא בטראן, לפיה הועסק באוניה על ידי דודו, אשר עובד ב-IHH, הודעת חשוד 7, שם; הודעתו של גילי מוחיטין, לפיה הוא נוהג להגיש סיוע הומניטארי במדינות שונות מטעם IHH, הודעת חשוד 22, שם; הודעתו של ייקריה קאיה, לפיה השתתף במשט, אשר אורגן על ידי ה-IHH, כעובד של ארגון סיוע הומניטארי

אשר העידו כי הצטרפו למשט ממניעים הומניטאריים בלבד העידו כי נענו לפניית ארגון ה-IHH או שנרשמו למשט באמצעותו.⁷⁰⁴ כמו כן, כעולה מפרוטוקול ישיבת הנהגת המשט, הקים ארגון ה-IHH גם מטה פיקוד יבשתי לעניין המשט, בו שהה סגן מפקד הארגון, יבוז דדה.⁷⁰⁵

163. כעולה מפרוטוקול הישיבה של הנהגת המשט, הארגונים הנוספים שלקחו חלק בארגון המשט הם: Free Gaza Movement: (להלן: FGM), The European Campaign, to End the Siege on Gaza (להלן: ECESG), The Greek Ship to Gaza Campaign, The Swedish Ship to Gaza.

FGM הוא ארגון הרשום בקפריסין כארגון זכויות אדם (Human Rights Project) ואשר מטהו שוכן בניקוסיה. הארגון נוסד בשנת 2006 ובאתר האינטרנט שלו מצוין כי יש לו 28 סניפים ברחבי העולם. אמנת הארגון קובעת שמטרתו היא שבירת המצור על רצועת עזה, בין היתר, באמצעות מרי אזרחי ובאמצעות "פעילות ישירה בלתי אלימה" שתבסס

מאיסטנבול, הודעת חשוד 24, שם; הודעתו של פאטי קוקראן, לפיה התבקש על ידי ארגון הסיוע בו הוא עובד להצטרף למשט אשר אורגן על ידי בולנט ילדרים (ראש ה-IHH), הודעת חשוד 41, שם; ראו גם דו"ח חקירתו של מנואל וספינר לפיו הוזמן למשט על ידי IHH, כתבה 03/06/10/821/5097, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 497; דו"ח חקירתו של קוקרין גויאן, אשר חברו ביקש לשכור את שירותיו כאיש צוות במרמרה, לדבריו קבוצת IHH "שלטה" בכלי השיט וחילקה הוראות לנוסעים, לאנשי הצוות ולעיתונאים מטעמה, כתבה 03/06/10/825/5085, שם; דו"ח חקירתו של עבדל חכים אלקטייבי, לפיו הוזמן למשט על ידי הארגון, כתבה 03/06/10/825/5044, שם; דו"ח חקירתו של ראש ה-IHH, בולנט ילדרים, בידי המודיעין הצבאי, לפיו שלושה מהרוגי המשט הינם מתנדבי ה-IHH, כתבה 03/06/10/825/5030, שם; דו"ח חקירתו של אוסקן טונבילור, לפיו פרט למשט נטל חלק גם בפעילויות נוספות של ה-IHH, כתבה 03/06/10/825/5063, שם; ראו גם ראיון עם אחד ממשתתפי המשט לכתב עיתון "הארץ" בבבלפסט, נועם שיוף "עדות מהסיפון: קנת אוקיף, איש מארינס לשעבר, היה על המרמרה שביקשה להגיע לעזה" הארץ / [www.haaretz.co.il/hasite/](http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1190475.html) 24.9.2010, לעיל ה"ש 83.

704 ראו למשל הודעתו של חלים יוג'י לפיה הגיע למשט עקב פרסום וכינוס שערך ארגון ה-IHH בעניין משט שמטרתו הגשת סיוע לעזה, הודעת חשוד 19 להודעות רופאים, חיילים וחשודים במשטרה, לעיל ה"ש 702; הודעתו של פקאר שוקרי, במסגרתה מסר כי מארגן השיט הוא בולנט ילדרים (ראש ה-IHH) וכי הצטרף בעצמו למשט כדי להגיש סיוע לעזה, בעקבות פרסומים של ה-IHH, הודעת חשוד 20, שם; הודעתו במשטרה של מחמט עלי אקדניז לפיה אנשי ה-IHH חילקו לנוסעי המרמרה הוראות ו"ניהלו את העניינים", לדבריו הצטרף בעצמו למשט דרך אתר האינטרנט של הארגון כדי להגיש סיוע הומנטרי לעזה, הודעת חשוד 21, שם; הודעתו במשטרה של ריבהא קומרוק, לפיה IHH פרסם הזמנה להתנדב למשט, ראו הודעת חשוד 8, שם; הודעתו במשטרה של פיקרי קראויל, לפיה הגיע למשט במטרה להגיש סיוע, עקב פרסום בכלי התקשורת וכינוס שערך ה-IHH, הודעת חשוד 23, שם; הודעתו של איחסן שמרוק, לפיה נרשם למשט באתר האינטרנט של ארגון IHH, כדי לסייע בהעברת סיוע הומניטרי לעזה, לן בבית מלון באיסטנבול דרך הארגון וכן יצא לאנטליה באוטובוס שארגן ה-IHH, שם השתתף בכינוס שערכו אנשי הארגון אשר לבשו מדים ייחודיים ועלה על אוטובוס לנמל שארגן ה-IHH, הודעת חשוד 25, שם; הודעתו במשטרה של עברולהלים אלמלי, לפיה הצטרף למשט דרך קמפיין של IHH כדי להגיש סיוע לעזה, הודעת חשוד 26, שם; ראו גם דו"ח חקירתו של עדיל יוקסל, שהתנדב למשט דרך ה-IHH, לדבריו, המרמרה נשלטה בפועל על-ידי ה-IHH, וחלק מאנשי הארגון נשאו וסטים עם הדפס הארגון, האנשים על האונייה תורכו לנהוג לפי הנחיות ה-IHH ובשלב מסוים של המשט הועברה הנחיה כי יש לנמנע בכל מחיר מחיילי צה"ל לעלות על האונייה, כתבה 03/06/10/825/5094, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491; דו"ח חקירתו של אחמד אל דאשם, לפיו נרשם להפלגה דרך משרדי IHH באיסטנבול ולדבריו, ראש הארגון חילק הוראות לנוסעים תדרך את העיתונאים והיה אחראי על המשט כולו, כתבה 03/06/10/821/5083, שם; דו"ח חקירתו של האקן אלבריקא, כתבה 03/06/10/825/5071, שם; דו"ח חקירתו של סעיד איביגיאוהלו, כתבה 03/06/10/825/5082, שם; דו"ח חקירתו של יוג'ל קוסה, כתבה 03/06/10/825/5043, שם; דו"ח חקירתו של עארל חונה, כתבה 03/06/10/825/5090, שם; דו"ח חקירתו של עארל חונה, כתבה 03/06/10/825/5057, שם; דו"ח חקירתו של חסין שבר, כתבה 03/06/10/825/5047, שם. פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט, לעיל ה"ש 207.

נתיב ימי קבוע בין הרצועה לשאר העולם.⁷⁰⁶ הארגון החל בשיגור משטים לעזה בשנת 2008, ועמד מאחורי שיגורם של שמונה משטים, חמישה מהם הצליחו להגיע לרצועת עזה (באוגוסט 2008, באוקטובר 2008, בנובמבר 2008, ושניים בדצמבר 2008) בעוד ששלושה נעצרו על-ידי חיל הים (היאכטה Dignity שניסתה להגיע לרצועה בסוף דצמבר 2008, והאוניה Spirit of Humanity אשר ניסתה להגיע לעזה בינואר 2009 וכן ביוני 2009).⁷⁰⁷ במסגרת ארגון זה פועל גם ארגון נוסף בשם "תנועת הסולידריות הבינלאומית" (International Solidarity Movement; להלן: ISM) אשר שם לעצמו למטרה לתמוך בפעילות ההתנגדות העממית הפלסטינית ולהתנגד למדיניות הישראלית ביחס לשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה.⁷⁰⁸

בדו"ח המל"מ מיום 10.6.2010 מצוין כי ארגון FGM החתים את פעיליו על הצהרה לפיה הם מתחייבים שלא לעשות שימוש באלמות פיזית או מילולית כלפי חיילי צה"ל.⁷⁰⁹ עם זאת, בדו"ח מיום 27.9.2010 מציין המל"מ כי בידיו מסמך פנימי של הארגון מיום 7.3.2010 שנתפס על המרמרה ובו מצוין, תחת הפרק העוסק באסטרטגיה של המשימה (Mission Strategy), כי הנחת העבודה של הארגון הייתה ש"הדרך היחידה עבור ישראל לעצור אותנו היא שימוש בכוח". במסמך נבחנות אופציות שונות לפעולה במקרה כאמור, ובכלל כך הנחת מכשולים (הקפת הסיפון במוטות ברזל; הצבת מכשולים מחודדים כדי למנוע נחיתה מהאוויר) והתבצרות בחדר ההגאים ובחדר המכונות.⁷¹⁰ עם זאת יצוין כי כותרת המסמך מעידה שמדובר בטיוטה שאינה מיועדת להפצה. מסמך נוסף שנתפס על הצ'לנגר 1 (CHALLENGER 1) מציין מידע משפטי שיועד, ככל הנראה, להעברה לנוסעי הספינה. במסגרת כך מצוין מפורשות כי הארגון מודע לעובדה שהעברת סיוע לחמאס מהווה עבירה על החוק בארצות הברית וכי גם האו"ם הכניס את החמאס לרשימה השחורה של ארגוני הטרור. לפיכך, מוזהרים אמריקאים ובעלי אזרחויות אחרות "להימנע אפילו ממראית עין של תמיכה" (material support) בחמאס או בהנהגתו.⁷¹¹

ה-ECESG הינו ארגון גג המאחד תחתיו כ-30 ארגונים לא ממשלתיים (NGO) שמטרתו "להביא לסיום המצור הבלתי חוקי של ישראל על עזה". הארגון פועל בשיתוף פעולה עם פוליטיקאים, אנשי אקדמיה וארגוני זכויות אדם ברחבי אירופה. יצוין כי אחד ממייסדיו של הארגון (וכן ממארגני ומשתתפי המשט נשוא דו"ח זה) הוא אמין

706 ראו באתר האינטרנט של הארגון www.freegaza.org.

707 ראו נספחים כה, כו לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 207.

708 ראו באתר האינטרנט של הארגון www.palsolidarity.org.

709 דו"ח מל"מ (10.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 2.

710 "Draft - Not for Distribution" (דו"ח של Free Gaza Movement, 3.7.2010); ראו גם דו"ח מל"מ (14.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 6-17.

711 "Legal Information" (חוות דעת של Free Gaza Movement); ראו גם דו"ח מל"מ (14.6.2010), לעיל ה"ש 84, בעמ' 4-5.

אבו ראשד, פלסטיני בעל דרכון הולנדי, המזוהה עם "האחים המוסלמים" ועם ארגונים הקשורים אליהם בהולנד ובאירופה.⁷¹²

עוד יצוין כי הפרוטוקול הרשמי של ישיבת הנהגת המשט, אינו מציין תוכניות כלשהן לפעולה אלימה כנגד צה"ל, וכי בפורום זה הוחלט שהשאלה כיצד לשמור על ביטחון הנוסעים תושאר לשיקול דעתם של רבי החובלים של כלי השיט.⁷¹³

משתתפי המשט

164. מספרם הכולל של משתתפי המשט עמד על כ-700 נוסעים מארבעים (40) מדינות.⁷¹⁴ על המרמרה היו כ-590 נוסעים משלושים וארבע (34) מדינות שונות, ובהן, טורקיה (רוב המשתתפים, כ-353 נוסעים), בריטניה, כווית, בחריין, אוסטרליה, ספרד, בלגיה, מקדוניה, מלזיה, אירלנד, לבנון, אלג'יריה, צרפת, ניו זילנד, פקיסטן, דרום אפריקה, אינדונזיה, ארה"ב, גרמניה, קנדה, יוון, נורבגיה, מרוקו, תימן, סוריה, סרביה, קוסובו, בוסניה, שבדיה וישראל. על פי ניתוח שביצע המל"מ ניתן לחלק את הנוסעים לשלוש קטגוריות, על פי זהותם הארגונית: (1) 91 פעילים ומתנדבים של הארגון, ובהם גם מנהיג הארגון בולנט ילדרים. מתוכם, עלו כ-40 פעילים בנמל איסטנבול ללא בידוק בטחוני, והשאר, כולל בולנט ילדרים, עלו בנמל באנטליה; (2) למעלה מ-200 פעילים המשתייכים לארגונים וגופים בלתי-ממשלתיים (NGO), רובם מטורקיה ומקצתם ממדינות אחרות; (3) מאות מתנדבים שנענו לקריאת הארגונים השונים להשתתף במשט. בקרב הנוסעים בלטו גם אנשי תקשורת, רבים ובעיקר אנשי תקשורת מהעולם הערבי (ובכלל זה נציגים של שני ערוצי הטלוויזיה של חמאס), וכן עשרות חברי פרלמנט, בין היתר, מגרמניה, כווית, אירלנד, תימן, מצרים, אלג'יריה וישראל.

165. מחומרי החקירה שנמסרו לוועדה על-ידי גורמים שונים, עולה כי ניתן לציין "גרעין קשה" של כ-40 פעילי IHH שעלו על המרמרה בנפרד וללא בידוק בטחוני בנמל איסטנבול, בעוד שאר המפליגים נחבקשו להתייצב באנטליה בימים 26 - 27 במאי

712 דו"ח מל"מ (5.10.2010), שם, בעמ' 5.
713 פרוטוקול ישיבת הנהגת המשט, לעיל ה"ש 207. מהפרוטוקול עולה כי מארגני המשט דנו במספר אפשרויות להתפתחות האירועים בים, ובין היתר לקחו בחשבון אפשרות של פתיחה באש עליהם או מעצר של האנשים על האוניה; אשר לאפשרות של ירי נכתב:

"Opening fire

- a) Just to intimidate, we keep moving forward
- b) Need to do political and media work at the same time
- c) Continue slowly, communicating with Israel
- d) If shooting is more serious will need to stop and assess. Captains will have to make decisions concerning safety of mission.
- e) We all stay together..."

714 לניתוח מפורט של השתייכותם הלאומית והארגונית של הנוסעים המרמרה וכן לקווים לרמותם של ארגונים ופעילים שונים שהיו על המרמרה, ראו רשימת נוסעים שנמצאה על המרמרה, (IMO Passanger List (27.5.2010); דו"ח מל"מ (26.9.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 8-104.

באופן עצמאי, והם עלו על הספינה שם לאחר שעברו בידוק בטחוני.⁷¹⁵ על המרמרה נמצא ציוד רב שכלל הנראה הועלה על סיפונה באיסטנבול: 150 אפודי מגן קראמיים עליהם הדפס של דגל טורקיה,⁷¹⁶ 300 מסכות אב"כ וכ-200 מסננים נוספים, אמצעי קשר, אמצעים אופטיים (מספר אמצעי ראיית לילה וכמה משקפות), 200 סכינים, 20 גרזנים, 50 רוגטקות מסוגים שונים, אלפי גולות ואבנים, מסוריות דיסק, תרסיסי פלפל וזיקוקי עשן. כמו כן נמצאו מספר דגלים וצעפים של החמאס ושל הזרוע הצבאית שלו,⁷¹⁷ נמצאה כוונת טלסקופית לרובה וכן נמצאה תחמושת (כדורי רובה).⁷¹⁸ עוד נמצא ציוד צלילה ורובי דיג,⁷¹⁹ וכן נמצא בית חולים שדה.

166. מהחומר שבפני הוועדה עולה עוד כי קבוצת הפעילים שעלתה על הספינה באיסטנבול ייחדה עצמה בסימני זיהוי שונים. חלקם נשא שלטי זיהוי אשר זיהו אותם כ"אנשי צוות". אחרים נשאו שלטי זיהוי בצבע אדום עליהם הכיתוב "חראס אמני", קרי "שומר ביטחוני"/"אבטחה ביטחונית".⁷²⁰ על פי עדויות החיילים, הפעילים האלימים לבשו גם אפודים קראמיים מתחת למצופי הצלה (אלה, ככל הנראה, חולקו גם לרופאים ולעיתונאים).⁷²¹ מעדותו של הקצין הראשי של הספינה, מר גוקירן גוקהאן (Gokkiran)

715 ראו נספח ז מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 492; דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 38; דו"ח מל"מ (10.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 2; דו"ח מל"מ (7.6.2010), שם, בעמ' 3; בעדותו בפני המודיעין הצבאי שחקר את האירוע, ציין רב החובל של המרמרה שבפועל רק באנטליה היו גלאי מתכות למרות שהאנוניה אספה 40 מפליגים באיסטנבול, ראו כתבה 03/06/10/825/5092, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491.

716 קיימת אי בהירות ביחס למספר אפודי המגן הקראמיים שנמצאו ומספרם בדו"חות הצה"ליים השונים נע בין 100 ל-150 יחידות, ראו ממצאים עיקריים מתחקיר 1/06 של רע"ן איסוף, "העמקה והרחבה של תחקיר מומחים מטכ"ל" (25.8.2010), סומן על ידי הוועדה כמוצג 90 (להלן: הרחבת התחקירים מיום 25.8.2010), שם צוין כי כ-100 אפודים שעליהם ציור דגל טורקיה חולקו לחלק מנוסעי המרמרה מבעוד מועד; בסיכום ציוד לחימה שנתפס באנוניה שערכה פלגת מודיעין חיל הים, לעומת זאת, צוין כי נמצאו על סיפון כלי השיט 150 אפודים צבאיים תוצרת טורקיה; ראו גם דו"ח מל"מ (7.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 6, לפיו נמצאו על המרמרה כ-100 אפודים קראמיים וכן דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 3, לפיו הועלו לספינה כ-150 אפודים.

717 על חלק מן הרוגטקות, למשל, נמצא הכיתוב "חיזבאללה", ראו דו"ח מל"מ (7.6.2010), שם, בעמ' 6; דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 3; אשר לצעפים, ראו גם סיכום ציוד לחימה של פלגת מודיעין חיל הים, הרחבת התחקירים מיום 25.8.2010, לעיל ה"ש 716.

718 יצוין כי על סיפון המרמרה נמצאו ארבע תרמילים שאינם בשימוש צה"לי, כך, גם בברכו של אחד החיילים הפצועים נמצא קליע שאינו קליע צה"לי סטנדרטי. עם זאת, ציין מר גיורא איילנד, ראש צוות המומחים הצה"לי שמונה כדי לחקור את האירוע, כי לא ניתן לומר בוודאות מלאה שמדובר בקליעים שנורו מנשק לא צה"לי שכן לא ניתן לשלול את האפשרות שקליעים אלה מצאו דרכם לתחמושת הצה"לית, ראו פרוטוקול ישיבה מס' 7 של הוועדה "עדות ראש צוות תחקור המומחים" 6 (24.8.2010) (להלן: עדות ראש צוות תחקיר המומחים בדלתיים סגורות); עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 24.10.2010, לעיל ה"ש 554, בעמ' 30 ("מסתבר שבעבר היו לנו כדורים כאלה. מ-2007 השייטת לא מכירה את זה. אבל אני לא יודע להגיד חד חד ערכי [...]"). וראו דיון מפורט בסוגיה זו בהמשך.

719 ראו סיכום ציוד לחימה שנתפס באנוניה שערכה פלגת מודיעין חיל הים, הרחבת התחקירים מיום 25.8.2010, לעיל ה"ש 716. ראו נספח ז מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

720 ראו למשל עמ' 4 לעדות חייל מס' 8 ("נתן נוסף שנראה שהם נערכו למאבק אלים זה האפודות הכתומות שבדיעבד היו אפודים קרמיים"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 7 ("היו להם שכפ"צים, חלקם עם מסכות אב"כ"); עמ' 6 לעדות מפקד כוח ההשתלטות ("מבחינתי חבלים הם הקבוצה החמושה והלבושה לקרב - אפודים מסכות וכיסוי פנים"), הרחבת התחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; עמ' 2 לעדות חייל מס' 24 ("תוך כדי האזיקה הבחנתי שהוא לבוש באפור מגן. בדקתי גם את שאר האנשים וראיתי כי הם לבושים באפור מגן"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 26 ("חלקם של המחבלים היה לבוש אפודי מגן גדולים"), עמ' 1 לעדות חייל מס' 16 ("זיהינו קבוצה של מחבלים עם אפודי מגן"); עמ' 1 לעדות חייל מס' 27 ("תוך כדי הסריקה מצאנו שיש לחלק מהאנשים שכפ"צים"), מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל

(Gokhan), עולה כי אנשי ה-IHH חילקו מכשירי קשר לפעילים וכך תיקשרו ביניהם.⁷²² מכשירי קשר חולקו גם לאנשי צוות הספינה, אך הם כוילו על תדר שונה.⁷²³ על פי עדויות שונות, במהלך ההפלגה שהו פעילים אלה בסיפון העליון וקיימו אורח חיים נפרד משאר נוסעי המרמרה.⁷²⁴ בתוך מתחם נפרד בחמ"ל העיתונות שבו רוכזו העיתונאים ובפתחו הוצב שומר מטעם ארגון ה-IHH, הוקם מתחם מאובטח נוסף שאובטח כל העת על-ידי שני שומרים מאנשי ה-IHH, שם שהו ילדרים ופעילים נוספים. במתחם זה נמצא חדר עריכה וכן מחשבי מצלמות האבטחה של הספינה.⁷²⁵

מעדותו של הקצין הראשי של המרמרה, מר גוקירן גוקהאן (Gokkiran Gokhan), עולה כי אנשי ה-IHH שלטו בספינה במהלך ההפלגה ומנעו מאנשים שלא הכירו לנוע בה בחופשיות:

[...]

מראיין: מדברין משתמע, כי אנשי ה-IHH שלטו בספינה? והצוות היה צריך את אישורם לנוע בין הסיפונים?
הקצין הראשי: וודאי, לאנשים שהם לא הכירו לא נתנו לעבור.
מראיין: האם הם מנעו מכל מי שהם לא הכירו לנוע בחופשיות באוניה?
הקצין הראשי: ודאי, ודאי.
מראיין: האם זה מרגע שעלו לסיפון?
הקצין הראשי: ודאי, ודאי.

[...]

מראיין: אני לא מבין, לא נתנו לנוסעים ולצוות לנוע בין הסיפונים?
הקצין הראשי: הם היו יכולים לנוע בין הסיפונים למצט מרכז השליטה הממוקם מעל לגשר הספינה.⁷²⁶

ילדרים הרבה להתראיין לתקשורת במהלך הפלגת המרמרה לכיוון רצועת עזה, ובין היתר אמר כי אף שהתנגדות משתתפי המשט לא תהיה אלימה, הם לא יאפשרו לחיילי צה"ל לעלות לספינות.⁷²⁷ במהלך מסיבת עיתונאים שכונסה טרם יציאת המרמרה מאנטליה ציין ילדרים כי "אנו נחושים להיכנס לעזה, יהא אשר יהא".⁷²⁸ בסרט וידאו שנמצא על המרמרה וצולם כנראה על-ידי אחד הצלמים שתיעדו את הנעשה בגג, נראה

ה"ש 486; ראו גם עדות הרמטכ"ל בדלהיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 29; דו"ח מל"מ (7.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 6.

722 תמליל העדות פורסם בדו"ח מל"מ (9.6.2010), שם, בעמ' 8; ראו גם נספח לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 207, שם.

724 ראו למשל עמ' 6-7 לעדות מפקד שייטת 13, הרכבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם דו"ח מל"מ (1.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 7.

725 דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 7.

726 ראו תמליל עדותו של הקצין הראשי, דו"חות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491.

727 IHH: Yildirim: We are Going to Leave in Due Course, www.ihh.org.tr/yildirim-zamani-gelince-yolacikacagiz/en (2010).

728 דו"ח מל"מ (20.6.2010), לעיל ה"ש 84, בעמ' 8, נספח - "התבטאויות נבחרות של בולנט ילדרים".

ילדרים מדבר בלהט בפני קהל שומעים גדול. בין היתר, אמר ילדרים: "אם תורידו את הקומנדו, אנחנו נזרוק אתכם למטה מפה ואתם תושפלו מול כל העולם".⁷²⁹

בכתבה בשפה הטורקית שכתב העיתונאי אדהם אוזקסה מעיתון "עלון העולם" שכותרתה "המאוי מרמרה מוכנה להתנגדות" ואשר נמצאה באחד המחשבים שנתפסו על המרמרה, מצוין כי הפעילים שעל הספינה מתכוננים ל"התנגדות אזרחית", וכי הם קיבלו על עצמם משימות כדי "להגן על הספינה". עוד מדווח בכתבה כי הפעילים אינם מוכנים לספר מהי אסטרטגיית ההגנה על הספינה ואולם התבטאו כי "אנחנו נלמד את הישראלים לקח שלא ישכחו והצבא הישראלי יושפל מול כל העולם".⁷³⁰ בסרטי וידאו שונים שנתפסו על מרמרה וכן בכתבה ששודרה בערוץ אל גזירה בשידור ישיר מהמרמרה יומיים טרם ההתרחשות, נראים חלק מנוסעי הספינה כשהם שרים הלל לאינתיפאדה וקוראים קריאות מתלהמות.⁷³¹ באותה כתבה התראיינה גם אחת מהמפליגות, שד'א ברכאת, ואמרה: "קרו שני דברים טובים: או שנמות כשהידים או שנגיע לעזה".⁷³² בצילומים שונים שנעשו על המרמרה נראים פעילים נוספים כשהם מבקשים למות מות שהידים וכשהם נפרדים מבני משפחתם.⁷³³

167. מעדויות הנוסעים וכפי שעולה מחקירתו של רב החובל של המרמרה ומחקירתו של הקצין הראשי שלה, ביום 30.5.2010, בסביבות השעה 22:00, לאחר שנשמעה כריזה של ספינות חיל הים שביקשו מהספינות לשוב על עקבותיהן או לשנות נתיב שיוט לנמל אשדוד, ניתנה הוראה לכל הנוסעים להתכנס באולם בסיפון התחתון, בעוד שחלק מהמפליגים נשאר על הסיפונים העליונים. צופרי המרמרה הופעלו וניתנה הנחיה ללבוש חליפות הצלה. במקביל החלו פעילים לנסר שרשראות וציוד נוסף העשוי מברזל (על המרמרה נמצאו כ-100 מוטות ברזל וכ-50 אלות מאולתרות)⁷³⁴ וכן לאסוף גרזנים

729 דו"ח מל"מ (17.6.2010), שם, בעמ' 1-2; באתר האינטרנט של המל"מ ניתן לצפות בקובץ הוידאו "שלהוב היצרים על גבי הספינה Mavi Marmara על ידי מנהיג IHH ופעילים נוספים" (קובץ סרטונים מספר 4).

730 דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 12.

731 דו"ח מל"מ (13.6.2010), שם, בעמ' 1; באתר האינטרנט של המל"מ ניתן לצפות בקובץ הוידאו "שלהוב היצרים על גבי האונייה Mavi Marmara טרם העימות עם כוחות צה"ל" (קובץ סרטונים מספר 2).

732 דו"ח מל"מ (13.6.2010), שם, בעמ' 1; באתר האינטרנט של המל"מ ניתן לצפות בכתבת טלוויזיה של ערוץ אל גזירה, מתאריך 29.5.2010, אשר שודרה מעל גבי האונייה יומיים לפני העימות עם כוחות צה"ל; בראיון שהעניק לאלג'זירה חסין אורוש, מבכירי ה-IHH וממארגני המשט, מספר ימים לאחר ההשתלטות הוא הוסיף ואמר כי כל הנוסעים היו מוכנים למות כשהידים שכן מטרת המשט הייתה להגיע לעזה או להיהרג (כתבה באלג'זירה מיום 5.6.2010). לדברים דומים ראו קובץ שמע "shahid.mov", מצוי בתיקייה Video, דיסק נתונים Arab, לעיל ה"ש 506.

733 דו"ח מל"מ (13.6.2010), לעיל ה"ש 83.

734 ראו קבצי וידאו "motot2.mov" ו-"motot2.mov", מצוי בתיקייה Video, דיסק נתונים Arab, לעיל ה"ש 506. בסרטים, באורך 20 ו-34 שני' בהתאמה, נראים שלושה פעילים על המרמרה בשעות הלילה, כשהם מנסרים, באמצעות מסור דיסק חשמלי מוטות ברזל ממעקה הסיפון; ראו גם דו"ח חקירתו של ישר קוטלי, כתבה 03/06/10/825/5056, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491. במהלך חקירתו של מתנדב ה-IHH, מסר כי בשלב מסוים כשהחלו להתקבל הודעות מחיל הים הישראלי "הדם עלה לראש" לצעירים רבים שהיו על האונייה, חלקם ניסרו עם מסורים חשמליים מוטות ברזל ממעקות האונייה ובשלב מסוים רב החובל של האונייה (שאינו איש IHH) ביקש בכריזה כי הנוסעים יחדלו מניסור המוטות כאמור; ראו עוד את דו"ח חקירתו של חוסיין אורוז', כתבה 03/06/10/825/5050, שם. הלה מסר כי כמה ממשתתפי המשט חתכו עם דיסקים חשמליים ברזלים מהאונייה, ורב החובל של המרמרה ביקש להפסיק זאת.

(שנלקחו מעמדות כיבוי האש שעל הספינה; סה"כ נמצאו כ-20 גרזנים), סכינים (שנלקחו מהמטבח ומהקפיטוריות בספינה; סך הכל נמצאו כ-200 סכינים בגדלים שונים), פטישים, כלי עבודה, אומים וזכוכיות שנמצאו באוניה. הפעילים התחלקו לקבוצות שהתמקמו במספר אזורים שונים: קבוצה אחת התרכזה בגג האוניה; קבוצה נוספת התרכזה ככל הנראה בקרבת הגג ושימשה ככוח תגבור למתנגדים בגג; וקבוצה נוספת התרכזה בירכתי האוניה. חלק מהקבוצות עברו תדרוכים מקדימים⁷³⁵ הפעילים הצטיידו באפודי הצלה, רובם הצטיידו גם במסיכות אב"כ, וחלקם הצטיידו באלות, מוטות ברזל, שרשראות, רוגטקות וגולות.⁷³⁶ מהחומר שבידי הוועדה עולה גם כי במסגרת תדרוך שהעביר ילדרים לכוח הוא הנחה את הפעילים ש"יש ליצור שרשרת אנושית ולהפיל לוחמים חזרה לים עם כסאות ומקלות".⁷³⁷

735 על פי מצלמת האבטחה של המרמרה, עולה כי ב-30.5.2010 שעה 21:36 (על פי השעון שבמצלמת האבטחה) התרכזו מספר פעילים בירכתי האוניה ואדם אחד הגיע עם מקבץ של מוטות עץ וחילק אותם בין הנוכחים. ועוד על פי מצלמת האבטחה ב-30.5.2010 שעה 22:03 (על פי השעון שבמצלמת האבטחה), חבורה של גברים, כולם לבושים אפודי הצלה, נראית מתכנסת יחדיו לתדרוך, כשחלק מהנוכחים אוחזים במוטות עץ. בהמשך, בסמוך לתחילת ההשתלטות על המרמרה, ב-31.5.2010 שעה 04:22 נצפית חבורה של גברים, כולם לבושים באפודי הצלה, חלקם אוחזים בידיהם מסיכות אב"כ, והם נראים מצביעים לכיוון הים (ככל הנראה לכיוון אוניות חיל הים המתקרבות למרמרה), והם קוראים לחבריהם להצטרף, ואכן נראים כמה גברים נוספים מצטרפים לחבורה. ראו קבצי וידאו ממצלמת האבטחה בתיקיה Security Cam, דיסק נתונים Arab, לעיל ה"ש 506. ראו עוד את דו"ח חקירתו של חוסיין אורוז', כתבה 03/06/10/825/5050, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 498. הלה מסר, כי בערב הפשיטה ראה שחילקו אפודי מגן ומסיכות גז לחלק מהנוסעים והבחין בשני נוסעים עם רוגטקות. כמו כן, לדבריו, היו פנאטים בין הנוסעים, הגם שהרוב הביע עמדות של התנגדות פאסיבית בלבד.

736 על הצידו ששימש את המתנגדים כאמור, ניתן ללמוד מכמה מקורות: האחד, סרטון שצולם על-ידי כוחות צה"ל לאחר עגינת המרמרה בנמל אשדוד ובו תיעוד של ריכוז חלק מהאמל"ח ששימש את המתנגדים והורד מהאוניה: מאות מסיכות אב"כ, עשרות רבות של סכינים (סכיני מטבח וכן סכיני קומנדו, אחת מהם נראית מגואלת בדם), מאות גולות, לומים, מוטות ברזל ועץ בכמויות גדולות (עשרות רבות), תרסיסים שונים, ראו תקליטור "ממשט שלום למשט טרור", שהתקבל מאת הצבא (דקה 27:4), מצוי בקלסר שסומן על ידי הוועדה כמוצג 89.

השני, דו"ח מעבדה ניידת של מז"פ של המשטרה מיום 2.6.2010 (מסמך סו בתיק המשטרה, קלסר 72 במוצגי הוועדה), המתעד איסוף של מוטות רבים, אלות, מפתחות "שבדיים", כשחלק מכלים אלה מגואלים בדם. על פי דו"ח המעבדה הניידת של מז"פ, נמצאה אינדיקציה לכך שהמוטות שנמצאו נוסרו ממעקות האוניה; ראו גם תקליטור תמונות וסרטון וידיאו המתעדים את ביקור המעבדה הניידת של מז"פ על האוניה, ובמהלכו נראות אלות, סכינים מסוגים שונים, מסיכות אב"כ, מברגים, בקבוקי זכוכית וגרזנים, אשר כולם נתפסו על ה"מרמרה", ותואמים את התיאורים בדבר האלימות הכיית שהופעלה על-ידי המתנגדים על ה"מרמרה", סומן על ידי הוועדה כמוצג 75.45, חלק מהתמונות הודפסו ללוחות תצלומים (מסמכים סו-סט בתיק המשטרה קלסר 72 במוצגי הוועדה).

השלישי, בסרט שצולם על-ידי אחד ממשתתפי המשט מיום 30.5.2010 שעה 03:55 (על פי מאפיני הקובץ במצלמה הדיגיטלית), נראים משתתפים כשהם פותחים ארגזים ומוציאים מתוכם אפודי הצלה ומסיכות גז, מסיכות הגז ארוזות והן חדשות. אחד האנשים נראה אוחז במסיכת גז ואומר למצלמה "אללה אכבר", ראו קובץ וידאו "mov00234", מצוי בתיקיה STREAM, בתיקיה BDMV, בתיקיה AVCHD, בתיקיה sony3 בתוך תיקיה Video, דיסק נתונים Arab, לעיל ה"ש 506.

הרביעי, אחד ממנדבי ה-IHH ששהה על ה"מרמרה", מסר לחוקרי המודיעין הצבאי, כי בשלב מסוים, בריונים (כהגדרתו) מה-IHH התחלקו באלות ובמוטות ברזל (ואף הוא עצמו הצטייד במקל), ראו דו"ח חקירתו של עריל יוקסל, כתבה 03/06/10/825/5094, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491.

החמישי, לוחמי צה"ל שהשתלטו על ה"מרמרה" העידו על ריכוז כלי הנשק ואמצעי הלחימה שהיו ברשות המתנגדים על האוניה. ראו, למשל את עדותו של מפקד כוח ההשתלטות בדבר מציאת ריכוז של גרזנים, מוטות, סכינים, שרשראות, רוגטקות וגולות מזכוכית. ראו גם עמ' 2 לעדות מפקד צ"ר, הרחבת החקירות מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451, בדבר מציאת זיקוקים, מקלות, גרזנים, סכינים, גז מדמיע, מסיכות אב"כ, גולות, ברגים, לומים, ברזלים, אפודים קראמיים עם סמל חצי סהר, אמצעי ראיית לילה שונים ועוד; וכן עמ' 4-6 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם.

737 ראו חקרי המודיעין הצבאי, נמסר לוועדה כנספח ז' למסמך "העמקה והרחבת החקירות - מענה לבקשת ההשלמה של הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31.5.2010", הועבר על-ידי צה"ל ביום 17.11.2010, במענה לבקשת הוועדה

כך תיעד אחד הנוסעים את האירוע:

“בשעה 23:30 ערכנו פגישה לעדכן את צוותי הביטחון למקרה של התערבות. דיברנו כיצד נמקם את חליפות ההצלה, איך נחבוש את מסיכות הגז והכי חשוב - איך נתנהג במקרה של תקיפה או התגרות מצד ישראל. לאחר מכן, ראשי הצוותים הלכו עם הצוותים שלהם למקום שבו הם אמורים לבצע את השמירה שלהם. אנחנו היינו בצידה האחורי של הספינה בקומה השנייה, מאחור בצד ימין. עם מה? רק עם מקל, עם בקבוקי זכוכית, כנראה שזו דרך המחזור הטובה ביותר עבור בקבוקי זכוכית - ועם חליפות הצלה, לא מספיקות בשביל כולם.”⁷³⁸

ונוסע אחר כתב ביומנו:

“ספינות הלחימה הישראליות מתקרבות... חולקו לכל הנוסעים חליפות הצלה, למקרה של תקיפת הספינה. כל האנשים התמקמו בנקודות שנקבעו להם מראש. נערכה מסיבת עיתונאים ששודרה בשידור ישיר. מנהיג ה-IHH בולנט ילדרים אמר במהלכה: “עד הבוקר תהיה לנו מלחמת עצבים. יש פה אנשים מיותר מ-50 מדינות. אם יעצרו אנשים כבודן של 50 מדינות יהיה רמוס. אנחנו רוצים שהכניסה לשגרירות ישראל באיסטנבול ואנקרה תינצל. אנחנו נעשה את ההגנה שלנו מכאן. אנחנו יודעים שיש לזה מחיר ואנחנו מוכנים לשלם אותו. אנחנו לא נעשה צעד אחורה. כרגע ישראל נוהגת בפיראטיות במים הבינלאומיים. העולם יצפה בזה מהצד?”⁷³⁹

מחקירות מצולמות של רב החובל של המרמרה והקציין הראשי שלה עולה כי בשעות הערב הייתה האווירה על המרמרה מתוחה וכי כשעתיים לפני תחילת ההשתלטות אותרה התקהלות על גבי הסיפון המרכזי. משנבדק הסיפון גילו אנשי הצוות כי פעילים חותכים באמצעות דיסקים את מעקה האוניה ויוצרים אלות ברזל. אנשי הצוות של

מיום 7.11.2010, עמ' 2. סומן כמוצג 90 במוצגי הוועדה. בתחקיר מצוין כי ילדרים הודה בכך בחקירתו; דו"ח מל"מ (10.6.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 8-11. עוד יצוין כי לאחרונה פורסמו בטורקיה מספר ספרים המתארים את ההתרחשות על המרמרה. אחד מהם, “המאוי מרמרה המדממת”, נכתב על-ידי העיתונאי שפיק דיניץ, כתב העיתון הפופולרי חברטורק ששהה על גבי המרמרה, תיעד במצלמתו את העימות האלים בין פעילי ה-IHH ובין חיילי צה"ל והבריח את הצילומים חזרה לטורקיה.

דו"ח מל"מ (19.9.2010), שם, סוקר ספר זה ומשווה את האמור בו למידע נוסף המצוי בידי המל"מ. בין היתר מתאר דיניץ בספרו כי בין המתנדבים שעל המרמרה התנהלו שיחות ערות בהן הועלתה האפשרות שישראל תתקוף את הספינה וכי הפעילים היו מוכנים לכל תרחיש ואף הביעו נכונות למות, העיקר שהמצור יגיע לסימו. עוד מצוין בספר כי במהלך ההמתנה לעימות מול צה"ל ערכו כמה פעילים תרגילים מכינים לקראת התקפה ישראלית אפשרית, התאמנו בורנוקי מים כדי להדוף ניסיונות עליה מן הים של חיילי צה"ל לספינה, הם קיבלו הרכה על שימוש במסכות גז והוסבר להם כיצד להתנגד לחיילי צה"ל. עוד נאמר כי כל אחד מהאחראים על ביטחון הנוסעים קיבל גזרה ומקום שעליו להתייצב עם הישמע את האזעקה. דיניץ ממשיך ומספר כי לאחר שנשמעה כריזת ספינות חיל הים למרמרה העירו פעילי ה-IHH את הנוסעים וחילקו להם חגורות הצלה ומסיכות גז וארגנו אותם להתנגדות. בעלי התפקידים התייצבו במקומות שנקבעו ואלות הוצאו ממקומן. דיניץ מוסיף כי “לאלות העץ שראיתי קודם התווספו מוטות ברזל” וכי “לפי התמונה שקלטתי, ההתנגדות מול אפשרות עליית החיילים הישראלים אינה הולכת להיות כל-כך פסיבית”. כמו כן מתאר דיניץ מסיבת עיתונאים שקיים ילדרים בשעות שקדמו לאירוע ההשתלטות ובה הוא מכריז כי “בקרב אנו נעמוד מול הפרצוף האמיתי של ישראל”.

738 ראו דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 9.

739 ראו דו"ח מל"מ (10.6.2010), שם, בעמ' 13.

המרמרה אמרו בחקירותיהם כי ניסו למנוע פעילות זו, ללא הצלחה.⁷⁴⁰ עוד עולה מעדותם כי הקבוצה המדוברת היא אותה קבוצה של פעילי IHH שעלתה על המרמרה באיסטנבול.

רב החובל של המרמרה, מר טורל מהמות (Tural Mahmut), העיד:

"קפטן: [...] הייתה התקהלות בין הנוסעים בסיפון המרכזי, שאלתי את הקפטן השני מה קורה שם, הוא אמר שהם חותכים את מוטות הברזל ואת השרשראות שעל הסיפון. הוא אמר לי שהוא מניח את כל הברזלים החתוכים בחדר הרדיו על הגשר. אפילו בזמן שהחיילים שלכם השתלטו על הספינה הם נכנסו לחדר הרדיו ולקחו את הברזלים. נאלצתי לשלוח את הקפטן השני לאסוף את הברזלים מידיהם, הוא ביקש מאיש ה-IHH והם נתנו לו.

מראיין: את מה הם הביאו לו?

קפטן: את הדיסקים.

מראיין: ומה הם עשו עם הברזלים והשרשראות?

קפטן: לקחתי את זה וזרקתי את זה לים. ידענו מה יהיו התוצאות אם כלים אלה יגיעו לגשר. אחרי זה לא ראינו שום דבר בידיהם.

מראיין: ראינו על הספינה שהם חתכו הרבה מהברזלים.

קפטן: מה שראיתי זרקתי לים [...] אמרתי להם להפסיק ולקחתי אותם למעלה. דיברתי עם הספונסרים לגבי נושא זה הרבה פעמים.

מראיין: לא היית מודאג מפריצת מהומה?

קפטן: דאגתי. אבל חשבתי שברגע שהמפקד שלהם איתם לא יקרה דבר, לא יהיו מהומות והתנגדויות. ביקשתי הרבה פעמים, כי הייתי מודע לתוצאות, אבל חשבתי שבגלל שיש אזרחים על האנייה לא יקרה כלום, הם יישארו על הספינה כאזרחים, בלי התנגדות פיזית.

מראיין: לא דאגת לאור העובדה שהם הכינו נשק רב?

קפטן: את מה שראיתי זרקתי לים ואת חלקם אחסנתי בחדר הרדיו. לא ידעתי שהייתה כמות בלתי מבוטלת.

[...]

מראיין: אבל הייתה הכנה מסויימת לנקוט באלימות כלפי החיילים?

קפטן: כן, זה מה שעודכנתי. אני הזהרתי אותם, אמרתי להם שהאנשים על הספינה באו כדי להפגין. הם ראו כמה הליקופטרים, הייתה אווירה לחוצה על הסיפון ואז ראיתי אנשים שממשיכים לחתוך.⁷⁴¹

הקצין הראשי של המרמרה העיד על זהותם של פעילי קבוצה זו:

"מראיין: כמה אנשי IHH היו על הסיפון העליון?

הקצין הראשי: ארבעים.

740 תמליל העדות פורסם בדו"ח מל"מ (9.6.2010), שם, בעמ' 2-3; ראו גם נספח נ לנספחי תזכיר שר הביטחון, לעיל ה"ש 207.

741 שם. עניין חיתוך מעקה האונייה על ידי פעילי IHH, לצורך יצירת אלות ברזל, עלה גם בחקירתו של רב החובל על ידי המודיעין הצבאי, ראו דו"ח חקירתו של מהמוט טורל, כתבה 03/06/10/825/5092, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491.

מראיין: ארבעים קבועים או שהם התחלפו?
הקצין הראשי: אותם ארבעים פחות או יותר.
מראיין: הקבוצה שעלתה אתכם מאיסטנבול?
הקצין הראשי: כן.⁷⁴²

עדויות אלה נתמכות גם במספר עדויות נוספות שנמסרו על-ידי משתתפי המשט
בחקירותיהם במשטרה וכן בחקירותיהם על-ידי המודיעין הצבאי.⁷⁴³ כל העדויות
האמורות מחזקות את עדותיהם של הלוחמים לפיהן נחלקו נוסעי האוניה לשני סוגים:
פעילים אלימים (פעילי IHH) ופעילי שלום לא אלימים, וכן את עדותם של החיילים לפיה
פעילי ה-IHH היו מצוידים והתנהלו ככוח מאורגן.

חייל מספר 4 שנלקח לבטן האוניה העיד:

“שאלה: כיצד נראו הפעילים?”

תשובה: הם כולם נראו בלבוש זהה מסכות אב”כ ואפוד כתום. נראה שהם
נערכו היטב, הם חיכו והיה נראה שהכל מתוכנן. הם היו כולם כבדי גוף
וגדולים ונראה שהמטרה שלהם הייתה ברורה, לפגוע בנו.

שאלה: האם היו מאפיינים שונים בין הפעילים?”

תשובה: כן נראה לי שהייתה הקבוצה שהייתה מצוידת עם הציוד והיא
באה לפגוע בנו וכל הדרך שגררו אותי פנימה היו צלמים שצילמו אותי,
ושמעתי גם קולות כולל באנגלית של בחורות כגון stop hit him (כך
במקור) ועוד.⁷⁴⁴

מפקד מוקד א העיד:

“ אין לי ספק שהמחבלים על האונייה- תכננו, התארגנו, צפו את המתרחש
ותכננו להרוג חייל, הם היו מאורגנים ככוח צבאי, מצוידים במסכות אב”כ,
באפודי מגן, בכלי נשק חמים וקרים, היו מסודרים במבנה צבאי, מחולקים
לחוליות, דיברו ביניהם בקשר [...]”.⁷⁴⁵

ומפקד שייטת 13 העיד:⁷⁴⁶

“אף אזרח מן השורה לא יודע להילחם בלילה עם אפוד ומסיכת אב”כ
במשך דקות ארוכות, לקחת נשק לדרוך אותו ולירות ולא להירתע כאשר
נלחמים בכך אלא אם הוא אומץ לכן ותודרך לכך מראש...”

742 תמליל העדות של גוקירין גוקהאן פורסם בדו”ח מל”מ (9.6.2010), לעיל ה”ש 84, בעמ’ 5; ראו גם נספח נ לנספחי תזכיר
שר הביטחון, לעיל ה”ש 207; כן ראו דו”ח חקירתו של קוקירין גויאן, כתבה 03/06/10/825/5085, דוחות המודיעין
הצבאי, לעיל ה”ש 491.

743 ראו למשל דו”ח חקירתו של יוסף מחמד, כתבה 03/06/10/825/5029, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה”ש 491. מחמד,
אזרח בחריין, סירב לשתף פעולה בחקירתו אולם ציין כי הנוסעים הטורקיים (להבדיל מנוסעים אזרחי מדינות אחרות) הם
אלו שנהגו באלימות שכללה, על פי מה שידוע לו, שימוש באלות וברוגטקות; ראו גם הודעתו במשטרה של מהמט ילדיין,
אשר ציין כי אחד הנוסעים רצה לפגוע בחייל, החייל נפל לרצפה והעד הגן עליו מפני מפגיעה נוספת בו במוט ברזל, הודעת
חשוד 4 להודעות רופאים, חיילים וחשודים במשטרה, לעיל ה”ש 702.

744 עמ’ 2 לעדות חייל מס’ 4, הרחבת חקירות מיום 20.9.2010, לעיל ה”ש 451.

745 עמ’ 4 לעדות מפקד מוקד א’, שם.

746 עמ’ 7 לעדות מפקד שייטת 13, שם.

בשולי הדברים יצוין כי ילדרים התראיין מיוזמתו לטלוויזיה הישראלית (כתבתה של אשרת קוטלר-בנגל עבור ערוץ 10 אשר שודרה בישראל ביום 26.6.2010). הוועדה קיבלה לידיה את הראיון שנערך עם ילדרים, בפורמט rough cut הכולל גם חילופי דברים מחוץ שנאמרו מעבר לראיון הרשמי. במסגרת דבריו אישר ילדרים כי אכן הייתה על המרמרה התארגנות אלימה של חלק ממשתתפי המשט, והוסיף: "מה רציתם, פרחים?". ילדרים אישר עוד כי משתתפים במשט הצטיידו במוטות לעימות נגד החיילים. עם זאת, רמז ילדרים כי מדינת ישראל "שתלה" בסרטונים שהפיצה אמירות אנטישמיות מצד משתתפי המשט וכלי תקיפה נוספים (כגון סכינים). טענתו זו של ילדרים אינה מתיישבת כלל עם הקלטות הקשר המקוריות, תמונות וסרטים מקוריים ולא ערוכים (שצולמו, בין היתר, על ידי חלק ממשתתפי המשט בזמן אמת) אותם בחנה הוועדה.

הותם והשתייכותם הארגונית של ההרוגים והפצועים

168. בדיקת זהותם והשתייכותם הארגונית של ההרוגים מובילה למסקנות הבאות: מתוך תשעה הרוגים זוהו ארבעה כפעילים או מתנדבים של ארגון ה-IHH. ארבעה הרוגים נוספים הם פעילים של ארגונים אסלאמיים טורקיים. שניים מתוכם הם פעילי "מפלגת האושר" (Saadet Partisi; להלן: מפלגת האושר), מפלגה אסלאמית שהוצאה מחוץ לחוק בטורקיה בשל הפרת סעיפים חילוניים של החוקה הטורקית. מפלגת האושר מזדהה עם ארגון ה-IHH, וכן תומכת בחמאס ומקיימת קשרים עימו. ראש המפלגה, פרופ' נומן קורטלמוש, אף הביע ביום 20.4.2010 תמיכה מפורשת במשט לעזה וכינה אותו "צעד אמין והיסטורי". יצוין, כי סך הכל היו על המרמרה ארבעה פעילים בלבד ממפלגת האושר. הרוג נוסף הינו צעיר בן 19 בעל אזרחות כפולה (טורקית ואמריקאית), שככל הידוע, לא השתייך לאף ארגון.

על פי דו"ח המל"מ מיום 26.9.2010 ביחס לארבעה מתוך תשעה ההרוגים העידו קרובי משפחתם כי הם הביעו רצונם למות כשהידיים (ובכלל כן אותו צעיר בעל אזרחות כפולה הנזכר לעיל). לגבי שניים מההרוגים דווח כי הם השאירו מכתב או צוואה טרם עלייתם למרמרה. בסרטון שצולם טרם העימות האלים על המרמרה נשמע הרוג נוסף אומר: "אני מתפלל שאללה יעניק לנו סוף טוב כמו לאותם שהידיים".⁷⁴⁷

להלן פרטים הנוגעים לזהותם של ההרוגים והשתייכותם הארגונית:

1. **איברההים בילגן** (Ibrahim Bilgen) - בן 61, אזרח טורקיה. הצטרף למשט כמתנדב ה-IHH. בשנת 2007 התמודד בבחירות הכלליות בטורקיה מטעם מפלגת האושר (Saadet Partisi) ובשנת 2009 התמודד מטעמה לבחירות לראשות העיר סירט. עלה לספינה באנטליה. על פי דו"ח המל"מ מיום 26.9.2010, ציין קרוב משפחתו שהוא רצה למות כ"שהיד".

747 ראו דו"ח מל"מ (26.9.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 25.

2. עלי חיידר בנגי (Ali Haydar Bengi) - בן 39, אזרח טורקיה, שימש כיו"ר עמותת צדקה איסלאמית בשם Ayder. על פי דו"ח המל"מ מיום 27.9.2010 מדובר בארגון סיוע הומניטרי המסונף ל-IHH. בנגי הוא חבר מפלגת האושר. עלה לספינה באנטליה. אשתו וחבריו התבטאו כי היה לו רצון עז למות מות קדושים.

3. ג'בדט קיליצ'לאר (Cevdet Kiliclar) - בן 38, אזרח טורקיה, פעיל IHH, אשר עבד ככתב ומנהל אתר האינטרנט של הארגון. עלה לספינה באיסטנבול. במשט לעזה הועסק על-ידי ה-IHH כצלם. בסרטון שצולם על המרמרה נשמע אומר שהוא "מתפלל שאללה יעניק לנו סוף טוב כמו לאותם שהידיים".

4. צ'טין טופקוגלו (Cetin Topcuoglu) - בן 54, אזרח טורקיה, חבר עמותת הצדקה Adyar, ארגון סיוע הומניטרי המשתף פעולה עם ארגון ה-IHH. אלוף טורקיה לשעבר באומנות הלחימה טקוואנדו. השתתף בשירת סיוע קודמת לרצועת עזה שהגיעה לאל-עריש והתעמתה עם כוחות הביטחון המצריים שם. עלה לספינה באנטליה. על פי דו"ח המל"מ מיום 27.9.2010, השאיר מכתב לפני צאתו למשט שבו רמז כי הוא מצפה למות כ"שהיד" וקרא לאחרים לשאוף למוות דומה.

5. נג'דת ילדרים (Necdet Yildirim) - בן 32, אזרח טורקיה, פעיל IHH באיסטנבול (שמו מופיע ברשימת פעילי ה-IHH שנמצאה על המרמרה).

6. פחרי ילדיז (Fahri Yaldiz) - בן 43, אזרח טורקיה, פעיל IHH בעיר אדי-יאמאן. מאז 2007 שמר ואבטח את כינוסי ארגון ה-IHH; פעיל IHH בעירו. בעת הבחירות המוניציפאליות שימש כמאבטח של ראש העירייה מטעם מפלגת רפאת (Refah), המפלגה האיסלאמיסטית של ארבקאן. שמו מופיע ברשימת פעילי ה-IHH שנמצאה באוניית המרמרה. עלה לספינה באנטליה. על פי דו"ח המל"מ מיום 27.9.2010, טרם יציאתו למשט הודיע כי הוא עומד להיות שהיד ונפרד מאשתו וילדיו.

7. ג'נגיס סונגור (Cengiz Songur) - בן 47, אזרח טורקיה, פעיל באגודה האסלאמית Ozgur-der באיזמיר. עלה לספינה באנטליה.

8. ג'נגיס אקיז (Cengiz Akyuz) - בן 41, אזרח טורקיה, פעיל IHH. עלה לספינה באנטליה. לפי דו"ח המל"מ מיום 27.9.2010 הצטרף למשט יחד עם מנהל סניף של תנועת ה-IHH בשם זכריה קנאט והשאיר צוואה לפני עלייתו למשט.

9. פורקאן דוגאן (Furkan Dogan) - בן 19, בעל אזרחות כפולה - טורקית ואמריקאית, עלה לאוניה באנטליה. על פי כתבה בעיתון הטורקי "רדיקל" מיום 16.6.2010, עולה שבבוקר לפני האירועים כתב ביומנו כי: "אלו השעות

האחרונות לפני שאצטרף לחווייה המתוקה של להיות שהיד.⁷⁴⁸ האם יש דבר יפה מזה? כן גם, עפ"י דו"ח המל"מ 27.9.2010, התבטא אחיו מוצטפא כי המשפחה אינה מצטערת על שאחיו נהרג כשהיד.

169. בדיקה של רשימות הפצועים שערך המל"מ העלתה כי רוב הפצועים השתייכו לארגון ה-IHH וכן למפלגות וגופים טורקיים איסלאמיסטיים. ברשימת הפצועים מופיע רק פצוע אינדונזי אחד ולא מופיעים בה פצועים ממדינות המערב או משאר העולם הערבי.⁷⁴⁹

סיכום חלק זה: ארגון ה-IHH היה אחד מהארגונים המרכזיים שלקחו חלק בארגון המשט לרצועת עזה. למשט גויסו הן פעילים של הארגון והן מתנדבים נוספים שביקשו לקחת חלק בפעילות הומניטארית למען רצועת עזה. בפועל, גרעין של כ-40 מפעילי הארגון צוידו והוכנו במהלך ההפלגה, ובמיוחד בשעות עובר להשתלטות, להתנגד בכוח להשתלטות חיילי צה"ל על האוניה. זאת כעולה מהציווד הרב שהעלו על הסיפון, מארגונם כקבוצה בעלת סימני זיהוי נפרדים אשר צוידה במכשירי קשר ונשק קר, מההכנות שנקטו טרם פעולת ההשתלטות ומפעולתם באירוע עצמו. עוצמת התנגדות זו לא נצפתה על-ידי צה"ל במסגרת תמונת המודיעין לקראת האירוע.

השאלות שעמדו בפני הוועדה

170. בבואה לרון בחלק זה של הדו"ח שיוותה הוועדה לנגד עיניה את השאלות הבאות:

1. האם הפעולות שנקטה ישראל ביום 31.5.2010 לתפיסת כלי השיט במשט מחוץ לאזור הסגר הימי שהוטל על רצועת עזה היו בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי?
2. האם האופן בו נעשה שימוש בכוח נגד משתתפי המשט במהלך פעולת ההשתלטות היה בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי?
3. האם התכנון והארגון של הפעולה הצבאית היו בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי?

748 שם, בעמ' 26.

749 דו"ח מל"מ (26.9.2010), שם, בעמ' 4; דו"ח מל"מ (20.6.2010), שם, בעמ' 1.

התאמת הפעולות שננקטו ע"י ישראל לאכיפת הסגר ביום 31 במאי 2010 לכללי המשפט הבינלאומי

הכללים החלים על אכיפתו של סגר ימי

171. כפי שצוין בפרק א' של דו"ח זה, הטילה ישראל סגר ימי על רצועת עזה כחלק מהעיימות המזוינת הבינלאומי בינה ובין החמאס. לפיכך, הכללים החלים על אכיפתו של הסגר הימי הם כללי הלוחמה הימית. כללים אלה הם כללים של המשפט הבינלאומי ההומניטארי המנהגי, המשתקפים ברובם במדריך סן רמו. בסעיף 97 למדריך סן רמו מצוין כי "ניתן לאכוף ולקיים סגר ע"י שילוב של דרכים ואמצעי קרב לגיטימיים, בתנאי ששילוב זה אינו מוביל לפעולות שאינן עולות בקנה אחד עם הכללים הקבועים במדריך זה" (*[a] blockade may be enforced and maintained by a combination of legitimate methods and means of warfare provided this combination does not result in acts inconsistent with the rules set out in this document.*) [ההדגשה איננה במקור].⁷⁵⁰

ניסיון להפר סגר שהוטל כחוק הוא פעולה בלתי ניטראלית, שתוצאתה קיפוח ההגנה וחופש הניווט היחסי המוקנה לכלי שיט ניטראליים לפי דיני הים. מכאן, שכלי שיט המנסה להפר סגר ימי נעשה כפוף לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי החלים על עימותים מזוינים.

אכיפה במים בינלאומיים

172. באירוע הנדון השתלטו כוחות של צה"ל על כלי השיט שהשתתפו במשט לרצועת עזה בהיותם במרחק של כ-70 - 100 מיילים ימיים מחופה של הרצועה,⁷⁵¹ דהיינו במים בינלאומיים (למפה של אזור ביצוע ההשתלטות ראו נספח "ו"). אכן, דיון בינלאומי ער מתנהל בשאלת המיקום שבו מותר להשתלט על כלי שיט המבקשים להפר סגר ימי, כאשר עיקר הקושי אינו נעוץ בשאלה האם ניתן להשתלט על כלי שיט במים בינלאומיים, אלא בשאלה מה המרחק מאזור הסגר הימי שבו מותר לצד לעימות לעלות על סיפונו של כלי שיט המנסה להפר אותו.

173. לפי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי המנהגי, רואים כניסיון להפר סגר ימי כאשר ספינה שטה בנתיב שיוט אל נמל הנתון בסגר, או כאשר היא עוגנת סמוך לאזור סגר או משייטת בסמוך אליו (hovering), באופן שהיא יכולה לחמוק מן הכוחות האוכפים את הסגר.⁷⁵² מדריך מפקד הצי של ארצות הברית קובע כי "ידיעה בדבר קיומו של הסגר

750 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 97.

751 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 36.

752 ראו von Heinegg, EPIL, לעיל ה"ש 91, בפסקה 43.

הוא יסוד חיוני לשם הוכחת קיומה של הפרת סגר ימי ושל ניסיון להפרה של סגר" [k])
knowledge of the existence of the blockade is essential to the offenses of breach
of blockade and attempted breach of blockade." משום כך, אם ניתן לקבוע
שכלי שיט מנסה במכוון להפר סגר, ניתן לתפוס אותו במקום שבו הוא מצוי.⁷⁵⁴ בענייננו,
מטרתו המוצהרת של המשט הייתה הפרת הסגר הימי.⁷⁵⁵ בהקשר זה נראה ברור שמארגני
המשט ופעילי ה-IHH ידעו שישראל הטילה סגר על רצועת עזה וכי הם במסלול שיוט
לאזור הסגר הימי.

174. מן החומר שלפני הוועדה עולה כי שתי סיבות עמדו בבסיס ההחלטה לאכוף
את הסגר הימי במים בינלאומיים ומחוץ לאזור הסגר הימי. האחת, הערכות המודיעין
שלפני המבצע הצביעו על התארגנות של החמאס לפגוש את כלי השיט במשט עם סירות
דיג קטנות שיצאו לקראתם מרצועת עזה. במערכת הביטחון הובע חשש שסירות אלה
יהיו סיכון מבצעי אם תבוצע ההשתלטות על כלי השיט קרוב מדי לחוף רצועת עזה.⁷⁵⁶
השנייה, כפי שציין הרמטכ"ל, רב-אלוף גבי אשכנזי, כוונתם של כוחות צה"ל הייתה
לתפוס את כלי השיט תוך שימוש מינימאלי בכוח, ובנסיבות אלה יש יתרון גדול לפעולה
בחסות החשיכה.⁷⁵⁷ מכאן שהיה צורך להתחיל את הפעולה לפני עלות השחר, כאשר
היו כלי השיט מחוץ לאזור הסגר. אלה הם שיקולים מבצעיים סבירים במסגרת הכללים
המנהגיים בדבר המרחק מן החוף שבו ניתן לאכוף סגר ימי.

175. לפיכך הגיעה הוועדה למסקנה כי המהלך שנקט צה"ל היה מוצדק לפי כללי
המשפט הבינלאומי ההומניטארי, וזאת בהתחשב (1) במיקומם של כלי השיט שהשתתפו
במשט וביעדם המוצהר;⁷⁵⁸ (2) בהתבטאויות הפומביות של מארגני המשט ושל משתתפים
בו בדבר כוונתם לפרוץ את הסגר;⁷⁵⁹ (3) ובסירובם של רבי החובלים של כלי השיט לשנות
את נתיב השיוט שלהם, אחרי שהוזהרו על ידי צה"ל.⁷⁶⁰ תפיסתם של כלי השיט כאשר היו
במים בינלאומיים ומחוץ לאזור הסגר הימי הייתה, אפוא, חוקית.

---

753 ראו מדרוך סן רמו, לעיל ה"ש 110, כלל 98; ראו גם: הצהרת לונדון משנת 1909, U. S. Navy, The Commander's Handbook, לעיל ה"ש 92, בפסקה 7.7.4.

754 "חוברת המפקד בנושא חוק פעולות ימיות" (חיל הים האמריקני, ראש מחלקת מבצעים ימיים, NWP 1 - 14, M.ed., 2007).

755 IHH Flotila Summary, לעיל ה"ש 220, בעמ' 26.

756 עדות הפרקליט הצבאי הראשי, לעיל ה"ש 98, בעמ' 77.

757 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 82.

758 ש.ם.

759 ש.ם.

760 ש.ם.

תפיסה (Capture) של כלי השיט במשפט

176. לפי כללי המשפט הבינלאומי המנהגי, צד המטיל סגר ימי רשאי למנוע מכל כלי שיט מלהיכנס או לצאת מאזור הסגר. כמו כן, ניתן לתפוס כלי שיט מסחרי שיש חשש סביר שבכוונתו להפר את הסגר, ⁷⁶¹ ואולם לפני תפיסתו של כלי שיט כזה ייתכן ויהיה צורך לוודא את מעמדו (האם נייטרלי) ואת כוונותיו. ⁷⁶² במקום זה ראוי לעמוד על ההבחנה בין "תפיסה" לבין "תקיפה" של כלי שיט. לפי סעיף 67(א) למדריך סן רמו, לא ניתן לתקוף כלי שיט מסחריים שיש לגביהם חשש סביר שבכוונתם להפר את הסגר הימי, אלא אם כן הוזהרו "[t]hey intentionally and clearly refuse to stop, or intentionally and clearly resist visit, search or capture". ⁷⁶³ יצוין כי כלי שיט מסחריים נייטרלים אינם זכאים להתנגד לתפיסתם. ⁷⁶⁴ באנציקלופדיה למשפט בינלאומי פומבי ביחס להתנגדות לתפיסה במסגרת אכיפת סגר ימי נאמר:

'Clear resistance' presupposes that they act in a manner that has, or may have, an impeding or similar effect on the intercepting forces. Therefore, a mere change of course in order to escape is not sufficient. An act of clear resistance against interception or capture is considered to be an effective contribution to enemy military action by purpose or use. ⁷⁶⁵

בשלב שבו מגיע כלי שיט אל הסף של "התנגדות ברורה" (clear resistance), מותר על פי דין לתקוף אותו. בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, תקיפה פירושה "פעולות אלימות נגד יריב, בין כהתקפה ובין כהגנה" ("acts of violence against the adversary, whether in offence or in defense"). ⁷⁶⁶

177. חשוב להדגיש כי על פי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, מותר לתקוף אך ורק מטרות צבאיות, לוחמים, ואזרחים המשתתפים באופן ישיר בפעולות איבה. הגדרתה של "מטרה צבאית" מופיעה בסעיף 52(2) לפרוטוקול הנוסף הראשון:

In so far as objects are concerned, military objectives are limited to those objects which by their nature, location, purpose or use

761 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 98, 146(1); ראו גם Dinstein, The Conduct of Hostilities, לעיל ה"ש 86, בעמ' 106 (המסיק כי הטבעת כלי שיט מסחרי נייטרלי ללא אזהרה הינה מעשה בלתי חוקי).

762 Oppenheim, לעיל ה"ש 86, בעמ' 856:

"the purpose of ascertaining whether these vessels really belong to the merchant marine of neutrals, and, if this is found to be the case, whether they are attempting to break blockade, or are carrying contraband, or rendering unneutral service to the enemy, [...] its raison d'être is so obvious that it has long been universally recognized in practice. It is indeed the only means by which belligerents are able to ascertain whether neutral merchantmen intend to bring assistance to the enemy and to render him unneutral service".

763 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 67.

764 R. W. Tucker, The Law of War and Neutrality at Sea 336 (1955); ראו גם Colombos, The International Law of the Sea, לעיל ה"ש 94, בעמ' 884.

765 von Heinegg, EPIL, לעיל ה"ש 91, בפסקה 47.

766 הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 49(1).

make an effective contribution to military action and whose total or partial destruction, capture or neutralization, in the circumstances ruling at the time, offers a definite military advantage.⁷⁶⁷

הגדרה זו נחשבת כמשקפת את המשפט הבינלאומי ההומניטארי המנהגי. בהקשר של סגר ימי, כלי שיט המפר סגר ימי ומתנגד לתפיסתו נחשב, על פי הגדרה זו, מטרה צבאית מכוח העובדה ש"השימוש" בו תורם באופן אפקטיבי לפעולה צבאית (דהיינו, הפרת סגר ימי הופכת אותו ללא אפקטיבי).⁷⁶⁸ מסקנה זו נגזרת גם מהוראות מדריך סן רמו הקובע שניתן לתקוף כלי שיט מסחרי כאשר יש יסוד סביר לחשש שבכוונתו להפר סגר ימי ולאחר שניתנה לו אזהרה מראש והוא מביע התנגדות ברורה, זאת, מאחר וניתן "לתקוף" רק אובייקט הבא בגדר מטרה צבאית.⁷⁶⁹

רמת ההתנגדות שנצפתה מצד האנשים שהיו על הסיפון המרמרה (אף בטרם נעשה ניסיון לגלוש ממסוקים אל גג המרמרה) הייתה כזו שמפקד הכוח היה יכול להסיק שהאונייה מתנגדת לתפיסתה, ומשום כך ניתן לראות בה "מטרה צבאית". בהתאם למשפט הבינלאומי ההומניטארי משמעות הדבר היא שהיה מותר לתקוף את האונייה. עם זאת, לדעת הוועדה כוחות צה"ל לא תקפו את כלי השיט במשט, ובמילים אחרות, לא נעשה שימוש בכוח או ב"אלימות" נגד כלי השיט. המאמצים של הכוחות התמקדו אך ורק ב"תפיסה" של כלי השיט והסתתם מיעדם.

178. נושא נוסף שיש להידרש אליו הוא האם האמצעים שבהם נקטה ישראל על מנת לבצע תפיסה של כלי השיט במשט תאמו את כללי המשפט הבינלאומי. אפשרויות הפעולה העומדות בפני מדינות כבואן לעצור כלי שיט בלב ים הן מוגבלות למדי. קושי זה אינו מיוחד לעימות מזוין. פעולות שמטרתן לעצור כלי שיט מסחריים בלב ים נעשות דרך קבע על-ידי כוחות ימיים של מדינה העוסקת באכיפת חוק (למשל במסגרת מבצעי מלחמה בסמים, סיוור דיגי, מכס, הגירה וכו') או במסגרת פעולות למניעת הפצתו של נשק להשמדה המונית (בהתאם ל-PSI [Proliferation Security Initiative]).⁷⁷⁰

179. בהקשר של אכיפת חוק אין הבחנה בין המושגים "תקיפה" ו"תפיסה" מהטעם הפשוט ש"תקיפה" של כלי שיט היא מחוץ למסגרת הדיון בהקשר זה. עם זאת, קיימת הקבלה משמעותית בין הטקטיקות שבהן נעשה שימוש לצורך ניסיונות לעצור כלי שיט בהקשר של מבצעי אכיפת חוק, ובין הניסיונות לתפוס כלי שיט במהלך עימות מזוין במטרה לאכוף סגר ימי. בהקשר הטקטיקות שבהן נעשה שימוש לצורך ניסיונות לעצור כלי שיט בהקשר של מבצעי אכיפת חוק הינן רלוונטיות לצורך השוואה במסגרת הדיון במדרג השימוש בכוח בעת אכיפתו של סגר ימי. החובה לנסות לתפוס כלי שיט ניטראלי

767 שם, בס' 52(2).

768 שם.

769 מדריך סן רמו, לעיל ה"ש 110, בכלל 98.

770 Allen, Limits on the Use of Force, לעיל ה"ש 337, 105 - 106.

לפני תקיפתו מבוססת על עקרון השימוש בכוח רק לפי הצורך. עקרון זה מצוי גם בהקשר של אכיפת החוק, כאשר הצורך לעשות שימוש בכוח מוכח רק אחרי שאמצעים פחות פוגעניים נוסו ונכשלו, או אחרי שאמצעים אלה נמצאו בלתי אפשריים או לא מועילים בנסיבות האירוע.⁷⁷¹

דרך כלל, מתחילה ההסלמה בשימוש בכוח במסגרת של אכיפת חוק בזיהוי כלי השיט וכוונותיו, עוברת ליריות אזהרה ואז, כמוצא אחרון, ייתכן שימוש באש חיה לניטרול את כלי השיט.⁷⁷² על כלי השיט המבקש לאכוף את החוק להזדהות ולהבהיר כוונותיו על-ידי מתן אות ויזואלי או קולי המורה לכלי השיט לעצור.⁷⁷³ דוקטרינת MIO של חיל הים האמריקאי מתירה שימוש באותות ובתמרונים "לא אלימים" כצעד ראשון טרם שימוש בכוח.⁷⁷⁴ הצעד הבא במדרג השימוש בכוח נגד כלי שיט שאינם מצייתים להוראות הניתנות להם כולל "הרתעה" או נקיטת צעדי אזהרה, כגון ירי יריות אזהרה.⁷⁷⁵ המטרה של יריות אזהרה היא לתת אות ברור למקבלי ההחלטות שעל סיפון כלי השיט שמפר את החוק כי ישנה כוונה להפעיל כוח אם כלי השיט לא יעצור. דוגמה רלוונטית בהקשר זה מצויה בפסק הדין האמריקאי בעניין לוין,⁷⁷⁶ בו השתמש משמר החופים האמריקאי בנשק והרג, שלא במתכוון, איש צוות בספינה החשודה. איש צוות אחר התנגד בכוח להשתלטות על הספינה, ובהליכים שהתנהלו נגדו לאחר מכן טען כי השימוש שעשה בכוח היה מוצדק מאחר ולא נורתה כל יריית אזהרה.⁷⁷⁷ בית המשפט פסק כי למרות שלא נורו יריות אזהרה, הנאשם היה מודע היטב לעובדה כי מתקיים מרדף אחר הספינה במטרה לעצור אותה בכוח, ודי בכך כדי להפוך את השימוש של הנאשם בכוח ללא מוצדק.⁷⁷⁸

לאחר שנעשה שימוש באמצעי "הרתעה", השלב הבא כולל "הפגנת כוח", כגון ירי למטרת שיתוק, שמשמעותו שימוש בנשק חם כבד כדי לעצור את כלי השיט, מבלי להשתמש בכוח נגד הנוסעים עצמם.⁷⁷⁹ השימוש באש מנטרלת תלוי בטבעה של פעולת האכיפה. כך לדוגמה הוצע לאפשר שימוש באש חיה לשם ניטרול כלי השיט במסגרת ניסיון למנוע הפצתו של נשק להשמדה המונית ניתן לאפשר שימוש באש חיה לשם ניטרול

771 שם, בעמ' 99 - 100 ; ראו גם D. P. O'Connell, The Influence of Law on Sea Power 65 (1975).

772 Allen, Limits on the Use of Force, לעיל ה"ש 337, בעמ' 100.

773 שם, בעמ' 99-100. יצוין כי בענייננו, כלי השיט של חיל הים הזדהו כאוכפי סגר ימי בפני כלי השיט במשט, וסיפקו לכלי השיט של המשט את המידע הדרוש בנוגע לכוונות ישראל למנוע מהם מלהפר את הסגר.

774 שם, בעמ' 99-100.

775 שם, בעמ' 100.

776 Lewin v. USA, 62 F. 2d 619 (1933) (להלן: עניין לוין).

777 שם.

778 כפי שנאמר קודם לכן, הרשויות הישראליות הבהירו את כוונותיהן לעצור את כלי השיט של המשט בפני רבי החובלים של כלי שיט. עם זאת, יצוין כי מאחר וממילא לא הייתה כל כוונה לעשות שימוש בכוח נגד כלי השיט עצמם - עניין עליו נעמוד בהמשך הדברים - אין כל דרישה להציג אותות אזהרה לפני העלייה על כלי השיט.

779 Allen, Limits on the Use of Force, לעיל ה"ש 337, בעמ' 100.

כלי השיט.⁷⁸⁰ כך גם נדונה אפשרות זו לגבי "מבצעי סיכול ימיים" - MIO - עליהם עמדנו לעיל, שנועדו, בין היתר, לאכוף החלטות של מועצת הביטחון של האו"ם.⁷⁸¹

180. השימוש באש לניטרול כלי שיט היא אכן אפשרות שניתן לשקול בעת אכיפתו של סגר ימי במסגרת עימות מזוין, במיוחד לאור העובדה שהתנגדות לתפיסה עושה כלי שיט למטרה צבאית. שימוש באש כאמור עולה כדי "תקיפה" במונחים של משפט בינלאומי הומניטארי.⁷⁸² עם זאת, שימוש כזה הוא בעת ובעונה אחת פעולה חוקית וכן הסלמה סבירה בשימוש בכוח, לפני שקילת האפשרות של תקיפה העלולה לגרום להטבעתו של כלי השיט.⁷⁸³

מהחומר שלפני הוועדה עולה כי בכל שלבי התכנון, היה ברור לגורמים שעסקו בתכנון המבצע כי לא יעשה שימוש באלימות כנגד ספינות המשט גופן. בין הגורמים שהיה להם משקל כבד בעיני גורמי התכנון נגד השימוש בכוח הייתה נוכחותם של למעלה מ-500 (חמש מאות) אזרחים על המרמרה ומספר משמעותי של אזרחים על יתר כלי השיט.⁷⁸⁴ בשל כך היה גם צורך להביא בחשבון את פוטנציאל הנזק הנלווה והנפגעים שיכול שייגרמו ממהלך כזה. יתר על כן, בהחלט ייתכן כי השימוש באש מנטרלת ממילא לא היה בו כדי להיות אפקטיבי בנסיבות העניין, מאחר ו "the typical merchant ship is often able to survive even prolonged disabling fire by the weapons and ammunition allowed by the use of force doctrines".⁷⁸⁵

181. אף שכוחות צה"ל עשו שימוש בכוח פחות ממה שניתן היה לשקול תחת כללי המשפט הבינלאומי, הרי שסוגיה נוספת, שנדונה רבות בתקשורת ובמקומות אחרים, היא סוגית השימוש ברמות ביניים (intermediate levels) של כוח, כגון תותח מים או אמצעים דומים, אשר היה בהם כדי לגרום לכלי שיט לעצור או כדי ליצור "איזור סטרילי" בסיפונים העליונים של המרמרה, שהיה מאפשר לחיילי השייטת לעלות מהמורנות או לגלוש אל גג האוניה בלי להיות מאוימים על-ידי מי מהנוסעים. אף שהצעות אלה נשמעות טוב ברמה התיאורטית, הרי שבפועל היכולת הטכנית לכפות על כלי שיט לעצור היא מוגבלת ביותר. כפי שמציין מחקר אחד בנושא השימוש בכוח בסביבה ימית:

A variety of low-level force tactics...have been tried over the years, including low level passes by aircraft; physically blocking or even "shouldering" the fleeing vessel; directing

780 שם, בעמ' 110-111.

781 להגדרה של המונח MIO ראו Wolff Heintschel von Heinegg, Maritime Interception/Interdiction Operations (להלן: MIO von Heinegg, MIO) in The Handbook of International Law of Military Operations 392, para. 4 (2010) (שם הוא מתווה רצף של ביצע ירי שלא בכיוון כלי השיט; ירי אזהרה שני לעבר החרטום, ולבסוף ירי לעבר הגה כלי השיט).

782 הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 149(1).

783 Allen, Limits on the Use of Force, לעיל ה"ש 337, בעמ' 104: "'Disabling fire' refers to use of weapons to disable the ship without risk to the crew".

784 ההגנה המוענקת לספינות נוסעים משתקפת במדריך סן רמו, ה"ש 110, כלל 152, האוסר הרס של אונית נוסעים ניטרלית שעל סיפונה אזרחים בהיותה בים.

785 Allen, Limits on the Use of Force, לעיל ה"ש 337, בעמ' 105.

fire hose streams into the fleeing vessel's exhaust stack to flood the engine; deploying nets, lines and other devices designed to entangle the vessel's propellers; and severing the vessel's fuel line.⁷⁸⁶

טקטיקות אלה נחלו בעבר הצלחה מוגבלת בלבד, ולעתים קרובות אף הציבו סיכון משמעותי לכלי השיט, לצוותו ולנוסעים.⁷⁸⁷ בדצמבר 2009 אף התנסה חיל הים הישראלי באירוע שבו נגרם נזק משמעותי כאשר התנגשה ספינת מלחמה ביאכטה קטנה יחסית שניסתה להפר את הסגר הימי.⁷⁸⁸ מימדיה הגדולים של המרמרה ושל אחדים מהכלי השיט האחרים במשט, עשו את האפשרות של "היצמדות" (shouldering; קרי, התחככות בדופן כלי שיט) במקרה דנן ללא מעשית ואף מסוכנת מאוד לכוחות צה"ל.

182. הטקטיקה שנבחרה על-ידי ישראל כדי להשתלט על כלי השיט הייתה מורכבת מגלישה של כוחות מיוחדים אל סיפון של כלי שיט ממסוקים (fast-rope) ועליה על סיפון כלי השיט ממורנות של חיל הים. ההחלטה לנסות לתפוס את כלי השיט תוך שימוש בטקטיקה של גלישה ממסוקים (ה-fast-rope) הושפעה ממידת ההתנגדות שנצפתה מראש. גלישה כאמור נעשית, דרך כלל, כאשר קיים צפי ל"התנגדות" או ל"חוסר שיתוף פעולה".⁷⁸⁹ שייטת 13, כוח מיוחד של חיל הים הישראלי, היא כוח המאומן בגלישה ממסוקים ומשום כך יכולה היתה לבצע משימה מורכבת כל-כך.

ניתן להשוות בין הטקטיקות בהן נעשה שימוש בכדי להשתלט על כלי השיט במשט לבין אלה שנקטו על-ידי הכוחות הימיים של הקואליציה במהלך מבצעים לסיכול בים (MIO) נגד עיראק בזמן מלחמת המפרץ בשנים 1990 - 1991. במהלך ביצוע מבצעים אלה התברר שקיים קושי רציני לנטרל אוניות סוחר גדולות ללא שימוש בנשק חם כבד שיש בה כדי לסכן חיים; קיימת אפשרות שיהיה צורך במבצעי חיפוש והצלה בעקבות השימוש בו; וכן יש בו כדי לגרום לנזק סביבתי בשל הסכנה של שפיכת נפט לאוקיינוס. שיטות אחרות, כגון "היצמדות" לאונית סוחר גדולה, אינן מעשיות עבור אוניות-מלחמה בעלות דפנות דקות, ומשום האפשרות שאותו כלי שיט יהפוך לסיכון לשיט.⁷⁹⁰ כתוצאה מכך:

The tactic adopted...was to surround a recalcitrant ship with a number of coalition warships. If these could not compel

786 שם, בעמ' 101.

787 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 24.10.2010, לעיל ה"ש 553, בעמ' 14.

788 נייר עמדה מטעם הפרקליטות הצבאית, לעיל ה"ש 1, עמ' 40.

789 International Institute of Humanitarian Law: Rules of Engagement Handbook, www.usnwc.edu/getattachment/7b0d0f70-bb07-48f2-af0a-7474e92d0bb0/San-Remo-ROE-Handbook, (2009) (להלן: ROE Hand book), בעמ' 80 - 81, נספח ד (ישנם שלושה סוגי השתלטות בדוקטרינה של המשפט הימי: "השתלטות בהתנגדות" - כאשר רב החובל או צוותו הבהירו כי ינקטו בצעדים למניעת ההשתלטות; "השתלטות ללא הסכמה" - כאשר לא הושגה הסכמה להשתלטות; "השתלטות בהסכמה" - כאשר המאסטר או הצוות של כלי השיט משתפים פעולה).

790 ראו James Goldrick, Maritime Sanctions Enforcement Against Iraq, in Naval Blockades and Seapower 87, בעמ' 203-204.

obedience by radio, voice calls, or warning fire, a coordinated assault was conducted by specially trained forces lowered from one or more helicopters, with other helicopters providing surveillance and potential covering fire. Once control was established, naval boarding parties conducted physical searches of ships, cargoes, and documentation.⁷⁹¹

בטכניקה זו נעשה שימוש באחד מהמבצעים הידועים ביותר למניעת התפשטות של נשק להשמדה המונית (WMD) בשנת 2002, במסגרתו השתלטו כוחות ימיים ספרדיים על הספינה M/V So San. במהלך המבצע גלשה יחידה מיוחדת ממסוקים בכדי לעצור את כלי השיט. זהו ללא ספק תחום שבו הטקטיקות מוכרות ומובנות היטב על-ידי כוחות ימיים.⁷⁹²

נמצא, אפוא, כי ההוראה שניתנה לשייטת 13 לעלות על סיפון המרמרה ועל סיפוניהם של כלי השיט האחרים שהשתתפו במשט באמצעות מסוקים ומורנות, תאמה את הפרקטיקה המקובלת בחילות הים השונים בין לצורך אכיפתו של סגר ימי ובין לצורך מבצעים לאכיפת חוק.

183. סיכומם של דברים, הוועדה הגיעה לכלל מסקנה כי כלי השיט שהשתתפו במשט ניסו להפר את הסגר הימי שהטילה ישראל על רצועת עזה, ולפיכך הייתה לכוחות צה"ל הצדקה לתפוס אותם במטרה לאכוף את הסגר הימי. ההתנגדות הברורה של המרמרה לתפיסה הפכה אותה למטרה צבאית. לאחר שניתנה אזהרה מוקדמת בעניין זה, היו כוחות צה"ל רשאים לשקול את האפשרות של שימוש באש כנגד המרמרה בכדי לנטרל אותה. עם זאת, אם היו כוחות צה"ל פועלים בדרך זו, או בכל דרך אחרת של שימוש בכוח נגד כלי השיט, היה בכך כדי לגרום לסיכון משמעותי לנוסעים (במשפט הבינלאומי ההומניטארי, "נזק נלווה"). לפיכך, ניתן לקבוע כי האמצעי שנבחר לצורך ההשתלטות - גלישה ממסוקים על-ידי כוחות קומנדו ימי - שהוא אמצעי מקובל בזירה הבינלאומית, הוא אמצעי חוקי, ראוי והולם מבחינת המשפט הבינלאומי שהיה בו כדי להפחית את הסיכון לאבידות בנפש או לנזק לצידוד אזרחי ושהיה יכול להתרחש אם צה"ל היה עושה שימוש בכוח נגד כלי השיט במשט. לא ברור אם מרבית הנוסעים בספינות היו ערים לאפשרויות המוגבלות שעמדו בפני כוחות צה"ל בבואם לאכוף את הסגר הימי, ולסיכון הגבוה שאליו נחשפו על-ידי הניסיון להפר את הסגר.

לאור מסקנה זו, נבחן עתה את האופן שבו השתמשו כוחות צה"ל בכוח נגד האנשים שהיו על סיפונם של כלי השיט שהשתתפו במשט.

791 שם, בעמ' 204.

792 Allen, Limits on the Use of Force, לעיל ה"ש 337, בעמ' 105-106.

המשפט החל על שימוש בכוח נגד אנשים שעל סיפון כלי השיט במשט

יישום המשפט הבינלאומי ההומניטארי או משפט זכויות האדם הבינלאומי?

184. בהקשר של עימות מזוין, שאלת מפתח היא מהם העקרונות החלים על שימוש בכוח כנגד אזרחים - המשפט הבינלאומי ההומניטארי או משפט זכויות האדם הבינלאומי? כפי שצוין על-ידי בית הדין הבינלאומי לצדק בהאג (ICJ) בפרשת הגדר, הממשק בין שתי המסגרות הנורמטיביות הוא מורכב:

"[t]here are thus three possible situations: some rights may be exclusively matters of international humanitarian law; others may be exclusively matters of human rights law; yet others may be matters of both these branches of international law."⁷⁹³

185. בפרק א' של דו"ח זה עמדנו על מורכבות היחסים בין שתי המערכות הנורמטיביות.⁷⁹⁴ עם זאת, יצוין כי לעיתים קרובות הולכת לאיבוד כדו-שיח בדבר המסגרת שיש ליישם העובדה שהמשפט הבינלאומי ההומניטארי משקף בעצמו נורמות רבות שהן מוכרות בתור חלק ממשפט זכויות האדם הבינלאומי.⁷⁹⁵ הדבר ניכר כאשר בוחנים, לדוגמה, את הזכות להגנה עצמית. זכות זו מוקנית לאנשי צבא ולאזרחים לצורך הגנה על חייהם שלהם, באשר הם פועלים הן במסגרת של עימות מזוין והן בזמן שלום.⁷⁹⁶ כמו כן, על כוחות צבאיים היה מוטל תמיד להתמודד עם אזרחים, לרבות במהלך פעולות שיטור

793 ראו פרשת הגדר, לעיל ה"ש 130, בפסקאות 106.

794 ראו לדוגמה הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 75 (המתווה בקווים כלליים כיצד זכויות יסוד זמינות לפרטים הנמנים על צד לסכסוך; תחת החוק ההומניטארי משפיעות זכויות אלה על הנורמות של זכויות האדם); ראו גם Hamdan v. Rumsfeld, לעיל ה"ש 137, בעמ' 71 (שם דעת הרוב קובעת כי הוראה זו הינה חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי).
795 ראו לדוגמה הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 75 (המתווה בקווים כלליים כיצד זכויות יסוד זמינות לפרטים הנמנים על צד לסכסוך; תחת החוק ההומניטארי משפיעות זכויות אלה על הנורמות של זכויות האדם); ראו גם Hamdan v. Rumsfeld, לעיל ה"ש 137, בעמ' 71 (שם דעת הרוב קובעת כי הוראה זו הינה חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי).

796 ראו לדוגמה הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 75 (המתווה בקווים כלליים כיצד זכויות יסוד זמינות לפרטים הנמנים על צד לסכסוך; תחת החוק ההומניטארי משפיעות זכויות אלה על הנורמות של זכויות האדם); ראו גם Hamdan v. Rumsfeld, לעיל ה"ש 137, בעמ' 71 (שם דעת הרוב קובעת כי הוראה זו הינה חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי).

797 ראו לדוגמה הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 75 (המתווה בקווים כלליים כיצד זכויות יסוד זמינות לפרטים הנמנים על צד לסכסוך; תחת החוק ההומניטארי משפיעות זכויות אלה על הנורמות של זכויות האדם); ראו גם Hamdan v. Rumsfeld, לעיל ה"ש 137, בעמ' 71 (שם דעת הרוב קובעת כי הוראה זו הינה חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי).

798 ראו לדוגמה הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 75 (המתווה בקווים כלליים כיצד זכויות יסוד זמינות לפרטים הנמנים על צד לסכסוך; תחת החוק ההומניטארי משפיעות זכויות אלה על הנורמות של זכויות האדם); ראו גם Hamdan v. Rumsfeld, לעיל ה"ש 137, בעמ' 71 (שם דעת הרוב קובעת כי הוראה זו הינה חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי).

בשטחים כבושים בשעה שמילאו את חובותיהם לפי המשפט הבינלאומי ההומניטארי לשמור על הסדר הציבורי ועל בטחון הציבור.⁷⁹⁷

186. למרות שקיימות אסכולות הנוטות להחלה נרחבת של משפט זכויות האדם הבינלאומי, הרי שגישה זו אינה מקובלת באופן אוניברסאלי.⁷⁹⁸ כך למשל, הן ישראל והן ארצות הברית אינן מסכימות עם הרעיון של החלה חוץ-טריטוריאלית (אקסטרה-טריטוריאלית) נרחבת של משפט זכויות האדם הבינלאומי.⁷⁹⁹ השאלה האם, ובאיזו מידה, יש להחיל את משפט זכויות האדם הבינלאומי באופן חוץ-טריטוריאלי רלוונטית במיוחד לסוגיה של אכיפת הסגר הימי על רצועת עזה ביום 31 במאי 2010, מכיוון שפעולות צה"ל בוצעו במים בינלאומיים, מחוץ למים הטריטוריאליים של מדינת ישראל.

יצוין כי לאחרונה קבע בית הדין האירופי לזכויות אדם בפרשת Medvedyev and others v. France⁸⁰⁰ (להלן: פרשת מדבדייב), שבמסגרת השתלטות על כלי שיט בלב ים על-ידי ספינת-מלחמה צרפתית במהלך מבצע אכיפת חוק למניעת סחר בסמים היה צריך להחיל את משפט זכויות האדם הבינלאומי לאחר שהושגה "שליטה מלאה ובלעדית" בכלי השיט. עם זאת, פסק הדין אינו מבהיר במדויק מהו אותו רגע שבו נחשבו הכוחות המזוינים הצרפתיים כבעלי "שליטה מלאה ובלעדית" בכלי השיט, וזאת, בעיקר משום שההתדיינות לא התמקדה בעליית הכוחות הצרפתיים על כלי השיט ובהשתלטות עליו, אלא במעצר ובריתוק של אנשי הצוות לתאיהם במשך תקופה של 13 ימים שבמהלכה הועברה הספינה לצרפת. בענייננו, קשה לראות כיצד יכולה ישראל להיחשב כבעלת "שליטה מלאה ובלעדית" על כלי השיט במשט לפני ההשתלטות על גשר הפיקוד של

797 ראו לדוגמה ס' 43 לאמנת האג הרביעית (1907), לפיו על הכוח הכובש: "shall take all the measures in his power to restore, and ensure, as far as possible, public order and safety [civil life], while respecting, unless absolutely prevented, the laws in force in the country".

ההפנייה "civil life" מקורה בגרסה הרשמית בצרפתית, שיש מי שהציע שתורגמה בטעות ל"civil life" בגרסה האנגלית; ראו Eyal Benvenisti, *The International Law of Occupation* 10-11 (2004).

798 ראו לדוגמה Lubell, *Extraterritorial Use of Force*, לעיל ה"ש 149, בעמ' 193-235 (המצדד ביישום הבינלאומי של משפט זכויות האדם). האופן בו מתקבל יישום האמנה הבינלאומית לזכויות אזרחיות ופוליטיות, כמבוסס על פרשנות מועצת זכויות האדם, ובכלל זה על פרשנות General Comment 31, Nature of the General Legal Obligation on States Parties to the Covenant, UN Doc. CCPR/C/21/Rev. 1/Add.13 (2004) "כמשפט", ראו גם Amnesty International v. Chief of the Defense Staff for the Canadian Forces T-324-07 Fed. Ct. TD. para. 239 (2008): "Insofar as the commentaries of the United Nations Committees are concerned, as the respondents observed, these are recommendations made by groups with advocacy responsibilities. While they clearly reflect the views of knowledgeable individuals, they do not reflect the current state of international law, but more the direction that those groups believe the law should take in the future".

799 Lubell, *Extraterritorial Use of Force*, לעיל ה"ש 149, בעמ' 197-198 (הדן בעמדת ארצות הברית); לעמדה הישראלית הרשמית. ראו לדוגמה Israel Ministry of Foreign Affairs: Legal Advisor of the Israel Ministry of Foreign Affairs on the Applicability of the ICCPR to the Current Situation in the West Bank and Gaza Strip (Response of Mr. Alan Baker, Legal Advisor of the Israel Ministry of Foreign Affairs. On the Applicability of the ICCPR to the Current Situation in the West Bank and Gaza Strip), www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/1990_1999/1998/7/Legal+Advisor+of+the+Israel+Ministry+of+Foreign+Affairs.htm (1998).

800 Medvedyev and Others v. France, Application No. 394-03. Eur. Ct. H.R., Gr. Ch., Judgment. para. 63-67 (29.3.2010).

כלי השיט והפסקת ההתנגדות שבאה בעקבותיה. יתרה מכך, אפילו ניתן היה לראות את כוחות צה"ל כבעלי שליטה על המרמרה עוד לפני ההשתלטות על גשר הפיקוד, הרי עדיין נשלטות הפעולות שנקטו כוחות צה"ל על-ידי הדין המיוחד (lex specialis) של המשפט הבינלאומי ההומניטארי, כיוון שאכיפתו של סגר ימי אינה מתבצעת במסגרת של אכיפת חוק. לפיכך, פרשת מדבדיב יכולה לסייע בדינו רק באופן מוגבל בכואנו לדון בסוגיית החלתו החוץ-טריטוריאלית של משפט זכויות האדם הבינלאומי במהלך אכיפת הסגר הימי על רצועת עזה.

187. באשר לאכיפתו של סגר ימי, יש לפרש את השימוש בכוח לפי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי,⁸⁰¹ המתירים את תקיפתם של לוחמים ושל אזרחים המשתתפים באופן ישיר בפעולות האיבה. במובן זה, מונחה המשפט הבינלאומי ההומניטארי על-ידי עקרון "ההבחנה", קרי החובה להבחין בין אזרחים ובין לוחמים.

אזרח הוא כל אדם שאינו מוגדר כ"לוחם".⁸⁰² אזרחים נהנים מהגנה כללית מפני סכנות הנובעות מפעולות צבאיות.⁸⁰³ כך, בעת תקיפה של מטרה צבאית יש לנקוט בכל אמצעי זהירות האפשריים בכדי למנוע פגיעה נלווית (אינצידנטלית) ומוות של אזרחים.⁸⁰⁴ נוסף על כך, הנזק הנלווה (הנזק האינצידנטלי) הצפוי לאזרחים אגב התקפה אל לו להיות מופרז ביחס לתועלת הצבאית הישירה והקונקרטיה הצפויה מההתקפה ("עיקרון המידתיות").⁸⁰⁵ אזרחים אינם מטרה להתקפה אלא אם כן, ובאותה עת, הם משתתפים באופן ישיר בפעולות איבה (Direct Participants in Hostilities; DPH), ועל כך בהרחבה (בהמשך).⁸⁰⁶ כעולה מן המקובץ, בכל הקשור לשימוש בכוח, מתייחס, אפוא, המשפט הבינלאומי ההומניטארי ללוחמים ולאזרחים המשתתפים באופן ישיר בפעולות איבה באופן שונה מאשר לאזרחים בלתי מעורבים. במסגרת המשפט הבינלאומי ההומניטארי מוגנת הזכות לחיים באמצעות הכללים האוסרים תקיפה ללא הבחנה;⁸⁰⁷ תקיפתם של אזרחים או אוכלוסייה אזרחית, להוציא מי שהם משתתפים ישירים בפעולות האיבה במשך הזמן שהם עושים זאת;⁸⁰⁸ גרימת סבל מיותר או מופרז ללוחמים;⁸⁰⁹ ותקיפתם של פצועים שאינם מסוגלים להמשיך לתפקד ככאלה (hors de combat).⁸¹⁰

801 Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons. Advisory Opinion, 1996 I.C.J. para. 25 (Jul. 8), available at www.icj-cij.org/doCKET/index.php?p1=3&p2=4&k=e1&p3=4&case=95

802 ראו ס' 4(א)(1)-(3), (6) לאמנת ז'נבה השלישית, לעיל ה"ש 48; הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 43; ראו גם פרשת הסיכולים הממוקדים, לעיל ה"ש 37, בפסקה 24.

803 הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנת ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 51(1).

804 שם, בס' 57(א)(ii).

805 שם, בס' 57(iii).

806 שם, בס' 51(3).

807 שם, בס' 51(4).

808 שם, בס' 51(3).

809 שם, בס' 35.

810 שם, בס' 41.

"(a) he is in the power of an adverse Party;

(b) he clearly expresses an intention to surrender; or

188. תוצאת דברים אלה - המשפט החל על שימוש בכוח נגד אנשים שעל סיפונם של כלי השיט שבמשט נקבע בראש ובראשונה לפי המעמד ("הסטאטוס") של אותם אנשים לפי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. השאלה העיקרית היא, אפוא, האם הנוסעים היו אזרחים שהשתתפו באופן ישיר בפעולות האיבה או אזרחים בלתי מעורבים. להבחנה זאת יש חשיבות בשל שלוש סיבות עיקריות. ראשית, כאמור לעיל, אזרחים שאינם משתתפים באופן ישיר בפעולות האיבה אינם יכולים להיות מטרה להתקפה, בעוד שניתן לתקוף משתתפים ישירים בפעולות איבה כאמור למשך אותו זמן שהם עושים כן.

שנית, על פי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, כלי השיט שבמשט הפכו למטרות צבאיות משעה שהתנגדו לתפיסה. עם זאת, הנוכחות של אזרחים על סיפונם של כלי שיט אלה רלוונטית בעת הערכת עקרון המידתיות הנזכר לעיל. כך לדוגמה, אילו הייתה המרמה מותקפת היה על כוחות צה"ל להעריך האם אובדן החיים או הנזק האגבי (האינצידנטלי) שייגרם לאזרחים יהיה מופרז ביחס לתועלת הצבאית הישירה והקונקרטיה הצפויה מההתקפה.⁸¹¹ לעומת זאת, משתתפים ישירים בפעולות איבה (DPH) לא יחשבו אזרחים לצורך הערכת מידתיות הפעולה.

שלישית, בכל הקשור לשימוש מכוון בכוח כלפי אזרחים שאינם משתתפים ישירים בפעולות איבה, קיימות במשפט הבינלאומי נורמות פרטניות שיש להחיל במצב דברים זה. ככלל, שימוש בכוח כלפי אזרחים כאמור חייב להתבצע בהתאם לשני עקרונות: עקרון של "צורך" (necessity) ועקרון של "מידתיות" (proportionality). העיקרון הראשון חל כאשר יש צורך לעשות שימוש בכוח בכדי לאכוף את החוק או כדי לבצע משימה חוקית אחרת; עקרון המידתיות בהקשר זה יש לו משמעות שונה מזו שעליה עמדנו לעיל ביחס להפעלת כוח כנגד מטרות צבאיות. בפרשת הסיכולים הממוקדים, הסתמך ביהמ"ש העליון על קטע מתוך מקרה אירופי שעסק בזכויות אדם כדי להסביר את המבחן באמצעותו ניתן להעריך האם שימוש בכוח על-ידי כוחות צה"ל הוא לא מידתי (במקור באנגלית):

[T]he use of lethal force would be rendered disproportionate if the authorities failed, whether deliberately or through lack of proper care, to take steps which would have avoided the deprivation of life of the suspects without putting the lives of others at risk⁸¹².

(c) he has been rendered unconscious or is otherwise incapacitated by wounds or sickness, and therefore is incapable of defending himself; provided that in any of these cases he abstains from any hostile act and does not attempt to escape".

811 שם, בס' 57(2).

812 פרשת הסיכולים הממוקדים, לעיל ה"ש 37, בפסקה 40 (יש לציין שהציטוט לקוח מדר"ח הוועדה האירופית לזכויות אדם (The European Commission of Human Rights' Report), אף שביית המשפט העליון מייחס אותו למקרה שנדון בפני בית הדין האירופי לזכויות אדם). בית המשפט העליון התייחס להצהרה זו כאשר העריך את השימוש בכוח נגד משתתפים ישירים בפעולות איבה במסגרת פרשת הסיכולים הממוקדים, ה"ש 37, פסקה 40. עם זאת, יש לציין שקו טיעון זה, המייבא את משפט זכויות האדם הבינלאומי למשפט הבינלאומי ההומניטארי, אינו משקף את הפרשנות המקובלת של המשפט

189. בהקשר של אכיפת חוק (המיישם נורמות של זכויות אדם), השימוש בכוח קטלני על-ידי נציגי המדינה מותר באופן כללי בשלוש נסיבות: (1) הגנה-עצמית; (2) הגנה על אחרים; (3) אכיפת החוק. על השימוש בכוח בהקשר זה חלים עקרונות בסיסיים נוספים המכוונים להבטיח שהשימוש בכוח הכרחי ומידתי: שימוש באמצעים לא אלימים לפני השימוש בכוח ובנשק חם; שימוש בכוח ובנשק חם רק כאשר אמצעים אחרים אינם יעילים או כאשר הם אינם מבטיחים את השגת התוצאה שאליה התכוונו; שימוש באזהרות לפני השימוש בנשק חם, אלא אם כן יש בשימוש כאמור כדי לסכן אנשים; הוא איננו מתאים בנסיבות המקרה או שאין בו כדי להועיל בנסיבות המקרה; שימוש מכוון בנשק חם שיש בו כדי לסכן חיים רק כאשר הוא בלתי נמנע כדי להגן על חיי אדם; ציוד אנשי אכיפת החוק באמצעים מתאימים להגנה עצמית; ושימוש בנשק פחות קטלני במטרה לרסן את השימוש בנשק קטלני.⁸¹³ עוד נקבע כי מותר לעשות שימוש בנשק חם לצורך הגנה עצמית או כדי להגן על אחרים נוכח סכנת מוות או סכנה לפגיעה חמורה; כדי למנוע ביצועו של פשע חמור במיוחד שיש בו סכנה ממשית לחיים; תוך כדי ביצוע מעצר של אדם המהווה סכנה כזאת ומתנגד לסמכותם של אנשי אכיפת החוק; או כדי למנוע את בריחתו של אדם כאמור.⁸¹⁴ כל שימוש בכוח נגד מי שהוא אינו משתתף ישיר בפעולות איבה צריך שיהיה מונחה על-ידי עקרונות הצורך והמידתיות הקשורים עם נורמות של אכיפת חוק המבוססות על זכויות אדם.

כאמור לעיל, בנסיבות אלה וכדי לקבוע מה הן הנורמות החלות על השימוש בכוח בענייננו, יש לברר תחילה את המעמד (הסטאטוס) של משתתפי המשט תחת כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. להלן, נבחן את הסטאטוס של שלוש קבוצות: (1) משתתפי המשט שלא לקחו חלק בפעולות האלימות; (2) פעילי ה-IHH אשר לקחו חלק באלימות על סיפון המרמרה;⁸¹⁵ (3) רב החובל של המרמרה וצוותו.

הבינלאומי ההומניטארי. מכל מקום, במקרה שלפנינו, ממילא אין מקום ליישם פרשנות זו בעת הערכת השימוש בכוח שעשו חיילי צה"ל נגד משתתפים ישירים בפעולות איבה, שכן אין זה ברור באיזו מידה חשב בית המשפט העליון שהחובה לתפוס משתתף ישיר כאמור ולא להרגו ניתן ליישמה מחוץ לשדה הצר של הנושא הטעון ממילא שהיה בפניו (סיכולים ממוקדים), או מחוץ לרמות השליטה הגבוהות של כוח כובש בטריטוריה הנתונה תחת שליטתו. בנסיבות אלה, יש סיבות טובות להגביל את היישום של הלכה זו לנסיבות המיוחדות שהוצגו בפרשת הסיכולים הממוקדים עצמה.

813 ראו United Nations, Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990, available at <http://www2.ohchr.org/english/law/firearms.htm> (להלן: UN Basic Principles, 1990).

814 שם, סעיף 9.

815 בהגדרות אלה ייעשה שימוש גם בעת ניתוח מעמדם של נוסעי הספינות האחרות של המשט, ככל שיהיה בכך צורך.

מעמדם (הסטאטוס) של משתתפי המשט שלא השתתפו בפעולות האלימות

190. כאמור לעיל, מרבית המשתתפים במשט היו פעילים ממדינות שונות שנראה כי מטרתם העיקרית הייתה להביא לפרסום המצב ההומניטארי ברצועת עזה באמצעות פריצת הסגר הימי שהטילה ישראל. נראה כי מרביתם של המפליגים לא פעלו בשירותו של ארגון ה-IHH, שהציב לעצמו, כפי שנראה להלן, מטרה שונה לחלוטין (ועל כך נעמוד בהרחבה בהמשך). ההבחנה בין שתי קבוצות אלה (משתתפי המשט לעומת פעילי ה-IHH) הייתה גלויה, הן בשל ההפרדה הפיזית בין חברי שתי הקבוצות והן על-ידי מעשיהם. הדוגמה הברורה ביותר להפרדה בין שתי קבוצות אלה היא התנהלותם של חברי שתי הקבוצות ברגע שכוחות חיל הים הישראליים החלו בתפיסת המרמרה. בשלב זה ניתנה לנוסעים הוראה, באמצעות מערכת הכריזה של האוניה, לשוב למקומותיהם.⁸¹⁶ קבוצה אחת, הקבוצה הגדולה יותר, ידעה שעליה לרדת לסיפונים התחתונים ולא השתתפה באירועים האלימים נגד חיילי צה"ל. הקבוצה השנייה, שאורגנה ונשלטה על-ידי פעילי ארגון ה-IHH, נשארה על הסיפונים העליונים והתכווננה להתעמת מול כוחות צה"ל. יתר על כן, מעדריות החיילים שנלקחו לבטן האוניה עולה ההבחנה בין שתי קבוצות אלה באופן ברור: בניגוד לפעילי ה-IHH - אותם פעילים אלימים בהם נתקלו חיילי צה"ל בגג ובסיפון העליון ואשר חטפו אותם לבטן האוניה, היכו אותם שם ומנעו מהם טיפול רפואי הולם - הרי שאחרים מבין משתתפי המשט, אלה ששהו בבטן האוניה, ניסו להגן עליהם. שלושת החיילים שנלקחו לבטן האוניה ציינו כי ללא התערבותם של משתתפים אלה, מצבם היה חמור בהרבה.⁸¹⁷

191. לפיכך, הוועדה הגיעה לכלל מסקנה כי יש להחיל את עקרונות "הצורך" וה"מידתיות" על השימוש בכוח נגד אותם אזרחים שלא השתתפו באופן ישיר בפעולות האיבה. על השלכותיה של מסקנה זו נעמוד בהרחבה בהמשך הדברים.

מעמדם של פעילי ה-IHH

192. על סיפון המרמרה בלטה בנוכחותה קבוצה נוספת של פעילים שנראה כי פעילותה במסגרת המשט הונחתה על-ידי מטרות שונות מאלה שהניעו את מרבית המשתתפים האחרים במשט. החברים הבולטים בקבוצה זו היו אותו "גרעין קשה" של כ-40 פעילים בארגון ה-IHH הטורקי. קבוצה זו כללה גם משתתפים אחרים במשט, רובם בעלי אזרחות טורקית, שהחליטו, מסיבות כאלה ואחרות ליטול חלק באירועים האלימים על סיפון המרמרה. בהקשר זה פעלו משתתפים אלה בתיאום עם הגרעין הקשה של פעילי ה-IHH. קבוצה זו של פעילי IHH והפעילים הנוספים היא שגילתה התנגדות אלימה לתפיסתה של המרמרה על-ידי חיילי צה"ל (כאמור לעיל, פעילי ה-IHH והפעילים האחרים מכונים בדו"ח זה ביחד - "פעילי ה-IHH"). פעולותיהם של פעילים

816 עדות מר מוחמד זידאן, לעיל ה"ש 601, בעמ' 7; עדות השיח' חמאד אבו-דעבס, לעיל ה"ש 602, בעמ' 5.

817 עמ' 4 לעדות מפקד שייטת 13, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

אלה לאחר שהחלו חיילי צה"ל בניסיונות להשתלט על המרמרה⁸¹⁸ (וביחס לחלקם גם פעולותיהם טרם החל ניסיון ההשתלטות בפועל) מעידות כי מעמדם, בהתאם להגדרות המשפט הבינלאומי ההומניטארי, היה שונה מזה של שאר מפליגי המשפט.

193. אזרחים זכאים להגנה בזכות מעמדם כאזרחים מכוח המשפט הבינלאומי ההומניטארי, כל עוד הם אינם משתתפים באופן ישיר בפעילות איבה. כאשר הם משתתפים בפעילות כזו, ניתן להתייחס אליהם כאל לוחמים.⁸¹⁹ עקרון זה מצא ביטוי בסעיף 51(3) לפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ג'נבה הקובע כי:

"Civilians shall enjoy the protection afforded by this section, unless and for such time as they take a direct part in hostilities".⁸²⁰

(ובעברית: אזרחים ייהנו מן ההגנה המוענקה על פי סימן זה, אלא אם ולמשך אותו זמן בו הם נוטלים חלק ישיר במעשי האיבה").

המונח "השתתפות ישירה בפעולות איבה" עומד במרכזם של ניתוחים ודיונים רבים. הקומנטר על הפרוטוקול הראשון הנוסף מגדיר "השתתפות ישירה בפעולות איבה" כדלקמן:

"acts of war which by their nature or purpose are likely to cause actual harm to the personnel and equipment of the enemy armed forces. It is only during such participation that a civilian loses his immunity and becomes a legitimate target. Once he ceases to participate, the civilian regains his right to the protection under this Section, i.e., against the effects of hostilities, and he may no longer be attacked".⁸²¹

(ובעברית: פעולות לוחמתיות אשר מעצם טבען או מטרתן סביר כי יגרמו נזק ממשי לאנשי הכוחות המזוינים של האויב ולציודם. רק במקרה של השתתפות בפעילות מעין זו מאבד אזרח את חסינותו והופך למטרה לגיטימית. כאשר הוא חדל מהשתתפותו, האזרח זכאי מחדש להגנה בסעיף זה, דהיינו - [להגנה] מפני השפעותיהן של פעולות האיבה, והוא יהיה חסין ממתקפה").

194. לאחרונה, במסמך שכותרתו - Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities (להלן: קווים מנחים לפירוש המושג משתתף ישיר בפעולות איבה), הציע הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC) שלושה יסודות, הנדרשים במצטבר, על מנת שפעולה מסוימת תוגדר כ"השתתפות ישירה": (1) סף נזק; (2) קשר סיבתי בין הפעולה לבין הנזק שמתקבל על הדעת שייגרם; (3) כי הפעולה נעשתה

818 לתיאור נרחב של פעולות אלה, ראו פסקאות 126-140.

819 הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ז'נבה, לעיל ה"ש 292, בס' 51(3).

820 שם.

821 הקומנטר על הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ז'נבה, לעיל ה"ש 285, בפסקה 1944.

כתמיכה באחד מן הצדדים לסכסוך ולרעתו של הצד האחר.⁸²² עם זאת, יש לציין כי מסמך זה עורר מחלוקת רבה ולא עלה בידי מנסחיו להגיע להסכמה רחבה לגבי ההגדרה של השתתפות ישירה בפעולות איבה. לפיכך, במסגרת דו"ח זה ייעשה שימוש זהיר במסמך האמור.⁸²³

195. בית המשפט העליון פסק בסוגיה זו של השתתפות ישירה בפעולות איבה בשנת 2005 בפרשת הסיכולים הממוקדים.⁸²⁴ במסגרת דו"ח זה, בחרה הוועדה להסתמך בעיקר על פסיקתו של בית המשפט העליון בסוגיה זו. בפסק דינו ציין בית המשפט כי אף שישראל אינה צד לפרוטוקול הנוסף הראשון וממילא הוא לא אומץ בדבר חקיקה ישראלי, הרי שאותם סעיפים שבו הנוגעים לאזרחים הנוטלים חלק ישיר בפעולות איבה, חלים במדינת ישראל כמשפט בינלאומי מנהגי.⁸²⁵ בית המשפט קבע כי סעיף 51(3) של הפרוטוקול הנוסף הראשון שצוטט לעיל כולל שלושה חלקים עיקריים: ראשית, הדרישה כי אותם אזרחים נוטלים חלק ב"מעשי האיבה" (hostilities); שנית, הדרישה כי האזרחים נוטלים חלק "ישיר" (direct) במעשי האיבה; ושלישית, ההוראה כי אזרחים אינם מוגנים מפני תקיפה "למשך הזמן" (for such time) בו הם נוטלים חלק ישיר במעשי האיבה.⁸²⁶ בהסתמך על הקומנטר על הפרוטוקולים הנוספים, קבע בית המשפט כי:

---

822 ראו ICRC, Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities Under International Humanitarian Law 46 (Nils Melzer ed., 2009), available at http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/iccrc_002_0990.pdf (להלן: Melzer's guidance, 2009).

"In order to qualify as direct participation in hostilities, a specific act must meet the following cumulative criteria:

1. the act must be likely to adversely affect the military operations or military capacity of a party to an armed conflict or, alternatively, to inflict death, injury, or destruction on persons or objects protected against direct attack (threshold of harm), and
2. there must be a direct causal link between the act and the harm likely to result either from that act, or from a coordinated military operation of which that act constitutes an integral part (direct causation), and
3. the act must be specifically designed to directly cause the required threshold of harm in support of a party to the conflict and to the detriment of another (belligerent nexus)".

823 בשנת 2003, הצלב האדום הבינלאומי ומכון Asser החלו בפרוייקט להכנת מדריך פרשני בעניין השתתפות ישירה במעשי איבה (כדוגמת רעיון Melzer's guidance, 2009, לעיל ה"ש 827); ביקורות על המדריך ניתן למצוא ב-NYU J. Int'l L. & P forum, nyujilp.com/2010/06/05/new-issue-forum-on-direct-participation-in-hostilities. בנוסף, המדריך ללוחמה אווירית ולוחמת טילים, לעיל ה"ש 115, בעמ' 121, פסקה 5, מציין שהקריטריון שנקבע ב-DPH לא התקבל באופן מוחלט על ידי כל המשתתפים במחקר; החוסר בהסכמה בינלאומית רחבה על מסמך זה משתקף בדו"ח מועצת זכויות האדם מאי 2009, Report Of The Special Rapporteur On Extrajudicial, Summary Or Arbitrary Executions, Study On Targeted Killings, A/HRC/14/24/Add.6, בעמ' 20, פסקה 62.

824 "In 2009, the ICRC issued its Interpretive Guidance on DPH, which provides a useful starting point for discussion [ההדגשה אינה במקור]".

פרשת הסיכולים הממוקדים, לעיל ה"ש 37, בפסקה 30.

825 ש.ם.

826 ש.ם, בפסקה 32.

“על פי ההגדרה המקובלת, אזרח נוטל חלק במעשי האיבה כאשר הוא משתמש בנשק במסגרת הסכסוך המזויין, כאשר הוא אוסף מודיעין לשם כך, או כאשר הוא מכין עצמו לקראת מעשי האיבה. לעניין נטילת חלק במעשי האיבה, אין זה תנאי שהאזרח ישתמש הלכה למעשה בנשק שעומו ואף אין זה תנאי שהוא ישא עליו נשק (בגלוי או בסתר). ניתן ליטול חלק במעשי איבה בלא להשתמש בנשק כלל.”⁸²⁷

בית המשפט ציין עוד כי אין אמת מידה מנהגית כוללת ומוסכמת ביסוד ההבחנה בין “השתתפות ישירה” של אזרחים בפעולת איבה (מהם מוסרת ההגנה בפני תקיפה) לבין אזרחים המשתתפים באופן עקיף במעשי האיבה (הממשיכים ליהנות מההגנה בפני תקיפה), וכי בעניין זה יש לצעוד “ממקרה למקרה” תוך צמצום תחום המחלוקת.⁸²⁸ עם זאת, ציין בית המשפט כי אזרח התומך באופן כללי בלבד במעשי האיבה אינו אזרח הנוטל “חלק ישיר” במעשי האיבה, בעוד “אזרח הנוטל נשק (בין בגלוי ובין בסתר) והוא בדרכו אל המקום בו ישתמש בו נגד הצבא, או שהוא במקום הירי עצמו, או שהוא בדרכו חזרה ממקום הירי”, הוא אזרח הנוטל “חלק ישיר” במעשי האיבה. בין שני קצוות אלה הדגיש בית המשפט כי “הפונקציה” - קרי, ביצוע “פונקציה של לוחמים” - היא הקובעת את ישירות השתתפות במעשי האיבה.⁸²⁹ אשר ליסוד השלישי הנוגע למשך הזמן, ציין בית המשפט כי יש חוסר בהירות בנוגע להיקף התנאי של “משך אותו הזמן” במשפט הבינלאומי,⁸³⁰ אם כי ברור שבחלוף “אותו זמן” - חוזרת ההגנה הניתנת לאזרח למקומה.⁸³¹

בבואה לקבוע האם מי מהנוכחים על סיפון המרמרה הינו “משתתף ישיר בפעולות איבה”, מודעת הוועדה לכך שהקריטריונים הקיימים חסרים מידה מסוימת של דיוק וכי הם שנויים במחלוקת. כפי שהצהיר בית המשפט העליון - במקרה של ספק, ייחשב מעמדו של האדם כמעמדו של אזרח.⁸³²

196. כאמור לעיל, מהחומר שלפני הוועדה, הכולל, בין היתר, עדויות בעל פה, מסמכים בכתב ומדיה מגנטית, עולה כי האלימות שבה נתקלו הכוחות הישראליים בפעולת ההשתלטות על המרמרה הייתה מאורגנת ומתוכננת היטב. דברים אלה נלמדים מפעולותיהם של פעילי ה-IHH כפי שפורט לעיל בהרחבה, ובין היתר, מהעובדות הבאות: “גרעין קשה” של כארבעים פעילי IHH עלה על סיפון המרמרה באיסטנבול, מבלי שעבר בידוק בטחוני; על המרמרה נמצא מספר גדול של אפודים קראמיים חסיני כדורים, מסכות גז, כוונות טלסקופיות ועזרים לראיית לילה;⁸³³ חלק מחברי הקבוצה

827 שם, בפסקה 33.

828 שם, בפסקה 34.

829 שם, בפסקה 35; ראו גם Kenneth Watkin, Controlling the Use of Force: A Role for Human Rights Norms in Contemporary Armed Conflict, 98 Am. J. Int'l. 17 (2004).

830 פרשת הסיכולים הממוקדים, לעיל ה"ש 37, בפסקה 40.

831 שם, בפסקה 38.

832 שם, בפסקה 40.

833 עמ' 4 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם.

זיהו עצמם במהלך ההפלגה על-ידי סימנים מיוחדים שנשאו על בגדיהם, כגון "שומר בטחוני"; פעילי ה-IHH הקימו מערך תקשורת של ממש באמצעות שימוש במכשירי קשר ניידים (שגם ניתנו לצוות האונייה, אם כי אלו כוילו על תדר אחר);⁸³⁴ זמן מה לפני שהחלה פעולת ההשתלטות על האונייה ואחרי שרב החובל של המרמרה הוזרז באמצעות הסיילור על-ידי צה"ל, ניתנה לנוסעי האונייה הוראה לחזור למקומותיהם, ועם זאת, חלק מהמפליגים נשארו על הסיפון העליון; חלק מהפעילים שנשארו על הסיפונים העליונים עשו שימוש במסורים לחיתוך ולהכנה של מוטות ברזל;⁸³⁵ פעילי ה-IHH חולקו לקבוצות והוצבו לתפקידים שונים בעמדות מסוימות ברחבי האונייה.⁸³⁶ נוסף על פעילים אלה הצטרפו נוסעים נוספים, רובם טורקים, לקבוצה זאת בהתנגדות לניסיונות חיילי צה"ל לעלות על האונייה. בנסיבות אלה נראה כי ניתן לומר שארגון ה-IHH ארגן ותכנן עימות אלים עם כוחות צה"ל.

מצילום המרמרה באמצעי החזוי של צה"ל נראה כי בעת שהחל ניסיון ההשתלטות, נמצאו כ-100 פעילי IHH על הסיפונים העליונים של האונייה. התיאום באופן שבו פגשו פעילי ה-IHH את חיילי צה"ל שגלשו בזה אחר זה אל גג המרמרה והאלימות הקשה בה נתקלו עם הגיעם אל הגג (וביחס לחלקם, עוד טרם שסיימו לגלוש את הגג), מצביע על כוונה ברורה להתנגד באלימות לתפיסת האונייה. חיילי השיט אשר ניסו לעלות על המרמרה מהמורנות הותקפו במוטות ברזל, כיסאות, חזיזים וחפצים אחרים בעת התקרבותם למרמרה. זאת ועוד, שלושה חיילים אף הושלכו מן הגג אל סיפון תחתון, שם הם הוכו קשות, נלקח מהם ציודם, והם נגררו אל בטן האונייה. חיילים רבים נוספים העידו כי נעשה ניסיון להשליכם אל הסיפונים התחתונים.⁸³⁷ ניסיון מתואם זה להשליך חיילים אל הסיפונים התחתונים בהם המתינו להם פעילי IHH אחרים, ביחד עם העובדה שכל שלושת החיילים הלכודים נלקחו לאותו מקום בבטן האונייה, מצביעים על קיומה של תוכנית ללכוד חיילים ישראלים ואולי אף להחזיק בהם כבני ערובה (כפי שאירע באירוע נוסף בו היה מעורב ארגון ה-IHH כחצי שנה קודם לכן, במסגרתו נחטפו שבעה חיילים מצרים על-ידי פעילי הארגון).⁸³⁸

197. יצוין כי לא ניתן לסווג את רמת האלימות על סיפון המרמרה כ"אי ציות אזרחי". לא היה שום דבר פסיבי בהתנגדותם של פעילי ה-IHH.⁸³⁹ כך גם לא ניתן לומר כי הם

834 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 29.

835 שם, בעמ' 2; עמודי הסיכום למענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486; ראו גם קובץ וידאו "VIDEO_100530_003.asf", מצוי בתיקייה cd11 שבתוך תיקיית sea, דיסק נתונים Navy, לעיל ה"ש 5.

836 ראו קובץ וידאו "VIDEO_100530_003.asf", מצוי בתיקייה cd11 שבתוך תיקיית sea, שם; ראו גם קובץ וידאו "VTS_01_2.mov", בתיקייה Air, שם.

837 ראו לדוגמה, עדויות חייל מס' 11, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; חייל מס' 22 וחייל מס' 24, צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

838 ראו ליד ה"ש 84 במסמך זה.

839 המונח "התנגדות פסיבית" מוגדר במילון אוקספורד המקוון (2010) כך: "Non-violent opposition to authority, especially a refusal to cooperate with legal requirements".

available at oxforddictionaries.com/view/entry/m_en_gb0608850#m_en_gb0608850.

היו חלק מ"כנופיית פושעים" או "קבוצת מתפרעים"⁸⁴⁰. האלימות כוונה במיוחד כלפי חיילי צה"ל במטרה ברורה לגרום להם נזק. האופן שבו כמה מפעילי ה-IHH המשיכו לתקוף את החיילים, גם אחרי שהכוחות הישראלים החלו להשתמש בכוח קטלני מתוך הגנה עצמית, משקף מחויבות חזקה לעימות. כמה מהפעילים אף הביעו את רצונם להיות שהידים.⁸⁴¹ אפילו נתעלם מן האפשרות כי אמירות אלה היו הצהרות גרידא, הרי שמעדותיותיהם של כמה מן החיילים עולה שפעילי ה-IHH שעמם התמודדו עשו שימוש בכוח מאורגן וקטלני מתוך כוונה ברורה למנוע את עלייתם של הכוחות הישראלים על המרמרה. חיילי צה"ל ציפו לרמת התנגדות נמוכה מצד המפליגים בספינות המשט, אך על סיפון המרמרה הם נתקלו ברמת אלימות אותה זיהו כ"קרב של ממש". כלי הנשק שבהם השתמשו אנשי ה-IHH התאפיינו בעוצמה קטלנית וגרמו לפציעות משמעותיות בקרב חיילי צה"ל. נראה כי אלמלא ציוד המגן שבו השתמשו חיילי צה"ל וכן השימוש בכוח שעשו החיילים במטרה להגן על עצמם, הפציעות שספגו החיילים וכן פעילי ה-IHH עלולות היו להיות חמורות ורבות יותר.

198. עוד יצוין כי פריצת הסגר הימי היה בה כדי לפגוע במבצע הצבאי של צה"ל, במובן זה שהיא הייתה מוכיחה שהסגר הימי אינו יעיל, ומסכנת את המטרות הביטחוניות והמדיניות שלשמן הוטל הסגר. כתוצאה מכך, פריצת הסגר, כשלעצמה, יש בה כדי לגרום בכוח לנזק למאמץ הצבאי של ישראל מול החמאס. זאת ועוד, פעילי ה-IHH ניסו להוציא לפועל את תוכניתם באמצעות שימוש בכוח נגד חייליו של אחד הצדדים לעימות המזוין. פעילי ה-IHH שהשתתפו בפעולות האלימות פעלו במישרין כדי לגרום, או לנסות לגרום, נזק זה לצד לעימות מזוין, קרי ישראל. עם זאת יובהר כי באשר לכל אותם משתתפים אחרים במשט אשר לא לקחו חלק בפעולות האלימות, אין לראותם כאילו השתתפו במישרין בפעולות האיבה רק על סמך השתתפותם בניסיון לפרוץ את הסגר הימי כשלעצמו.

כמו כן, מהחומר שלפני הוועדה עולה גם שהיה קשר ישיר (nexus) בין פעולות ארגון ה-IHH לעימות המזוין עצמו. בעוד שהמשט הוצג כ"משט הומניטארי" באופיו, הרי שתיאור זה הסווה יעד שונה לחלוטין. זאת ניתן ללמוד מהעובדה שמארגני המשט לא ניסו כלל להתדיין עם ישראל או להגיע איתה להסכם בדבר העברתו של הציוד ההומניטארי שעל סיפון כלי השיט במשט לרצועת עזה. מארגני המשט סירבו להצעה הישראלית שהועברה אליהם, דהיינו, לשנות את נתיב השיוט לנמל אשדוד משם יועבר הציוד לרצועת עזה דרך המעברים היבשתיים. לעומת זאת, נראה כי הגעת המשט תוכננה ותואמה מול החמאס. כאמור, מן החומר שלפני הוועדה עולה כי ארגון ה-IHH סייע

840 ראו Melzer's guidance, 2009, לעיל ה"ש 827, בעמ' 24, המציע: "[J]ustly, it should be pointed out that organized armed violence failing to qualify as an international or non-international armed conflict remains an issue of law enforcement, whether the perpetrators are viewed as rioters, terrorists, pirates, gangsters, hostage-takers or other organized criminals".

841 ראו עמ' 2 לעדות הרופא, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

למשרד התחבורה ולמשרד לענייני עבודות ציבוריות של ממשל חמאס בהכנת נמל הדייגים ברצועת עזה לקבל את כלי השיט במשט.⁸⁴² יתר על כן, אף שהוגדר כ"משט הומניטארי", נשאו חלק מכלי השיט מלט, מצרך אשר זוהה על-ידי ישראל כחומר המשמש את חמאס למטרות צבאיות ולפיכך הכנסתו לרצועת עזה הוגבלה.

199. סיכומם של דברים, התנגדותם של פעילי ה-IHH לעלייתם של חיילי צה"ל על סיפון המרמרה הייתה מתוכננת ו אלימה באופן קיצוני. יתרה מכך, פעילות אלימה זו היה לה קשר ישיר לעימות המזוין הבינלאומי המתמשך בין ישראל ובין החמאס. הניסיון למנוע את אכיפת הסגר הימי וכן רמת האלימות שאפיינה את פעולותיהם של פעילי ה-IHH אינם אופייניים לאי ציות אזרחי או למעשי אלימות אקראיים או בודדים. בנסיבות העניין, סביר יותר להתייחס לפעולות אלה כניסיונות להעניק יתרון לחמאס (ולפגוע במדינת ישראל במסגרת העימות המזוין שלה עם החמאס), על-ידי כך שיוכח שהסגר הימי איננו יעיל.

200. כאן המקום לציין כי הטענות לפיהן פעילי ה-IHH פעלו מתוך הגנה עצמית חוקית אינן נתמכות בחומר הראיות. ראשית, יש להזכיר כי הסגר הימי על רצועת עזה הוטל באופן חוקי, ולפעילי ה-IHH לא עמדה הזכות להגנה עצמית רק בשל כך שהכוחות הישראליים ניסו לאכוף סגר זה. שנית וכאמור לעיל, במהלך הניסיון לתפוס את האוניה ולעלות עליה נאלצו כוחות צה"ל להגיב לאלימות שהופעלה כלפיהם על-ידי פעילי ה-IHH. דברים אלה עולים בבירור מהמדיה המגנטית בה נקלטו הפעולות האלימות, וכן מהעובדה שאלימות קשה הופעלה כלפי חיילי צה"ל עוד בעת שאלה גלשו מהמסוקים, בעת שהיו פגיעים ביותר, ובטרם היה סיפק בידם להגיע לגג המרמרה או לשלוף את כלי הנשק שלהם.

201. על סמך הקריטריונים שנקבעו בפרשת הסיכולים הממוקדים, מצאה הוועדה כי פעילי ה-IHH שהשתתפו במעשי האלימות על סיפון המרמרה היו בגדר משתתפים ישירים בפעולות האיבה. יובהר כי הוועדה הייתה מגיעה למסקנה זוהי אפילו הייתה מחילה את הסטנדרטים שנקבעו במסגרת הקווים המנחים לפירוש המושג משתתף ישיר בפעולות איבה של הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC).

למטרות דו"ח זה, העריכה הוועדה את ההשתתפות הישירה של פעילי ה-IHH בפעולות האיבה לכל הפחות מן המועד שבו הורה רב החובל למפליגים לשוב למקומותיהם עם התקרבותם של כלי השיט הישראליים ועד לסיום ההשתלטות על האוניה. אף על פי שמהחומר לפני הוועדה עולה בבירור כי לפחות לגבי חלק מפעילי ה-IHH ניתן לומר כי הם נטלו חלק ישיר בפעולות האיבה, מבחינת התכנון והלוגיסטיקה, עוד טרם הגעתם של כוחות צה"ל, הרי שלמטרות הניתוח בדו"ח זה די בכך שנקבע כי הם היו בבחינת משתתפים ישירים בפעולות איבה מהזמן שבו החלה פעולת ההשתלטות של צה"ל.

842 דו"ח מל"מ (27.5.2010), לעיל ה"ש 83, בעמ' 2-3.

מסקנה זו - כי פעילי ה-IHH על המרמרה היו משתתפים ישירים בפעולות האיבה - היא חשובה משום שהיא ממקמת את פעולותיהם בהקשר המשפטי המתאים, קרי, פעילי ה-IHH לקחו חלק בעימות המזוין. עם זאת, הואיל ובידי ממשלת ישראל לא היה מספיק מידע אודות ארגון ה-IHH ואודות כוונות מארגני המשט מטעם הארגון, לא היו כוחות צה"ל מודעים לתוכניתה של אותה קבוצה עד לאחר גלישתו של החייל הראשון מהמסוק במורד החבל אל סיפון המרמרה. ממילא, במהלך תכנון המבצע הצבאי לא נצפתה ולא הובאה בחשבון האפשרות שמי מהמפליגים יהיה משתתף ישיר בפעולות איבה. גישה זו משתקפת בכללי ההתנהגות שהוגדרו לכוחות ובהוראות הפתיחה באש שנקבעו למבצע ואשר התוו את מידת הכוח בה יכלו חיילי צה"ל לעשות שימוש. סוגיה זו תידון בהרחבה בהמשך הדברים.

מעמדם של רב החובל וצוות המרמרה

202. כאן המקום לבחון את מעמדם של רב החובל של האונייה והצוות. לצוותים של אוניות סוחר היה שמור, במידה מסוימת, מעמד ייחודי במשפט הבינלאומי ההומניטארי. עם זאת, - הדבר תלוי בפעולותיהם - ייתכן כי רב חובל של אונית סוחר ניטרלית או צוותה יכולים להיחשב משתתפים ישירים בפעולות איבה.

203. לרב החובל של המרמרה הייתה אחריות מיוחדת למנוע ניסיון להפר את הסגר הימי. אחריות זו משתקפת בהתייחסות הקבועה ל-"Master" של ספינות סוחר (קרי, רב החובל) בטקסטים המכוננים של כללי הלוחמה בים.⁸⁴³ רב החובל של כלי שיט ניטראלי אחראי לכלי השיט ולכלל השוהים עליו, והדבר כולל ציות לכל הוראה שניתנת להם על-ידי צד לעימות המזוין; להורות לצוות כלי השיט לציית להוראות אלה; ולעשות כל שלעיל ידו כדי להבטיח שאיש מצוות כלי השיט או מהמפליגים לא יפריע או יסכל הפעלת הזכויות הנתונות לצד לעימות מזוין.

בענייננו, הצביעו פעולותיו של רב החובל של המרמרה על כוונה ברורה להפר את הסגר הימי, אם מרצונו ואם תחת שליטתם ופיקוחם של פעילי ה-IHH.⁸⁴⁴ שליטתו של רב החובל ומיקומו בגשר בזמן שעלו חיילי צה"ל על המרמרה, יחד עם סירובו המוחלט לעצור את האונייה למרות האזהרות החוזרות, מצביעות על כך כי הוא לא היה משתתף פסיבי באירוע הימי מיום 31.5.2010. בחקירתו בישראל טען רב החובל של המרמרה שהוא שינה את נתיב השיוט של האונייה לאחר שקיבל הנחיה בעניין זה מהכוחות הישראליים.⁸⁴⁵ עם זאת, מהחומר שבפני הוועדה, כולל סרטים שצולמו על-ידי אמצעי החווי של צה"ל באירוע וניתוח נתיב השיוט שבוצע על סמך כך, ברור שרב החובל לא שינה את נתיב

843 ראו Colombos, The International Law of the Sea, לעיל ה"ש 94, בעמ' 879-883; Oppenheim, לעיל ה"ש 86, בעמ' 851 ואילך.

844 צוין כי רב החובל פעל למנוע מפעילי ה-IHH להכין נשק על ידי חיתוך מעקות המרמרה; צעדים אלה, גם אם אכן ננקטו, היו בלתי יעילים בעליל, שכן הם לא עצרו בעד פעילי ה-IHH לצבור כלי נשק שכאלה להתכונן לתקיפת הכוח הישראלי; על כן, רב החובל נותר אחראי לשאייע על כלי השיט.

845 כתבה 03/06/10/825/5092 דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491.

השיוט במהלך כל האירוע.⁸⁴⁶ החיילים שהשתלטו על גשר הפיקוד העידו שהיה זה הקפטן שאחז בהגה האוניה.⁸⁴⁷ כמו כן, נראה כי לאחר שהשתלטו חיילי צה"ל על האוניה נתן רב החובל הוראה לצוותו לחבל במנועיה.⁸⁴⁸ כוחות צה"ל נדרשו להזעיק מכונאים מהחוף כדי לתקן את הטעון תיקון לאחר שצוות המרמרה סירב לסייע להם בכך.⁸⁴⁹

פעולותיו של רב החובל מצביעות על התפקיד שמילא בניסיונותיהם של פעילי ה-IHH להתנגד לעלייתם של כוחות צה"ל למרמרה. לפיכך, הגיעה הוועדה למסקנה כי רב החובל של המרמרה היה שותף פעיל בניסיונות לשבש את פעולת צה"ל לאכיפת הסגר הימי, ולכן הוא בא בגדר משתתף ישיר בפעולות איבה. אשר לצוות המרמרה, אין בידי הוועדה מספיק ראיות כדי לקבוע את מעמדם ולפיכך נתייחס אליהם בהמשך הדברים כאל אזרחים.

הוראות הפתיחה באש (Rules of Engagement) והשימוש בכוח

204. בחלק זה נדון בהנחיות שניתנו לחיילי צה"ל לגבי שימוש בכוח. הנחיות אלה מקובל לכנות בשם Rules of Engagement (ROE), ובעברית "הוראות פתיחה באש".⁸⁵⁰ הוראות הפתיחה באש הוא מסמך המבהיר לחיילים, במונחים מעשיים, מהי המסגרת המשפטית החלה על שימוש בכוח במהלך מבצע צבאי. כפי שנאמר בפרשת McCann v. The United Kingdom שנדונה בבית הדין האירופי לזכויות האדם, בחינת חוקיות השימוש בכוח במהלך מבצע צבאי מצריכה לבדוק האם הוראות הפתיחה באש מתיישבות עם החוק.⁸⁵¹ שאלת המפתח היא, אם כן, האם הוראות הפתיחה באש שהופצו לחיילי צה"ל לפני מבצע "רוחות שמיים 7" משקפות את החוק החל לגבי השימוש בכוח.⁸⁵²

846 עדות תצפיתן צופית, הרהבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

847 יש לציין כי מתוך עדויות החיילים עולה שרב החובל לא התנגד להשתלטות לוחמי צה"ל על הגשר; ראו עמ' 2 לעדות חייל מס' 18, שם.

848 ראו עמ' 2 לעדותו של חייל מס' 9, המעיד כי בעת ההשתלטות על הגשר הורו לרב החובל של המרמרה לעצור מאת הספינה וזה החל לדבר בטורקית בקשר הפנימי שהיה לו; חייל מס' 9 הוסיף וציין בעדותו כי התברר לו שרב החובל נתן הוראה לחבל באוניה. בפועל, אכן הייתה תקלה טכנית באוניה, שזוהתה על-ידי קצין מכונות של חיל הים כתקלה יזומה.

849 שם.

850 יצוין כי ייתכן שהביטוי "כללי התנהגות לכוחות" הינו ביטוי מתאים יותר בנסיבות העניין. עם זאת, ובשל העובדה שעניינו כאן בעיקר בהוראות הנוגעות לשימוש בכוח, ובמיוחד אמורים דברים בשימוש בנשק, ייעשה שימוש בביטוי המצומצם אך המוכר יותר בציבוריות הישראלית - "הוראות הפתיחה באש".

851 ראו Eur. Ct. H.R., Judgment (1995), at 156, No. 18984/91, McCann and others v. United Kingdom, App. (להלן: McCann v. United Kingdom).

852 ראו ROE Hand book, לעיל ה"ש 789, בעמ' 1, פסקה 3:

"ROE are issued by competent authorities and assist in the delineation of the circumstances and limitations within which military forces may be employed to achieve their objectives, ROE appear in a variety of forms in national military doctrines, including execute orders, deployment orders, operational plans, or standing directives. Whatever their form, they provide authorisation for and/or limits on, among other things, the use of force, the positioning and posturing of forces, and the employment of certain specific capabilities. In some nations, ROE have the status of guidance to military forces; in other nations, ROE are lawful commands".

205. במסגרת מבצע לאכיפת חוק, הוראות הפתיחה באש מבטאות בדרך כלל את הסמכות להשתמש בכוח להגנה עצמית, להגנה על אחרים ולצורך ביצוע המשימה. אם מדובר במשימה המתבצעת במסגרת עימות מזוין - שם הסמכות לעשות שימוש בכוח רחבה יותר - יכולות הוראות הפתיחה באש לשקף באופן ישיר את כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. עם זאת, גם במסגרת עימות מזוין ייתכן שהסמכות להשתמש בכוח כפי שבאה לידי ביטוי בהוראות הפתיחה באש תהיה מצומצמת יותר ממה שמתיר החוק, בין בשל שיקולים מבצעיים ובין בשל הצורך לעמוד ביעדי מדיניות מסוימים. לפיכך, מהותן של כל הוראות פתיחה באש תלויה הן באופייה של המשימה והן ברמות הכוח הנדרשות לצורך השלמתה של אותה המשימה.

206. הוראות הפתיחה באש שהוצאו לקראת מבצע "רוחות שמיים 7" הוכתרו בכותרת "כללי התנהגות לכוחות" ונכללו בנספח ז' (הנספח המשפטי) לפקודת המבצע הימית (ולפקודת המבצע היבשתית) שהוציאה מחלקת המבצעים של מפקדת חיל הים. בסעיף "כללי" בפרק כללי ההתנהגות לכוחות נקבע כי בעת ההתמודדות עם אזרחים זרים "שאינם לוחמים לפי המידע הקיים", אין להשתמש כנגד אותם אזרחים בכוח העולה על המינימום הדרוש להשלמת המשימה, דהיינו, לצורך עצירת כלי המשט.⁸⁵³ בעקרונות הכלליים לשימוש בכוח נקבע כי, השימוש בכוח מותר רק כמוצא אחרון ורק "אם שכנוע לא הועיל". הסמכות להשתמש בכוח הוגבלה לשני מצבים: "לצורך מניעת סכנה לחבלה באדם" וכן "לצורך התמודדות עם ניסיון לסיכול הבאת כלי השיט לנמל ישראלי".⁸⁵⁴ עוד נקבע כי אם אין מנוס מהשימוש בכוח, יש לעשות זאת בהדרגה ובהתאם למידת ההתנגדות שבה נתקלים הכוחות ורק לאחר בחינת אפשרויות פעולה אחרות שימנעו הסלמה.

שימוש בנשק פחות קטלני. השימוש בנשק פחות קטלני הותר אך ורק כאשר יש צורך לנטרל "סכנה ממשית לשלומם או לחייהם של בני אדם הנשקפת מצד אדם מסוים". כמו כן נקבע כי במקרים שבהם ניתן לנטרל את האדם המהווה את האיום בלי להשתמש בנשק פחות קטלני יש לעשות כן,⁸⁵⁵ ועוד נקבע כי ניתן לעשות שימוש רק בכלי נשק פחות קטלניים שאושרו לשימוש על-ידי הגורמים המוסמכים לכך בצה"ל ובכפוף לכללים ולהוראות הבטיחות שהוגדרו לנשקים אלה. עוד יצוין כי הוראות הפתיחה באש מפנות להוראות ההפעלה והבטיחות הייעודיות (נספח ד' לפקודה - נספח הבטיחות) ובכלל כך להוראה לפיה אין לבצע ירי לעבר אזורים בגוף שהוגדרו בהוראות הבטיחות כאסורים (ראש, גב) עקב הסכנה של פגיעה קטלנית במצבים מעין אלה.⁸⁵⁶

853 נספח ז לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 59-61.

854 שם.

855 שם; נספח ד לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445.

856 שם; נספח ז לפקודת המבצע הימית מס' 445, בס' א3.

שימוש בנשק קטלני. הוראות הפתיחה באש קובעות שכלל, אין לפתוח באש חיה. המצב היחיד בו הותר השימוש בכלי נשק קטלניים היה רק לצורך הגנה עצמית - "לצורך הסרת סכנת חיים ממשית ומיידית, כאשר לא ניתן להסיר את הסכנה באמצעים פוגעניים פחות".⁸⁵⁷ עוד נקבע כי לפני השימוש בנשק קטלני, יש להשמיע אזהרות מילוליות או לנסות "להשתלט" על אותו אדם באופן אחר, תוך הפעלת "כוח סביר". כמו כן, נקבע כי אם לא ניתן לעשות כן יש לנקוט בפעולה בשלבים - איום בשימוש בנשק, ירי באוויר וירי לעבר הרגליים (ברכיים ומטה). עם זאת, נקבע כי ככל שקיים חשש שפעולה בשלבים כאמור תגרום סכנה לחיים, ניתן לירות לעבר הסכנה על מנת להסירה באופן מידי, זאת גם ללא ביצוע כל השלבים שפורטו לעיל. הוראות הפתיחה באש גם מורות לספק עזרה רפואית לכל אדם שייפצע בגין השימוש בכוח במהלך המבצע וכן מצוין בהוראות כי משהוסרה הסכנה יש לנסות לתפוס את הגורם מסכן החיים בדרך אחרת ללא שימוש בנשק. עוד נקבע כי יש להימנע מפגיעה באנשים שאינם מעורבים וכי אין לירות לעבר מי שנכנע או שהפסיק להוות איום.

207. אף על פי שהמבצע נערך במסגרת של עימות מזוין, הוראות הפתיחה באש מעניקות סמכות לעשות שימוש בכוח באופן דומה למבצע במסגרת של אכיפת חוק. במסגרת כזו חלות מגבלות רבות יותר ביחס לשימוש בכוח מאשר תחת המשפט הבינלאומי ההומניטארי. למעשה, נראה שהוראות הפתיחה באש שהוצאו עבור מבצע "רוחות שמיים 7" מוגבלות אף יותר מאלה שניתן למצוא לעתים בהקשר מבצעי או בהקשר של אכיפת חוק, זאת משום שהן אינן דנות במפורש בשימוש בכוח קטלני או פחות קטלני לצורך השלמת המשימה (או לצורך אכיפת החוק, בהתאמה). הוראות הפתיחה באש מתירות אמנם שימוש בכוח לצורך מניעת הפרעה להבאת הספינות לנמל ישראלי, אולם בד בבד הן מגבילות את השימוש בנשק קטלני ופחות קטלני לשם הגנה עצמית ולשם הגנה על אחרים. מכיוון שכך, נראה כי השימוש בכלי נשק כאלה לא הותר בפירוש למטרת השלמת המשימה, אלא רק בתוך התחום של הגנה עצמית. לפיכך, ומבלי לגרוע מן הסיווג לאחר מעשה של אנשי ה-IHH כאזרחים המשתתפים במישרין בפעולות איבה, הסמכות להשתמש בכוח שהוענקה לחיילים בפקודת המבצע הייתה מגבילה יותר ממה שנדרש בחוק. הואיל והוראות הפתיחה באש מגדירות את הסמכות להשתמש בכוח הרי שניתוח האופן שבו יושמו הוראות אלה מספק מסגרת אחת לפיה ניתן להעריך את פעולות החיילים.

208. סוגיה בה יש לדון בהקשר זה היא האם הוראות הפתיחה באש שהוצאו עבור המבצע (המבוססות על הזכות להגנה עצמית) מתיישבות עם הדוקטרינה שעל פיה פועלים כוחות צבא אחרים. ה-The International Institute of Humanitarian Law Rules of Engagement Handbook (להלן: מדריך הוראות הפתיחה באש) מביא סקירה שימושית של הפרשנות הרווחת לכללים הנוגעים לשימוש בכוח לצורך הגנה עצמית,

857 שם, בס' 3.

הגנה על אחרים וביצוע משימות, ושל האופן שבו מוסברים כללים אלה ללוחמים. כפי שמציין מדריך הוראות הפתיחה באש, הן המשפט הבינלאומי והן משפטן הפנימי של מדינות מכירים בזכות להגנה עצמית. הזכות להגנה עצמית אף יכולה לכלול את הסמכות להגן על אנשים אחרים. ניתן להשתמש בזכות להגנה עצמית בכל המצבים, לרבות במהלך עימותים מזוינים.⁸⁵⁸ מן ההיבט הדוקטרינרי, זכות זאת נחלקת לעתים קרובות לזכות להגנה עצמית אישית⁸⁵⁹, יחידתית⁸⁶⁰ ולאומית.⁸⁶¹ ככלל, הוראות פתיחה באש מתירות שימוש בכוח לצורך הגנה עצמית בפני התקפה או התקפה קרובה. השימוש בכוח להגנה עצמית מצריך שימוש באמצעים נחוצים ומידתיים. כמו כן, כדי ששימוש כאמור בכוח ייחשב לחוקי, לרוב נדרשת הסלמה הדרגתית באופן השימוש בכוח מתוך מטרה "להשתמש באפשרות המזיקה פחות הבאה בחשבון באותן נסיבות".⁸⁶² עם זאת, השאלה האם פעולה מדורגת היא אפשרית במקרה נתון, תלויה בנסיבות השוררות בנקודת הזמן שבה נעשה השימוש בכוח.

209. סוגיה נוספת נוגעת לסמכות לעשות שימוש בכוח מחוץ לגדר הגנה עצמית או הגנה על אחרים; דהיינו, לצורך השלמת המשימה. סמכות כזאת קיימת ללא ספק במשפט הבינלאומי ההומניטארי. עם זאת, השימוש בכוח שלא בגדר הגנה עצמית אינו מיוחד למצבים של עימות מזוין. כפי שנאמר:

Broadly speaking, during peacetime, the use of force is permitted in self-defense, in the exercise of law enforcement authority, and to accomplish operations or missions specifically authorised by a higher national authority or other governing body, such as the U.N. Security Council.⁸⁶³

858 ראו ROE Hand book, לעיל ה"ש 789, בעמ' 3, פסקה 8.
 859 שם, בעמ' 83, נספח ד, המגדיר את הזכות של היחיד להגנה עצמית כך:
 860 "The right of an individual to defend himself or herself (and in some cases other individuals) from hostile act or hostile intent"
 אין לבלבל בין הגדרה זו לזכות המוקנית למדינות לפעול מתוך הגנה עצמית, כפי שזו משתקפת ב-U.N. Charter art. 51.
 שם, בעמ' 85, נספח ד:
 861 "[u]nit self-defence the right of unit commanders to defend their unit, other units of their nation, and other specified units against hostile act or hostile intent"
 ראו גם DINSTEN, WAR, AGGRESSION, AND SELF-DEFENSE, לעיל ה"ש 347, בעמ' 220 (שם הוא מציין כי הגישה הנהוגה בהוראות הפתיחה באש בארצות הברית המבחינה בין הגנה עצמית מצד יחיד או חברי יחידה מוגדרת (unit self-defense) לבין 'הגנה עצמית מדינתית', יכולה להטעות במונחי עימות מזוין, מאחר שעל פי המשפט הבינלאומי כל הגנה עצמית נבחנת מתוך מונחי 'הגנה עצמית מדינתית').
 ראו ROE Hand book, לעיל ה"ש 789, בעמ' 3, פסקה 8.
 862 שם, בעמ' 24, נספח 5 לנספח א, פסקה 5.1.
 863 שם, בעמ' 4, פסקה 13 ו-13ב, המגדירים, בהתייחס למבצעי אכיפת חוק ולהטלת סנקציות על-ידי ארגון האו"ם (UN sanctioned operations): "[w]here the use of force is not justified by self-defence, but is nonetheless necessary for accomplishment of an assigned military mission, reasonable force may be exercised within the constraints of the relevant national and international law".
 לדיון בסמכות השימוש בכוח במהלך "פעולת מניעה ימית" (MIO) ראו von Heinegg, MIO לעיל ה"ש 781, עמ' 392-393, פסקאות 20.12.

מכיוון שכך, גם במסגרת אכיפת חוק ניתן להתיר את השימוש בכוח שלא רק במצבים של הגנה עצמית, אם כי שימוש כאמור מוגדר לרוב בצורה מצומצמת ביותר.⁸⁶⁴

210. מדריך הוראות הפתיחה באש מכיר בכך שלעתים קרובות גישותיהן של מדינות שונות כלפי הגנה עצמית אינן זהות באשר להגדרה ולתוכן של מושג זה וכי אנשים עושים שימוש בזכות זו בהתאם למשפט המדינתי שלהם ("exercise this right in accordance with their respective national law").⁸⁶⁵ קשר זה בין משפט המדינתי למשפט הבינלאומי בא לידי ביטוי בהחלטה של בית הדין הפלילי ליוגוסלביה לשעבר (ICTY), בפרשת דריו קורדיץ' (Prosecutor v. Dario Kordic), בה צוין כי עיקרון ההגנה העצמית המעוגן בחוקת בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC), משקף סעיפים שניתן למצוא ברוב הקודים הפליליים של המדינות השונות, וכי ניתן להתייחס אליו ככלל של המשפט הבינלאומי המנהגי.⁸⁶⁶ בהקשר זה יצוין כי אותם עקרונות חולשים גם על המשפט הישראלי החל על שימוש בכוח בגדר הגנה עצמית.⁸⁶⁷

211. בנסיבות אלה נחה דעתה של הוועדה כי הוראות הפתיחה באש שהוגדרו למבצע מתיישבות עם הפרקטיקה של אומות אחרות לגבי הוראות פתיחה באש במבצעים בינלאומיים. כמו כן, ניתן לומר כי הוראות הפתיחה באש שהוצאו למבצע כוללות עקרונות הדומים לנומרות זכויות אדם החלות במסגרת של אכיפת חוק.⁸⁶⁸ עקרונות אלה

---

864 יש לשים לב לכך שאף במהלך פעולות לאכיפת חוק (law enforcement operations) השימוש בכוח אינו מוגבל בקפידה להגנה עצמית או להגנה על אחרים. UN Basic Principles, 1990, לעיל ה"ש 813, בעמ' 2, פסקה 9, מגדיר את השימושים בכלי נשק:

"to arrest a person presenting such a danger [threat to life] and resisting their authority, or to prevent his or her escape, and only when less extreme means are insufficient to achieve these objectives".

ראו גם ס' 2(2) לאמנה האירופאית לזכויות אדם:

"Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary:

(a) in defense of any person from unlawful violence;

(b) in order to effect a lawful arrest or to prevent escape of a person lawfully detained;

(c) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection [ההדגשה אינה במקור]."

עם זאת, קיפוח חיי אדם במקרים אלה מותר בנסיבות מצומצמות בלבד; ראו לדוגמה *McCann v. United Kingdom*, לעיל ה"ש 852; *Nachova and Others v. Bulgaria*, App. No. 43577/98. Eur. Ct. H.R., Judgment (2005);

ועל ה"ש 852; *Makaratzis v. Greece*, App. No. 50385/99. Eur. Ct. H.R., Judgment (2004); and *Kakoulli v. Turkey*, App.

No. 38595/97. Judgment (2005/2006).

865 ראו *ROE Hand book*, לעיל ה"ש 789, בעמ' 3, פסקה 8.

866 *See Prosecutor v. Dario Kordic*, לעיל ה"ש 796, בפסקה 451.

867 ראו לדוגמה ע"פ 4191/05 אלטגאוז נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 25.10.2006). בפסקה 13 (להלן: עניין אלטגאוז); ראו

גם ע"פ 6454/03 טדסה נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 23.6.2004), בפסקה 4; ע"פ 6147/07 אביסידריס נ' מדינת ישראל

(טרם פורסם, 2.7.2009), בפסקה 33; ע"פ 410/71 הורוביץ נ' מדינת ישראל, פ"ד כו(1) 624, 629-628 (1972); ע"פ

8554/00 זרבאילוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נז(4) 913, 916-917, בפסקה 5 (2001); ע"פ 20/04 קלייני נ' מדינת ישראל,

פ"ד נח(6) 80, 91-92, בפסקה 9(ה) (2004).

868 כללים אלה כוללים שימוש בכוח נחוץ ומידתי; כללי הסלמת השימוש בכוח; השימוש בכוח, ובכלל זה נשק קטלני

ובלתי-קלטני, כמוצא אחרון; וכן השימוש בכוח קטלני להגנה עצמית או להגנת אחרים כנגד סיכון מידי לחיים או לפגיעה

חמורה.

גם משתקפים בהחלטות רבות של בתי משפט, מדינתיים ואחרים, שדנו בסוגיה של הגנה עצמית ושל שימוש בכוח על-ידי רשויות מדינה.⁸⁶⁹

הערכה כללית של השימוש בכוח במהלך אכיפתו של הסגר הימי

212. בבואנו להעריך את האופן שבו עשו חיילי צה"ל שימוש בכוח במהלך מבצע "רוחות שמיים 7", קיימים מספר גורמים עובדתיים ומשפטיים שיש להם חשיבות מיוחדת. גורמים אלה כוללים את ההתנגדות בה נתקלו החיילים, את האופי של תגובתם לאותה התנגדות וכן את סוגי כלי הנשק בהם עשו שימוש. מכאן ואילך נפנה לעסוק במיוחד באירועים על המרמרה. עם זאת, העקרונות הכלליים המנחים ניתוח זה יפים גם לניתוח השימוש בכוח בכלי השיט האחרים.

אופי האיום שבו נתקלו חיילי צה"ל

המצב בכללותו

213. כאמור לעיל, מעדויות החיילים עולה שהמצב אותו צפו (גילוי של אי ציות אזרחי מינורי),⁸⁷⁰ היה שונה מאוד מהמצב שבו נתקלו - יותר מחייל אחד תיאר את שהתרחש על המרמרה כ"זירת קרב". מעלה תיארו בפירוט את ההשתלטות על המרמרה. לצורך הדיון שבהמשך, לא למותר לחזור כאן על פרטים מספר שהובאו לעיל.

החיילים, ובמיוחד אותם חיילים שגלשו אל גג המרמרה מן המסוק הראשון, נתקלו באלימות קשה. אם לפי ההערכות הראשוניות היו על הגג בין 10 עד 15 פעילי IHH, הרי שמספר זה הוכפל בעת שהחלו חיילי צה"ל לגלוש אל הגג. החיילים נתקלו בהתנגדות נחושה ומאורגנת של קבוצת פעילים שפעלה באופן מתואם. כל אחד מהחיילים, שגלשו זה אחר זה אל הגג, נתקל בקבוצות של 3 עד 5 אנשי IHH שהמתינו לו. החיילים שגלשו מן המסוק הראשון (15 חיילים) נתקלו במאמץ מאורגן היטב שנועד להשליכם מעבר לגג או דרך פתחי הסיפון (האץ') הישר אל פעילי ה-IHH שהמתינו למטה. אנשי ה-IHH לכדו שלושה מתוך ארבעת החיילים הראשונים שנחתו על הגג (חיילים מס' 1, 3 ו-4), וכן נעשו ניסיונות נוספים ללכוד חיילים, אפילו כאשר גלש החייל ה-13 במספר אל הגג.⁸⁷¹

869 ראו לדוגמה, McCann v. United Kingdom, לעיל ה"ש 851; Makaratzis v. Greece, לעיל ה"ש 870; Huohavanen v. Finland, App. No. 57389/00. Eur. Ct. H.R., Judgment (2007); Giuliani and Gaggio v. Italy, App. No. 23458/02. Eur. Ct. H.R., Judgment (2009); and Bubbins v. The United Kingdom, App. No. 50196/99. Eur. Ct. H.R., Judgment (2005).

870 ראו לדוגמה פסקה 132 לעיל. יצוין כי בדיונים האסטרטגיים לפני המבצע דובר על כך שיתכן וימצאו כלי נשק חמים על המרמרה. עם זאת, מעדויות החיילים עולה בבירור שדברים אלה לא חלחלו לרמת החייל הבודד. לדיון מפורט בהקשר זה, ראו מטה, פסקה 243.

871 ראו עדויות חייל מס' 1, חיל מס' 2, חייל מס' 3, חייל מס' 4, חייל מ' 6, חייל מס' 9, חייל מספר 10 וחייל מס' 13, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

גם בזמן שחיילי צה"ל יצרו אזור מוגן בחלק אחד של הגג, נותרו פעילי ה-IHH מקובצים יחדיו, בעיקר באזורי החרטום והירכתיים של הגג. קבוצות של פעילי IHH שנמצאו בקומת הסיפון הנמוכה יותר (המכונה ברו"ח זה בשם "סיפון גשר הפיקוד") איימו, וחזרו ואיימו, על החיילים דרך פתחי הסיפון. מתקפות אלה נמשכו מתוך מעברים וגרמי מדרגות פנימיים של האוניה, גם אחרי שחיילי צה"ל נכנסו אל סיפון גשר הפיקוד לצורך הבטחת הגישה אל הגשר והשגת שליטה באוניה.

214. כל חיילי צה"ל שגלשו אל המרמרה מן המסוק הראשון עמדו בעדויותיהם על העובדות הבאות, שאותן יש להביא בחשבון בעת בחינת האירועים שבהם השתמשו בכוח: ראשית, חיילי צה"ל היו בעמדת נחיתות מספרית ביחס לפעילי ה-IHH, שאף היו מצוידים במגוון נשקי תקיפה. שנית, חיילי צה"ל צפו אלימות ברמה נמוכה, ולפיכך התכוונו לתרחיש שעיקרו עימות בלתי מזוין עם נוסעי האוניה. כלי הנשק העיקריים של החיילים היו נשקים פחות קטלניים (כמו רובי צבע) ואילו בנשק החם שלהם (אקדחים או רובים) השתמשו כנשק משני בלבד. שלישית, ההתקפה האכזרית שחוו כל החיילים שגלשו מן המסוק הראשון, בצירוף הגורמים שתוארו, גרמה לחיילים לחוש איום ממשי, ברור ומיידי על ביטחונם האישי והפיזי, כמו גם על ביטחונם של חבריהם.

215. עוד עולה מעדויות החיילים כי היה ניתן לזהות סממנים משותפים ללבוש, להתנהלות ולמראה של פעילי ה-IHH. הם היו מצוידים באפודי הצלה כתומים, אפודי מגן ומסכות גז.⁸⁷² המאפיין הבולט ביותר של כל פעילי ה-IHH הייתה העובדה שכולם היו חמושים בנשק כגון מוטות ברזל, אלות, גרזנים, רוגטקות, סכינים, ובמקרים מסוימים אפילו נשק חם. החיילים גם הופתעו מנכונותם של אנשים אלה להמשיך ולתקוף גם כאשר הופעלו נגדם רימוני הלם ונשק חם.⁸⁷³

216. למרות האמור, חשוב לציין כי מהעובדה שרוב המפליגים שהיו בסיפונים העליונים של המרמרה בעת פעולת ההשתלטות היו חלק מאותה קבוצה של פעילי ה-IHH שהתנגדה לתפיסת הספינה, לא ניתן להסיק שיש לראות בכל אחד מאותם אנשים שהיו בסיפונים העליונים (או אנשים אחרים שנקטו בהתנגדות פסיבית יותר בספינות אחרות), כמשתתפים ישירים בפעולות איבה. כך למשל, במהלך האירועים האלימים הבחין אחד מן החיילים בריכוז של צלמים הנושאים מצלמות במרכזו של אחד הסיפונים התחתונים, בקרבת ירכתי הספינה.⁸⁷⁴ כאמור לעיל, המשפט הבינלאומי ההומניטארי מציב דרישה להבחין בין אזרחים ובין משתתפים ישירים בפעולות איבה, על מנת להבטיח שהתקפות יכוונו רק כלפי אזרחים המשתתפים באופן ישיר בפעולות איבה. משמעות הדבר בענייננו היא כי היה על חיילי צה"ל לזהות את אותם פעילי IHH שהשתתפו באופן ישיר בפעולות האיבה טרם הפעלת הכוח.

872 ראו פסקה 166 לעיל.

873 עמ' 2 לעדות חייל מס' 28, מענה השלמה צה"לי לשאלות הוועדה מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

874 עמ' 2 לעדות חייל מס' 31, שם.

217. השימוש בכלי נשק הוא קריטריון חשוב לצורך הקביעה אם אדם מסוים משתתף באופן ישיר בפעולות איבה. לעניין זה חשיבות גם במסגרת הדיון בסוגיה של הגנה עצמית, זאת משום שהעיקרון הבסיסי של הגנה עצמית הוא שכל שימוש בכוח למטרה זו חייב להיות מידתי ביחס לאיום הנשקף. במקרים שבהם חלות נורמות של אכיפת חוק, מובאים בחשבון גורמים כמו רמת האלימות של אותו אדם, הפציעות שגרם לנציגי המדינה ומידת הכוח שנדרשה כדי להכניע אותו, כולם מסייעים להגיע למסקנה אם השימוש בכוח היה מידתי.⁸⁷⁵ עם זאת, דרישת המידתיות אין משמעותה שעל אופי התגובה להיות זהה לאיום הנשקף (כלומר, נגד אדם המאיים באמצעות מוט ברזל אין חובה להשתמש דווקא באלה). תחת זאת, השימוש בכוח לצורך הגנה עצמית יימדד לפי דרגת הכוח הנדרשת כדי להגן על האדם או על אחרים ובהתאם לאמצעים הזמינים לשם כך.

218. הזכות להשתמש בכוח קטלני לצורך הגנה עצמית אינה מוגבלת למצבים שבהם נתקל אדם באיום ממשי לחייו, והיא עומדת לאותו אדם גם במצבים בהם עלולה התוצאה להיות פציעה חמורה. מהחומר שבפני הוועדה עולה בבירור שפעילי ה-IHH התחמשו במגוון גדול של כלי נשק קרים, שהשימוש בהם היה יכול לגרום מוות או פציעה חמורה.⁸⁷⁶

העובדה שפעילי ה-IHH היו חמושים בעיקר בכלי נשק קרים אינה משנה את העובדה שכלי הנשק הללו היו "קטלניים". חייל אחד סבל מפציעה חמורה כתוצאה מדקירה בבטן.⁸⁷⁷ חייל אחר ניצל מדקירה בחזה הודות לכך שכלי הנשק פגע בלוח הקרמי של האפוד שלו.⁸⁷⁸ מוטות הברזל וכלי נשק קהים גרמו לפציעות ראש משמעותיות אצל שני חיילים נוספים.⁸⁷⁹ בין סוגי הפציעות שנגרמו לחיילים בזמן שגלשו או מיד עם הגעתם אל הגג היו זרועות וידיים פצועות ושבורות, שכן חיילי צה"ל נאלצו לעשות בהן שימוש כדי להגן על עצמם.⁸⁸⁰ אומנם, החיילים היו מוגנים בקסדות ובאפודים קראמיים,

875 ראו 135 para. 71420/01, 2 September 2010, ECHR. Bekirski v. Bulgaria; ראו גם ע"פ 6157/03 ה"ק נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 28.9.2005), בפסקה 114.

876 ראו פסקאות 165, 167 לעיל.
877 עמ' 3 לעדות חייל מס' 3, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451. לפירוט החבלות שנגרמו לחייל מס' 3, ראו הדו"חות הרפואיים שהתקבלו מבית החולים רמב"ם ואשר פורטו גם במענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010; לעיל ה"ש 79. בין החבלות שפורטו שם, פצע דקירה בבטן, חבלת פנים, חתך ביד שמאל, שבר באף וקרע גיד באצבע.

878 עמ' 3 לעדות חייל מס' 5, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.
879 עמ' 2 - 3 לעדות חייל מס' 4, שם; לפירוט החבלות שנגרמו לחייל מס' 4, ראו הדוחות הרפואיים שהתקבלו מבית החולים רמב"ם ואשר פורטו גם בתשובת צה"ל לפניית הוועדה בעניין זה מענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010; לעיל ה"ש 79. בין החבלות המפורטות והטיפול שניתן: שבר גולגולתי דחוס, המטומה בעין ימין, סבל מפרוכוסים, הורדם, הונשם ונחת לטיפול בשבר הגולגולתי. כמו כן, ראו עמ' 2 לעדות חייל מס' 1, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; לפירוט החבלות שנגרמו לחייל מס' 1, ראו הדוחות הרפואיים שהתקבלו מבית החולים רמב"ם ואשר פורטו גם בתשובת צה"ל לפניית הוועדה בעניין זה מענה השלמה צה"ל לשאלות הוועדה מיום 15.11.2010; לעיל ה"ש 79. בין החבלות המפורטות: חתך עמוק בקרקפת, דימום פנימי קל בגולגולת, שבר בגולגולת, חבלה בשרשור כף יד שמאל ועוד.

880 ראו עדויות חייל מס' 7 וחייל מס' 8, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו עדות חייל מס' 11, מענה השלמה צה"ל מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

ומספר חיילים ניצלו מפגיעות חמורות בזכות ציוד זה.⁸⁸¹ חייל אחד העיד שהקסדה שלו נופצה כתוצאה מהמכות שקיבל במהלך התקרית (ויש לציין שאף על פי שכל החיילים צוידו בקסדות שאחיותן חוזקה, למקצתם החליקו הקסדות מהראשים במהלך הגלישה מהמסוקים).⁸⁸² כמו כן, השימוש הנרחב ברוגטקות כדי לירות כדורי ברזל, ברגים וגולות זכוכית היה צורה נוספת של הפעלת כוח היכולה לגרום פציעה חמורה.⁸⁸³ גם הניסיונות למנוע מחיילי צה"ל לעלות על המרמרה מן המורנות על-ידי חיתוך סולמות הטיפוס יצרו סיכון נוסף שעלול היה לגרום מוות או פציעה חמורה.⁸⁸⁴ פעולות אלה סיכנו מאוד את החיילים שניסו לטפס על סיפון האונייה מסירה קטנה יותר, בזמן ששני כלי השיט המשיכו לשוט. יתר על כן, בשני מקרים שבהם תמרנו המורנות כדי לאפשר את העליה לסיפון, תמרנו שני כלי שיט נוספים במשט, ה-"I Challenger" ו-"Boat 8000", באופן שעלול היה לגרום להתנגשות עם כלי שיט ישראליים. אי לזאת, נדרשה פעולה מהירה של אנשי הצוות במורנות ובכלי שיט נוספים כדי למנוע התנגשות.⁸⁸⁵

מהמקובץ עולה, אפוא, שחיילי צה"ל - על סיפון המרמרה ובמורנות - התעמתו עם קבוצה גדולה של פעילי IHH שהיו חמושים בכלי נשק המסוגלים להמית, ואשר התכוונו להרוג או לפצוע את החיילים באופן קשה.

שימוש של פעילי ה-IHH בנשק חם

219. שאלה אחרת שיש לתת עליה את הדעת היא, האם השתמשו פעילי ה-IHH בנשק חם במהלך התקרית. יוער כי ההתמקדות בשאלה זאת עלולה להטות את הדיון מנתיבו משום, שכאמור לעיל, די בעובדה שפעילי ה-IHH השתמשו בכלי נשק קרים, שהיה בהם כדי לגרום לסיכון חייהם של חיילי צה"ל, כדי להצדיק שימוש בכוח קטלני נגדם לצורך הגנה עצמית או להגנה על אחרים. לפיכך, עצם השימוש בנשק חם אינו גורם מכריע בסוגיה זו. עם זאת, לשימוש בנשק חם על ידי פעילי ה-IHH יש חשיבות משתי סיבות; הראשונה, השימוש בנשק חם קשור למצב הטקטי שבפניו עמדו הכוחות הישראליים. האפשרות כי פעילי ה-IHH ישתמשו בנשק חם הגביר את הסיכון שעמד בפני החיילים, והחריף את התרשמותם מן הסיכון; השנייה, שימוש בנשק חם משקף איום מוגבר על חיילי צה"ל, ושיקול זה יש לו חשיבות מסויימת לעניין מידתיות השימוש בכוח.

220. מספר חיילים דיווחו בעדותם שימוש בנשק חם על-ידי פעילי ה-IHH. הדבר מעלה את השאלה האם פעילי ה-IHH הביאו עימם אל המרמרה לפני הפלגתה נשק חם

881 ראו עדויות חייל מס' 3 וחייל מס' 5, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

882 ראו עדות חייל מס' 5, שם.

883 מעדותו של חייל מס' 20, שם, ומעדותיהם של חייל מס' 11, חייל מס' 24, חייל מס' 25, חייל מס' 26, חייל מס' 27, וחייל מס' 38, מענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486, עולה כי נורו לעברם גולות זכוכית וחפצים כהים מרוגטקות.

884 עמ' 2-3 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

885 כלי השיט הישראליים היו מורנה מס' 2, שאויימה בידי ה-CHALLENGER (עמ' 1 לעדות מפקד כוח ההשתלטות, שם), וכלי הפיקוד שבו שהם מפקד מוקד א' ('זהרון' הפיקוד), שאויים בידי ה-Boat 8000 (עמ' 1 לעדות חייל מס' 19, שם; עמ' 2 לעדות מפקד סט"ל א', שם).

שהיה ברשותם. מהחומר שבפני הוועדה עולה כי למפליגים נערכה בדיקה ביטחונית לפני שעלו על האוניה באנטליה. ניתן לשער שבדיקה זו באה להבטיח, בין היתר, שלא יעלו כלי נשק אל סיפון האונייה. עם זאת, וכאמור לעיל, 40 פעילי IHH - אותם "גרעין קשה" של פעילים אלימים - עלו על המרמרה באיסטנבול ללא בדיקה ביטחונית. בנסיבות אלה, ובהתחשב בראיות שלפיהן ארגון ה-IHH התכונן מראש לעימות אלים, נראה לוועדה שלא היה די באמצעי האבטחה שננקטו טרם העלייה לאוניות בכדי להבטיח שכלי נשק חמים לא יועלו על סיפון המרמרה.

221. למרות האמור, לא מצאה הוועדה כי יש בחומר הראיות כדי להעיד באופן חד משמעי שפעילי ה-IHH הביאו עימם נשק חם אל המרמרה. עמדתו של צה"ל, לפיה פעילי ה-IHH העלו עימם למרמרה נשק חם, מבוססת על שלוש תקריות: השלב באירועים בו נורה בבטנו חייל מס' 2; גילוייו של כדור שאינו בשימוש על-ידי צה"ל בברכו של חייל מס' 5; ודיווח של חייל לפיו ראה אקדח מסוג שאינו בשימוש בצה"ל על גג המרמרה. כפי שנראה להלן, לא די בכך.

חייל מס' 2 אכן נפגע בבטנו מירי. הקליע שפגע בחייל מס' 2 עבר דרך גופו, ומעולם לא נמצא. לפיכך, לא בוצעה בדיקה בליסטית כדי לקבוע אם הקליע הגיע מנשק צה"לי או מנשק אחר. עם זאת, בעדויות ובמסמכים שהוגשו לוועדה הועלתה האפשרות שחייל מס' 2 נורה לפני שלחיילי צה"ל הייתה אפשרות לשלוף את נשקם.⁸⁸⁶ נראה שאפשרות זו מבוססת על הערכה של צה"ל לפיה חייל מס' 2 נורה ב-20 השניות הראשונות של שלב הגלישה מהמסוק הראשון; אולם, חייל מס' 2 לא ציין בעדותו שהירי אירע ב-20 השניות הראשונות לאחר שהחלה הגלישה. לדבריו, מיד אחרי שהבחין שנורה בבטנו, שלף את אקדחו, דבר שהרתיע מספר פעילי IHH שאיימו עליו, ולאחר מכן ירה מטווח של 5-6 מטרים על אדם שאחז באקדח ועמד בסמוך לדופן השמאלי של האוניה. לא ברור מהדברים אם היה זה האקדח ממנו נורה חייל מס' 2. עם זאת, מעדות של חייל מס' 2 עולה שהוא ירה בו-זמנית עם חיילים מס' 13 ו-14 באותו פעיל IHH שאחז באקדח. חייל מס' 17 שהיה במסוק השני ציין שראה מהמסוק פעיל IHH אוחז במה שהיה לדעתו אקדח 9 מ"מ.⁸⁸⁷ מעדותו של חייל מס' 14 עולה כי מיד לאחר התקרית ניגש אל גופתו של פעיל ה-IHH ומצא בסמוך אליה אקדח גלוק, שאותו לקח ושם בכיסו. במענה לשאלת הוועדה בעניין זה, אמר חייל מס' 14 כי לדעתו מדובר בנשק ששייך לצה"ל ואשר הונפק לצורך המבצע. מכל אלה משתמע כי ההערכה שלפיה אירע הירי כעשרים שניות לערך אחרי שהחלה הגלישה מהמסוק הראשון אפשר שמקורה בטעות. בהתחשב במעורבותם של חיילים מס' 13 ומס' 14 באירוע, סביר יותר שהירי אירע כדקה או שתיים אחרי שחייל מס' 2 גלש אל גג המרמרה. חייל מס' 12 ציין בעדותו שכאשר ראה את חייל מס' 2 בפעם

886 עדות הרמטכ"ל בדלתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70, בעמ' 26; ראו גם עמ' 9 לעדות מפקד שייטת 13, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

887 עמ' 1 לעדות חייל מס' 17, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם עדותו המשלימה של חייל מס' 17, מענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

הראשונה לאחר הגלישה, אמר לו זה שהוא נפגע מנשק פחות קטלני של כוחות צה"ל; קצת לאחר מכן אמר חייל מס' 2 לחייל מס' 12 שהוא הבין שהוא נפגע מירי של ממש.⁸⁸⁸ יצוין, כי בשלב זה כבר גלשו אל גג המרמרה שלושת חיילי צה"ל שכאמור נחטפו על-ידי פעילי ה-IHH, ושניים מהם כבר הופשטו מצידום ומנשקם, כולל, בין היתר, אקדחי גלוק.⁸⁸⁹ ניתן, אפוא, להניח שאחד מכלי הנשק האלה היה כלי הנשק שנמצא בידיו של פעיל ה-IHH. לפיכך, אין בידי הוועדה לקבוע על סמך אירוע זה כי הנשק האמור היה בהכרח נשק שהועלה על המרמרה על-ידי פעילי IHH.

חייל מס' 5 נפצע מיריית רובה בכרכו. בעדותו ציין כי נורה כאשר על סיפון המרמרה היו רק חמישה חיילים. במקרה שלו נותר הכדור בכרכו. לאחר שהוצא הכדור התברר כי אינו מסוג התחמושת שבשימוש צה"ל. עם זאת, בעדותו השניה של הרמטכ"ל בפני הוועדה ציין הרמטכ"ל שהקליבר של הכדור היה 9 מ"מ וכי כדורים מסוגו היו בשימוש צה"ל עד שנת 2007.⁸⁹⁰ לפיכך, בהעדר בדיקה בליסטית לא ניתן לקבוע מאיזה נשק נורה הכדור.

מעדויות החיילים עולה כי ראו פעילי IHH משתמשים בכלי נשק, או שהבחינו בתוצאות של יריות. כך, לדוגמה, העיד חייל מס' 33 כי ירה ברגליו של פעיל IHH שהשתתף בירי באקדח על החיילים.⁸⁹¹ על סיפון גשר הפיקוד נצפה מה שתואר על-ידי החיילים במונחים צבאיים כ"כלי נשק ארוכים" (רובים). חייל מס' 9 העיד שירה על פעיל IHH כאשר ראה קנה של כלי נשק, שהאורך והקליבר שלו תאמו לזה של רובה, מבצבץ מפתח ברצפה (ההאץ).⁸⁹² חייל אחר העיד שהוא ראה "נשק חם ארוך" כשהוא נזרק מהאוויר.⁸⁹³ חייל אחר העיד שראה פעילי IHH יורים ב"רובה ארוך" ובאקדח, אף על פי שתצפית אחרונה זו בוצעה ממרחק של 40 עד 50 מטרים.⁸⁹⁴ כלי נשק אלה לא נמצאו לאחר התקרית. גם חלק מחיילי צה"ל שהיו על המורנות ובכלי השיט המלווים ציינו שראו אש חיה שכוונה לעבר סירות הגומי; בנקודה מסוימת האטה סירת גומי אחת את מהירותה ושינתה את מסלולה כדי להתחמק מאש שכזו.⁸⁹⁵

חייל אחד אומנם העיד שראה אקדח עם "פטיש", שאינו דומה כלל לאקדח הגלוק 9 מ"מ ששימוש את צה"ל באירוע, מונח על גג המרמרה, אולם, נשק זה לא נמצא אחרי התקרית.⁸⁹⁶ כמו כן, לא הובהר במרבית העדויות עליהם עמדנו לעיל אם כלי הנשק שנראו

---

888 עמ' 3 לעדותו של חייל מס' 12, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451
889 עמ' 3 לעדות חייל מס' 13, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; וכן עמ' 1 לעדות חייל מס' 14, שם.
890 ראו עדות הרמטכ"ל בדתיים פתוחות מיום 11.8.2010, לעיל ה"ש 70.
891 עמ' 2 לעדות חייל מס' 33, מענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.
892 עדות חייל מס' 9, שם.
893 עמ' 3 לעדות חייל מס' 33, שם.
894 עמ' 2 לעדות חייל מס' 32, מענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 490.
895 ראו עמ' 2 לעדות חייל מס' 19, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 454; וכן עדות מפקד צ"ר, שם; ראו גם עמ' 2 לעדות מפקד מוקד א', מענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.
896 עמ' 7 לעדות חייל מס' 6, שם.

היו כלי נשק שהם בשימוש צה"ל אם לאו. כאן המקום לחזור ולהזכיר כי במהלך השלבים הראשונים של הלחימה נלקחו שני כלי נשק מסוג מיני-עוזי מחיילים שנחטפו, וכלי נשק אלה מעולם לא אותרו.⁸⁹⁷ מתחת לספה באחד מהסיפונים התחתונים נמצא מוסתר אקדח של צה"ל עם מחסנית ריקה. בנסיבות אלה, כאמור לעיל, אין בידי הוועדה לקבוע בוודאות כי פעילי ה-IHH הביאו עימם נשק חם אל סיפון המרמרה.

222. יחד עם זאת, אחרי עיון בראיות, מצאה הוועדה כי פעילי ה-IHH אכן השתמשו בנשק חם נגד חיילי צה"ל ביום 31.5.2010 במסגרת מאמציהם להדוף את עלייתם של חיילי צה"ל על סיפון המרמרה. בדרכה למסקנה זאת, הביאה הוועדה בחשבון את העובדה כי המצב על גג המרמרה, במיוחד במהלך השלבים הראשונים של העליה עליו, היה של מהומה. יש לציין כי השימוש ברוגטקות מהן יודו כדורי מתכת וזכוכית תרם רבות למהומה, מכיוון שמספר חיילים סברו שמדובר באקדחים וברי, ⁸⁹⁸ אף על פי שחיילים אחרים ציינו שהבחינו בין הקולות של הירי לבין אלה של גולות שנורו מהרוגטקות.⁸⁹⁹ כמו כן, מספר חיילים העידו שחשבו לקני רובים מה שהסתבר מאוחר יותר כמוטות ברזל.⁹⁰⁰ במשך פרק זמן ניכר חשבו החיילים שחייל מס' 5 נורה בראשו, בעוד שפציעות הראש שלו נבעו למעשה מתקיפות פיזיות אלימות.⁹⁰¹ מהומה כזאת היא חלק רגיל של עימות; לעתים קרובות היא מכונה בשם "ערפל קרב". עם זאת, הראיות הפיזיות של פצעי ירי; עדויותיהם הרבות שפורטו לעיל של חיילים - מנוסים בשימוש בנשק - שדיווחו על כלי נשק שנראו בידיהם של פעילי IHH; והעובדה שלפעילי ה-IHH הייתה גישה לאקדחים ולמיני-עוזי של צה"ל שנלקחו מהחיילים שנחטפו, כל אלה תומכים במסקנה שפעילי ה-IHH השתמשו בנשק חם נגד חיילי צה"ל במהלך פעולת ההשתלטות.

223. למסקנה זאת השלכות גם על הערכת השימוש בכוח על-ידי חיילי צה"ל - כאן יש להביא בחשבון שני גורמים נוספים. ראשית, בעוד שתוכנן מראש כי במבצע ייעשה שימוש בכלי נשק פחות קטלניים (נפ"ק) כנשק העיקרי ואילו כלי הנשק הקטלניים יישארו חגורים על גוף החיילים, הרי שבעקבות הלחימה הראשונית על הגג ניתנה פקודה לעבור לשימוש בנשק "חם". פקודה זאת הייתה סבירה בהתחשב באלימות שבה נתקלו החיילים; האיום המתמשך שנשקף להם; והעובדה שמספר חיילים היו פצועים בצורה חמורה. משמעות ההחלטה הייתה שלעתים קרובות הנשק הזמין לשימוש בידיהם של חיילי צה"ל היה נשק קטלני. עם זאת, יובהר כי משמעות הפקודה לעבור לנשק חם לא הייתה לזנוח את השימוש בכלי נשק פחות קטלניים. אחדים מחיילי צה"ל המשיכו לעשות

897 ראו עדות חייל מס' 1, חייל מס' 2 וכן חייל מס' 3, שם.

898 ראו לדוגמה עמ' 4 לעדות חייל מס' 13, שם.

899 ראו עדות חייל מס' 9, מענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486; ראו גם עדות חייל מס' 33, שם.

900 עמ' 2 לעדות חייל מס' 34, שם.

901 עמ' 2 לעדות חייל מס' 14, הרחבת החקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451. הרופא שבדק את חייל מס' 5, שעקב חומרת הפגיעה בראשו של החייל הפצוע, סבר בתחילה כי נפגע מיירי לראשו, נוסף על השברים בצלעותיו וכדור שחזר לברוכ.

שימוש בכלי נשק קטלניים פחות, בין על-ידי שימוש לסירוגין בכלי נשק קטלניים ובכלי נשק פחות קטלניים, ובין כנשק הראשי שלהם.⁹⁰²

שנית, הידיעה כי בידי פעילי ה-IHH שעל הסיפון יש נשק חם השפיעה גם על האופן שבו ראו החיילים את טבעו של האיום שנשקף להם ואת מיידיותו. תקיפות על-ידי מוטות ברזל וסכינים מצריכות ברגיל קרבה בלתי אמצעית בין התוקף לבין האדם המותקף (למרות שמהחומר עולה שבמקרים רבים השליכו פעילי ה-IHH מוטות ברזל וחפצים אחרים על החיילים). עם זאת, ובדרך כלל, התוקף הבא להשתמש בכלי נשק כאלה צריך לחשוף את עצמו גופנית לאדם המאויים. בנסיבות כאלה, כאשר מזהים נשק כאמור ממרחק, יש לעיתים הזדמנות טובה יותר מבחינת זמן, מרחב ויכולת, להגיב על ידי שימוש בנשקים קטלניים פחות. לעומת זאת, השימוש בנשק חם אינו מצריך אותה דרגה של חשיפה גופנית או קרבה בלתי אמצעית בין התוקף והנתקף. כאשר התברר לחיילים שפעילי ה-IHH משתמשים בנשק חם, הם הפכו מודעים במיוחד לסיכון המוגבר ולאופי השונה של האיום שנשקף להם. ככלל, כשאדם נושא נשק חם קיים סיכון מוגבר לחייהם של גורמי אכיפת חוק ואחרים. בנסיבות אלה, אפילו אם אין הנשק החם מכוון במישרין למישהו, הרי שבנסיבות מסוימות ניתן לראות את השימוש בכוח קטלני כנחוץ וכמידתי.⁹⁰³

אופי התגובה של חיילי צה"ל

המבחן משפטי להערכת ההחלטות

224. בעת הערכת חוקיות השימוש בכוח על-ידי חיילים מסוימים, יש להביא בחשבון מספר גורמים.⁹⁰⁴ המבחן להערכת החלטתו של חייל להשתמש בכוח כלפי מטרה צבאית הוא האם זה סביר להאמין שהמטרה הפוטנציאלית היא מטרה חוקית.⁹⁰⁵ בהקשר של אכיפת חוק, הסבירות של הפעלת כוח עד כדי שלילת חייו של אדם מבוססת, דרך כלל, על העובדות שהשתמש בכוח האמין בכנות שהן מתקיימות. מדובר במבחן סובייקטיבי

902 עמ' 5 לעדות מפקד שייטת 13, שם.

903 Huohavanan v. Finland, לעיל ה"ש 869, בפסקה 97.

904 Giuliani and Gaggio v. Italy, לעיל ה"ש 869, בפסקאות 217-225. שם בית המשפט האירופאי לזכויות אדם לקח בחשבון את ממצאיו של שופט חוקר, שביסס את ממצאיו על: "the testimonies and images showing the violence of the demonstrators' attack, the constant barrage of stones to which the vehicle was subjected and which caused physical harm to its occupants, and the aggression shown towards the passengers by the demonstrators, who had continued to surround the vehicle at very close quarters while thrusting hard objects inside. This situation of persistent danger undeniably amounted, in the judge's view, to a real and unjust threat to the personal integrity of [the policeman] and his colleagues and called for a defensive reaction that had been bound to culminate in [policeman] using the only means at his disposal: his weapon". מכל מקום, בית המשפט הדגיש גם כי אין בהפרת הסדר הציבורי משום אישור לגורמי אכיפת חוק להשתמש בנשק; להיפך, על המשטרה מוטלת אחריות מוגברת לארגן את פעולותיה בקפידה, מתוך ניסיון למזער את הסיכון חיים או פגיעה בגוף. ראו גם חאלד גנאים, דורון מנשה ומרדכי קרמניצר "גבולות השימוש בכוח קטלני בעת מעצר" מחקרי משפט כה (3) 703, 730-731 (התש"ע).

905 Michael N. Schmitt, ראו גם, *Prosecutor v. Galic*, Case No. IT-98-29-T. Judgment. paras. 50, 51, 55 (5.12.2003) *Fault Lines in the Law of Attack, in TESTING THE BOUNDARIES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW* 277, 304 (Susan Breau & Agnieszka Jachec-Neale eds., 2006)

לפיו נבחנת השאלה במה האמין מי שעשה שימוש בכוח, וכן במבחן אובייקטיבי, קרי האם היה סביר להאמין כפי שהאמין אותו אדם.⁹⁰⁶ גם במשפט ההומניטארי הבינלאומי וגם במשפט זכויות האדם הבינלאומי השאלה המרכזית היא האם הייתה "אמונה סבירה" (Reasonable Belief) באשר להחלטה לעשות שימוש בכוח.⁹⁰⁷ בדיקה זו אינה מוחלטת, וגם אינה דורשת שלמות. בהחלט ייתכן מצב שבו לאדם המשתמש בכוח יש אמונה כנה, אך שגויה, לגבי האיום הניצב בפניו.⁹⁰⁸ בהקשר של אכיפת חוק, לאחר שמתברר קיומה של אמונה כאמור, אזי יש הכרח לקבוע האם היה זה סביר בנסיבות העניין לעשות שימוש בכוח כדי למנוע פשע או כדי לבצע מעצר ("It must then be determined whether) it was reasonable to use the force in question in the prevention of crime or to effect an arrest").⁹⁰⁹

225. באופן כללי, מכיר המשפט בכך שלעתים קרובות קבלת החלטות בנסיבות אלה נעשית תחת לחץ ובשבירר שנייה. כאמרתו המפורסמת של בית המשפט העליון האמריקאי "Detached reflection cannot be demanded in the presence of an upturned knife".⁹¹⁰ בנוסף לכך, צוין במקרה אחר: "Police officers are often forced to make split-second judgments - in circumstances that are tense, uncertain, and rapidly evolving - about the amount of force that is necessary in a particular situation".⁹¹¹ וכפי שציין בית המשפט האירופי לזכויות אדם, בית משפט המבצע בדיקה "detached from the events at issue, substitute its own assessment of the situation for that of an officer who was required to react in the heat of the moment to avert an honestly perceived danger to his life".⁹¹² עיקרון זה מוכר גם במשפט הישראלי לגבי הגנה עצמית.⁹¹³

לפיכך, כאשר באים להעריך את הפעולות שנקטו חיילי צה"ל על סיפון המרמרה, יש לזכור את הקשיים הכרוכים בהערכה בדיעבד של התגובה הנכונה לכוח קטלני. החללים המוגבלים והצפופים על האונייה, והניסיונות החוזרים ונשנים של פעילי ה-IHH לתקוף את החיילים בעזרת מוטות ברזל, סכינים, כיסאות ועוד, הותירו לחיילי צה"ל, לעתים קרובות, רק זמן מועט כדי לשקול את השימוש באמצעים פחות קטלניים. עם זאת,

---

906 *McCann v. United Kingdom*, לעיל ה"ש 851, בפסקה 134
 907 *Prosecutor v. Galic*, Case No. IT-98-29-T. Judgment. paras. 50, 51, 55 (5.12.2003); *McCann v. United Kingdom*, לעיל ה"ש 851, בפסקה 200.
 908 *McCann v. United Kingdom*, לעיל ה"ש 851, בפסקה 134.
 909 *Huohavanen v. Finland*; 200, לעיל ה"ש 869, בפסקה 96; *Giuliani and Gaggio v. Italy*, לעיל ה"ש 869.
 910 ראו *Brown v. United States* 256 U.S. 335, 343 (1921). U.S. Supreme Court.
 911 ראו *Graham v. Connor* 490 U.S. 386, 397 (1989). U.S. Supreme Court.
 912 *Giuliani and Gaggio v. Italy*, לעיל ה"ש 869, בפסקה 224; *Bubbins v. The United Kingdom*, לעיל ה"ש 869, בפסקה 139.
 913 עניין אלטגאור, לעיל ה"ש 873, בפסקאות 39-55.

וכפי שכבר נאמר, למרות הכל, המשיכו חיילי צה"ל, במקרים רבים, לעשות שימוש בנשק פחות קטלני.

השימוש בנשק קטלני ובנשק פחות קטלני

226. תגובה מידתית צופה שימוש מדורג בכוח, תוך הדגשה שיש לשקול שימוש בנשק פחות קטלני לפני שימוש בנשק קטלני. תגובה מדורגת כאמור אינה נדרשת על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. בעוד שדוקטרינרית נעשה לעיתים קרובות שימוש במונח "נשק לא קטלני", בצה"ל העדיפו את השימוש במונח "נשק פחות קטלני". בחירה זו משקפת את המציאות לפיה בכל סוג של נשק טמון פוטנציאל שיכול להוביל לתוצאות קטלניות.

ההגדרה של נאט"ו לכלי נשק לא קטלניים מצביעה על כך שההבדל בין נשק "קטלני" ל"פחות קטלני" הוא בתוצאה המכוונת של שלילת יכולת, כשהיא כרוכה בסבירות נמוכה למוות או פציעה:

"Non-Lethal Weapons are weapons which are explicitly designed and developed to incapacitate or repel personnel, with a low probability of fatality or permanent injury, or to disable equipment, with minimal undesired damage or impact on the environment."⁹¹⁴

הגדרה זו דומה להגדרה שניתנה לנשק פחות קטלני המצויה בהוראות הפתיחה באש שהוגדרו ל"מבצע רוחות שמיים 7" בהם נקבע כי מדובר ב"אמצעי שעל פי ייעודו גורם באופן זמני לשלילת יכולת תפקוד מסוימות של אנשים, אשר ההסתברות לגרימת מוות או חבלה חמורה כתוצאה מהשימוש בו, כאשר הוא מופעל בהתאם להוראות ההפעלה, היא נמוכה מאוד"⁹¹⁵.

כאמור, גם כלי נשק שנועד להיות פחות קטלני עלול בכל זאת לגרום מוות או פציעה, כמו למשל שקית מסוג bean bag כאשר משתמשים בה מטווח קרוב. ברור שהעובדה שכלי נשק מתויג כ"פחות קטלני" אין משמעותה שלא ניתן להשתמש בו במקרה קיצוני לצורך הגנה עצמית. לכן, למרות שבהוראות הפתיחה באש היו מגבלות בטיחות על השימוש בנשק כזה, אין משמעות הדבר שלא ניתן לעשות בנשק זה שימוש גם מחוץ למגבלות אלה תחת איום חמור או מוות, ככל שהוא עולה בקנה אחד עם שימוש מידתי בכוח.

227. כלי הנשק הפחות הקטלניים שנעשה בהם שימוש במהלך "מבצע רוחות שמיים 7" כללו כלי נשק מסוג Impact Weapons - כמו רובי פיינטבול ותחמושת מסוג bean bag, וכן כלי נשק מסוג Conducted-Energy Weapons, ובענייננו - טייזרים. הבחירה

914 ראו "NATO Policy on Non-Lethal Weapons" (חוות דעת של הברית הצפון-אטלנטית (NATO), 13.10.1999), בפסקה 3, www.nato.int/docu/pr/1999/p991013e.htm.

915 נספח ז לפקודת המבצע הימית מס' 3, לעיל ה"ש 445, בעמ' 59-61.

ברובי פיינטבול שיקפה את העובדה שבצה"ל נצפתה התנגדות ברמה נמוכה מאוד. בהקשר זה יצוין כי צבע כדורי הצבע שנבחר למבצע היה בצבע אדום. בדיעבד התברר שבחירה זו שימשה גורמים שונים כדי לטעון שאותו צבע אדום שנשפך מכדורי הצבע הוא למעשה סימני "דם" על סיפון המרמרה. גורמים כאלה השתמשו בכך כדי להראות, כביכול, שחיילי צה"ל השתמשו בכוח מוגזם, בעוד שלמעשה ההיפך היה הנכון.⁹¹⁶ כמו כן, נעשה שימוש ברימוני הלם כאמצעי אזהרה. לרימונים אלה, היוצרים הן רעש חזק והן אור בהיר, יש פוטנציאל מוגבל לגרום פציעה אפילו אם מציתים אותם קרוב לגופו של אדם (כך למשל, בשלב מסוים הצית אחד מחיילי צה"ל רימון כזה מעל לגופו שלו בזמן ששכב על הגג, בניסיון - מוצלח - לגרום לקבוצת פעילי IHH שתקפו אותו להירתע אחורה).⁹¹⁷

בהקשר זה יש לציין גם כי נשקל שימוש בכלי נשק פחות קטלניים נוספים. נוכח התאים הצפופים שעל כלי השיט הוחלט שלא לעשות שימוש בסוגי תחמושת מסויימים ככדורי גומי; השימוש ברימוני גז (גז מדמיע או "בואש") נמצא כלא מתאים לאופי הפעולה (בשל התנאים בים ומשב הרוח החזק מהמסוקים שלא אפשרו שימוש יעיל בהם).⁹¹⁸

כאמור לעיל, כל כלי הנשק הפחות קטלניים שבהם נעשה שימוש במבצע עברו בחינה - מבחינה רפואית ומבחינה משפטית - לפני שאושרו לשימוש (בעניין זה, ראו בהרחבה פסקה 120, ובמיוחד הערת שוליים 441 לעיל). מספר כלי נשק פחות קטלניים אושרו והונפקו במיוחד עבור מבצע זה, וחיילי השייטת - שברגיל אינם עושים שימוש בכלי נשק מסוג זה - קיבלו הדרכה מיוחדת לגבי השימוש בהם.⁹¹⁹ יצוין כי, ככלל, ציין מפקד שייטת 13 בעדותו כי רובי הפיינטבול וכלי הנשק הפחות קטלניים האחרים מנעו תוצאות קשות יותר באירוע, וכי הם היו יעילים באותן תקריות בהן נדרש שימוש בכוח מוגבל.⁹²⁰ גם מפקד מוקד ב', שהכוח שבפיקודו השתלט על ה-Boat 8000 ועל ה-Gazze, הביע דעה דומה בעדותו.⁹²¹ עם זאת, עדויות החיילים שלקחו חלק בפעולת ההשתלטות על המרמרה מצביעות על כך שכלי נשק אלה לא היו תמיד יעילים בעצירת פעילי ה-IHH שהתכוונו לפגוע בהם.⁹²²

YouTube: Israeli Paintball Attack on the Mavi Marmara, www.youtube.com/watch?v=cO4Hirkx7iw 916 (2010).

917 עמ' 3 לעדות חייל מס' 6, הרחבת החקירה מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

918 ראו עדות הרמטכ"ל בדלהיים פתוחות מיום 24.10.2010, לעיל ה"ש 553, בעמ' 14 - 15; דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 92 - 93, 155 - 157; ראו גם סעיף 36 לפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות זנבה, ה"ש 292 לעיל, העוסק בבחינה משפטית של כלי נשק, אמצעים ורכיבי לחימה all, "to determine whether its employment would, in some or all circumstances, be prohibited by this Protocol or by any other rule of international law applicable to the high contracting parties". בחינה כזו מסתמכת, לעיתים קרובות, על ראיות רפואיות לגבי השפעתו בפועל או השפעתו הפוטנציאלית של כלי נשק כאמור.

919 דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 92 - 93.

920 עמ' 8-10 לעדות מפקד שייטת 13, הרחבת החקירה מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451.

921 עמ' 3-4 לעדות מפקד מוקד ב, שם.

922 עדויות חייל מס' 11, חייל מס' 22 וחייל מס' 24, מענה השלמה צה"לי מיום 7.11.2010, לעיל ה"ש 486.

228. המונח "נשק קטלני", מוגדר במילון אוקספורד ככלי נשק ש"די בו כדי לגרום מוות". כלי הנשק הקטלניים שהיו בידי חיילי צה"ל היו משלושה סוגים: אקדח גלוק בקליבר 9 מ"מ, מיני-עוזי בקליבר 9 מ"מ, ורובי סער M-16. במיני-עוזי, שיש לו יכולת של ירי אוטומטי, נעשה שימוש רק במצב של (ירייה) בודדת במשך כל המבצע.⁹²³ כלי הנשק שנשא הכוח במסוק הראשון היו בנרתיקים שהוצמדו לאפודי המגן או לרגלי החיילים (במקרה של אקדח 9 מ"מ), או חגורים על גבם (במקרה של המיני-עוזי וה-M16).⁹²⁴ מטבע הדברים, נראה כי כלי נשק אלה גרמו לרוב מקרי המוות והפציעות החמורות בקרב פעילי ה-IHH.⁹²⁵

קשה מאוד לאמוד את מספר היריות שנורו שבפועל ואשר פגעו במטרתן. מהתחקירים הצבאיים עולה כי במהלך מבצע ההשתלטות על המרמרה ירו כוחות צה"ל 308 קליעים (מעדויות החיילים נראה כי נורו 110 קליעים שכוונו לעבר בני אדם; מתוכם, זיהו החיילים מספר משוער של 39 פגיעות באופן כללי, מתוכם כ-16 פגיעות במרכז הגוף ("מרכז המסה"), 87 כדורי bean bag, ו-264 כדורי פיינטבול.⁹²⁶ חשוב להדגיש כי מספר הקליעים שנורו אינו מוביל בהכרח למסקנה שהשימוש בכוח היה מוגזם. מעדויות החיילים נראה, כי מספר משמעותי של יריות לא נורה ישירות לכיוון פעילי ה-IHH. כוחות צה"ל עשו שימוש מדורג בכוח, שכלל שימוש ביריות אזהרה וברי להרתעה.⁹²⁷ כאשר היה צורך לצמצם את הסיכוי לגרימת מוות או לפציעה חמורה, הביא השימוש המדורג בכוח על-ידי החיילים לירי ברגליים של פעילי IHH. שימוש זה בכוח גרם, כנראה, לפציעתם של מספר פעילי IHH. אכן בעת הערכתו של ירי כאמור, יש לשקול את האפשרות האחרונה לעומת החלופה של ירי למרכז גוף המטרה, שיש בו הסתברות מוגדלת למוות או לפציעה חמורה.

229. העדויות מצביעות בבירור כי השימוש שעשו חיילי צה"ל בכוח מדורג במהלך המבצע, היה נרחב, והחיילים החליפו הלוך ושוב כלי נשק קטלניים בכלי נשק פחות קטלניים, ולהפך, בהתאם לאיום שבפניו ניצבו.

ירי ממסוקים

230. הוועדה הגיעה למסקנה שלא בוצע כל ירי ממסוקים. הנשק היחיד שבו נעשה שימוש מהמסוקים הם כשלושה-ארבעה רימוני הלם, אשר הושלכו מהמסוק הראשון

923 דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 104, 107.

924 עמ' 4-2 לעדות חייל מס' 5, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; ראו גם דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 109-108.

925 שם, בעמ' 107-108.

926 שם, בעמ' 109; ראו גם עמ' 8 לעדות מפקד שייטת 13, הרחבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451, לפיה ניתן להעריך כי כ-70 כדורים חיים נורו ישירות לעבר גופם של פעילי IHH, כ-50 כדורים חיים לעבר רגליהם ויותר התחמושת החיה נורתה להרתעה בלבד.

927 דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 117; אף שההגדרות אינן מדויקות, נראה שההבדל בין יריות אזהרה לירי להרתעה נקבע בעיקר לפי הכיוון שאליו מכוון הכדור. יריות אזהרה מכוונות הרחק מהאיש המהווה יעד, בעוד שירי להרתעה מכוון למיקום בטוח אך סמוך יותר לאדם, במטרה להזהירו באופן ישיר יותר, לדוגמה, במהלך המבצע כוון ירי להרתעה לכיוון הדפנות וסיפון האונייה.

בשלבים הראשוניים של הגלישה בניסיון למנוע מפעילי IHH להפריע לגלישה. יובהר כי השימוש בנשק חם ממסוקים מצריך הן ציוד ספציפי והן אנשי צוות שאומנו במיוחד לצורך כך, וכאלה לא היו כלל באף אחד מהמסוקים.⁹²⁸

עוד חשוב לציין, כי הזווית הגבוהה של מסלול הפצעים של כמה מפעילי ה-IHH שנהרגו יכול להיות תוצאה של מספר גורמים. הראשון, חלק מהירי נעשה בנסיבות שבהן פעילי ה-IHH ניצבו מעל חייל צה"ל ששכב על הסיפון, או רכנו מעליו, בזמן שתקפו אותו.⁹²⁹ שנית, ירי בוצע גם מהגג לכיוון פעילי IHH שאיימו על חיילים שהיו על סיפון נמוך.⁹³⁰ לבסוף, בנסיבות מסוימות, נורו מספר כדורים על-ידי חייל אחד⁹³¹ או על ידי יותר מחייל אחד כדי לעצור פעיל IHH שהיווה איום על חייו, או על חייהם, או על חיילים אחרים.⁹³² בנסיבות אלה, לא ניתן לשלול את האפשרות שמספר קליעים פגעו בפעיל IHH כאשר הוא כבר החל ליפול.

שימוש בטייזורים ובכלי נשק פחות קטלניים לצורך מעצר

231. הסמכות לעכב או לעצור אדם המהווה איום על ביטחונם של אנשי צבא או מפריע לניהול משימה צבאית, טבועה בסמכות להשתמש בכוח לפי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. בדומה לכך, נורמות של אכיפת חוק מאפשרות שימוש בכוח למטרת "מעצר" של אדם המהווה מקור לסכנת מוות או לסכנת פגיעה חמורה, או מתנגד לסמכותם של גורמי אכיפת חוק.⁹³³ סוגיה זו רלוונטית במיוחד לשימוש בכוח באמצעות כלי נשק פחות קטלניים נגד אותם אנשים, אשר לפי ההנחה לא השתתפו באופן ישיר בפעולות איבה, ואשר עליהם מוחלים על-פי המשפט הבינלאומי עקרונות של "צורך" ושל "מידתיות".

השאלה של חוקיות השימוש בכלי נשק קטלניים פחות, כגון טייזורים, לצורך ביצוע מעצר נדונה בהקשר של אכיפת חוקים מדינתיים, משום שכלי נשק מסוג זה משרתים ברגיל את האנשים המופקדים על אכיפת החוק כחלק מן השימוש המדורג בכוח בעת התמודדות עם רמות התנגדות שונות (רמות אלה ניתן לסווג באופן כללי כ"שיתוף פעולה", "התנגדות פסיבית", "התנגדות אקטיבית" או "הגנתית", "תקיפה" וכן גרימת נזק

928 עמ' 10-9 לעדות מפקד שייטת 13, הרהבת תחקירים מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; עמ' 2 לעדות טייס מסוק 1 (מפקד טייסת המסוקים), שם; עמ' 1 - 2 לעדות טייס מסוק 2, שם; עמ' 1 - 2 לעדות טייס מסוק 3, שם; עמ' 1 - 2 לעדות מכונאי מוסק 1, שם).

929 ראו לדוגמה עמ' 2 לעדות חייל מס' 1; עמ' 2 לעדות חייל מס' 2; וכן עמ' 2 לעדות חייל מס' 3, שם.

930 ראו לדוגמה עמ' 4 לעדות חייל מס' 12, שם.

931 ראו לדוגמה עמ' 2 לעדות חייל מס' 2, שם. המעיד כי ירה 2 - 3 כדורים חיים לעבר מרכז מסה ולמטה של פעיל ה-IHH, וכדור חי אחד לעבר ראשו (החייל העיד כי לאחר שירה כדור זה פעיל ה-IHH נפל, ואז חדל את האש); ראו גם עמ' 2 לעדות חייל מס' 7, שם, המעיד כי ירה 5 - 6 כדורים חיים לעבר פעיל שרץ לכיוונו עם אלה.

932 ראו לדוגמה עמ' 2 לעדות חייל מס' 13, שם, המעריך כי הוא, חייל מס' 2 וחייל מס' 14 ירו יחדיו כ-15 כדורים חיים לעבר פעיל IHH, שהיה חמוש באקדח; ראו גם עמ' 2 לעדות חייל מס' 8, המעיד כי הוא וחייל מס' 12 ירו יחדיו לעבר קבוצת פעילי IHH, שאיימו עליהם בנשק שאחזו בידיהם באותה עת.

933 UN Basic Principles, 1990, לעיל ה"ש 813, בפסקה 9 (לדוגמה בעניין שימוש בכלי נשק כנגד אדם המעורר סכנה מיידית למוות או לפגיעה חמורה ובעניין סמכויות אכיפת החוק)

גופני חמור או מוות).⁹³⁴ בהקשר זה יש לציין במיוחד את ההתמקדות הספציפית בשימוש בטייזורים, כשיטה של השגת "ציות דרך כאב", במסגרת התמודדות עם מי שמתנגדים למעצר באופן פסיבי או הגנתי.⁹³⁵ בהזדמנויות שונות נטען, כי יש להגביל את השימוש בכלי נשק אלה למצבים שבהם אדם מסוים מהווה מקור לסכנה מיידית של מוות או של פגיעה חמורה, וכאשר אין אפשרויות זמינות אחרות;⁹³⁶ כאשר האדם המסוים מסב נזק גופני או מהווה מקור לסכנה של פגיעה גופנית;⁹³⁷ או למצבים שחורגים מעבר להתנגדות פסיבית, וכי יש לשקול הטלת איסור על כלי נשק אלה במקרים של התנגדות הגנתית.⁹³⁸ עם זאת, לא ניתן לקבוע שיש הסכמה רחבה לגבי אי-החוקיות של השימוש בטייזורים גם במצבים של התנגדות פסיבית.⁹³⁹

לפיכך, מסקנתה של הוועדה היא כי השימוש שעשו כוחות צה"ל בטייזורים לצורך מעצר אזרחים אינו בלתי חוקי לפי הגדרות המשפט הבינלאומי, אולם הוא שנוי במחלוקת כאשר הוא נעשה כנגד מי שמתנגד באופן פסיבי או הגנתי. למסקנה דומה ניתן להגיע גם ביחס לכלי נשק נוספים פחות קטלניים, כגון רובי פיינטבול.

ניתוח הפעלת הכוח על-ידי חיילי צה"ל במהלך פעולת ההשתלטות ביום 31.5.2010

232. כאמור לעיל, מהחומר שלפני הוועדה עולה כי נגד חיילי צה"ל הופעל כוח קטלני, ובכלל זה כלי נשק חמים, על-ידי פעילי IHH שניסו למנוע מהמרמרה להפר את הסגר הימי. בתגובה עשו חיילי צה"ל שימוש בכוח, משימוש ברימוני הלם דרך שימוש בנשק פחות קטלני ועד שימוש באש חיה. ההתנגדות בספינות האחרות, ככל שהייתה, הייתה פחותה ולפיכך גם הפעלת הכוח מצד חיילי צה"ל הייתה פחותה.

---

934 ראו Braidwood Commission on Conducted Energy Weapon Use, Phase I Report 97 (18.6.2009) (בעניין הכללים הקנדיים הלאומיים לשימוש בנשק); ראו גם David A. Harris, Taser Use: Report of the Use of Force Working Group of Alleghany Country, Legal Studies Research Paper Series, Working Paper No. 2008-327 (November 2009) (לכללים אמריקאיים, המופעלים בהקשר דומה).

935 Harris, Taser Use, שם.

936 Less Than Lethal?: The Use of Stun Weapons in US Law Enforcement, Amnesty International 58 (2008)

937 ראו Braidwood Commission, לעיל ה"ש 934, בחלק ב, פסקה 2.

938 ראו Harris, Taser Use, לעיל ה"ש 934, בעמ' 6.

939 ראו Buckley v. Haddock, 292 Fed. Appx. 791, 2008 U.S. App. LEXIS 19482 (Sep. 9, 2008, 11th Cir).

ראו גם Warren Richey, Police Tasers: Excessive Force or Necessary Tool? (28.5.2009), available at: www.csmonitor.com/USA/Justice/2009/0528/p02s05-usju.html?cmpid=addthis_email&sms_ss=email&at_xt=4d1f8b1713c34d53.0 (להפניה ביחס לעניין ג'סי באקלי, שם דחה בית המשפט העליון של ארצות הברית עתירה של נהג אופנוע כנגד שוטר שירה בו באקדה טיזור, לאחר שסירב לעצור ולגשת לניידת הסיוור); ראו גם Braidwood Commission, לעיל ה"ש 940, עמ' 67 - 69 (שם לא נחה דעתו של ראש הוועדה שהשימוש הרגיל בכלי נשק חשמליים הפר את הנורמות המקובלות של האו"ם נגד עינויים ויחס אכזרי, לא אנושי ומשפיל או תחת רף הענישה במשפט הבינלאומי המנהגי).

233. הוועדה בדקה בעיון כל הפעלת כוח שעליה דיווחו חיילי צה"ל בעדויותיהם, וזאת במגבלות שעליהן נעמוד להלן. במסגרת בדיקה זאת נבחן כל שימוש בכוח שביצע כל חייל וחייל, נבחנו הנסיבות הספציפיות שבהן הופעל ונבדקו עובדות רלוונטיות נוספות בקשר להפעלת כוח זה.

234. כל שימוש בכוח נבחן על פי המסגרת המשפטית החלה, שהיא כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. לפי כללים אלה, על השימוש בכוח נגד אזרחים שאינם משתתפים ישירים בפעולות איבה חלונות נורמות של אכיפת חוק בעוד שימוש בכוח נגד משתתפים ישירים בפעולות איבה מותר במשך אותו זמן שבו הם משתתפים בפעולות אלה. לפיכך, בחנה הוועדה בשלב הראשון לגבי כל אחד ואחד מהאירועים אם הופעל כוח נגד משתתפים ישירים בפעולות איבה. ככל שהגיעה הוועדה למסקנה כי אכן מדובר בהפעלת כוח כלפי משתתף ישיר בפעולות איבה, בחנה הוועדה האם השימוש בכוח שנעשה כלפיו תואם, בנסיבות העניין, את כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי. ככל שהגיעה הוועדה למסקנה שאותו אדם לא היה משתתף ישיר בפעולות איבה, נבחן השימוש בכוח כלפיו רק לפי נורמות אכיפת חוק.

235. כפי שצוין, הוראות הפתיחה באש שנכתבו עבור המבצע לא צפו שמי מהאנשים על סיפון כלי השיט יהיו משתתפים ישירים בפעולות איבה. השימוש המתוכנן בכוח היה מבוסס על העקרונות החלים במסגרת אכיפת חוק, כאשר הוראות הפתיחה באש מתוות בעיקר את דרך השימוש בכוח בגדר הגנה עצמית.⁹⁴⁰ כך גם הצהירה ממשלת ישראל במספר הזדמנויות כי השימוש בכוח על-ידי חיילי צה"ל נעשה מתוך הגנה עצמית.⁹⁴¹ לפיכך, כל המקרים של הפעלת כוח באירוע נבחנו תחת נורמות אכיפת חוק כדי לקבוע האם הם באים בגדר הגנה עצמית או הגנה על אחרים. בחינה כפולה זו אפשרה להבהיר את הגבולות שבהם הגבילו חיילי צה"ל את פעולותיהם על פי הוראות הפתיחה באש אחרי שנתקלו בהתנגדות האלימה על המרמרה. ניתוח זה מצביע גם על הקשיים המתעוררים כאשר הוראות פתיחה באש המבוססות על שימוש בכוח לצורך הגנה עצמית מיושמות בהקשר של מילוי משימה בעימות מזוין.

מסקנות ניתוח זה מוצגות מטה. פירוט עדויות החיילים וניתוחן, מצויים בנספח לדו"ת. הוועדה החליטה להטיל חסיון על נספח זה, כפי שמכותה לפי סעיף 11 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010 ובהתחשב בסעיף 539א לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955,

940 עם זאת, וכאמור לעיל, השימוש המדורג בכוח, כגון השימוש בנשקים פחות קטלניים, אינו נדרש תחת כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי בעת שימוש בכוח נגד לוחמים או משתתפים ישירים בפעולות איבה.

941 ראו עדות ראש הממשלה בדהיים פתוחות, לעיל ה"ש 82; ראו גם: Israel Ministry of Foreign Affairs: Gaza Flotilla: Excerpts from Press Conference with DM Barak, CoS Ashkenazi and Naval Commander Marom, www.mfa.gov.il/MFA/Government/Speeches+by+Israeli+leaders/2010/Gaza_flotilla_press_conference_DM_Barak_CoS_Ashkenazi_Naval_Commander_31-May-2010.htm (2010).

וזאת אלא אם הממשלה תחליט להסיר חסיון זה. הוועדה ממליצה לממשלה לשקול פרסום נספח זה, בהתאם לסמכויותיה על פי דין.

236. כאן המקום להערה כללית לגבי חומר הראיות שהיה בפני הוועדה כאשר גיבשה מסקנותיה ולגבי יכולתה של הוועדה, בכלים שבידיה, להגיע למסקנות בעניין זה. הניתוח שערכה הוועדה מושתת בעיקרו על עדויות שתועדו של יותר מארבעים לוחמים ומפקדים שהשתתפו בהשתלטות על המרמרה, על עדויותיהם של המפקדים שפיקדו על פעולות ההשתלטות על כלי השיט האחרים שהשתתפו במשט וכך על עדויותיהם של מפקדים וחיילים נוספים שהשתתפו באירועי יום ה-31.5.2010. עוד פנתה הוועדה בכתב לגורמים בצה"ל שבע פעמים במטרה להעמיק ולהרחיב את התחקירים.⁹⁴² במסגרת השלמות אלה העידו חיילים נוספים, אך גם חזרו והעידו חיילים שהוועדה ביקשה לחזור ולברר איתם סוגיות מסוימות. הוועדה התרשמה שעדויות החיילים היו, בדרך כלל, מהימנות ואותנטיות. החיילים העידו בפירוט רב, השתמשו בשפתם הטבעית והוועדה התרשמה שלא היה תיאום מוקדם של העדויות. כמו כן, נבחנו עדויות החיילים בדקדקנות, כל עדות הוצלבה ואומתה מול עדויות רלוונטיות אחרות, ובמידת האפשר על-ידי השוואתה לחומרים נוספים שנמסרו לוועדה, לרבות מסמכים רפואיים המתארים את פציעותיהם של חיילי צה"ל, תחקירי צה"ל לגבי כמות התחמושת לסוגיה (כדורי צבע, כדורי Bean Bag, רימוני הלם ואש חיה), שנורתה באירוע וכך עיון במדיה המגנטית שהועברה לידי הוועדה.

237. עם זאת, היכולת של הוועדה להרכיב תמונה שלמה של האירועים שבהם הופעל כוח על-ידי חיילי צה"ל מוגבלת מכמה טעמים: האחד, מדובר באירוע רב משתתפים, שהתרחש במספר מוקדים שונים, במספר מפלסים, בשעת לילה ואשר, על פי עדותם של החיילים, הפתיע אותם בעוצמתו. מטבע הדברים, היכולת "לפרק" את המבצע לרכיביו ולשחזר בדיעבד, חודשים אחרי הפעולה, כל אירוע ואירוע במהלך המבצע, איננה, ולא יכולה להיות, מושלמת. בנוסף, יש לציין כי עדויות החיילים תועדו בכתב ונמסרו לוועדה בלי שהחיילים הוזהרו ובלי שנחקרו בחקירה נגדית.

השני, חלק ממשתתפי המשט נחקרו במשטרת-ישראל⁹⁴³ וכך נחקרו על-ידי המודיעין הצבאי,⁹⁴⁴ ואולם, אף שגרסאות הנחקרים שופכות מעט אור על שאירע על סיפון המרמרה, הרי שלא ניתן היה לערוך בחינה סדורה של הפעלת הכוח על-ידי צה"ל באירועי ההשתלטות בהסתמך על גרסאות אלה. עוד יצוין כי גם חוקרי המודיעין הצבאי

942 לפירוט פניות הוועדה לצה"ל ולהסבר התהליך שבו התקבל החומר מצה"ל, ראו פסקה 9 לעיל.
943 סה"כ נחקרו 42 משתתפים מהמשט במשטרה. לכולם נמסרה הודעה בדבר זכותם להיוועץ בעורך-דין, לכולם תורגמו השאלות (למעט הנחקרים אזרחי ישראל שלא נזקקו לתרגום כאמור). הרוב המכריע של המשתתפים סירב לחתום על ההודעות שנגבו, חלק ניכר מהם סירב להשיב לשאלות, וגם מקרב אלו שמסרו גירסה כלשהי, הרי שגירסתם הייתה לאקונית, ולא ניתן היה להרכיב מן הדברים תיאור מסודר של אירוע הפעלת כוח מצד חיילי צה"ל, על נסיבותיו.

944 סה"כ נחקרו 86 משתתפים מהמשט במודיעין הצבאי. עיון בדו"חות החקירה מעלה כי רק חלק קטן יחסית מהנחקרים התייחס להפעלת הכוח מצד חיילי צה"ל. מרבית נחקרים אלה לא התייחסו באופן פרטני לאירועים כאלה באופן שמאפשר בחינה משפטית של חוקיות הפעלת הכוח.

צינו שהחקירות עצמן נערכו בתנאים שאינם הולמים חקירה כאמור.⁹⁴⁵ כמו כן יש להזכיר בשנית את שאמרנו לעיל: פניות הוועדה לרב החובל של המרמרה, לראש ארגון ה-IHH, והזמנה כללית למשתתפי המשט למסור עדות בפני הוועדה - וזאת למעט פניה לשני אזרחי ישראל אשר העידו לפניה - לא זכו למענה.⁹⁴⁶ בנסיבות אלה, התבסס הניתוח על עדויות וחומרים שנמסרו ברובם על-ידי גורמים ישראליים.

השלישי, מקרות האירועים ועד לפתיחת החקירות השונות לא נשמרה זירת האירוע באופן "סטריילי". חלק מגופות ההרוגים הוזזו מהמקום בו נורו, לא נערך איסוף מסודר של כל הקליעים והתרמילים שנמצאו על המרמרה, וגם כלי התקיפה השונים ששימשו את פעילי ה-IHH (סכינים, אלות, רוגטקות וכו') רוכזו במקום אחד ולא תועדו כפי שנתפסו, ועוד (לסוגיה זו תתייחס הוועדה במסגרת הדיון בסעיף 5 להחלטת הממשלה מיום 14.6.2010 שיוגש בהמשך, והנוגע למנגנון הבדיקה והחקירה לגבי תלונות בדבר הפרות של דיני הלחימה, באופן כללי, וביחס לאירוע מיום 31.5.2010, בפרט).

הרביעי, אין בידי הרשויות בישראל דו"חות נתיחה של גופות ההרוגים, אלא רק דו"חות בחינה חיצונית של גופותיהם בלבד. כאמור לעיל, הסיבה לכך נעוצה בדרישתה של ממשלת טורקיה מממשלת ישראל סמוך לאחר האירוע להימנע מעריכת נתיחות לגופות ההרוגים.⁹⁴⁷ לפיכך, לא ניתן לקשור בין פגיעות הירי בגופות ההרוגים לכל אחד מכלי הנשק שבהם השתמשו חיילי צה"ל, וכן לא ניתן לקבוע מי מהחיילים ירה בכל אחד מההרוגים.

החמישי, הוועדה קיבלה לידיה מדיה מגנטית מסוגים שונים שנאספה מהמרמרה לאחר סיומה של ההשתלטות על האוניה. המדיה המגנטית כוללת, כאמור, סרטים ותמונות ממצלמות דיגיטליות ומצלמות וידאו שהיו בשימוש משתתפי המשט, סרטים ממצלמות אבטחה של המרמרה, וכן סרטים והקלטות מאמצעי חוזי של צה"ל. מדובר, אפוא, בחומר ראיות אובייקטיבי שמידת אמינותו גבוהה. הוועדה פנתה לצה"ל מספר פעמים בשאלה האם כל המדיה שנתפסה הועברה לרשות הוועדה. ביום 23.12.2010 נענתה הוועדה כי כל המדיה המגנטית שנאספה מהמרמרה ושהייתה תקינה מבחינה טכנית נבדקה על-ידי הצבא, וכי הקבצים הרלוונטיים הועתקו והועברו לידיה.⁹⁴⁸ זאת, למעט סרט אחד שבו נראים פעילי IHH כשהם מכים ומצלמים את החיילים שנחטפו, ואשר הועבר עם תשובת צה"ל. בתשובת צה"ל נכתב כי "מבדיקת הגורמים הרלוונטיים עולה שפרט לסרטון זה הועברו לידי הוועדה כלל החומרים שנמצאו במכשירים שהוחרמו ממשתתפי המשט".⁹⁴⁹

945 ראו כתבה 03/06/10/824/5004, דוחות המודיעין הצבאי, לעיל ה"ש 491, בעמ' 6.

946 ראו פסקה 9 לעיל.

947 ראו את מכתב השגריר התורכי אל משרד החוץ (2.6.2010), בתוך: תיק מסמכים מרפי ברק, סומן כמוצג 168 במוצגי הוועדה.

948 ראו תשובת צה"ל לבקשת השלמה של הוועדה מיום 8.12.2010, סומן על-ידי הוועדה כמוצג 158 במוצגי הוועדה. על פי תשובת צה"ל מבחן הרלוונטיות הוגדר ככל קשר במישורין או בעקיפין לאירוע, זאת להבדיל מתמונות או מסרונים אישיים שאינם נוגעים לאירוע.

949 שם, בעמ' 2, ס' 6.

יצוין כי ביום 30.12.2010 קיבלה הוועדה מרשויות צה"ל קובץ סרטים נוסף, המכיל עותק נוסף של הסרט האמור, אך מכיל גם חמישה סרטים נוספים בהם נראים פעילי IHH כשהם מכים ומצלמים את החיילים שנלקחו לבטן האוניה, ואשר לא היו ברשות הוועדה קודם לכן.

הוועדה בחנה מאות רבות שעות של הקלטת וידאו. עם זאת, מרבית החומר שנקלט במדיה המגנטית אינו יכול לסייע בניתוח הפעלת הכוח באירוע, ולא את כל האירועים שנקלטו במדיה המגנטית ניתן להתאים לעדויות החיילים. מספר אירועים שתועדו במדיה המגנטית יכולים להתאים ליותר מאירוע אחד שנזכר על-ידי החיילים, בעוד שלגבי אירועים אחרים אין זה ברור שהם אכן נזכרים בעדויות החיילים. כך למשל, לאחר ניתוח של אחד הסרטים - שבו נראה חייל יורה לעבר פעיל IHH חמוש במוט ברזל שתוקף אותו - לא עלה בידי הוועדה לשייך אירוע זה לאירוע ספציפי שתואר בעדויות החיילים (אירוע זה יכול להתאים למספר אירועים שונים שתוארו על-ידי החיילים).

238. ברור, אפוא, כי המשימה שקיבלה הוועדה על עצמה היא מורכבת ביותר ורבת מגבלות. ניתוח כזה קשה במיוחד כאשר הוא נעשה בדיעבד, תחת אורות הניאון במשרד ולאחר שהתפזר ערפל הקרב. ברור לוועדה שבמיוחד בכל הנוגע להשתלטות על המרמרה, נדרשו לוחמי צה"ל לקבל החלטות קשות לגבי שימוש בכוח, בשבריר שנייה, בתנאי אי וודאות, הפתעה, לחץ ובחשיכה, כאשר נשקפת סכנה ממשית לחייהם, והמידע שבידיהם חלקי בלבד. יתרה מכך, החיילים היו מודעים לעובדה שבידי פעילי ה-IHH על המרמרה יש נשק חם. כאמור לעיל, דברים אלה הובאו בחשבון בעת ניתוח הפעלת הכוח באירוע ההשתלטות, וכמו כן, בשל מגבלות אלה לא היה בפני הוועדה במספר מקרים מידע מספיק כדי להגיע למסקנה לגבי נסיבות השימוש בכוח.

עם זאת, בחינת השימוש בכוח מחייבת ניתוח מדוקדק, במידת האפשר, של הראיות. הוועדה מאמינה שעלה בידיה לבחון ולנתח את עדויות החיילים לפרטיהן ולהגיע למסקנות לגבי מרבית האירועים שתיארו החיילים בעדויותיהם. מקום בו לא יכלה הוועדה בכלים שבידיה, להגיע למסקנה לעניין השימוש בכוח, צוינו הדברים.

239. לאחר עיון מעמיק וניתוח של כל החומר שבידיה, הגיעה, אפוא, הוועדה למסקנות הבאות:

א. הוועדה בחנה 133 אירועים שבהם הופעל כוח (הכוללים, אירועי ירי בנשק חם, אירועי ירי בנשק פחות קטלני, אירועי ירי להרתעה, איום בנשק, הפעלת טייזר והפעלת כוח גופני בנסיבות מסוימות) שתוארו על-ידי 40 לוחמים שגלוש אל המרמרה ממסוקים ולוחמים שהעידו על פעולות ההשתלטות מהמורונות. מספר זה כולל גם מקרים של הפעלת כוח שנראו במדיה המגנטית שהועברה לידי הוועדה שלא נמצאה להם מקבילה בעדויות החיילים.

מספרם הגדול של האירועים שבהם הופעל כוח משקף את החלטת הוועדה לבחון את כל הפעולות הכוח שעליהן דיווחו חיילי צה"ל; את מספרם הגדול של פעילי ה-IHH החמושים שהתנגדו לתפיסת כלי השיט שניסו לפרוץ את הסגר הימי; וכן את היקף האלימות ועוצמת האלימות של אותם פעילי IHH. כאן יש לציין כי מרבית הפעולות הכוח נעשו בגדר ירי אזהרה או ירי להרתעה או באמצעות נשקים פחות קטלניים. מתוך כלל האירועים, דיווחו החיילים על 16 פגיעות במרכז גוף ("מרכז מסה") בנשק חם.

ב. ניתן לקבוע כי חיילי צה"ל נהגו באופן מקצועי ושקול נוכח אלימות קשה ביותר שאותה לא צפו. מקצועיות זו ניכרה, בין היתר, בכך שהמשיכו להחליף את נשקיהם הקטלניים בנשקיהם הפחות קטלניים ולהפך, במטרה לתת תגובה שתהלום את אופי האלימות שהופנתה כלפיהם.

ג. הוועדה מצאה כי ב-127 מקרים תאמה הפעלת הכוח את כללי המשפט הבינלאומי. באשר לשהה מקרים נוספים, מצאה הוועדה כי אין בידיה מידע מספיק כדי לקבוע ממצא בדבר חוקיות השימוש בכוח. בשלושה מתוך ששת המקרים היה מעורב גם שימוש באש חיה; בשני מקרים נעשה שימוש בכוח גופני (בעיטות); ובמקרה אחד הוכה משתתף באמצעות קת של רובה צבע.

ד. בחמישה מתוך 127 מקרים, לא היה בפני הוועדה מידע מספיק כדי לקבוע שהפעלת הכוח נעשתה בהתאם לנורמות אכיפת חוק אם כי נמצא שהפעלת הכוח נעשתה נגד משתתפים ישירים בפעולות איבה. בחמישה מקרים אחרים מצאה הוועדה שהשימוש בכוח עלה בקנה אחד עם נורמות של אכיפת חוק, אבל בשני מקרים לא היה בפניה מידע מספיק בשאלה האם השימוש בכוח נעשה כלפי מי שהוא משתתף ישיר בפעולות איבה ובשלושה מקרים נמצא שהשימוש בכוח נעשה נגד אזרחים שאינם נחשבים למשתתפים ישירים בפעולות איבה.

השפעת התכנון והארגון של המבצע על השימוש בכוח

240. גם במסגרת של עימות מזוין וגם במסגרת של אכיפת חוק, ההערכה האם השימוש בכוח על-ידי הכוחות המזוינים של המדינה היה הולם, צריכה להעשות מנקודת מבט רחבה, הכוללת בחינה של כל היבטי התכנון של המבצע ושל השליטה בו.⁹⁵⁰ ההתמקדות בתכנון ובארגון היא רלוונטית לא רק לצורך קביעת האחריות הכוללת, אלא היא גם משקפת מציאות שלפיה פעולותיו של כל אחד מהחיילים מושפעות במקרים רבים על-ידי המידע שניתן להם, מהאימונים שקיבלו, ומגבלות מבצעיות הנובעות מהחלטות תכנוניות המתקבלות בשרשרת הפיקוד. בהמשך הדברים ינותחו אחדות מהסוגיות הרלוונטיות לעניין זה. עם זאת, ערה הוועדה לסכנה שבבחינת המצב במבט לאחור, ולהבנה שתכנון מבצעי יעיל דורש ניסיון רב ומצריך שיפוט מקצועי המושתת, בדרך כלל, על מידע קיים. כמו כן, ערה הוועדה לכך שיתכן בהחלט שמהלך מסוים של פעולה אינו ניתן לחיזוי ממגוון סיבות.

241. מבצע שמטרתו בלימה בלב ים של שש ספינות שאינן משתפות פעולה הוא מבצע מורכב. מבצע מסוג זה מצריך תיאום יעיל של כוחות אוויר ויבשה. כמו כן, יש צורך לתאם את כל המבצע הצבאי, הן במהלכו והן לאחר התקרית, גם מבחינת הנגישות לסיוע רפואי מקצועי וכן מבחינת הפינוי המורכב של הפצועים מקרב כוחות צה"ל ומקרב פעילי ה-IHH.

242. הצבתם של מפקדים בכירים מאוד בשטח, ובכלל זה מפקד חיל הים, ממחישה את הרצינות הרבה שבה התייחס צה"ל למבצע כולו. בכך הוגברה המודעות של שרשרת הפיקוד להתפתחות האירועים בפועל, דבר שסייע בקבלת החלטות יעילה ובזמן הנכון עם התפתחות התקרית. השימוש ביחידה המיוחדת "מצדה" וכן ביחידות אכיפת חוק אחרות, כמו גם התיאום בין משרדי הממשלה כדי להבטיח את הטיפול במספר הגדול של המפליגים על סיפונם של כלי השיט במשט, שיקפו את ההבנה הראויה כי לאחר סיומה של פעולת ההשתלטות, עדיף להותיר את הטיפול באזרחים לכוחות המאומנים במיוחד לפעולות כאלו.

ההחלטה להפעיל במבצע יחידה מיוחדת של חיל הים, שייטת 13, תואמת את הפרקטיקה הבינלאומית הנהוגה לגבי פעולות ימיות אפילו שלא בגדר עימות מזוין, במיוחד בהתחשב בצורך לערוך אימונים מיוחדים לשם עלייה על כלי שיט נע ולשם גלישה ממסוקים אל סיפונו של כלי שיט בשעת לילה. כמו כן, האימונים המיוחדים

950 ראו *McCann v. United Kingdom*, לעיל ה"ש 851, בפסקה 150:

"In keeping with the importance of this provision [the right to life] in a democratic society, the Court must, in making its assessment, subject deprivations of life to the most careful scrutiny, particularly where deliberate lethal force is used, taking into consideration not only the actions of the agents of the State who actually administer the force but also all the surrounding circumstances including such matters as the planning and control of the actions under examination".

שעברו אנשי היחידה לצורך שימוש בכלי נשק פחות קטלניים ולצורך שימוש מדורג בכוח וכן ההכנות המנטאליות שנערכו, הבטיחו כי יהיו מוכנים היטב למשימה של התמודדות עם מספר גדול של אזרחים על סיפון כלי השיט.⁹⁵¹

243. כאמור, מן החומר שלפני הוועדה עולה שמקבלי ההחלטות לא ידעו מראש על אופיה של "קבלת הפנים" האלימה שתוכננה על-ידי פעילי ה-IHH. לחוסר היכולת לזהות את כוונות ה-IHH הייתה השפעה ישירה על התכנון והביצוע של המבצע. עם זאת, יצוין כי הערכת החסר לגבי האיום לא היתה רק תוצאה של איסוף מודיעין חסר, אלא לאורך כל תהליך התכנון - בין אם נבחן מנקודת מבט מדינית, מבצעית או משפטית - לא הובא כנראה בחשבון התרחיש של כוח מאורגן החמוש בכלי נשק קטלניים והמתנגד באופן פעיל לניסיונות העלייה על האונייה. בחלקה, נבעה הנחה זו כנראה מן הציפייה שהמשתתפים במשט יהיו כולם אזרחים שוחרי שלום, כפי שהיה הדבר במשטים קודמים.

בעוד שבדיונים האסטרטגיים טרם המבצע אכן נזכרה האפשרות של אלימות ברמה מסויימת, וכן נזכרה האפשרות שעל כלי השיט ימצא כלי נשק חם כזה או אחר,⁹⁵² עדים מטעם הממשלה שהופיעו לפני הוועדה התקשו לזהות בדיוק מה הייתה המשמעות המעשית של הדבר באותו זמן.⁹⁵³ נראה כי גורמי התכנון לא האמינו שהשימוש בכוח יהיה הכרחי, למעט אולי במספר מקרים מבודדים של פעולה מתוך הגנה עצמית. עם זאת, בין בשל חוסר המידע; הביטחון ביכולתם של הכוחות המעורבים במבצע לטפל בכל מצב לא צפוי שיתעורר; או בשל תחושה של "שגרה" שעשויה הייתה להתפתח בנוגע לסוג זה של פעולות (למרות, שכפי שצוין לעיל, הובן על-ידי הגורמים המחליטים כי משט זה שונה מקודמו וכי הוא מציב אתגרים חדשים), נראה כי התכנון הסתיים בהנחה שאם תתרחש אלימות כלשהי בעת ההשתלטות, היא תהיה ברמה נמוכה ביותר (בקצה התחתון של טווח האלימות האפשרי). לכך הייתה השפעה ישירה על הטקטיקות המבצעיות, כללי הפתיחה באש, ועל האימונים לפני המבצע.

244. מכל מקום, מעיון בעדויות החיילים עולה בבירור כי גם ככל שהאפשרות לעימות אלים, ברמה כזו או אחרת, נצפתה על-ידי גורמי התכנון, אפשרות זו לא חלחלה במסגרת תהליך התכנון אל הרמה הטקטית.⁹⁵⁴ החיילים ציינו, כמעט פה אחד, כי ציפו לרמות נמוכות של אלימות, שאולי יהיו כרוכות במספר דחיפות ובמגע פיזי מוגבל.⁹⁵⁵ כתוצאה מכך, הופתעו החיילים כשמצאו את עצמם בסיטואציה של "קרב", על פי הגדרתם.

951 שם, בפסקה 183 (שם בית המשפט דוחה את הטענה כי הבחירה בצוות שהוכשר במיוחד ללוחמה בטרור נועדה כדי להרוג את המחבלים).

952 עדות שר הביטחון בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 33-34; עדות הרמטכ"ל בדלהיים פתוחות מיום 24.10.2010, לעיל ה"ש 553, בעמ' 33, 38.

953 עדות מנכ"ל משרד החוץ בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 433, בעמ' 8; עדות הרמטכ"ל בדלהיים פתוחות מיום 24.10.2010, לעיל ה"ש 553, בעמ' 10; עדות שר הביטחון בדלהיים פתוחות, לעיל ה"ש 70, בעמ' 30-33.

954 דו"ח איילנד, לעיל ה"ש 402, בעמ' 62-63.

955 ראו עמ' 1 לעדות חייל מס' 1, הרחבת החקירות מיום 20.9.2010, לעיל ה"ש 451; עמ' 1 לעדות חייל מס' 2, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 4, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 6, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 8, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 9, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 1, שם.

245. עם זאת, בהקשר זה יש להדגיש שני דברים: הראשון, הנוכחות של מספר גדול של אזרחים על כלי השיט הגבילה מאוד את האופציות המבצעיות. נראה כי בקרב כל הגורמים המחליטים שררה הבנה כי שימוש בכוח נגד כלי השיט אינו יכול להיות מוצדק מבחינה מוסרית. השני, האימונים וההכנות שנעשו לקראת המבצע היו יסודיים מאוד, והודגשו בהם באופן מיוחד ההוראות לגבי שימוש בכלי נשק פחות קטלניים. מבחינת החיילים, ברירת המחדל הייתה לעשות שימוש בנשק פחות קטלני, עד שאיום נגדי יכפה עליהם שימוש באופציה קטלנית. הכנה יסודית זו הוכיחה את עצמה במסגרת פעולות ההשתלטות על חמשת כלי השיט הנוספים במשט, שם תאמה רמת האלימות את שנצפה על-ידי גורמי התכנון.

246. למעשה, וביחס למרמרה הסיטואציה שנוצרה בענייננו הייתה ההפך המוחלט ממה שאירע בכרשת מקאן (McCann) אשר נידונה בבית המשפט האירופאי לזכויות אדם, בו הואשמו הרשויות הבריטיות בכך שהניחו הנחות בתהליך תכנון המבצע אשר הביאו לתחושה של סיכון מוגבר (במקרה הספציפי דובר בכך שהרשויות הבריטיות לא הביאו בחשבון את העובדה שהערכות המודיעין שלהם כי עומד להתבצע שימוש במכונת תופת, עשויה להיות שגויה), וכי הפעילו באירוע חיילים שאומנו לשימוש אוטומטי בכוח קטלני.⁹⁵⁶

במקרה שלפנינו, הסיכון הוערך בחסר והמגבלות בהוראות הפתיחה באש בדבר שימוש בכלי נשק פחות קטלניים (טווח, אזורי הגוף אליהם יכוון הנשק, ועוד), שמטרתן הייתה להגביל את הפגיעה של אזרחים, נתגלו כמגבילות מאוד בהתחשב בסיטואציה אליה נקלעו החיילים שגלשו אל המרמרה. במונח זה ראוי להביא בחשבון בתהליך התכנון גם אפשרויות הנראות סבירות פחות ולתת להן ביטוי בתהליך הכנת החיילים. בעוד שמפקדים אמורים, בצדק, להיות מסוגלים להסתמך על יכולותיהם של הלוחמים שתחת פיקודם, ברור כי כאן מצאו חיילי צה"ל את עצמם בסיטואציה שלא התכוננו אליה ושאותה לא צפו. צפי מראש ותכנון לקראת תרחיש של ה"מקרה הגרוע ביותר" היו מכינים את החיילים טוב יותר לסיטואציה שאליה נקלעו. מנקודת מבט משפטית, כאשר ההכנה היא רק לתרחישים פחות אלימים הסכנה היא שתגובת החיילים, כאשר הם נתקלים באיום לא צפוי, תהיה תגובת יתר. למרות האמור, ויש להדגיש עניין זה, כאשר בוחנים את המבצע כולו, נראה כי החיילים לא הגיבו בתגובת יתר, הבחינו כל העת בין סוגי האיום שניצבו בפניהם בסיטואציות שונות, ואפילו החליפו לסירוגין כלי נשק קטלניים ופחות-קטלניים כדי לתת מענה הולם לאיומים שניצבו בפניהם. כך נעשה גם אחרי שהתברר כי פעילי ה-IHH משתמשים בכלי נשק חמים.

247. שאלות בנוגע להלימה של התכנון עולות גם מסקירת הפקודה הימית. בפקודה צוינו מספר אפשרויות לשימוש מדורג בכוח לשם עצירת כלי השיט, ובכלל זה, שימוש

1 לעדות חייל מס' 10, שם; עמ' 1 לעדות חייל מס' 15, שם.
McCann v. United Kingdom, לעיל ה"ש 851, בפסקאות 210-213.

בצינורות מים, "בואש" ועוד. כפי שצוין לעיל, מרביתן של שיטות אלו נדחו בסופו של דבר על-ידי הצבא עצמו כבלתי ישימות. מבחינה זו, לא ברור מדוע סדר הפעולות בפקודה לא תוקן או נוסח מחדש כדי לשקף את האפשרויות המוגבלות בפועל שבאו בחשבון לצורך השתלטות על כלי השיט. הכרה ברורה יותר במגבלות המבצעיות במהלך ההכנה של הפקודה היה בה אולי כדי לחייב את גורמי התכנון לשקול חלופות אחרות או דרכי פעולה אחרות.

בנסיבות העניין, מרגע שהיה ברור כי העלייה על המרמרה מן הים תיתקל בהתנגדות, הוחלט להורות לחיילים לגלוש ממסוקים אל הסיפון העליון ולהשתלט על גשר הפיקוד. בפועל, העמידה פעולה זו את חיילי צה"ל בפני סיכון מוגבר. ייתכן כי גישה אפשרית אחרת הייתה לסגת באופן זמני כאשר התעוררה ההתנגדות לניסיונות העלייה הראשוניים מהמורנות או כאשר נקשר החבל אשר שולשל מהמסוק הראשון, במטרה לשקול אפשרויות אחרות; ובכלל זה, העברת אזהרה נוספת לרב החובל של המרמרה ופעילי ה-IHH כי יעשה שימוש בכוח קטלני אם ההתנגדות האלימה תימשך. כפי שכבר נאמר, האמצעים הטכניים והדוקטרינה המבצעית לעצירת כלי שיט בים הפתוח, ובייחוד כלי שיט בגודל של המרמרה, מוגבלות למדי. המספר הגדול של אזרחים על גבי האונייה וכן האפשרות שיגרמו נזקים נלווים הגבירו עוד יותר את הקושי. עם זאת, ייתכן שאזהרות ברורות ושימוש מבוקר ומבודד בכוח היו מסייעים במניעת עימות רחב ואלים יותר כמו שהתרחש. מבחינה זו, יש מקום לבחון שנית את נוסח האזהרות שהועברו בקשר לכלי השיט במשט תוך התייחסות לשאלה האם אזהרות אלה היו צריכות להבהיר באופן ישיר יותר אילו פעולות יינקטו על-ידי הרשויות הישראליות אם ההתנגדות תמשך. קיומה של תוכנית חלופית כאשר נתברר היקף ההתנגדות (כלומר, כאשר התברר שברשות פעילי ה-IHH נשק והם מתנגדים באלימות לעלייה מהמורנות), הייתה עשויה למנוע את הצורך להמשיך להנחית חיילים אחד אחר השני לידי קבוצת פעילי ה-IHH שהמתינו להם.

עם זאת, יש לזכור כי העברת אזהרות נוספות לכלי השיט לא הייתה בהכרח בת ביצוע או יעילה. כך, לדוגמה, ירי אזהרה שמטרתו עצירת כלי השיט היה עלול להיות בעל השפעה מוגבלת מאוד זאת עקב מספר גורמים, לרבות מזג האוויר, מצב הים, וכלי הנשק

הזמינים. יתר על כן, ניתן להשתמש ביריות אזהרה רק כאשר לא נשקף מכך סיכון לכלי שיט אחרים או לאנשי צוות אחרים. גם הנוכחות של מספר גדול של כלי שיט שהשתתפו בתקרית זו היתה גורם שהיה בו כדי להפוך אפשרות זו למורכבת ומסובכת עוד יותר.⁹⁵⁷

248. חרף האמור, יודגש כי למרות ההערות לגבי התכנון והארגון של המשימה, אין ללמוד מהן כי התכנון, כפי שנעשה בפועל על-ידי צה"ל, או האופן שבו אורגנה המשימה, הביאו ליישום שגוי של הפעלת הכוח על-ידי החיילים שהיו מעורבים במבצע או להפרה של המשפט הבינלאומי.

נקודת מבט חלופית - ניתוח מהלכי הפתיחה לפי נורמות אכיפת החוק

249. ראוי עוד לבחון את השאלה כיצד השפיע אופן ניהול השלב ההתחלתי של פעולת ההשתלטות על המרמרה, כפי שננקט על ידי צה"ל, על עמידת הפעולה בדרישות הצורך והמידתיות, בהתאם לנורמות אכיפת חוק. הסוגיה שאליה נידרש בגדר דיון זה היא האם ניתן לגרוס כי דווקא העובדה שהמהלך הראשוני אשר נבחר על-ידי צה"ל לא היה תקיף דיו (עקב הערכת החסר לגבי עוצמת ההתנגדות הצפויה), הובילה לנזק גדול יותר משהיה מתרחש אילו צעדים נוקשים יותר, במידה כלשהי, היו ננקטים מלכתחילה.

250. כפי שתואר לעיל, השלב ההתחלתי של פעולת ההשתלטות של צה"ל היה ניסיון לעלות על כלי השיט מאחת מהמורנות, מבלי להפעיל כוח מוגבר. במהלך שלב ראשוני זה, השתמש צה"ל באמצעים "רכים" בלבד להשתלטות, בתגובה לאלימות שהופעלה על-ידי פעילי ה-IHH. הכוח על המורנה העדיף לסגת זמנית ולא להפעיל כלי נשק קטלניים או אמצעים לא קטלניים חריפים, כדי לעלות בכוח על כלי השיט. לאחר מכן, הלוחמים גלשו מהמסוק מבלי שצה"ל דאג באמצעים אלימים ליצירת "שטח סטרילי" אשר יקל על ירידת הלוחמים לכלי השיט. בשלב זה נעשה שימוש רק ברימוני הלם, אשר אין בהם סיכון לחיים. רק לאחר שהחייל הראשון ירד מהמסוק, בעקבות העובדה שפעילי ה-IHH תקפו אותו באכזריות והובילו להידרדרות המצב, נאלצו חיילי צה"ל לעשות שימוש מוגבר בכוח.

---

957 ראו Allen, Limits on the Use of Force, לעיל ה"ש 334, בעמ' 87, המתייחס לתיאור גישתו של משמר החופים האמריקאי לשימוש בירי אזהרה ובירי אמנעה במקרה של אכיפת חוק:

"[w]arning shots are only used after other signaling methods have been tried without success. Warning shots are not used against aircraft or under circumstances where their use might endanger any person or property. Generally, warning shots are not used unless the enforcement units have the capability to deliver disabling fire if the warning shots are ignored. Disabling fire is the firing of ordnance at a vessel with the intent to disable it, with minimum injury to personnel or damage to the vessel. Under the CGUFP [Coast Guard Use of Force Policy], disabling fire is to be discontinued when the vessel stops, is disabled, enters the territorial sea of another State, or the situation changes in a manner that introduces substantial risk to those aboard the noncompliant vessel".

251. הפעולות ההתחלתיות שבהן נקט צה"ל היו בעוצמה נמוכה מאוד בכל הנוגע למידת הסכנה שפעולות אלה הציבו בפני משתתפי המשט. לעומת זאת, הן הציבו מידת סיכון גבוהה בפני חיילי צה"ל (בייחוד במהלך הגלישה מהמסוקים). יש לזכור, כאמור, כי חיילי צה"ל השתמשו תחילה בכלי נשק פחות-קטלניים בלבד, לאחר שהכוח הלוחם נתקל באלימות משמעותית מצד משתתפי המשט - ובכלי הנשק נעשה שימוש באופן מתון מאוד ומאופק. צעדים אלו מילאו כשלעצמם באופן אופטימאלי את המחויבויות בהתאם לדרישות הצורך והמידתיות על פי משפט זכויות האדם הבינלאומי. בכל הנוגע לדרישת הצורך, לא נגרם נזק כלשהו למשתתפים בשלב הפתיחה הנדון, ולכן אין צורך לבחון אם הייתה בנמצא טקטיקה כלשהי שהייתה מובילה בשלב זה לנזק מופחת כלשהו. אשר לדרישת המידתיות (במובן הצר), הרי שכיוון שלא נגרם נזק כלשהו במהלכי הפתיחה של ההשתלטות, האיזון בין התועלת המבצעית לבין הנזק מוביל בהכרח למסקנה שהתקיימה בשלב זה דרישת המידתיות.

אכן, ההסלמה החלה רק לאחר שלב התחלתי זה של הפעולה. ניתן לטעון כי ההסלמה הייתה עשויה להיחסך אילו הפעולה ההתחלתית שהייתה ננקטת הייתה תקיפה יותר כלפי משתתפי המשט (לדוגמה, על-ידי יצירת "אזור סטרילי" תוך שימוש באמצעים חלופיים, כגון "בואש"). יש לבחון אפוא האם קיים בסיס משפטי לטענה כי הייתה לצה"ל מחויבות על-פי המשפט הבינלאומי להשתמש בצעדים ראשוניים תקיפים יותר מאלו אשר בהם השתמש בפועל, זאת כדי למנוע את ההידרדרות שנוצרה לאחר מכן ואשר הובילה לצורך להשתמש בכלי נשק קטלניים.

252. נראה כי התשובה לשאלה האמורה הינה שלילית. ראשית, כלל לא ברור כי נקיטה בפעולות תקיפות יותר בתחילת האירוע כדי ליצור "אזור סטרילי" הייתה מפחיתה בסופו של דבר את הפגיעות בקרב משתתפי המשט, כיוון שפעילי ה-IHH היו ללא ספק נחושים ליצור עימות אלים. מצד שני, קיים בסיס סביר להניח כי צעדים תקיפים יותר היו מפחיתים את הפציעות והסיכון בקרב חיילי צה"ל (היבט אשר אינו נוגע לדין הבינלאומי, אלא להקשר הישראלי הפנימי).

253. שנית, המבחנים של צורך ומידתיות חייבים להישקל על בסיס הידע שהיה מצוי, או שהיה סביר כי יהיה מצוי, ברשותו של הצד המבצע את הפעולה. בעת יישום מבחנים אלה יש ליתן משקל רב להיבט הסובייקטיבי (תום לב) ולבחינה *ex ante*, להבדיל מבחינה *ex post*. בשלב הפתיחה של ההשתלטות, המידע שהיה מצוי בידי צה"ל היה כי לא צפויה התנגדות אלימה משמעותית. ההידרדרות בהמשך התפתחה בסיטואציה מתוחה ואלימה, שבה היו כרוכות החלטות שהתקבלו בשבריר שנייה. כבר ציינו לעיל, כי בעימותים אלימים מצוי לעתים קרובות בידי הלוחמים רק מידע חלקי, אשר עלול להיות בלתי אמין בנסיבות המקרה.

עמדנו על כך שהן הדרג המדיני והן הדרג הצבאי פעלו בתום לב, תוך התחשבות במחויבויותיה של ישראל תחת החוק הבינלאומי במהלך שלבי ההכנה, כמו גם בזמן

ניהול הפעולה. הדרישה להקנות משקל למחויבויות אלו תאמה גם את האינטרס הכללי של ישראל למנוע דה-לגיטימציה מדינית ופגיעה תדמיתית.

254. לסיכום, השלב הראשוני של ההשתלטות, עד לאחר ירידת החייל הראשון מהמסוק, בוצע בהתאם לחוק הבינלאומי. אומנם, בחוכמה שלאחר מעשה, הגישה הבלתי-אלימה שבה נקט צה"ל לתפיסת כלי השיט במהלך שלב זה, סיפקה לפעילי ה-IHH הזדמנות ליצור עימות אלים בעצימות גבוהה ולהוביל להידרדרות, לרבות באמצעות שימוש בנשק חם וקר. עם זאת, החלטתה של ישראל לנקוט בגישה בלתי-אלימה בשלב הראשוני של הפעולה לא הפרה במובן כלשהו את מחויבויותיה תחת החוק הבינלאומי. אין מדינה מפירה את החוק הבינלאומי כאשר היא פועלת באופן "רך", מתוך תקווה כי מפירי החוק לא ידרדרו את המצב. נכונות זו ליתן סיכוי להתנהלות האירוע ללא אלימות כלל איננו יכול להיזקק לחובתה של המדינה האוכפת. הגורם הסיבתי המכריע להידרדרות זו הוא האלימות שנקטה על ידי פעילי ה-IHH.

מסקנות פרק ב

255. הוועדה הגיעה למסקנות הבאות:

- כלי שיט המנסה להפר סגר ימי מכפיף עצמו לכללי המשפט הבינלאומי המסדירים עימותים מזוינים, קרי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, ובכלל זה לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי החלים על שימוש בכוח.
- ההשתלטות על כלי השיט שהשתתפו במשט ותפיסתם במים בינלאומיים - מחוץ לאזור הסגר הימי - הייתה בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי.
- הטקטיקה שבה נעשה שימוש כדי להשתלט ולתפוס את כלי השיט במשט - ובכלל זה השימוש בכוחות שייטת 13 כדי לעלות על סיפונם ממורנות ולגלוש ממסוקים אל הסיפון העליון של כלי השיט - הייתה בהתאם לפרקטיקות הימיות המקובלות בעולם.
- רוב משתתפי המשט היו קבוצה בינלאומית של אזרחים שמטרתם העיקרית הייתה להביא לפרסום המצב ההומניטארי ברצועת עזה על-ידי ניסיון להפר את הסגר הימי שהטילה ישראל.
- על סיפון המרמרה וכלי שיט נוספים הייתה קבוצה של פעילי IHH ופעילים נוספים (כוננו ביחד "פעילי IHH") שהתנגדו באופן אלים להשתלטות כוחות צה"ל על כלי השיט. פעילים אלה היו משתתפים ישירים בפעולות איבה (Direct Participants in Hostilities).
- על השימוש בכוח נגד אזרחים על סיפונם של כלי השיט במשט חלים עקרונות של "צורך" ושל "מידתיות" הכרוכים בנורמות אכיפת חוק המושתתות על זכויות אדם. עם זאת, איבדו פעילי ה-IHH את ההגנה המוקנית להם כאזרחים למשך אותו זמן

בו השתתפו באופן ישיר בפעולות האיבה. על השימוש בכוח נגד משתתפים ישירים בפעולות איבה חלים עקרונות המשפט הבינלאומי ההומניטארי.

- הסמכות לעשות שימוש בכוח על-פי הוראות הפתיחה באש שנקבעו למבצע שיקפה סמכות התואמת מבצע אכיפת חוק.
- פעילי ה-IHH פעלו באלימות כלפי חיילי צה"ל על המרמרה בכך שחימשו את עצמם בכלי נשק מסוגים שונים, ובכלל זה מוטות ברזל, גרזנים, אלות, רוגטקות, סכינים וחפצים ממתכת. כלי נשק אלה היו מסוגלים לגרום למוות או לפציעה קשה. יתר על כן, האירועים האלימים אירעו באופן שאורגן על-ידי פעילי ה-IHH, בין היתר, על-ידי תקיפה משותפת על חיילי צה"ל.
- פעילי ה-IHH השתמשו בנשק חם נגד חיילי צה"ל במהלך האירועים.
- הוועדה בחנה 133 אירועים בהם נעשה שימוש בכוח. מרבית האירועים שבהם נעשה שימוש בכוח היו אירועים בהם נעשה שימוש בנשק פחות קטלני או שנורו יריות הרתעה או אזהרה.
- בדרך כלל, נהגו חיילי צה"ל באופן מקצועי אל מול אלימות קשה ביותר שאותה לא צפו. מקצועיות זו ניכרה, בין היתר, בכך שהמשיכו להחליף בין נשקיהם הקטלניים ונשקיהם הפחות קטלניים ולהפך במטרה להגיב על האלימות שהופנתה כלפיהם לפי אופיה.
- הוועדה מצאה שב-127 מקרים תאמה הפעלת הכוח את כללי המשפט הבינלאומי.
- בששה המקרים הנוספים, מצאה הוועדה כי אין בידיה מידע מספיק כדי להגיע לממצא. בשלושה מתוך ששת המקרים האמורים נעשה שימוש באש חיה; בשני מקרים נעשה שימוש בכוח גופני (בעיטות); ובמקרה אחד הוכה משתתף באמצעות קת של רובה צבע.
- בחמישה מתוך 127 מקרים בהם תאמה הפעלת הכוח את המשפט הבינלאומי, לא היה בפני הוועדה מידע מספיק כדי לקבוע שהפעלת הכוח נעשתה גם בהתאם לנורמות אכיפת חוק. עם זאת, במקרים אלה נראה שנעשה שימוש בכוח נגד משתתפים ישירים בפעולות איבה, ולפיכך, תאם השימוש בכוח את המשפט הבינלאומי.
- במסגרת התכנון והארגון של פעולת צה"ל לאכיפת הסגר הימי לא נצפתה התנגדות אלימה לעליית הכוחות על כלי השיט, והייתה לכך השפעה ישירה על בחירת הטקטיקות המבצעיות, הוראות הפתיחה באש והאימון שקיבלו החיילים טרם המבצע. עם זאת, למרות העובדה שתהליך התכנון והארגון של המבצע התמקד באפשרות שהכוחות יתקלו ברמה נמוכה של הפעלת כוח, לא הביאה עובדה זו להפרה של כללי המשפט הבינלאומי.

סיכום

היום, כחמישה חודשים אחרי שנפתחה שמיעת העדויות, מסיימת הוועדה חלק זה של עבודתה, בהגשתו של דו"ח זה לידי ממשלת ישראל. למי נכתב הדו"ח? הוא נכתב, כמובן, עבור ממשלת ישראל; אך גם לאנשי צבא ומשפטנים העוסקים במשפט הבינלאומי ההומניטארי שבעתיד ישמש להם, אולי, מדריך ומורה דרך; לציבור, שבתוך כל מהומת המידע מבקש לדעת מה אירע; ולנו עצמנו, שביקשנו בכל כוחנו להגיע לחקר האמת.

בסופה של הדרך רבת המכשולים והמהמורות שבה הלכנו, ואחרי כל החקירות, הבדיקות, העיונים והדיונים שבהם נתייגענו, אנו מסכמים בזה - בלב שלם ופה אחד - את תמצית מסקנותינו:

הטלתו של הסגר הימי על רצועת עזה - בהתחשב בנסיבות הביטחוניות ובמאמצי של ישראל למלא אחר חובותיה ההומניטאריות - היתה כדין ובהתאם לכללי המשפט הבינלאומי.

לפעולות שנקטה ישראל ביום 31 במאי 2010 לאכיפת הסגר הימי היו תוצאות מצערות של אובדן חיי אדם ושל פגיעות בגוף. עם זאת, ולמרות מספר קטן של הפעולות כוח שפרטיהן לא נתבררו עד תום, נמצא כי הפעולות שנקטו היו כדין ובהתאם לכללי המשפט הבינלאומי.

“סוף דבר - הכל נשמע”

האלוף (במיל.) עמוס חורב, חבר

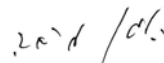
פרופ' מיגל דויטש, חבר

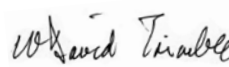
תא"ל (במיל.) קנט ווטקין, משקיף

השופט (בדימ.) יעקב טירקל, יו"ר

השגריר ראובן מרחב, חבר

לורד דיוויד טרימבל, משקיף

נספחים

נספח א: רשימת העדים שהופיעו בפני הוועדה,
תאריכי עדותם וסיווג עדותם

נספח ב: מפה של שטח רצועת עזה והמעברים היבשתיים

נספח ג: ההודעה לימאים מאוגוסט 2008

נספח ד: מפת הסגר הימי

נספח ה: רשימת טובין על גבי ספינות המשט

נספח ו: מפת אזור ביצוע ההשתלטות על כלי השיט במשט

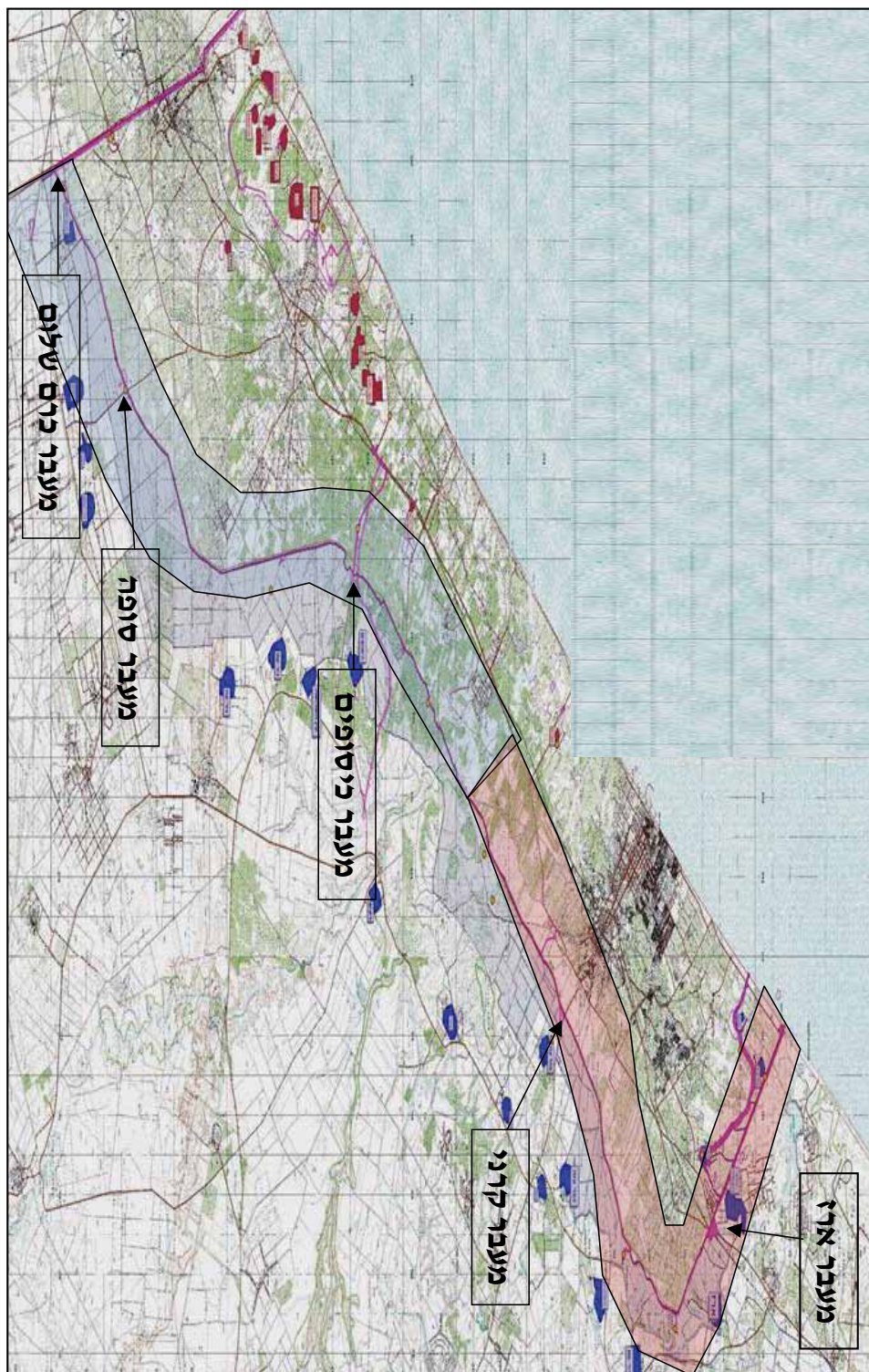
נספח ז: שרטוט של המרמרה

נספח א: רשימת העדים שהופיעו בפני הוועדה, תאריכי עדותם וסיווג העדות

תאריך	עדות פומבית	עדות בדלתיים סגורות
28.6.10	ישיבת פתיחה	
9.8.10	ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו	ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו
10.8.10	שר הביטחון, מר אהוד ברק	שר הביטחון, מר אהוד ברק
11.8.10	הרמטכ"ל רא"ל גבי אשכנזי	הרמטכ"ל רא"ל גבי אשכנזי
24.8.10		האלוף (במיל.) גיורא איילנד, ראש צוות תחקיר המומחים המטכ"לי [פגישה]
26.8.10	האלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי	האלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי
31.8.10	האלוף איתן דנגוט, מתאם פעולות הממשלה בשטחים	האלוף איתן דנגוט, מתאם פעולות הממשלה בשטחים
13.9.10		ד"ר עוזי ארד, ראש המטה לביטחון לאומי ויועץ ראש הממשלה לביטחון לאומי
14.9.10		מר מאיר דגן, ראש המוסד
15.9.10	מר יוסי גל, מנכ"ל משרד החוץ	מר יוסי גל, מנכ"ל משרד החוץ
12.10.10	מר יוסי אדלשטיין, ראש מנהל אכיפה וזרים בראשות האוכלוסין וההגירה	
12.10.10	רב-גונדר בני קניאק, נציב שירות בתי הסוהר	
13.10.10	עמותת בצלם, גב' ג'סיקה מונטל ומר אייל הראובני	
13.10.10	רופאים לזכויות אדם, פרופ' צבי בנטוויץ, מר רן ירון, ד"ר מוסטפא יאסין	
13.10.10	עמותת גישה, גב' תמר פלדמן	
24.10.10	הרמטכ"ל רא"ל גבי אשכנזי	הרמטכ"ל רא"ל גבי אשכנזי
25.10.10	ח"כ ציפי לבני, יו"ר האופוזיציה	ח"כ ציפי לבני, יו"ר האופוזיציה
25.10	השייח' מר חמאד אבו דעאבוס	
25.10	מר מוחמד זידאן	

נספח ב: מפה של שטח רצועת עזה והמעברים היבשתיים

נספח ג: ההודעה לימאים מאוגוסט 2008

NO. 6/2008 All mariners be advised

Wednesday, 13 August 2008 00:00

No. 6 / 2008 13 August, 2008

All mariners be advised:

Please not the following notice from the Israeli Navy:

1. The Israeli Navy is operating in the maritime zone off the coast of the Gaza Strip. In light of the security situation, all foreign vessels are advised to remain clear of area A in the attached map. Bound by the following coordinates:

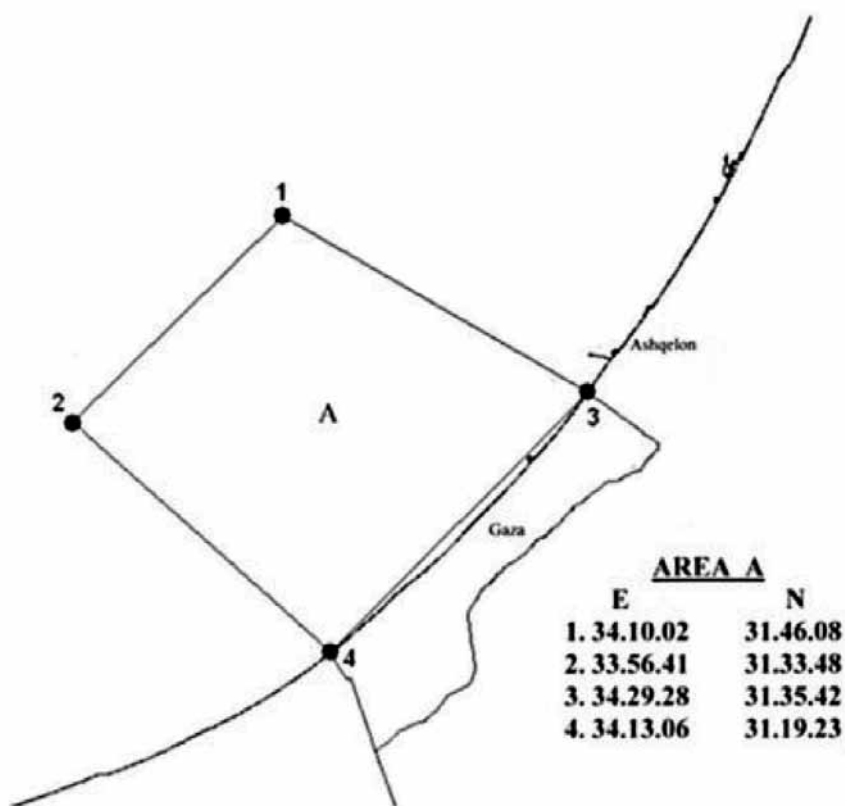
	E	N
1.	34.10.02	31.46.08
2.	33.56.41	31.33.48
3.	34.29.28	31.35.42
4.	34.13.06	31.19.23

Delivery of humanitarian supplies to the civilian population in the Gaza Strip is permitted through the land crossings between Israel and the Gaza Strip, subject to prior coordination with the Israeli Authorities.

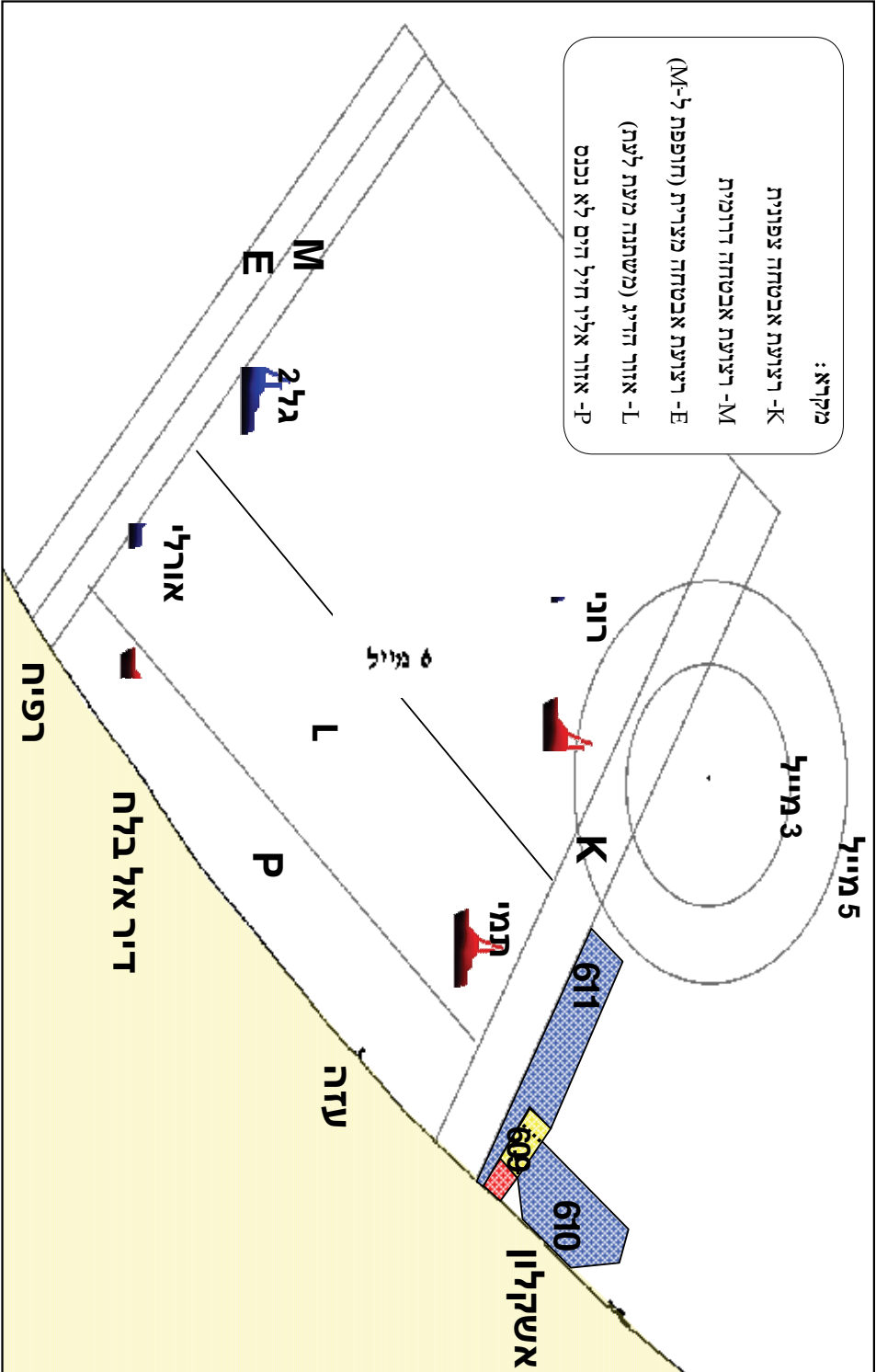
2. Vessels approaching the maritime zone off the coast of the Gaza Strip are requested to maintain radio contact with Israel Naval Forces on channel 16 and will be subject to supervision and inspection.

3. In accordance with the agreements between Israel and the Palestinian Authority, entry of foreign vessels to the maritime zone adjacent to the Gaza Strip is prohibited due to the security situation and in light of these agreements, foreign vessels are barred from such entry.
4. This notice is published in order to ensure safe navigation and to prevent vessels from approaching areas in which their safety may be endangered due to the security situation in those areas.

ADVISORY NOTICE (MARITIME ZONE OFF THE COAST OF GAZA STRIP)
 AUG. 11, 2008

נספח ד - מפת הסגר הימי

נספח ו: רשימת טובין על גבי ספינות המשט

להלן פירוט כלל הטובין שנפרק מספינות המשט

האוניה "SOFIA":

מס"ד	סוג הסחורה	היקף המטען
.1	קלנועיות	143 יחידות
.2	כסא גלגלים חשמלי	128 יחידות
.3	מצברים	198 יחידות
.4	קירות ליבילים	197 משטחים
.5	צמר זכוכית	10 משטחים
.6	ציוד רפואי	234 ארגזים
.7	סירת גומי (הצלה)	1 יחידה
.8	קונסטרוקציית גגות	34 מקבצים של 12 יחידות - סה"כ 400 יחידות
.9	גלוני צבע	89 גלונים
.10	קרטונים בתפזורת	117 קרטונים
.11	כלי עבודה וסולמות	164 פריטים
.12	משטחי קרמיקה	35 משטחים
.13	עצים	17 משטחים
.14	פרופילי עץ	167 יחידות
.15	צעצועים	17 ארגזים
.16	ארגזי בגדים	131 ארגזים
.17	תיקי ביה"ס	7 ארגזים
.18	צינורות	10 משטחים
.19	מתקן התפלה	2 מכולות
.20	לוחות מתכת	9 משטחים
.21	גנראטור	1 יחידות
.22	אוהלים	19 יחידות
.23	ציוד לאוהלים	35 מארזים
.24	מיכלי מים	3 משטחים

האוניה "DEFNEY":

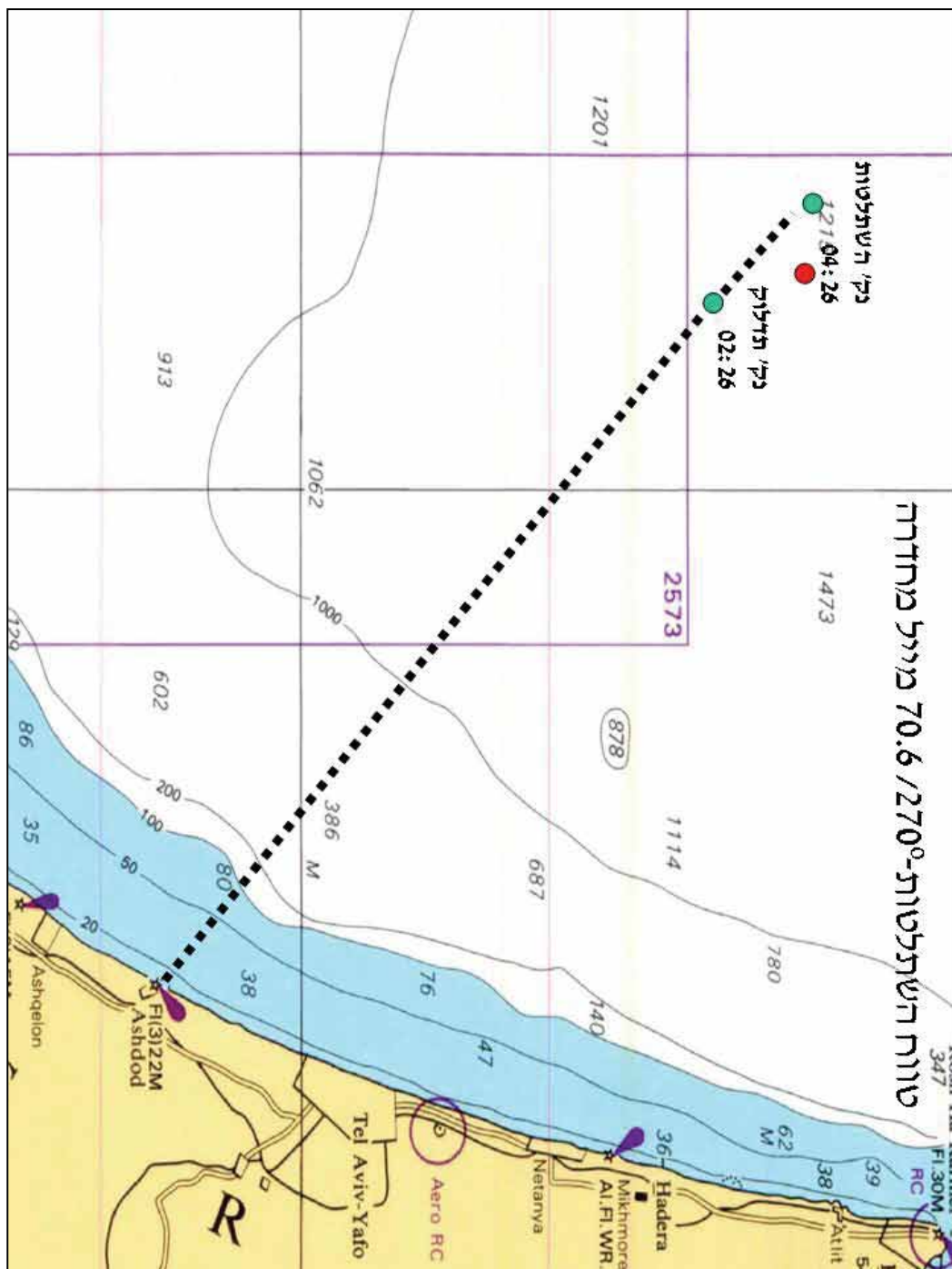
מס"ד	סוג הסחורה	היקף המטען
.1	כסאות גלגלים	138 יחידות
.2	ארגזי בגדים	463 ארגזים
.3	ציוד בתפזורת	38 ארגזים
.4	כלים חשמליים	287 ארגזים
.5	ציוד רפואי	2084 ארגזים / פריטים
.6	צעצועים	770 ארגזים
.7	גנראטורים	65 יחידות
.8	ארגזים	9 יחידות
.9	גלוני צבע	121 גלונים
.10	קרטונים בתפזורת	117 קרטונים
.11	כלי עבודה וסולמות	149 פריטים
.12	משטחי קרמיקה	61 משטחים
.13	ציוד לחומרי גלם לבניה	858 ארגזים
.14	עץ	11 משטחים
.15	קונסטרוקציה למבנים	978 משטחים
.16	קירות גבס	6 משטחים
.17	צינורות	21 משטחים
.18	חלונות	2 משטחים
.19	ציוד אלקטרוניקה	23 משטחים
.20	מזון	49 משטחים
.21	כלים סניטריים	181 משטחים
.22	מיטות	85 משטחים
.23	ציוד בית ספר	77 משטחים
.24	קרטונים עם ציוד בניה / מבנים	164 קרטונים
.25	שטיחים	97 משטחים
.26	בד תעשייתי	165 יחידות
.27	כלי עבודה	105 יחידות
.28	פלסטיק לתעשייה (פרופילים)	34 יחידות
.29	שמיכות	176 משטחים
.30	מכונות תפירה	12 יחידות

645 משטחים	כבלים חשמליים	.31
18 משטחים	אריחי רצפה	.32
15 משטחים	מתכת	.33
63 משטחים	לוחות מתכת	.34
104 יחידות	פרופילי מתכת	.35

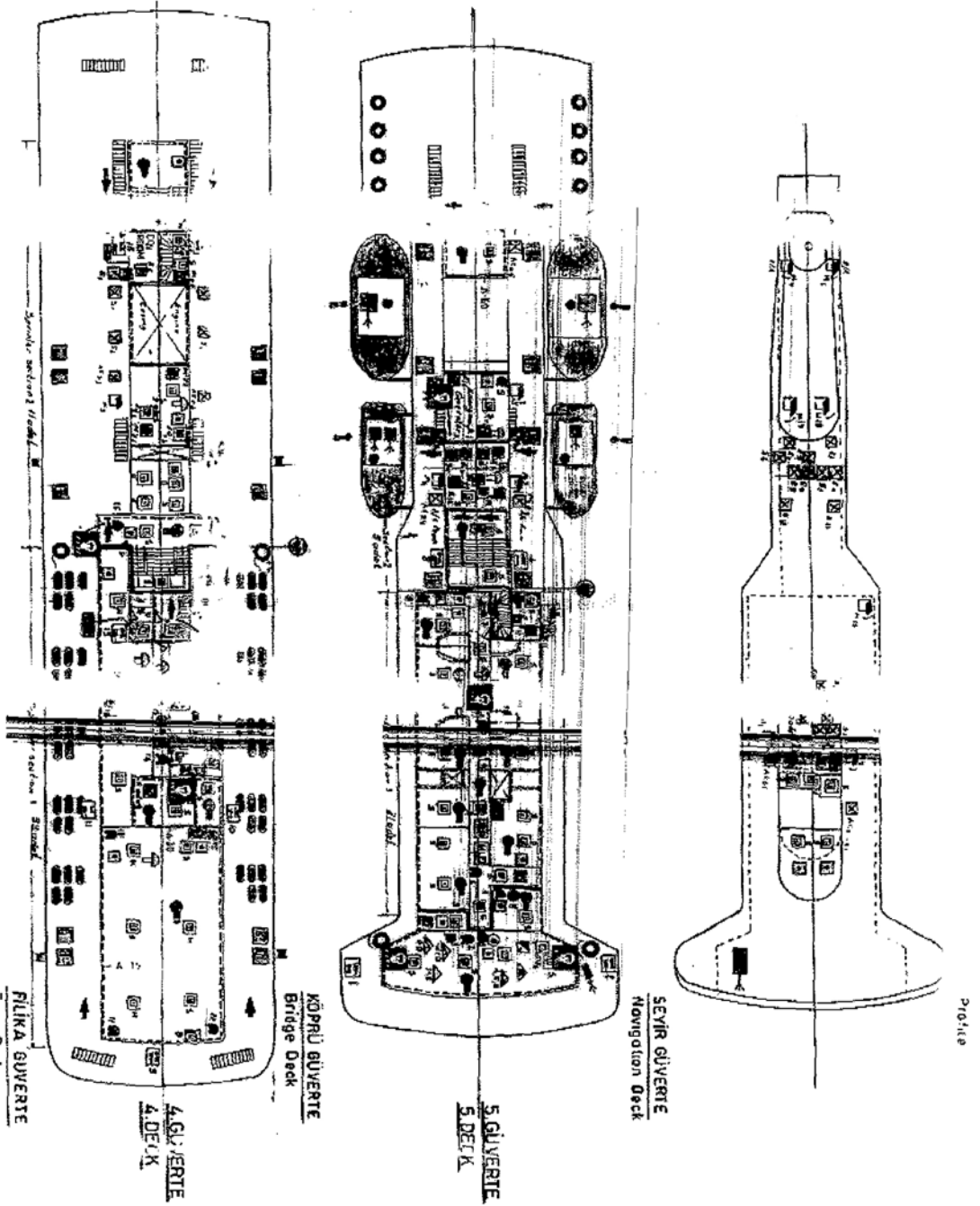
האוניה "GAZZE":

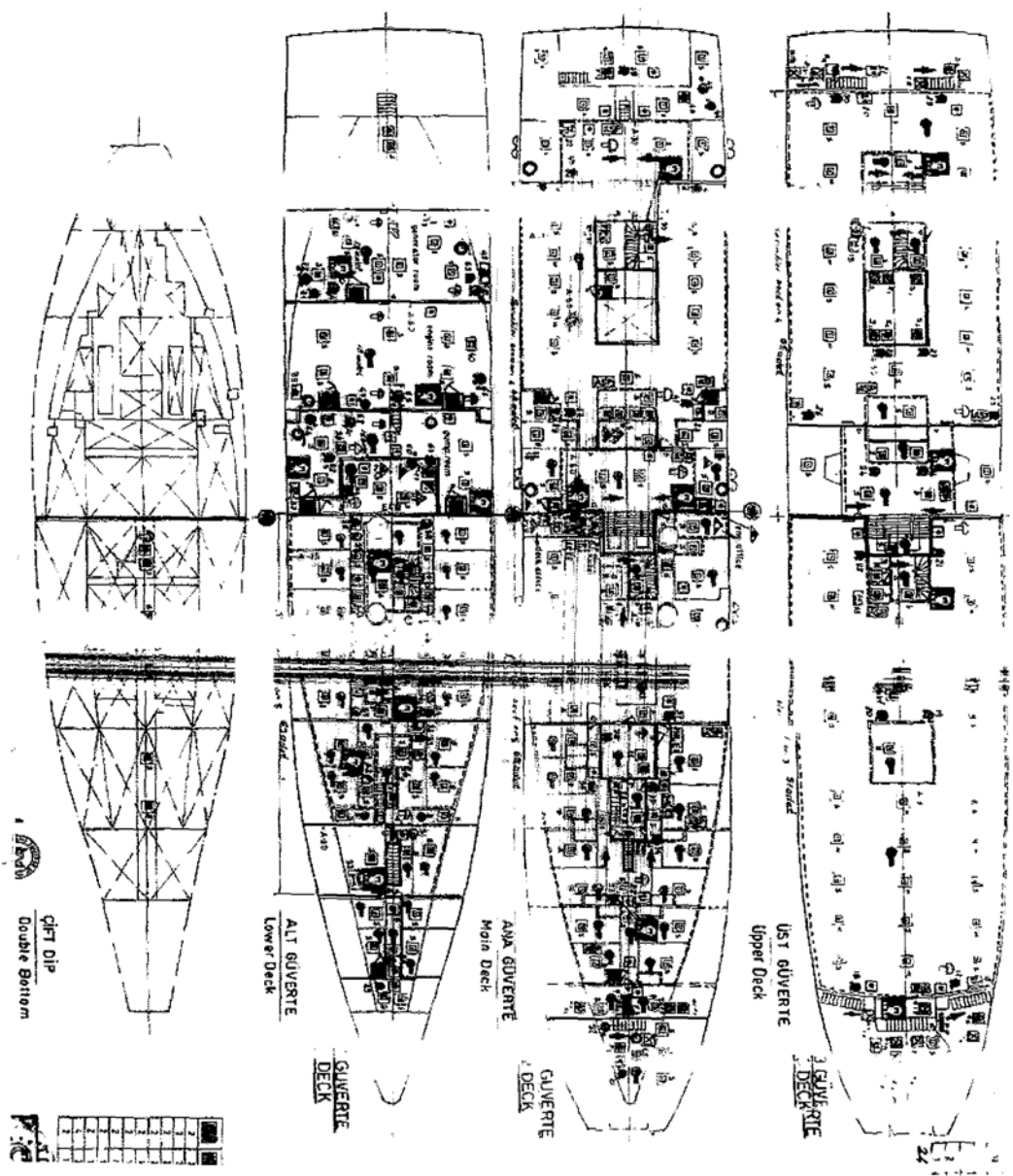
היקף המטען	סוג הסחורה	מס"ד
1358 יחידות	"בלות" בטון	.1
304 יחידות	קורות מתכת	.2

נספח ה: מפת אזור ביצוע ההשתלטות

נספח ז: שרטוט של המרמרה

שופט בית המשפט העליון (בדימוס)
יעקב טירקל, יו"ר הוועדה

השגריר פרופ' שבתאי רחן ז"ל
(נפטר 21.9.10), חבר

האלוף (במיל.)
עמוס חורב, חבר

השגריר ראובן מרחב, חבר

פרופ' מיגל דויטש, חבר

לורד דייוויד טרימבל, משקיף

תת אלוף (במיל.)
קנת ווטקין Q.C., משקיף

עו"ד הושע גוטליב,
מרכז הוועדה

פרופ' ד"ר וולף היינטשל פון-הייניג,
יועץ מיוחד

פרופ' מייקל שמיט,
יועץ מיוחד

